LUSTGÅRDEN

Årsskrift för Föreningen för
Dendrologi och Parkvård
Årg. 2, 1921

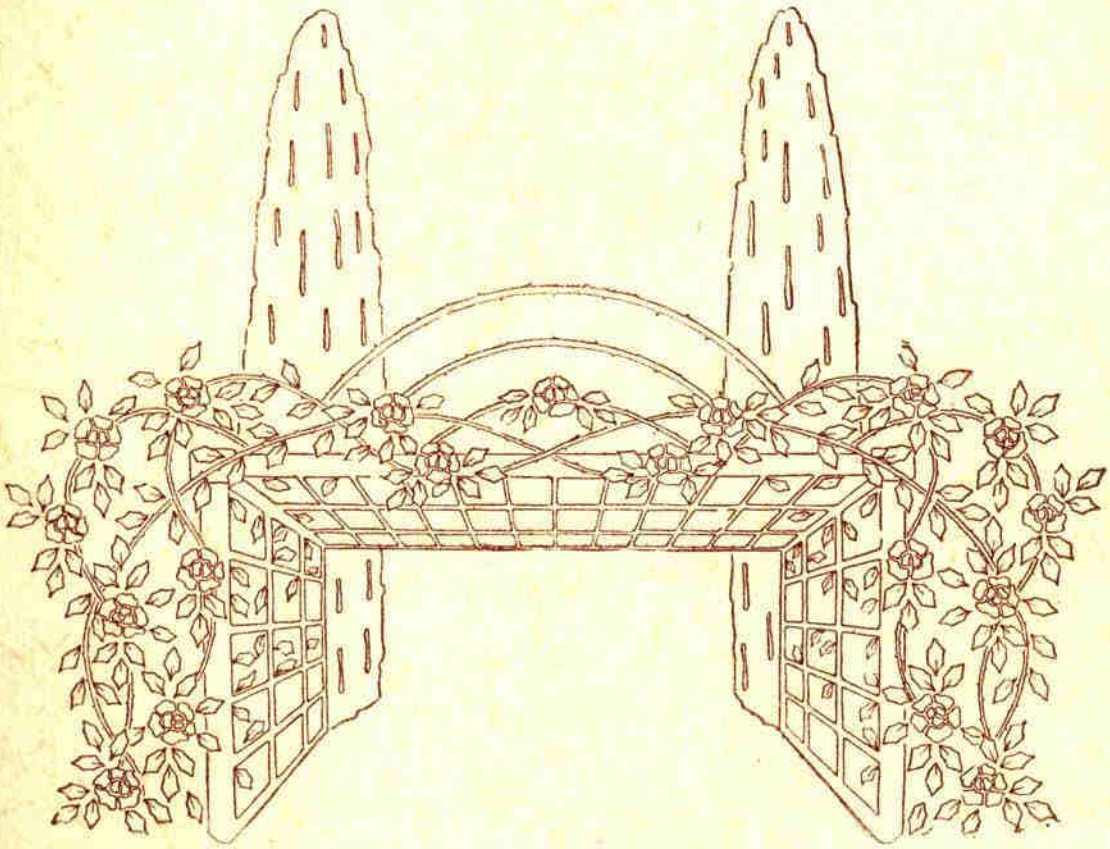

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI
OCH PARKVÅRD

ÅRG. 2, 1921

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE NILS SYLVÉN
KLICHÉERNA FRÅN CEDERQUISTS GRAFISKA AKTIEBOLAG OCH MALMÖ GRAFISKA ANSTALT
TRYCKERI: AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET, LUND 1921

INNEHÅLLSFORTECKNING.

Försättsplanscher:

1. Fridhem. Utsikt över parken och Bråviken.
2. Deltagarna i 1921 års sommarexkursion samlade å terrassen vid Stenkullen.
3. Stenkullen. Parti från lustgården.
4. Stenkullens "örtagård".
5. Adelsnäs park. Utsikt över biblioteksdammen och Bysjön med "Templet" i bakgrunden.
6. Rosengården och "the sunken garden" i Adelsnäs park, sedda uppifrån lilla terrassen.
7. Adelsnäs park. "The sunken garden" med "rotundan" bakom.
8. Adelsnäs park. Svandammen i "Lugnet".

Uppsatser:

Sofiero. Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 15 Mars 1921. Av WALDEMAR BÜLOW ..... 1—6

Stenkullen. Av RUDOLF ABELIN ..... 7—12

Stenkullens barrträd. Av NILS SYLVÉN ..... 13—24

Adelsnäsparken samt några ord om trädgårdsanläggningskonst. Av NILS SONESSON ..... 25—38

Kökträdgård — prydnadsträdgård. Av THEODOR ADELSWÄRD 39—43

Våra jättetallar. Av GUNNAR SCHOTTE ..... 44—56

Bostadsträdgården i vildmarken. Av M. P. ANDERSEN ..... 57—64

Några erfarenheter från parkanläggningen på Svalöf. Av N. HJALMAR NILSSON ..... 65—80

Shakespeares trädgård i ny gestaltning. Av ELSE DAHL ... 81—87

Odlingsvärda Magnolia-arter. Av CARL G. DAHL ..... 88—94

Rhododendron och Azalea. Av M. P. ANDERSEN ..... 95—100

Plantera vård- och minnesträd. Av ANNA SCHOTTE ..... 101—112

Tall med försenad klorofyllbildning. Av E. GEETE ..... 113—118

Björksplintborren och trädödaren, två fiender till våra björkdungar. Av IVAR TRÄGÅRDH ..... 119—127

Genom Sörmland och Östergötland. Föreningens för Dendrologi och Parkvård andra sommarexkursion. Av NILS SYLVÉN 128—164

Smärre uppsatser och meddelanden:

Vintergröna arter och hybrider av Berberis-släktet. Av CARL G. DAHL. S. 165—167. — Värdefulla rosennyheter. Av ELSE DAHL. S. 167—169. — Några Crambe-arter. Av CARL G. DAHL. S. 169—170. — En plantering av ormgranar. Av GUNNAR SCHOTTE. S. 171—173. — Sammanvuxna ekar. Av N. S. S. 174. — Flaggstången i Kew botaniska trädgård. Av M. P. A. S. 174. — Tecoma radicans och myrorna. Av N. H. N. S. 175.

Litteratur:

Gamla träd i Skåne. Ref. av W. B. S. 175—178. — S. YTREBERG. Hagebok for Nord-Norge. Ref. av C. G. D. S. 178—179.

Förteckning över nyutkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård. Av GUNNAR SCHOTTE 180—189
Föreningen för Dendrologi och Parkvård ..... 189—191
Föreningens för Dendrologi och Parkvård styrelse 192
Föreningens för Dendrologi och parkvård ledamöter ..... 193—197
Artförteckning ..... 198—201

Fridhem. Utsikt över parken och Bråviken.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

Deltagarna i 1921 års sommarexkursion samlade å terrassen vid Stenkullen.
Foto: HILDA WINGE 18 juli 1921.

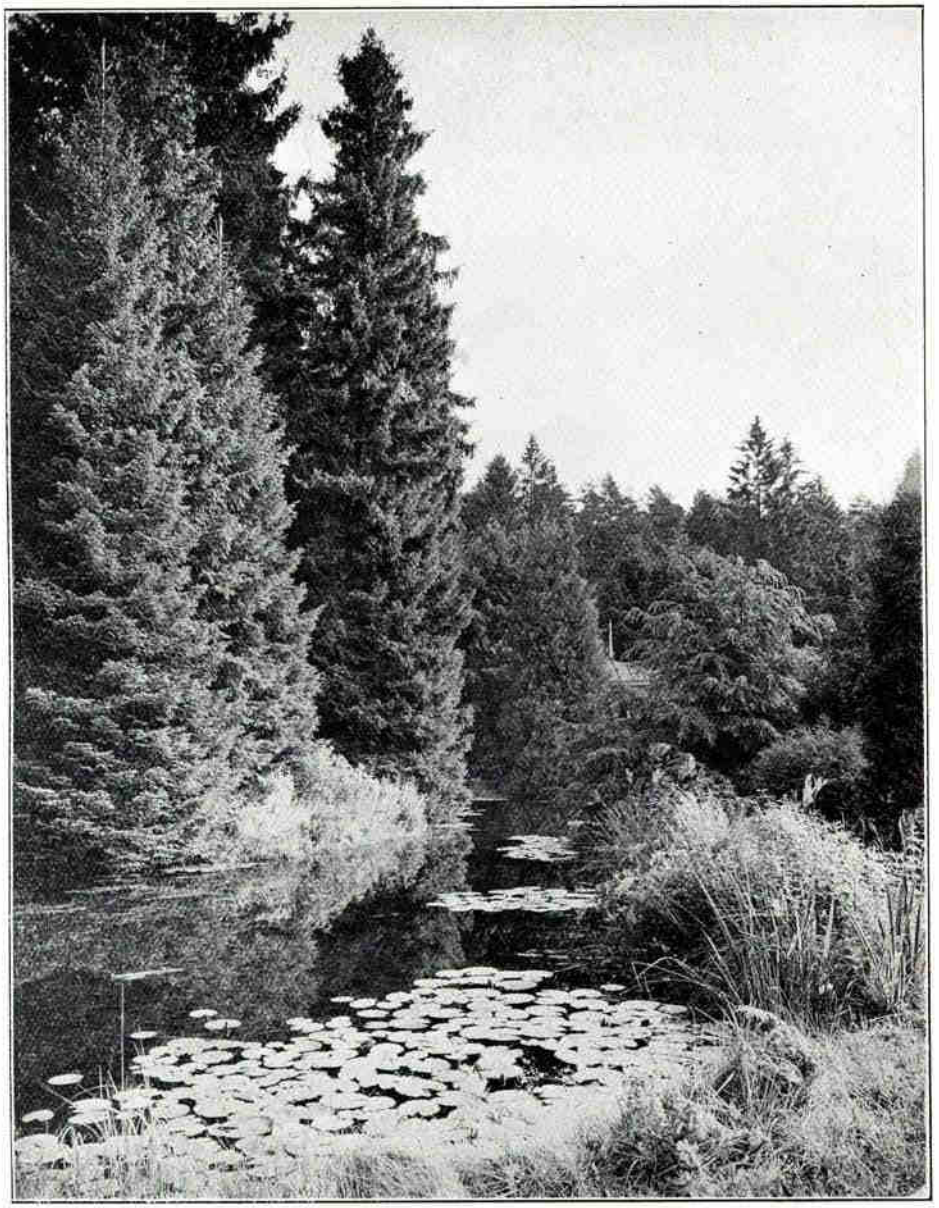

Stenkullen. Parti från lustgården.
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

Stenkullens "örtagård".
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

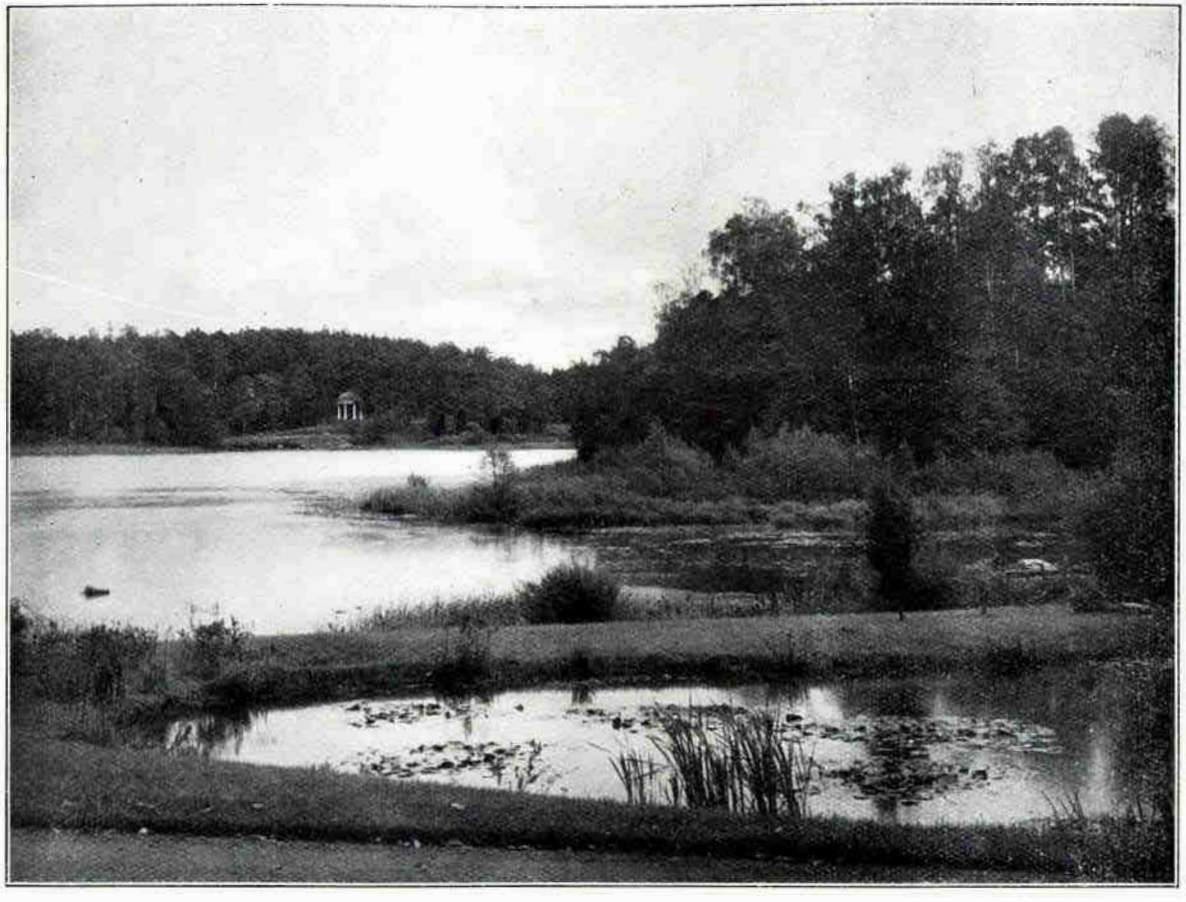

Adelsnäs park. Utsikt över biblioteksdammen och Bysjön med "Templet" i bakgrunden.
Foto: JOH. E. THORIN.

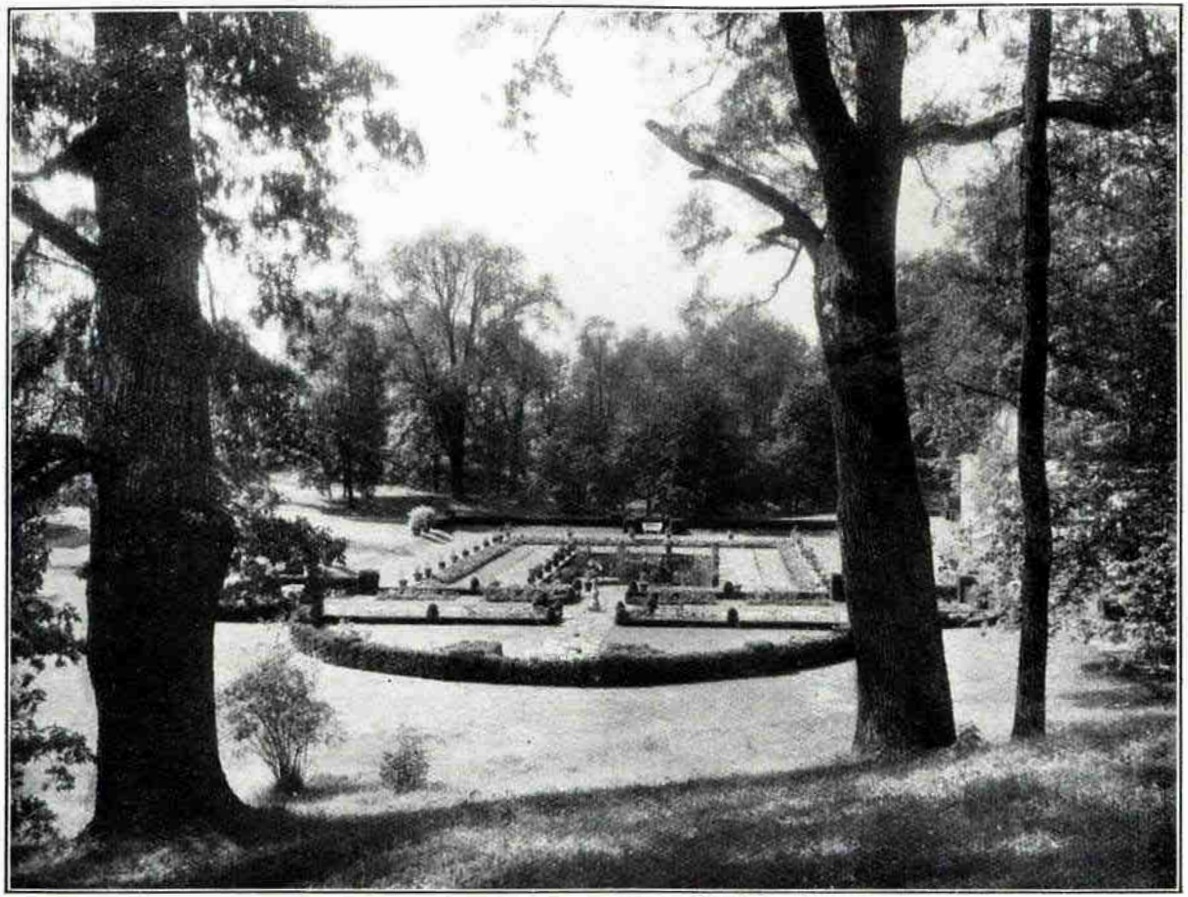

Rosengården och "the sunken garden" i Adelsnäs park, sedda uppifrån lilla terrassen.
Foto: JOH. E. THORIN.

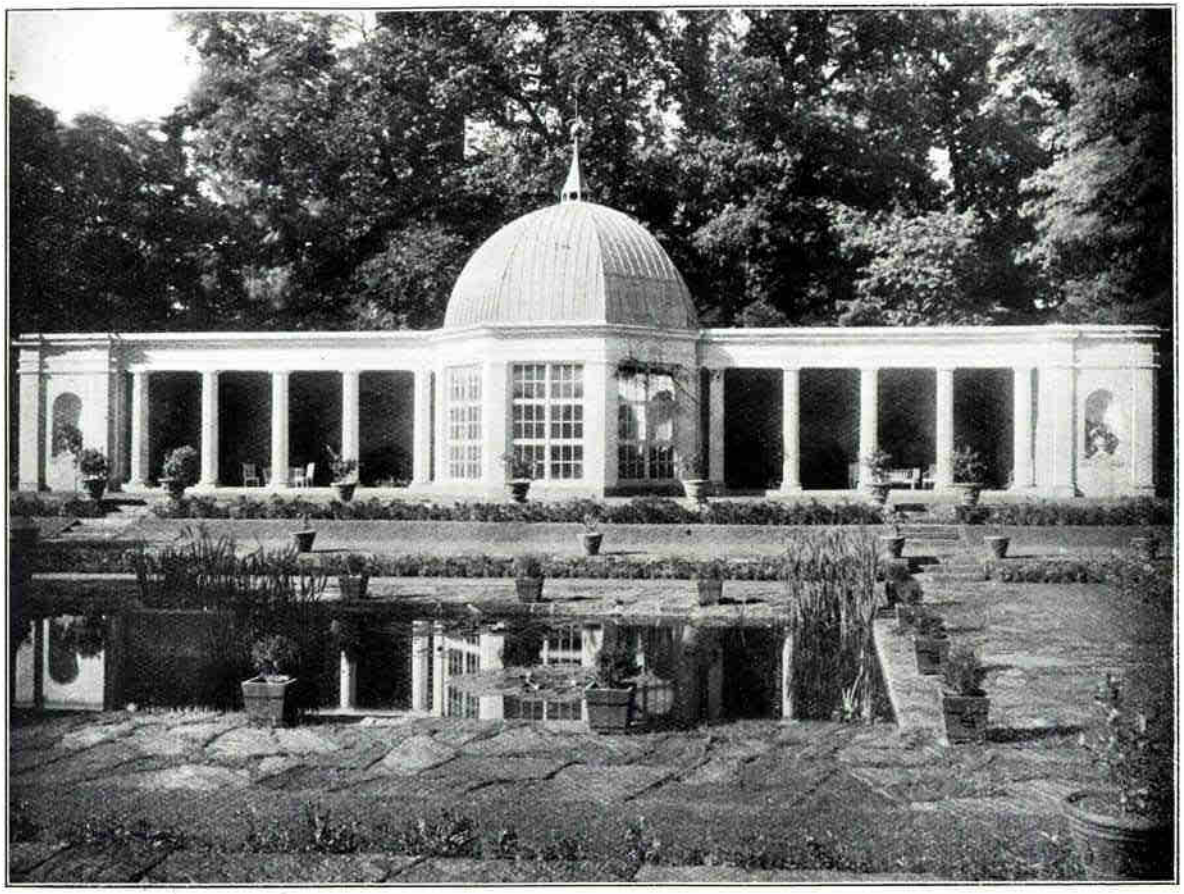

Adelsnäs park. "The sunken garden" med "rotundan" bakom.
Foto: JOH. E. THORIN.

Adelsnäs park. Svandammen i "Lugnet".
Foto: JOH. E. THORIN.

SOFIERO.

Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 15 Mars 1921.

Av *WALDEMAR BÜLOW.*

Högt uppe på åsen reser sig slottet, blickande ut över Sundet och Danmarks fagra kust. Imponerande är det visserligen, ehuru det mera verkar ståtlig villa än furstligt slott. Och det har mitt hjärta som få boningar, därför att runt om det ligger en av Skånes vackraste parker och några av de täckaste blomsteranläggningar, som vårt land torde äga.

Vi äro ju eljest i Skåne ingalunda vanlottade på parker och trädgårdar av prakt och tradition. Skabersjö har sin berömda anläggning, ordnad redan på 1750-talet, med bland annat de väldiga avenbokshäckarna och -bersåerna, de högsta i Sverige. Trolle Ljungby har parken med de likaledes ansenliga avenbokshäckarna och de klippta, höga granarna. Vrams Gunnarstorp har sin stolta anläggning med de ålderdomliga buxbomshäckarna, beundrade redan av LINNÉ. Krageholm har den tessinska och den engelska parken; Övedskloster den imponerande parterren, kantad med höga lindhäckar; o. s. v.

Men söker man mindre den dominerande traditionens, de imponerande lövvalvens och de klippta, stela häckarnas lustgårdar än den mera obundna naturens och de vackra blommornas Eden, så ha vi det i Skåne framför allt vid Sofiero.

Då egendomen av konung OSCAR II och drottning SOFIA skänktes till Prins GUSTAF ADOLF och Prinsessan MARGARETA, var där visst vackert, då som nu. Nere i den djupa dalen susade det i bokars

och ekars kronor, i den kraftiga ravinen i parkens norra del rasslade den lilla bäcken, och återigen norr därom låg den stora fruktträdgården, där träden dignade av härlig frukt. Men "hela stället" — såsom kronprinsessan MARGARETA säger i "Vår trädgård på Sofiero" — "verkade mera som den förtrollade skogen, där sagoprinsessan låg och sov". — Det kom ju emellertid en annan prinsessa dit och väckte sagornas lilla fé, hon gick med sitt trollspö över mark och stig, och där det fordom varit bara gräs och strå, slog blommornas mångfald upp sina ögon mot den blåa himmel, som välver sig över allt och alla.

Från sitt hem i England medförde kronprinsessan MARGARETA en av de vackraste egenskaper, som prägla den engelska kvinnans själsadel: intresset för hemmets skönhet och icke minst för den trädgårdskonst, som kan förljuva ett hem. Själv hade hon sen barnaåren lagt flitig hand vid blommors skötsel och ans, hon hade lärt sig känna, förstå och älska dem, och med åren utvidgade hon sin kännedom om dem så, att hon på området ägde synnerligen omfattande och grundlig kunskap, varom icke minst hennes båda Sofieroböcker bära vittne.

Det var därför också ett livsbehov för kronprinsessan att omvandla Sofieros park och trädgård till ett blomsterhem. Arbetet härmed gick väl i början något trevande, men allt eftersom ett suveränt konstnärligt herravälde över terrängen vanns, skapades också möjligheter, och inom några år förvandlades parken till en mera leende landskapsträdgård, och åt blommorna reddes ett ljuvligt hem.

Själva slottet inramades av en liten rabatt, som fick ett mycket prydligt innehåll. Av dyrbarare växter, skulle man kanske vilja tro; nej, av de enklaste möjliga, men därför icke mindre dekorativa och värdefulla. Det är en bred rabatt av lavendel, minnande om gammaldags hemtrevnad; den lika enkla och oändligt tacksamma ringblomman, den engelska "Marigold", som en gång tillägnats jungfru Maria; rödblommiga spiræor och höga blåklockor, som bryta vackert av mot väggarnas klängväxter; och ytterst en låg kant av buxbom.

Väster om slottet stupar terrängen tämligen brant ned i dalgången. Backens karga jordmån, bränd av solen, erbjöd till en början svårigheter med avseende på blomsterodling. Men ett starkt intresse över-

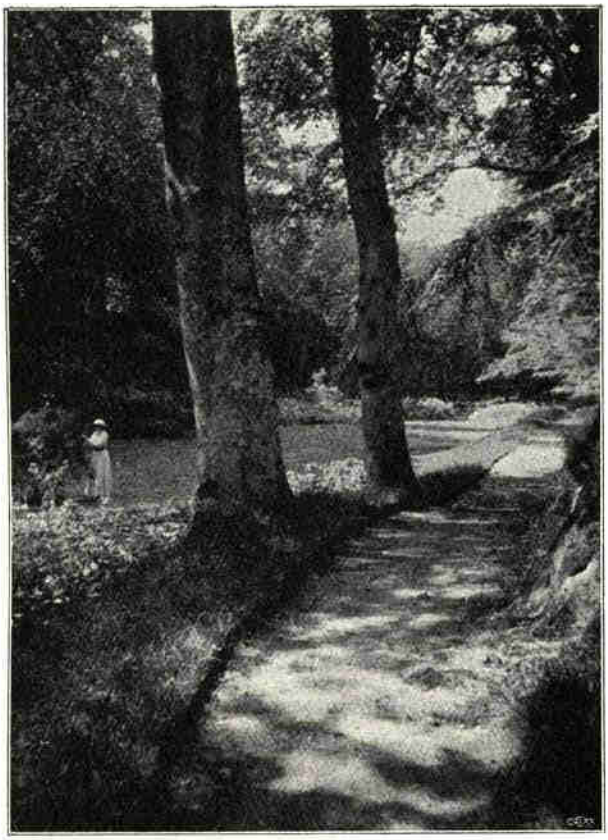

En gångstig i parken.
Ur kronprinsessan MARGARETAS "Vår trädgård på Sofiero".
Foto: Kronprinsessan.

vinner allt. Och efter några år låg sluttningen i fager blomprakt. Vitt och rött dominerade. Där var höga, vita liljor, vita prästkragar i tusental, röda fuchsior, stora turkiska vallmoarter, *Montbretia* m. m., behagligt omväxlande med vilda blåklockor, tuvor av *Lotus corniculatus*, etc. Och nederst vid dalen började *Rhododendron* breda ut en glänsande blomprakt, med åren allt mera utvidgad till parkens många rabatter och gömslen.

Nere i dalen ligger "téplatsen" med en av de stora dammarna, en av centralpunkterna i Sofieros hela anläggning. Den rika värme, som i vackra sommardagar koncentreras här nere, förklarar växtlighetens

yppighet och prakt. Här utveckla magnolior och liljor en säregen skönhet, och vid dammen är det en alldeles oförliknelig växtlighet av både exotiska och inhemska örter av alla möjliga slag. Svärdsliljor och spiræor, fackelrosor och ormbunkar pryda platsen, pampasgräs och *Bambusa* resa sig ur överflödet, och nere i det lilla vattnet blommar den vilda kallan. Det är konst och natur, harmoniskt förenade, och bland mängden av härliga odlade växter är ett kraftigt inslag av vackra, vilt växande svenska växter, vilka kronsprinsparet samlat in från de mest skilda orter och å Sofiero berett ett nytt hem.

Ned mot sjön faller den lilla bäcken, genom små avdämningar, och så långt den når, följes den av en frodig och vacker vegetation. Norr om den höjer sig marken, dalväggen stiger allt mera, här och där blottande sina skifferlager och bildande "stenberget", som blev ett av de käraste föremålen för kronprinsessans planteringsarbete.

Ett stenberg i en park eller en trädgård! Hur ofta har jag icke sett dessa triviala anläggningar, vilka blott alltför ofta verka blomsterprydda skräphögar, där man funnit tillfällen till raffinerat växtplågeri. Det skall mycken förståelse och mycket skönhetssinne till för att få ett "stenberg" tilltalande i blomsterväg; i tyvärr allt för många fall misslyckas det alldeles.

På Sofiero är det naturen själv, som skapat "berget", och där konst här tagits till hjälp, har det skett med lycklig varsamhet och pietet. Varhelst det bjudits en "ficka" med plats för växter, dit ha de också kommit, i rätt urval och var och en på sitt rätta ställe. Det är meningslöst att uppräkna myckenheterna. Låt mig endast anteckna en så enkel sak som blåklockor, i alla möjliga former, dekorativa och effektfulla och överflödande över allt; — Sofiero är ett sannskyldigt blåklockornas hem. Låt mig erinra om den lilla *Scilla nutans*, med blommor i rika klasar — den väckte för kronprinsessan ett vackert barndomsminne från en drömlik skog i Irland, med hela marken täckt av *Scilla* som en himmelsblå matta. Och låt mig, med förbigående av så oändligt mycket annat, blott påminna om en så tilltalande liten växt som *Linaria Cymbalaria*, vilken i mäktiga fång väller ut över stenhällarna och ger dem färg och liv.

Höst-phlox.
Ur kronprinsessan MARGARETAS "Från blomsterträdgården".

Parken, dalgången, stenberget, allt är visserligen vackert, som det kan vara, när naturen slösar med sina håvor i Skånelandet. Men det är i alla fall icke — om uttrycket tillåtes — den hortikulturella tyngdpunkten å Sofiero. Ty den ligger i "blomstergården".

Det skulle bli både blommor och mycket blommor å Sofiero, när prinsparet mottagit det, men utrymmet var begränsat. Det fanns ingen annan plats för en större blomstergård än den gamla frukt- och grönsakträdgården, men med omtanke och förutseende räckte den gott till. Det skaffades ljus och luft genom att göra breda "gator" rakt igenom den, rätvinkligt skärande varandra i mitten. Och vid sidan av "gatorna" och längs ytterkanterna av de stora landen framtrollades så den blomstervärld, vilken med rätta väckt erkännande av så många inom trädgårdskonsten förstående.

Jag skall framför allt icke hänfalla till uppräkningar för mycket. Kronprinsessans egna arbeten om Sofiero ge bättre skildringar av detaljerna än något annat kan lämna. Och jag kan endast säga, att denna rikedom av väl vårdade blommor gör som helhet ett mycket starkt

intryck. Det finnes margueriter i stora fång, utomordentligt ståtlig *Delphinium*, den underbart vackra *Anchusa italica Dropmore*, nejlikor, lupiner, *Phlox*, etc., och icke minst vår enkla och som infattningsväxt allt mera till heders komna krasse i alla möjliga färgnyanser. Och så rosor! Icke en mängd utan ett litet hav av rosor, i de mest utsökta sorter, som passa bäst för klimat och jordmån. Jag har icke nog kunnat beundra prakten, yppigare här än på många andra platser i vårt land. Aldrig har jag sett den karminröda *Johanna Sebus* så stor och välformad som här. Och aldrig har jag tyckt, att den snövita *Frau Karl Druschki* lyst mera bländande vit än här, fjällens svala fläkt inne i den varma sommarens rus av färger i regnbågens hela skala.

Allt detta förlorar egentligen på att beskrivas. En vacker fantasi bygger lättare upp sagolunden, gör den luftigare och klarare och bättre förståelig. Varvid det väl kan anmärkas, att enastående är anläggningen icke; det finnes flera likartade. Men det finnes mycket få om ens någon sådan i vårt land, där smak, skönhetssinne och förståelse för blomstervärlden så förenat sig till att göra ett helt av kraftigt imponerande verkan. Och det har kunnat förverkligas endast och allenast därför, att den, som skapat blomstergården å Sofiero, den, vars hjärtas röst, vi under rosenpergolan förnimma liksom i ett sakta ackord från fjärran, var en personlighet av mer än vanliga mått och med mer än vanlig kärlek till blomstervärlden.

STENKULLEN.

Av *RUDOLF ABELIN.*

För den som skriver dessa rader har Stenkullen och än mer kanske dess skapare haft en i viss mån avgörande betydelse.

Från slätten därnere, där jag bodde, hade jag länge längtansfullt blickat upp mot den Kolmårdssträcka, på vars solbeglänsta, varma sluttning den stora lustgården låg. Det var ej blott de kraftiga, friska träden med doftande gravenstein och skimrande Åkerö, som fängslat gosseögat — det var snarare i långt högre grad de stolta ekarne, skrikornas hemvist, de resliga furorna, trastarnes konsertplats, de skymtande blomstren, bins och fjärilars skafferier, och kanske först och sist det förföriska ryktet om ett paradis härligheter, som väckt min längtan.

En dag, en varm, solig högsommardag, då ännu lärkan drillade och klövern doftade, kom min far med det ljuvliga budskapet, att jag var välkommen till Stenkullen för att med dess skapare själv — gamle Herr ERIK SWARTZ — som ciceron få stilla min åtrå.

Otåligt bidade jag den utsatta timmen, fast det nog å andra sidan är sant, att jag nästan kände mig litet ängslig över att kanske komma att vandra ensam däruppe med den allvarlige gamle mannen, för vilken alla hade en sådan respekt. Omsider visade uret halvfem, och min kära gamla, solblekta fiskedräkt kastades av med en fröjd som väl aldrig förr eller senare, och den glada vandringen begynte.

Jag märkte knappt, att jag rörde vid gruset på den raka, soliga vägen, som ledde upp mot skogen över slätten, med den stolta, fria sikten över Kolmården och Bråviken. Snart hade jag också nått stät-

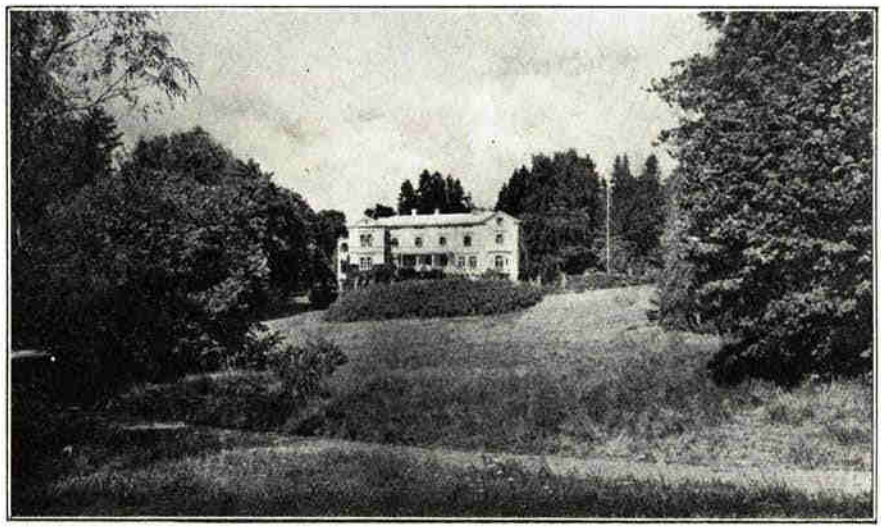

Fig. 1. Stenkullen från parksidan.
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

tan vid stängslet till den betesmark, som sedan blev mitt första Norrviken, och som omedelbart gränsade till Stenkullen. Ett par steg till — och jag möttes av en högrest, kraftig, grånad man med starkt allvarliga drag men med ett varmt, dämpat tonfall i sin röst. "Välkommen! — Jag har passat Dig här för att få visa Dig allt från början". Det var gamle Herr ERIK, jag stod inför — och rädslan var över.

Och vad visade han mig ej! Skaror av fruktträd i rikaste skördbelastning, ekar och bokar, furor och granar, grässlätter och gångar och till allt fogades ej allenast, efter vad jag redan då förstod, en förklaring, som uppbars av den varmaste kärlek, utan ock vad jag nu vet och kan bedöma — den djupaste kunskap och förståelse. Och ju längre vi hunno in i det rika ämnet, och ju mera vi trängde in i parken, desto lättare flöt det varma talet, och desto mera spändes mitt intresse och väcktes min undran.

Jag måste giva luft åt min förtjusning och sade mig ej kunna förstå, att han kunnat göra en sådan park. Ett ögonblicks tystnad följde, varpå jag fick till svar: "Naturen, ser Du, gosse, är konstens moder,

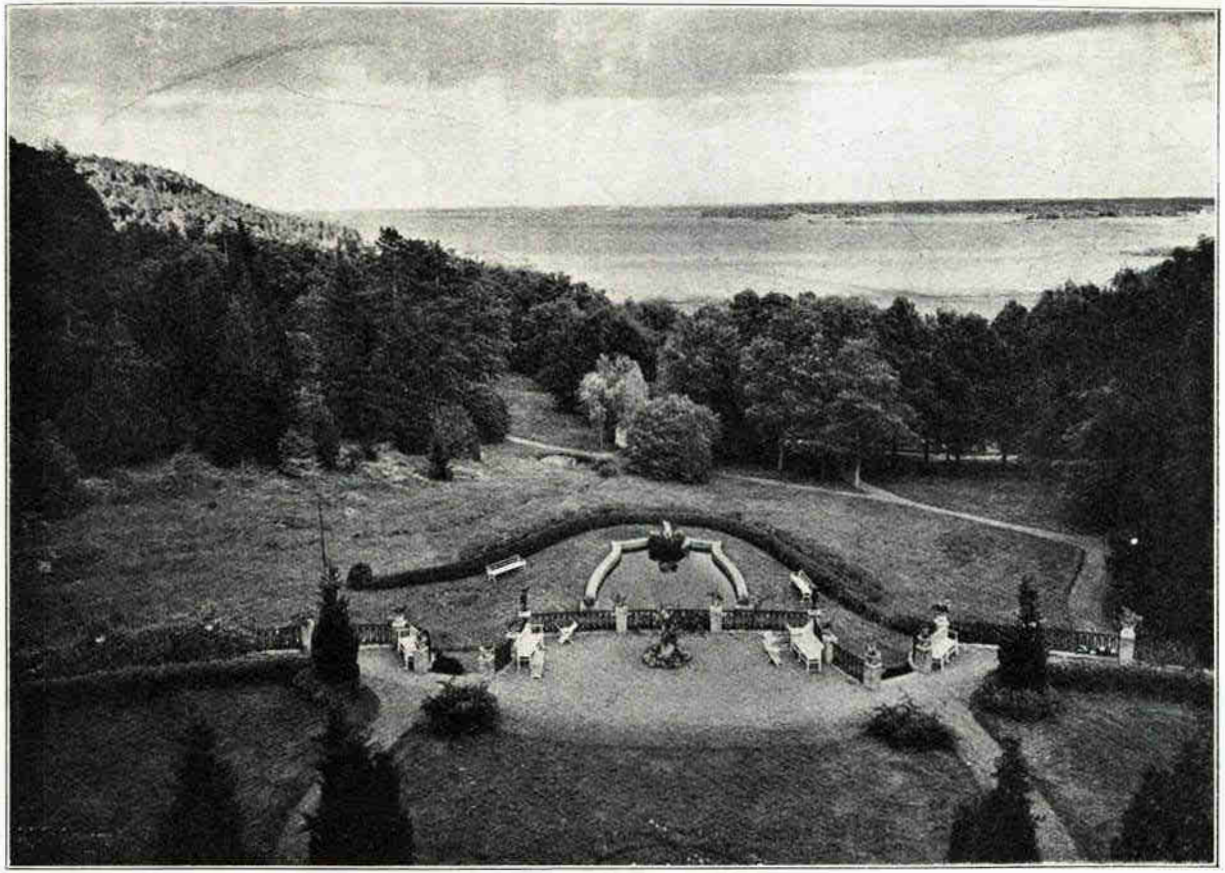

Fig. 2. Stenkullen. Utsikten från verandan över parken och Bråviken.
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

och studerar Du den rätt och följer dess vinkar, lär Du dig nog att ordna en park också".

Har någon visat, att han left som han lärt, så var det Herr ERIK SWARTZ på Stenkullen, och ville han inplanta sin livsvishet i ett gossesinne för att kanske få den buren vidare genom tiden, så nådde han målet åtminstone såtillvida, att jag på denna uppfattning grundat all min gärning i och för park och trädgård. Än i dag stå de bevingade orden över min ingångsdörr och kring gamle Herr ERIKS bild. En aldrig så utmejslad och konstrik trädgårdsarkitektur är mig ett fullkomligt dött väsen, om ej naturens egna friska inslag vävas med däri, och därför rädes jag också för husarkitekten som trädgårdsman, ej för hans vilja till ett ordnande, formande ingripande i terrängen, men väl för hans överdrift i materialbehandlingen och ofta påvisbara alltför korta och ofta felaktiga perspektiviska sikt.

Stenkullens park och prydnadsträdgård var ursprungligen en ren landskapsträdgård, där konsten huvudsakligast uppträdde ordnande och bestämmande, varje fulhet undanrödjande och skylande, samt landskapets alla växlande karaktärsfulla tavlor uppsugande och sammansmältande. Den var en naturpark, ordnad så, att ingen tänkte på ordningen, en park där sida vid sida, fast i en utsökt smakfull gruppering, växtvärldens bästa skatter bjödo sin gemensamma tjänst till att försköna och förädla ett i sig självt visserligen storslaget, men dock kargt och i vegetativt hänseende enahanda skogslandskap.

Terrängen bibehölls i stora drag utan nämnvärd nivellering, gångarne drogos i mjuka linjer efter nivåkurvor och trafikbekvämlighet, de små vattnen ringlade sig fritt mellan stenar och gräsmarker, och på ett par ställen bildades dammar med skogens tjärn som mönster — med naturliga begränsningar, näckrosor, strandväxter och lustiga fiskar, som i täta försök att fånga myggen slogo oavlåtliga hål på ytan.

Huvudbyggnaden lades högst upp med utsikt över snart sagt hela parken och landskapet — bergsträckan med den kärva, dekorativa Uvbergsprofilen, Bråviken med de stora skogklädda öarne och de små livliga båtarne, slätten med bördiga åkrar, betande hjordar och vackra gårdar och längst bort mot horisonten strömmen, ormande sig

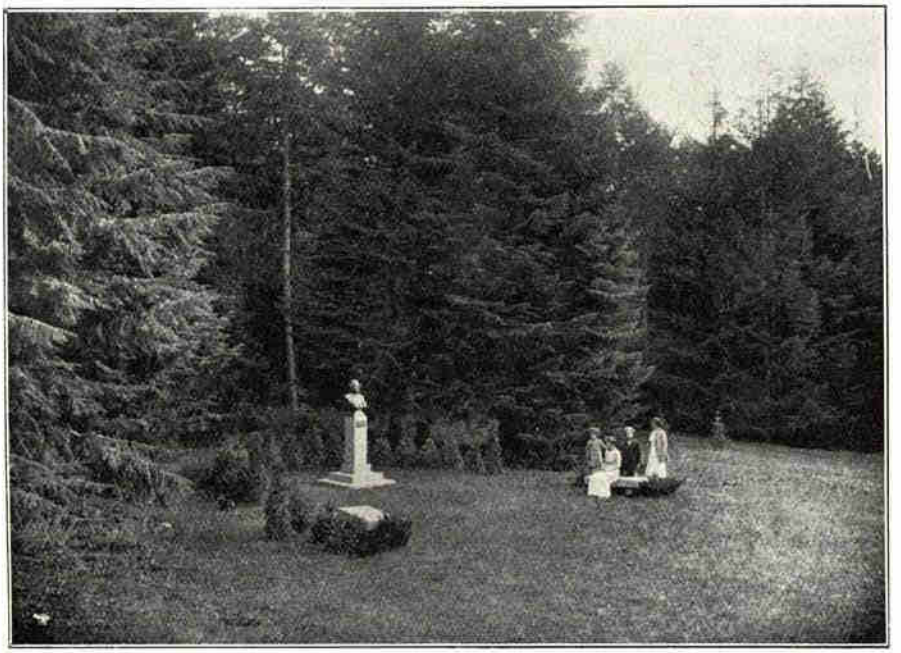

Fig. 3. I parken vid Stenkullen rest byst över ERIK SWARTZ, Stenkullens skapare.

fram mot staden med dess torn och rykande skorstenar, vita hus och glimmande rutor. Det är en rik och växlande syn, som bjudes från Stenkullevillans fönster och verandor, och det är ej mindre livfullt inom området, där de mest skiftande tavlor avlösa varandra, än instängda och omramade av vårt lands stoltaste träd i skilda arter — än öppna med långa perspektiv ut i landskapet och mot den mänskliga idogheten.

Bilderna vid och från skogsdammen med sin lilla strandpaviljong, sikterna mot bergskedjan och Uvberget, brynen av de olika vildpartierna och nästan överallt den enstaka, individuella skönheten hos de rikligt representerade barrträden — allt bjuder på något för vårt land delvis enastående, alltid underbart vackert.

Våra dagars Stenkullen — dess anläggning går tillbaka sextio år i tiden och grunden för min skildring över fyrtio! — är dock något delvis annat än det gamla. Det är dock ej endast de ilande åren med sin tillväxt och förintelse, som gjort detta. Park och trädgård ha fått nya

tillskott såsom en större terrassering nedom villan — vilken dock enligt min mening borde givits enklare linjer mer i överensstämmelse med villans egen renässans — och en liten pittoresk, färgfull "fruträdgård" längre i sydost. På den lugna, stora skogsslätten under de granar, som lustgårdens skapare så högt älskade och gärna visade, har den sonliga vördnaden ordnat en minnes- och tacksamhetsplats med en byst av Herr ERIK.

Stenkullen bibehåller alltså än i dag i allt väsentligt sin gamla skepnad, sådan anläggaren tänkt sig den och hans högra hand, den kunnige, nitiske mångårige vårdaren, trädgårdsmästare ANDERS PETTERSON utförde den, och lustgårdens kontakt med ytterlandskapet hålles allt fortfarande klar, årligen kvistas och gallras det för att perspektiven ej på minsta vis må gro igen. Årligen — för att ej säga dagligen smyga sig egarens tankar trots stundom bestyr av högviktig art till den kära gamla platsen på Kolmårdssluttningen i omsorger för än den busken och än den blomman, och ännu liksom förr råder det bästa samförstånd med den unga kraft, som har att öva den dagliga tillsynen. Och väl den lustgård som i motsats mot så många andra löftesrika gelikar ännu vid mogna år får känna det första skapandets glädje och kärlek vila över sig!

Norrviken i okt. 1921.

STENKULLENS BARRTRÄD.

Av *NILS SYLVÉN.*

En var, som under senare år något sysslat med de främmande barrträden och deras förekomst i vårt land, har säkerligen liksom författaren frapperats av, att i tillgängliga svenska uppslagsböcker Kolmården så ofta angives som den gränslinie, intill vilken en något ömtåligare art med fördel anses kunna odlas. Sålunda uppgiver GUSTAF LIND i "Våra prydnadsträd och buskar" Kolmården som nordgräns vid fördelaktig odling i vårt land för icke mindre än 7 barrträdsarter. För den först nämnda av dessa, *Abies nobilis*, heter det, att den "tyvärr icke synes med framgång kunna odlas längre norrut än till Kolmården", och tillägges därefter: "vid Stenkullen i Östergötland har förf. sett ett exemplar av denna gran av omkring 20 meters höjd". Stenkullens stolta gamla barrträd kanske rent av varit en av de för Kolmårdsgränsens framdragande i första hand bestämmande faktorerna. En något utförligare skildring av barrträden vid Stenkullen torde därför kunna påräkna de svenska dendrologernas särskilda intresse.

Med undantag av den av LIND omtalade, omkring 20 m höga *Abies nobilis* äro väl näppeligen barrträden vid Stenkullen någonsin omnämnda i den dendrologiska litteraturen. Relativt få torde också de dendrologer hava varit, som före 1921 års sommar fått stifta en något närmare bekantskap med desamma. Ryktesvis hade de ju dock försports. Då Föreningen för Dendrologi och Parkvård inbjöds att under sin andra sommarexkursion besöka Stenkullen, kunde det å exkursionsprogrammet för Stenkullen-besöket såsom särskilt lockande framhållas: "sällsynta barrträd i enastående god utveckling". Det är de imponerande intryck,

Stenkullen-barrträden vid exkursionsbesöket gjort, som förmått undertecknad här försöka lämna en något utförligare skildring av desamma. Utan ägarens, Universitetskanslär C. SWARTZ, storartade tillmötesgående att förskaffa mig detaljuppgifter om trädens höjd och stamomkrets m. m. och ställa ett stort antal synnerligen vackra fotografier till mitt förfogande hade jag dock aldrig kunnat våga försöket.

Det område, på vilket Stenkullens arboretum blivit anlagt, har tydligen från början särskilt inbjudit till barrträdsplantering. Kolmårdssluttningen, varpå Stenkullen ligger, ägde ju just i sina vilda barrträd sin förnämsta prydnad. Mäktig granskog med insprängd tall bildade Stenkullen-områdets inramning upp mot berget. Och sådan höjd och sådana dimensioner, som särskilt granarna här nå, får man sannerligen leta efter. Det ser nästan ut, som om Kolmårdens bergarter lämnade den för granen i vårt land mest drivande jordmånen. Liksom å sluttningarna närmast Hults bruk finna vi här granar upp till 30 m:s höjd och däröver. Och de mera enstaka tallarna tävla i höjd med de stolta granarna. De å plansch 3 återgivna granarna torde bättre än ord visa yppigheten hos de vilda barrträden vid Stenkullen.

De äldsta barrträdsplanteringarna förskriva sig från början av 1860-talet. Det var år 1861, som Herr ERIK SWARTZ inköpte Stenkullen, och utländska barrträd voro tydligen bland de första, som inplanterades. Från de första planteringsåren stamma områdets största nordmannssilvergran, *Abies Nordmanniana* (fig. 1 och 2), områdets högsta europeiska silvergran, *Abies pectinata* (jmf. fig. 3), en med de föregående i höjd tävlande amerikansk silvergran, *Abies nobilis* (se fig. 3), vitgran, *Picea alba*, cembratall, *Pinus cembra*, weymouthstall, *Pinus strobus*, ett ovanligt vackert exemplar av idgran, *Taxus baccata erecta* (fig. 4), vacker vanlig tuja, *Thuya occidentalis*, och för svenska förhållanden ovanligt reslig hemlocksgran, *Tsuga canadensis* (fig. 5). Närmast dessa i ålder komma exemplar av balsamsilvergran, *Abies balsamea*, och sibirisk silvergran, *Abies sibirica*, samt bergtall, *Pinus montana*. En 25 à 30 år efter de första planteringarna synes en andra större inplantering hava ägt rum,

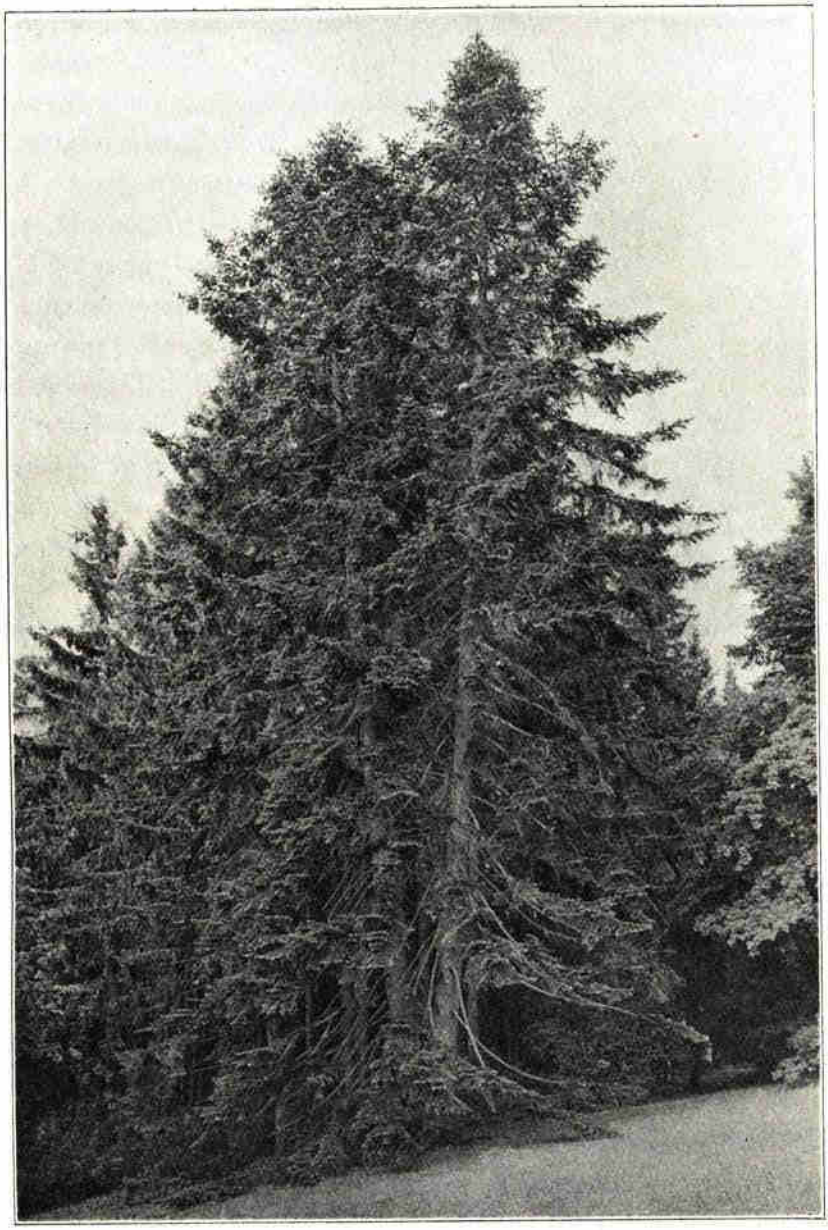

Fig. 1. *Abies Nordmanniana.* 50—60 årigt, tvåstammigt jätteträd vid Stenkullen.
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

då följande nyheter infördes: grekisk silvergran, *Abies cephalonica* (fig. 6), kalifornisk silvergran, *Abies concolor*, ädelcypress, *Chamæcyparis Lawsoniana* och plymcypress, *Chamæcyparis pisifera plumosa*, europeisk lärk, *Larix europæa*, samt Douglasgran, *Pseudotsuga Douglasii*. Av ännu yngre planteringsdatum äro slutligen: purpursilvergran, *Abies amabilis*, västamerikansk silvergran, *Abies subalpina*, Veitchs silvergran, *Abies Veitchii*, trådcypress, *Chamæcyparis pisifera filifera* (fig. 7), barrcypress, *Ch. p. squarrosa*, sävenboms-en, *Juniperus sabina*, Engelmanns gran, *Picea Engelmannii*, blågran, *Picea pungens*, i olika former, solfjädersgran, *Sciadopitys verticillata*, pyramidformen av vanlig tuja, *Thuya occidentalis columna*, samt japansk tujacypress, *Thuyopsis dolabrata*.

En fullständig artlista på vid Stenkullen odlade och vilda barrträd omfattar följande 39 arter och former:

Abies amabilis
balsamea
cephalonica
concolor
nobilis glauca
Nordmanniana
pectinata
sibirica
subalpina
Veitchii
Chamæcyparis Lawsoniana
— Alumii
pisifera filifera
— plumosa
— squarrosa
Juniperus communis
— suecica
sabina
Larix europæa
Picea Abies
alba
Engelmannii
pungens
— argentea
— Costeri compacta
Pinus cembra
Laricio austriaca
montana uncinata
silvestris
strobus
Pseudotsuga Douglasii
Sciadopitys verticillata
Taxus baccata erecta
Thuya occidentalis
— Columna
— Hoveyii
— Rosenthalii
Thuyopsis dolabrata
Tsuga canadensis

Abies amabilis. Ett från M. P. ANDERSENS trädgårdar vid Jönköping erhållet, nu 5 m högt exemplar har gått synnerligen väl till och ej tagit någon som hälst skada av de senaste stränga vintrarna (1915—16 och 1916—17). Med sina mörkt blågröna barr är denna vackra art här liksom allestädes ett första klassens prydnadsträd.

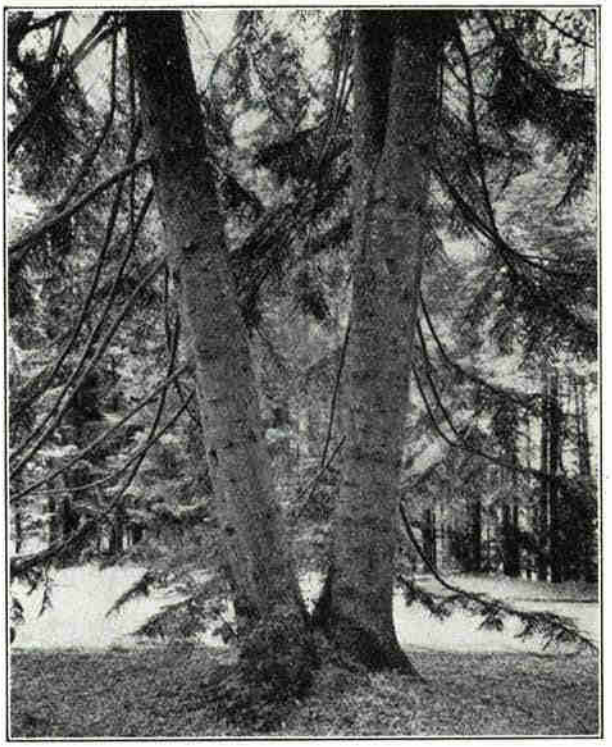

Fig. 2. *Abies Nordmanniana.* Detaljbild av trädet å fig. 1. Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

Abies balsamea. Flera såväl äldre som yngre träd. Som alltid har balsamsilvergranen även här tidigt satt kott, och ungplantor i olika åldrar vittna om frönas grobarhet och artens goda självföryngringsförmåga. Härdigheten har naturligtvis för denna även norr om Kolmården fullt härdiga silvergran ej lämnat något övrigt att önska.

Abies cephalonica. Ett omkr. 30-årigt träd (fig. 6) har sistlidne sommar uppmätts till 7 m i höjd och 75 cm i stamomkrets. Med sitt vida grenverk synes det i sitt tämligen fria läge komma att utveckla sig till ett solitärträd av rang. På härdigheten har här intet kunnat anmärkas. Som bilden visar, har trädet för året satt rikligt med kottar. Sedan 4 år tillbaka har den årligen burit dylika.

Abies concolor. Högsta exemplaret 12 m högt och 85 cm i omkrets vid brösthöjd. Vacker och härdig.

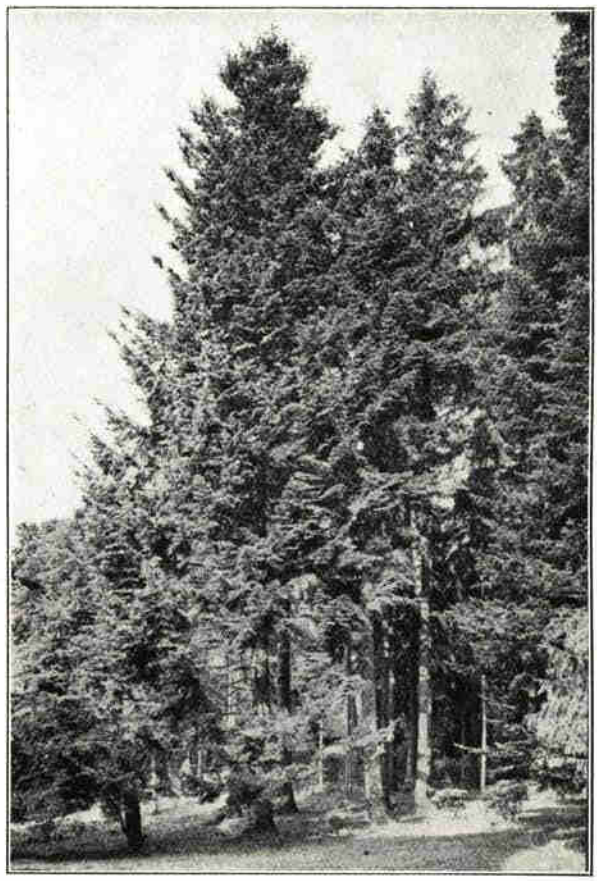

Fig. 3. 50—60-åriga *Abies pectinata* (t. v.) och *nobilis* (toppen närmast föregående) vid sidan av vanlig gran vid infartsvägen till Stenkullen.
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

Abies nobilis. Som redan nämnts, finnes denna art från Stenkullen redan förut omnämnd i litteraturen. Det av LIND anförda exemplaret, en av de första vid Stenkullen inplanterade silvergranarna, återfinnes i barrträdsgruppen närmast villaportiken vid sidan av en av de äldsta europeiska silvergranarna (jmf. fig. 3); dess höjd uppgår nu till icke mindre än 25 m och stamomkretsen vid brösthöjd till 140 cm. Det har under en följd av år varit kottebärande. Trädets vackra växt och oskadda utseende utvisa, att trädet alltsedan dess planterande här fullständigt uthärdat vintrarna. Ett på annat ställe i parken — vid Skoga — för c. 30 år sedan inplanterat individ är nu 6,5 m högt och 78 cm i omkrets vid brösthöjd. Gamla, kvarsittande kottespindlar angiva, att även detta redan före 1921 varit kottebärande; fig. 8 visar prov på årets kottar, som uppgått till över ett tjugutal. Båda de nämnda *nobilis*-exemplaren tillhöra den av kraftig blågrön barrfärg kännetecknade formen *glauca*.

Abies Nordmanniana. Denna art hör liksom den närmast föregående till de "norr om Kolmården" mer eller mindre ömtåliga silver-

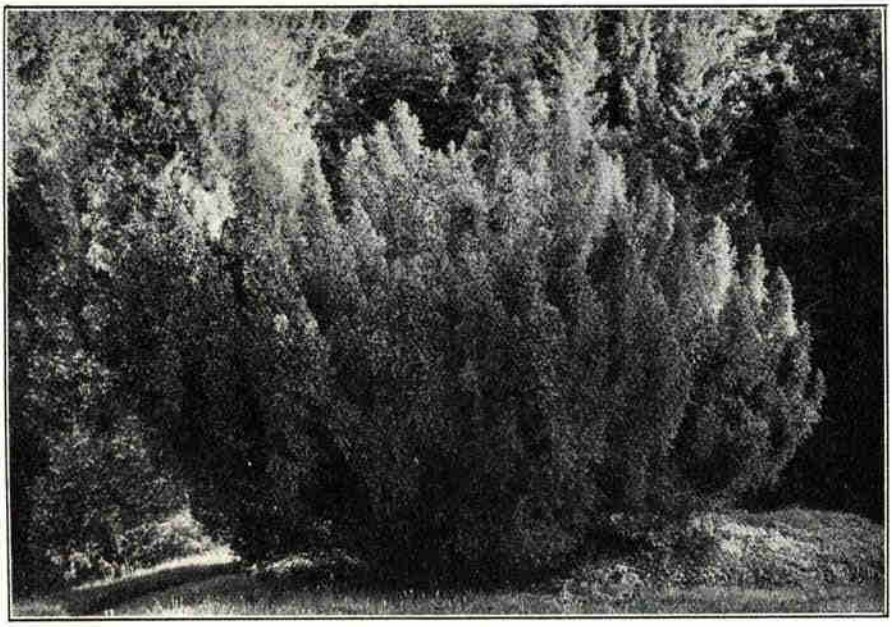

Fig. 4. *Taxus baccata erecta.*
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

gransarterna. Hos LIND, "Våra prydnadsträd och buskar", sid. 205—206, heter det om densamma bl. a. följande: "Under den minnesvärda vintern 1887—88 nedfröso i Stockholmstrakten nästan samtliga exemplar av Abies nordmanniana, så att de flesta större exemplar af denna gran, som nu finnas norr om Kolmården, torde vara planterade efter denna tid. Även under tämligen blida vintrar händer det förövrigt, att denna gran uppåt landet får sina barr mer eller mindre brända. I avseende på härdighet lämnar den sålunda rätt mycket övrigt att önska". Av största intresse är därför att kunna konstatera, att denna art vid Stenkullen visat sig fullkomligt härdig. Icke ens någon brunfärgning av barren har här kunnat förmärkas. Det äldsta exemplaret (fig. 1 och 2) har väl uthärdat alltsedan början av 1860-talet. I sin nuvarande jättegestalt är det rent av en av Stenkullen-parkens förnämsta prydnader. Från samma rot utgå tvenne väldiga stammar, den ena 195 cm, den andra 210 cm i omkrets vid brösthöjd; höjden uppgår till 26 m. Sedan

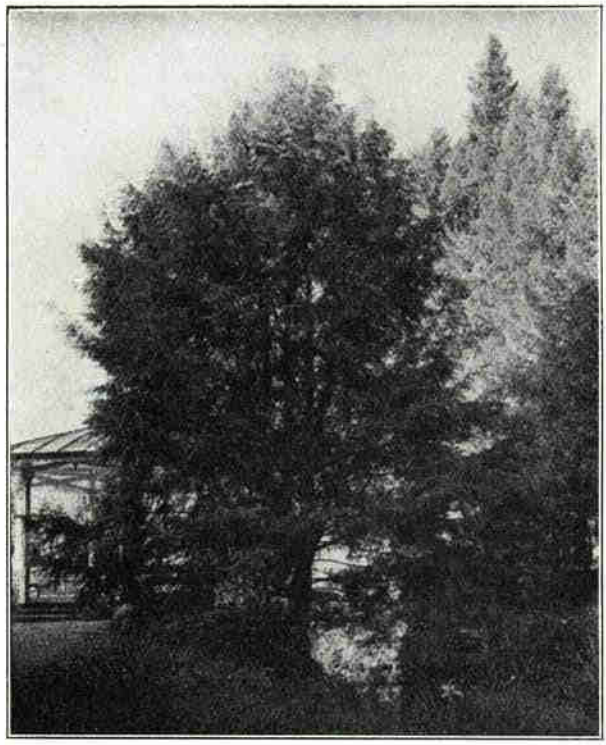

Fig. 5. Stenkullens största *Tsuga canadensis*.
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

flera år tillbaka har den satt kott, och ett 20-tal meter från trädet utvisar en nu något över meterhög, c. 15 år gammal, självsådd planta (fig. 9), att fröna varit grobara, och att även denna silvergransart vid Stenkullen äger förmåga av självföryngring. Andra exemplar i olika åldrar förekomma inplanterade, även de alla fullt härdiga.

Abies pectinata. Vackra, kottebärande exemplar (jmf. fig. 3) om ända till 27 m:s höjd och 180 cm:s stamomkrets vid brösthöjd. Alla exemplaren ha visat sig fullt härdiga. Även för denna art kan självföryngring antecknas.

Chamæcyparis Lawsoniana. I grupp planterade, c. 30-åriga exemplar ha nått ända till 17 m:s höjd och 75 cm:s stamomkrets vid brösthöjd; den grövsta stammens omkrets 20 cm ovan marken 170 cm. Även rent forstligt sett ha vi här att göra med en synnerligen tilltalande och lovande utveckling. — Av *Chamæcyparis Lawsoniana* förekommer förutom huvudformen vackert pelarformig, mörkt blågrön *Ch. L. Alumii;* ett närmare Stenkullen-villan planterat exemplar representerar en synnerligen elegant utbildad *pendula*-form. — Samtliga former ha visat sig fullt härdiga.

Chamæcyparis pisifera. Denna art representeras vid Stenkullen av trenne av sina vackraste former, *filifera, plumosa* och *squarrosa,* de

båda förra relativt sent, den sistnämnda tidigare inplanterad. Om det välformade *filifera*-exemplaret ger oss fig. 7 en god föreställning; dess höjd uppgår till 3 m. *Ch. p. plumosa* företrädes likaledes av ett synnerligen väl utbildat exemplar; dess stamhöjd uppgår till ej mindre än 8 m. Alla formerna fullt härdiga.

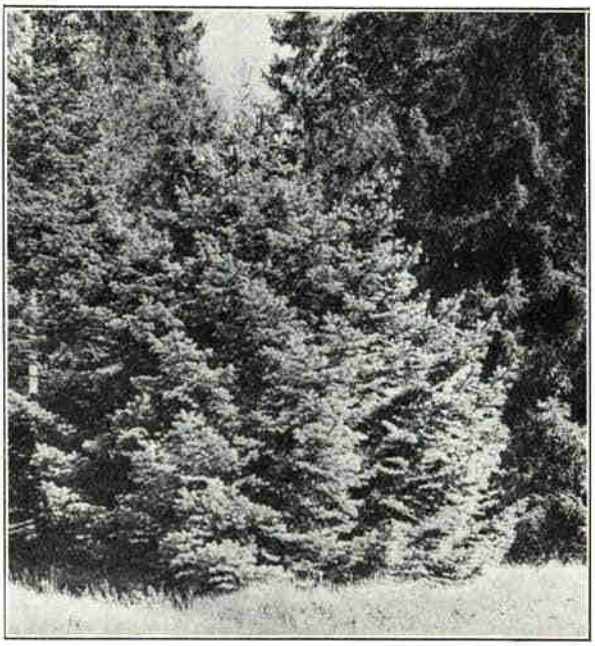

Fig. 6. Upptill rikt kottebärande 30-årig *Abies cephalonica*. Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

Juniperus communis. Av denna inom vildparksområdena i buskform ej sällsynta art finnes å parksluttningen ner mot Skoga tvenne vackert pyramidformiga trädexemplar, *J. c. suecica*, det största 7 m högt — en lika vacker som sällsynt parkprydnad!

Picea Abies. Vildväxande jätteträd av olika förgreningstyp; de växtligare kam- och borstgrans-typerna förhärskande.

Picea alba. Största exemplaret 18 m högt med 115 cm:s stamomkrets.

Pinus strobus. 18 m hög med 120 cm:s stamomkrets vid brösthöjd; kottebärande.

Pseudotsuga Douglasii. Förutom rent grönbarrig typ förekommer en vackert blåbarrig sådan, nyligen inköpt under namn *elegans*.

Taxus baccata. Av idgran förekommer vid Stenkullen ett ovanligt vackert individ av *erecta*-typ, ett av tätgrenade, pyramidformade huvudgrenar sammansatt, 6,5 m högt buskexemplar med en grenkrona om ej mindre än 26 m:s omkrets (se fig. 4). Exemplaret har några gånger allvarsamt skadats av snöbrott men snart nog återtagit sin vackra ge-

Fig. 7. *Chamæcyparis pisifera filifera.*
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

stalt. Utan tvekan får den nu betraktas som en av parkens största prydnader.

Thuya occidentalis. Ett 13 m högt träd med 70 cm:s stamomkrets är ett av Stenkullens märkligare prydnadsträd, inplanterat redan på 1860-talet. Det är kanske detta, som legat till grund för GUSTAF LINDS uttalande, att vanliga tujan" uthärdar visserligen ända upp i södra Norrland, men blir sällan riktigt vacker norr om Kolmården". Av senare inplanteringsdatum är den kring bysten av Herr ERIK SWARTZ i häck planterade, av vackert, regelbundet, smalt pyramidalt växtsätt utmärkta *Th. o. Columna,* så ock den av sin ljusa grönska och sitt täta, regelbundna växtsätt kännetecknade *Th. o. Hoveyii* ävensom den pelarpyramidformiga *Th. o. Rosenthalii.*

Thuyopsis dolabrata. Ett 1912 inplanterat buskexemplar nu 1,7 m högt; fullt härdig.

Tsuga canadensis. Några sannskyldiga jätteexemplar av hemlocksgran äro att räkna bland Stenkullen-parkens förnämsta sevärdheter. Ett flertal träd förskriva sig från tiden för parkens första anläggning och hava sålunda nu nått den ganska respektabla åldern av omkring 60 år. Det å fig. 5 återgivna exemplaret är 13 m högt med en stamomkrets om 140 cm; det grenar sig nära basen i ett flertal grenstam-

mar, av vilka de tvenne grövsta äro resp. 45 och 40 cm i största omkrets. Ett andra exemplar ståtar med 15 m:s maximihöjd och 110 cm:s stamomkrets, ett tredje exemplar, det grövsta, med en stamomkrets om ända till 145 cm och därtill en 90 cm vid grenstam. Samtliga de äldre träden ha sedan flera år tillbaka varit kottebärande. En massa ungplantor i olika åldrar vittna om, att frösättningen varit god, och att hem-

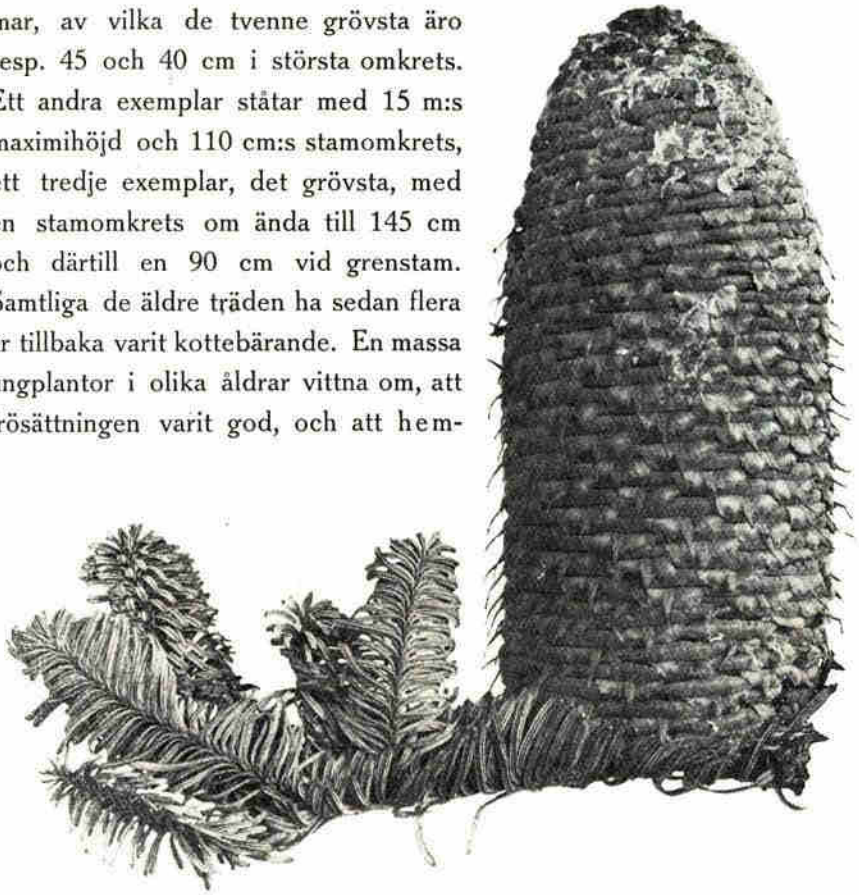

Fig. 8. Kotte av *Abies nobilis* av 1921 års skörd vid Stenkullen. (2/3.)
Foto: N. HJALMAR NILSSON och N. SYLVÉN.

locksgranen å Kolmårdsmarken funnit de bästa betingelser för sin naturliga föryngring.

Barrträden vid Stenkullen hava i många fall nått en för så nordlig breddgrad rent av förvånansvärd utveckling. Förklaringen härtill är näppeligen att söka i några för Kolmårdsområdet i stort utmärkande meteorologiska förhållanden. Temperaturförhållandena borde ju, om så vore fallet, vara de i första hand utslagsgivande. Se vi på förefintliga meteorologiska sammanställningar för vårt land för det halvsekel, under vilket Stenkullen-barrträden uppväxt, finna vi intet stöd för en för-

Fig. 9. Självsådd *Abies Nordmanniana* i parken vid Stenkullen.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

modan, att Kolmårds-klimatet skulle vara för desamma särskilt gynnsamt, åtminstone ej nämnvärt gynnsammare än exempelvis Stockholmsklimatet. Något tidigare och mildare vårar med i samband därmed stående något längre vegetationsperiod är möjligen att anteckna till favör för området närmast söder om och upp mot Kolmården. Som meteorologisk gränslinie av betydelse blir dock Kolmården ej att räkna med. Orsaken till Stenkullenträdens trevnad är säkerligen att söka i rent lokala förhållanden. Ett gynnsammare läge än det, vari Stenkullen-barrträden äro uppdragna, kan man väl knappast tänka sig. Kolmårdssluttningen ovanför Stenkullen bjuder skydd mot norr och öster, just de väderstreck, varifrån de mest ödesdigra vindarna hota. Kolmårdens här lättvittrade bergarter ha givit upphov till en näringsrik och för barrträdens trevnad synbarligen speciellt lämpad jordmån. Bevattningsförhållandena synas också vara de bästa tänkbara. Naturen har här givit med givmild hand, och de naturliga möjligheterna ha på bästa sätt blivit utnyttjade.

ADELSNÄSPARKEN

SAMT NÅGRA ORD OM TRÄDGÅRDSANLÄGGNINGSKONST.

Av *NILS SONESSON.*

Hos så gott som varje människa torde det finnas en viss skönhetsträngtan, som driver henne till prydandet av de ting, hon omgives av. Denna trängtan tar säkerligen efterhand form i ett verkligt behov. Så har hennes behov att pryda hemmet med blommor och växter länge varit stort, ett behov som ock ständigt stegras, även om man må säga, att trädgårdsanläggningskonsten — som dock bör räknas till de sköna konsterna — alltjämt intar en tämligen anspråkslös plats i det allmänna medvetandet här i landet. På grund av ovan sagda skönhetsträngtan, bör man emellertid icke se allt för mörkt på framtiden, när det gäller att väcka till liv förståelse för den skönhet, en trädgård, en täppa eller en enkel liten blomsterplanta kan ge.

Men låtom oss ett ögonblick dröja inför våra svenska trädgårdar i allmänhet, sådana de nu te sig! Vi skola då finna, att det brister icke blott i *antalet* trädgårdar utan framför allt i befintliga trädgårdars skönhet, enkelhet och trevnad.

Varhelst man reser i vårt vidsträckta land, genom kala och fula eller genom vackra och liksom av naturen ansade trakter, ser man parker, trädgårdar och täppor i alla rangskalor. Mycket, mycket ofta — jag vågar säga oftast — äro alla dessa grönskande människoboningar — så kunna vi gärna kalla trädgårdarna invid hus och stugor — av lägsta rang. De äro sällan sådana, att man stannar för att beundra dem, utan man snarare begrundar, varför de just gjorts så osköna,

estetiskt omöjliga, när de lika lätt skulle kunna utgöra dokument av värde för samtid och eftervärld.

Det vore emellertid orätt, om man påstode, att alla trädgårdar äro likadana. Man får också se harmoniskt anlagda trädgårdar och parker både av gammal och ny tid; ävenså gör slumpen, att man ibland påträffar riktigt nätta små trädgårdar, lummiga och inbjudande. Såsom t. ex. prästgårdsträdgårdar på landet med direkta anor från renässanstiden, där de enkla, regelbundna kvarteren kantas av fruktträdsalléer, på våren sänkande sina blomhöljda grenar över aurikler och violer, där ärevördiga lindar överskugga bänken, där prosten tar sin middagslur, där den gamla rosenhäcken bakom pionerna under rosentiden står snövit, och där vägen till kyrkogårdsporten går fram mellan liljor och kryddväxter. Men om skönheten i sådana trädgårdar städse får anses vara ett utslag av anläggarens idealbild av trädgårdar, den må nu tillhöra prästgården, kojan eller slottet, tror jag man bör låta vara osagt. I många fall är det nog den svenska naturen och gamla ärevördiga skogsjättar, vi ha att tacka för denna skönhetsgåva.

Det är precis som om våra trädgårdar ledo av någon ärftlig åkomma. De synas i regeln vara lytta redan vid födelsen. Kurvlinjalen och plantskolekatalogen ha i vår tid i regeln fått tjäna som måttstock för trädgårdsarkitekturen. Och våldsamt ha dessa underbara redskap farit fram. Kurvlinjalens böjningar ha uppdelat det präktigaste trädgårdsområde genom gångar och vägar med de gruvligaste svängar, stympat en eventuell lugn och mjuk gräsmatta i de banalaste halvmåns-, hjärt- och andra former. Även om tomten eller trädgårdsarealen varit aldrig så liten, tyckes man rent av ävlas att anlägga den i ett slags parkstil — engelsk stil skall det heta, även om intet kan vara mera främmande för den engelska trädgårdsanläggningskonsten av våra dagar än en dylik anordning. Dessa på det mest omotiverade sätt slingrande gångar, dessa vidunderligt formade blomsterrabatter, hiskliga buskpartier och illa anlagda gräsmattor, som ligga inkilade här och var mellan smultronland och krusbärsrader — allt detta är styggelser, som åtminstone icke böra betecknas som prov på trädgårdsanläggningskonst. Man vågar knappt lägga en rak gång, och har man anlagt en aldrig så liten

gräsplan, skall den strax styckas sönder av små blomgrupper, buskpartier och allt annat, som påtrycker den en orolig prägel. Allt skall gubevars vara pittoreskt. T. o. m. smultronlandet, som tronar mitt i gräsplanen, skall för att riktigt passa in i den "naturliga" stilen ha sina rader förlagda i sned riktning emot husets fasad.

Plantskolekatalogen kan icke heller den berömma sig av stort förnämligare egenskaper än kurvlinjalen. Den har varit hjälpredan vid planterandet och likt den lede frestaren förmått anläggaren att utnyttja dess alfabet i största önskvärda utsträckning. Och med ett aldrig sinande nit för en hopgyttring av all världens buskar på minsta möjliga område har man lyckats åstadkomma det sammelsurium, i vilket de stackars buskarna för återstoden av sitt liv fått kämpa den bittraste kamp för att icke brådstörtat dö av andnöd.

För att sedan få det riktigt som i paradiset har man i mer eller mindre spridda grupper i gräsplanerna inplanterat fruktträd av alla de slag för att höstetid städse ha de rodnande frukterna för ögat, och för att frukterna vid nedskakningen skola falla lika mjukt, som om de försiktigt plockades med vårdarens mjuka hand. Ingenting kan vara mera oestetiskt än detta, på samma gång som ingenting kan vara mera oekonomiskt och svårskött än denna blandning av ekonomiväxter och prydnadsväxter.

I den enda eventuella utsikt man har — mitt framför trappan eller åtminstone mitt framför huset på någondera sidan — har man placerat flaggstången för att städse få njuta av denna vitmålade trämast, som dock städse bör finnas men placeras så, att icke ögat jämt träffar den.

Om man frånser enstaka herrgårds- och villaträdgårdar, som till upphovsmän haft mera känslofulla personer med ande och blick av en fint kännande konstnär, får man lätt det intrycket, att Sverige aldrig sett något av verklig trädgårdskonst. De trädgårdar och parker, som kunna betraktas som konstverk i sitt slag, äro så sällsynta, att man ofta nödgas göra dagsresor i vårt långsträckta land, om man vill se dem.

Denna slags "engelska" trädgårdsanläggningskonst har nog kommit till våra landamären via Tyskland, och den har just icke förskönats på vägen. Visserligen har man på senare tid även i Tyskland fått en

annan uppfattning om det sköna i anläggningskonsten, men det synes mig dock, som om vi gjorde klokast i att hämta våra förebilder direkt från det land, som ännu intill våra dagar på ett så glänsande sätt hävdar sin rangplats på den estetiska trädgårdsodlingens område, nämligen England. Se blott på de smakfulla små trädgårdarna i engelska trädgårdsstäder, där hela anläggningen präglas av enkelhet, lugn måttfullhet och god smak. Av sådana trädgårdar skulle vi kunna lära oss, huru planen för trädgården bör rätta sig efter begränsningen och karaktären i herrgårdsbyggnadens, stugans eller villans arkitektur, och huru de olika delarna av trädgården böra få sin särskilda karaktär, så att prydnads- och ekonomiavdelningar strängt skiljas.

Här behövs verkligen en pånyttfödelse!

Trädgården skall och måste utgöra en del av hemmet. Trädgården är människans utvidgade boning och liksom hemmet kan icke heller trädgården skapas efter några allmänna föreskrifter. Trädgården skall anpassas efter i varje särskilt fall rådande förhållanden. Stilarten måste bli beroende av byggnader, terrängförhållanden och områdets utsträckning. Man kan visserligen säga, att det icke kan bli tal om att exempelvis en förträdgård framför ett hus vid en stadsgata skall anordnas i annat än strängt regelbunden stil. Men det är ej heller någon trädgård i egentlig mening. Det blir icke annat än en dekoration till huset eller gatan, vars regelbundna linjer äro så förhärskande, att ett försök med en plantering i oregelbunden stil måste verka främmande för att icke säga löjlig.

Trädgården skall vidare anpassas efter ägarens smak, ekonomiska villkor och intressen.

Man tycker kanske, att en vacker trädgårdsanläggning fordrar en mera kultiverad smak, än vad trädgårdsägare nog i allmänhet äga, och att en riktigt vacker trädgård är ett stycke konstverk, vars utförande helt måste anförtros åt trädgårdsanläggaren. Det är riktigt, att en trädgård är ett konstverk, men trädgården är icke liksom en tavla ett avslutat helt, då anläggaren gjort ifrån sig det grundläggande arbetet. Trädgården är och förblir alltid ett ofullbordat verk, som år efter år utbygges. Häri ligger också trädgårdens både charme och

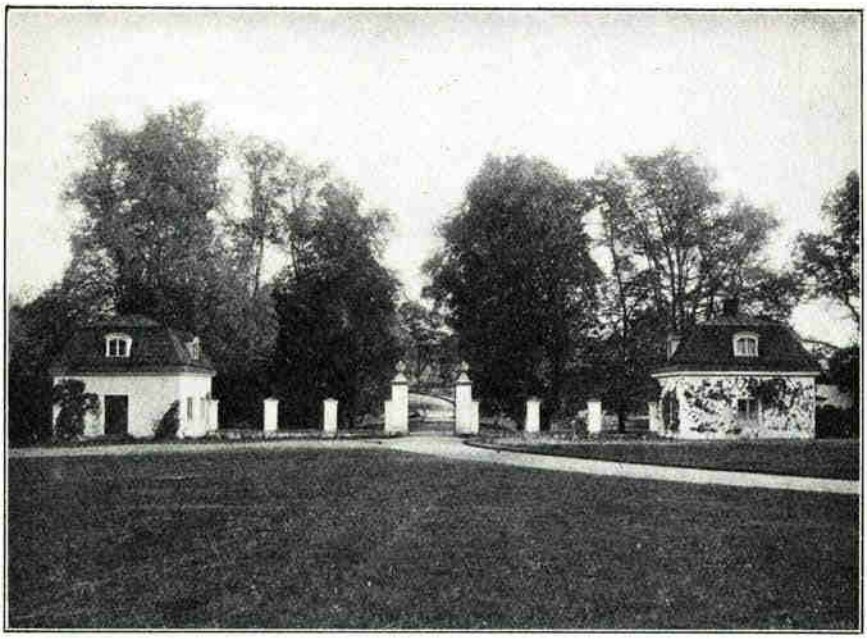

Fig. 1. Adelsnäs. Inkörsporten med de gamla flyglarna. Porten nybyggd 1915.
Foto: JOH. E. THORIN.

för oss människor livgivande moment. Trädgårdsägaren måste därför icke blott veta, vad anläggaren avsett, utan han måste också förstå och som egen idé upptaga den, efter vilken anläggaren uppgjort planen för trädgårdens fortsatta uppbyggande genom växtmaterialets utveckling och underhåll. Först då kan trädgårdens (vad storlek den än har) fortsatta utveckling anses säkerställd.

En trädgårdsanläggares eller -arkitekts uppgift är således icke blott att uppgöra planer, efter vilka trädgården skall utstakas och anläggas, han måste även äga förmåga att hos trädgårdsägaren framkalla dennes kanske ofta ej fullt medvetna önskningar och, där så är behövligt (och det är det nära nog jämt), söka rikta dessa önskningar efter den goda smakens fordringar.

De idéer, som ligga till grund för planerna till trädgården, måste han ha förmågan att lära ägaren förstå, ja, han måste bibringa honom den uppfattningen, att de äro hans egna, ty endast då kan han fort-

Fig. 2. Adelsnäs. Uppfarten till gården med nedre loggian i fonden.
Foto: JOH. E. THORIN.

sätta det verk, till vilket anläggaren endast lagt grunden.

Trädgårdens begränsning och anpassning efter ägarens ekonomiska ställning är en ytterst viktig punkt vid trädgårdens anläggning. Huru många vackra trädgårdar ha icke fått förfalla på grund av, att deras omsorgsfulla vård blivit i längden för dyrbar! I detta avseende kan icke nog kraftigt påpekas, att en liten, enkel, väl anlagd och underhållen trädgård är till långt större glädje än en stor, illa utförd eller illa underhållen sådan.

För den intresserade växtkännaren och växtsamlaren blir trädgårdens rikedom på arter en ständig källa till glädje, och för honom blir detta en huvudsak. Men vi träffa även ofta på trädgårdsägare, som knappast ägna de särskilda växtslagen någon nämnvärd uppmärksamhet och likväl skänka trädgården ett väl så stort intresse. För de senare är kanske form och färg, det måleriska och dekorativa, huvudsaken. Endast då hänsyn tages till alla dessa faktorer, kunna vi hoppas på, att trädgården eller parken, vi planera och anlägga, skall kunna utvecklas till det, vi tänkt och önskat oss.

* *
*

En parkanläggning, där man kan säga, hänsyn tagits både till växtmaterial och till form, färg och dekorativa anordningar, är den vid Adelsnäs i Östergötland. Adelsnäsparken är ett konstverk av mycket hög rang. På mig personligen har ingen park- och trädgårdsanläggning gjort så starkt intryck som denna. Visserligen, det må ju er-

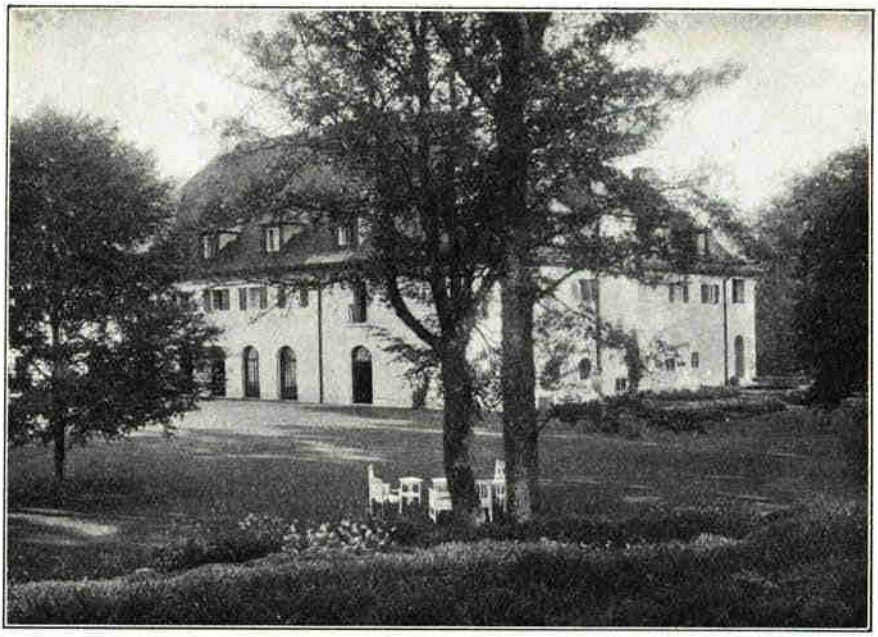

Fig. 3. Adelsnäs. Herrgårdsbyggnaden från parksidan (nordv.); ek och bok i förgrunden.

kännas, har naturen varit mycket givmild just på denna plats. Ingen trakt tycker man gärna kan vara vackrare än omgivningen kring Bysjön i Åtvids socken, i vilken sjö Adelsnäsparken bildar en skarpt begränsad halvö. Men Adelsnäs skiljer sig från andra herresäten. Ty det är något högst ovanligt, att någon med så stor förståelse tagit hand om naturen, som man här gjort, och med känsla och planmässighet utnyttjat de naturliga förutsättningarna vid nyskapandet av denna park. Jag säger nyskapandet, ty Adelsnäs herresäte såväl som dess park ha gamla anor.

Låtom oss då höra vad historien har att förtälja om Adelsnäsparken! Vi bygga i huvudsak på av friherrinnan ADELSWÄRD välvilligt lämnade uppgifter.

När gården "Näs" först bebyggdes är ovisst. År 1613 erhöll NILS ASSARSSON MANNERSKÖLD den i förläning, och det är möjligt, att de ännu befintliga små flyglarna med deras höga tak datera sig från den tiden. Om någon trädgård eller park finnas inga anteckningar, men

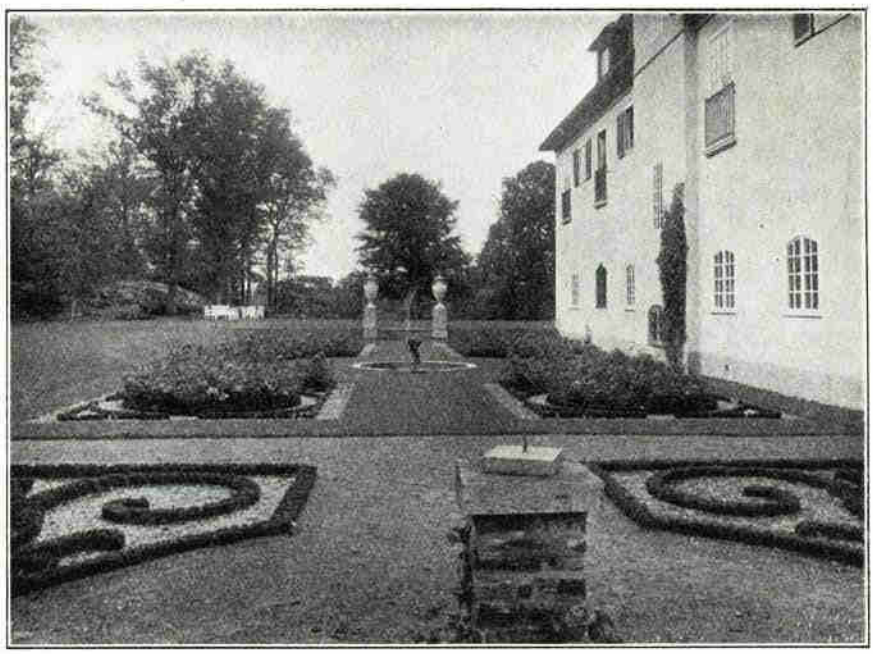

Fig. 4. Adelsnäs. Lilla terrassen åt väster.

de gamla ekar och almar, som ännu pryda parken, funnos redan då. För en ek — en av de största — som år 1916 fälldes för att lämna rum åt den nya herrgårdsbyggningen, kunde man efter dess årsringar beräkna en ålder av över 350 år.

År 1764 kom "Näs" i släkten ADELSWÄRDS ägo och kallades därefter Adelsnäs. Det är rätt troligt, att den nye ägaren, baron JOHAN ADELSWÄRD, instiftaren av fideikommisset "Baroniet Adelswärd", ganska snart tänkte på förskönings och förbättringar av park och trädgård, liksom han gjorde med själva godset. Från 1782 finnas tre olika ritningar för park- och trädgårdsanläggningar, utförda av P. M. ADLERFELDT, en fortifikationsofficer, som var en på sin tid känd trädgårdsarkitekt. De äro utförda med den största omsorg och ytterst typiska för tiden. I den tänkta, storslaget tilltagna anläggningen saknas intet av de agremanger, varmed man den tiden älskade att smycka sin lustgård. Där finnas dammar och tempel, lusthus och labyrinter, parterrer och terrasser med statyer och springbrunnar — ja, inte ens "eremiten i

sin dolda hydda" saknas. Men där finns också en stort tilltagen fruktträdgård, humlegård och "le potager" samt växthus och orangerier. Av allt detta kom blott en liten del till utförande, men redan detta blev till en på sin tid märkvärdig och omtalad trädgård.

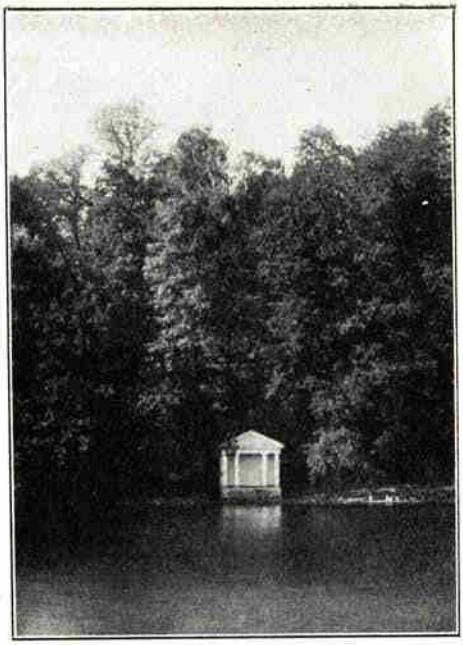

Fig. 5. Adelsnäs park. Badhuset med alar och ekar omkring; uppfört efter ritningar av professor I. G. CLASON.
Foto: JOH. E. THORIN.

Så småningom förföll dock det ena efter det andra av dessa sevärdheter, som icke hörde samman med en senare tids smak. En Dianastaty blåste ner och krossades och har ännu ej blivit ersatt, Linnébysten i "Linnés lund" föll i stycken, labyrinten växte igen, lusthuset och eremitens hydda blevo gamla och bristfälliga, och under senare delen av 1800-talet, med dess nyktra åskådningssätt och brist på pietet, fick mycket av detta helt skatta åt förgängelsen. Men de gamla träden stå kvar. Säkert kan man från början av 1800-talet räkna planterandet av de talrika bokar, som nu fröjda ögat, liksom mycket annat. Under denna tid inkallades en holländsk trädgårdsmästare — VAN DER KODDE — som länge var verksam. Troligen har man honom att tacka för bl. a. inplanterandet av den s. k. kungsängsliljan, som växer vilt på flera ställen i parken.

På 1860-talet byggdes ett nytt växthus, med såväl vin- som persikehus. Härav kvarstår endast den s. k. "rotundan"; de båda nya flygarna till denna med sina pelare (se pl. 7) äro tillbyggda under senare år efter ritningar av professor P. CLASON i Stockholm. På 1860-talet verkade här den kände pomologen ENEROTH och anlade en försöksträdgård, av vilken så gott som intet återstår.

De sista åren av 1800-talet voro ej anmärkningsvärda i Adelsnäs träd-

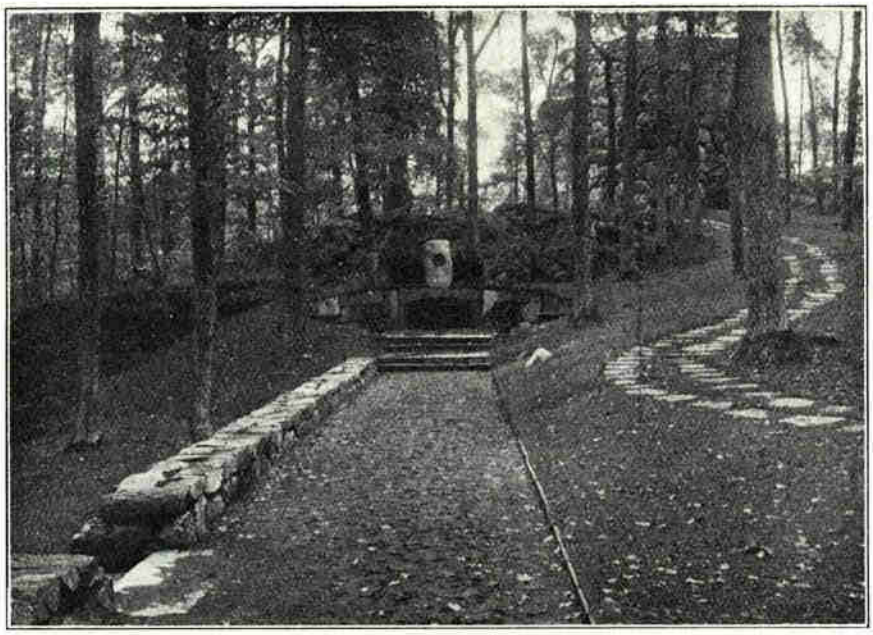

Fig. 6. Adelsnäs park. "Professorns gång" med minnesstenen över den i finska kriget 1808 fallne ADOLF ADELSWÄRD.
Foto: JOH. E. THORIN.

gårdshistoria. Från början av 1900-talet, under vilken tid även Adelsnäs trädgårdsskola grundlades av den nuvarande ägaren, friherre TH. ADELSWÄRD, började en ny tid. Under de sist förflutna 20 åren har ett mycket stort och i alla avseenden genomgripande arbete nedlagts. Icke nog med att trädgårdsskole- och därtill hörande byggnader uppförts jämte anläggning av stora plantskolor, spaljémurar, frukt- och köksväxtodlingar och växthus av olika slag för den praktiska undervisningen vid trädgårdsskolan, utan även i den gamla parken har en fullständig omvälvning ägt rum. Den sammanlagda arealen av park- och trädgårdsanläggningar utgör f. n. icke mindre än 56 hektar, alltså lika mycket som ett större hemman.

En grundläggande princip för de nya anordningarna ha varit att utnyttja naturen, "to help nature", ett uttryck som den store engelske trädgårdsarkitekten MILNER använder som motto i en av sina böcker om trädgårdsanläggningskonst. Under varje av de senaste 25 åren

Fig. 7. Klipparti i Adelsnäs park.
Foto: JOH. E. THORIN.

hava huggningar företagits i parken för att öppna utsikter och friställa träd. Endast i ringa mån ha planteringar av träd och buskar behövt företagas på grund av den rika naturliga växtligheten. Ett stort antal gångar, som onödigtvis sönderskuro terrängen, hava igenlagts och andra hava omlagts för att på ett riktigt sätt följa markens formationer. Gräsbevuxna kjusor och dalgångar hava befriats från träd, och marken har nivellerats för att borttaga störande ojämnheter. Gräsvallarna hava förbättrats genom insåning eller nysåtts. Endast planerna närmast intill huvudbyggnaden klippas med maskin, de andra hållas gröna och jämna genom betning av får, som alltid hållas på gräsplanerna inom flyttbara inhägnader. Äldre vattensamlingar eller sankmark hava förvandlats till dammar, ett litet vattenfall har åstadkommits, en orangegård med en spegeldamm har anlagts i samband med en rosengård (pl. 6). Dammen ligger i ett nedsänkt plan, begränsat av låga stenmurar, grässlänter och av en taxushäck, allt inramat i finklippt gräs med gång av

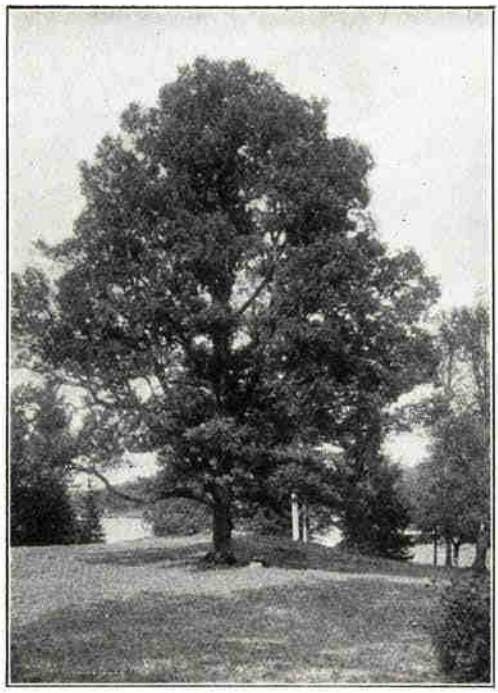

Fig. 8. Adelsnäs park. "Erics ek" med minnestafla uppsatt 1785: "Efterkommande skona Erics ek".
Foto: JOH. E. THORIN.

trampstenar, vartill använts en på platsen tillgänglig skifferstenen, synnerligen ägnad för trädgårdsarkitektur.

Anläggningar hava påbörjats i utkanterna av området och så småningom nått dess centrum, den nya huvudbyggnaden (fig. 3), som under 1916—1920 uppförts efter ritningar av professor CLASON och omgivits med terrasser och blomsterplanteringar (jmf fig. 2—4), jämväl på den klippa, på vilken byggnadens västra flygel vilar — en naturlig "rock garden". Nu står den storslaget enkla byggnaden färdig, harmoniskt sammangjuten med terrängen såsom den fasta mittpunkten till parken och den omgivande naturen.

Prydnadsanläggningarna äro gjorda med särskild tanke på att i framtiden kräva minsta möjliga underhåll. Begränsningarna bestå till största delen av stenmurar, och blomsterpartierna äro koncentrerade till nyssnämnda orange- och rosengård, parterren väster om byggnaden (fig. 4), en rik border av perenna växter nedanför terrassmuren i söder och nyssnämnda rock-garden i klippans naturliga skrevor.

Att lämna en detaljerad beskrivning av denna park är omöjligt. Inte ens bilderna, som kanske tagits en smula för långt fram på hösten, kunna ge en riktig föreställning om, huru den tar sig ut. Den måste ses och alla dess detaljer studeras, för att man skall förstå, vilken konstskatt den svenska trädgårdsodlingen fått i Adelsnäsparken.

Men låtom oss dock börja med huvudentrén, som bildas av tvenne

gamla flyglar, förenade genom ett järnstaket med murade pelare (fig. 1). Och sedan den breda huvudvägen (jmf. fig. 2), som icke leder snörrätt upp till herrgårdsbyggningen å parkens krön, utan gör en omväg, elegant vikande åt sidan för de hundraåriga träden i "Lugnet" och för att icke stycka den stora gräsplanen i perspektivet från byggningens huvudfasad. Överhuvudtaget bilda alla vägar och gångar såsom de dragits fram, raka eller slingrande, sådana linjer, att de utgöra en vila för ögat, något i parker högst ovanligt men icke desto mindre städse berättigat.

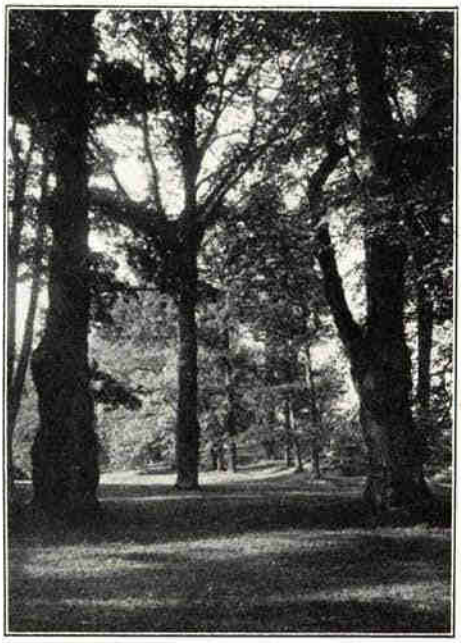

Fig. 9. Parti av Adelsnäs park med ek och alm.
Foto: JOH. E. THORIN.

Från stora terrassen har man utsikt över huvudentrén och över en vik av Bysjön med ett tempel i antik stil från slutet av 1700-talet på den andra stranden (jmf. pl 5). Från lilla terrassen åt väster (fig. 4) har man utsikt över den i mitt tycke vackraste detaljen, man kan få se i en stor park, nämligen rosengården och "the sunken garden" (pl. 5 och 7). Åt norr kommer man från matsalen direkt ut på en grästerrass, som sedan genom stora gräsmattor, utan vägar, bildar en vacker övergång såväl åt norr som nordväst till den mera naturligt hållna parken.

Strövar man sedan omkring i parken, öppna sig än det ena, än det andra perspektivet. Och något i sitt slag synnerligen tilltalande är det lilla sumplandskap, man stöter på mellan "Lugnet" och den gamla hjorthagen. För några år sedan en skräpig och otrevlig plats är "sumplandskapet" nu med dess specifika flora så väl utfört, att man omöjligt kan se, att det frambringats med konst. Så te sig också dammarna och det likaledes konstgjorda vattenfallet framför huvudentrén. Går

man sedan från parken till växthusanläggningarna, stallar och garage, befinner man sig strax i en gammaldags örtagård, synnerligen intagande i sin enkla ornamentik. Och sedan en därintill gränsande formträdgård med brunn i mitten och hela kökträdgården, som t. o. m. den ter sig högst estetisk.

Men som jag redan sagt, allt detta måste ses. Det är icke blott den egentliga parken och trädgårdarna, vilka i och för sig äro sevärda; även hela trakten kring Bysjön, som man förstått att genom uthuggningar liksom draga in i parken, är sällsynt vacker. Man skulle rent av kunna säga, att Bysjön utgör en jättestor damm i parken, så målmedvetet har parkanläggningskonsten använts.

Även om bl. a. så framstående män som professor CLASON, direktör RUDOLF ABELIN, den danske trädgårdsarkitekten E. GLAESEL och den engelske trädgårdsarkitekten WHITE varit behjälpliga vid arbetena i trädgård och park, så torde det dock i första hand ha berott på godsherrens, baron TH. ADELSWÄRD, och hans friherrinnas, f. DOUGLAS, estetiska uppfattning och förståelse för trädgårdsarkitektur, att parken, nu färdig, utgör det kanske värdefullaste konstverk, som den svenska parkanläggningskonsten och trädgårdsodlingen ha att uppvisa från nyare tid.

KÖKSTRÄDGÅRD — PRYDNADS-TRÄDGÅRD.

Av *THEODOR ADELSWÄRD.*

Vid Dendrologiska föreningens besök vid Adelsnäs sistlidne sommar fäste många av deltagarna sig vid kökträdgårdens tilltalande utseende ur estetisk synpunkt. Man har med anledning därav önskat, att jag med några ord i årsskriften skulle upprepa, vad jag vid besöket samtalsvis nämnde beträffande de synpunkter, som varit vägledande vid denna anläggnings utförande. Ett av de första arbeten, som igångsattes, då jag började iordningställandet och omläggningen av Adelsnäs gamla trädgård och park, var uppförandet av tidsenliga växthus, möjliggörande ekonomisk drift, och anläggandet av en ändamålsenlig kökträdgård.

Den första fråga, som uppstod, var valet av plats. Ekonomiträdgården bör förläggas till en plats utanför prydnadsträdgård och park, icke inne i densamma, men intill den på ett klart avgränsat område. En sådan plats var vid Adelsnäs så gott som given, nämligen ett område med svag lutning mot söder och väster, söder om parken, begränsat i norr av en trädbevuxen höjd i parken, i söder av en kanal och i öster av en sedan flera år tillbaka planterad granhäck, parallell med infartsvägen. Att denna plats redan tidigare befunnits lämplig för ändamålet, bevisas av de av ADLERFELT i slutet av 1700-talet upprättade anläggningsritningarna till Adelsnäs trädgård, där han förlagt "le potager" till denna plats. Detta förslag blev aldrig utfört, men enligt gamla kartor har på området funnits en humlegård och i rader planterade fruktträd, av vilka jag från min barndom minnes några kvarstående gamla äppleträd.

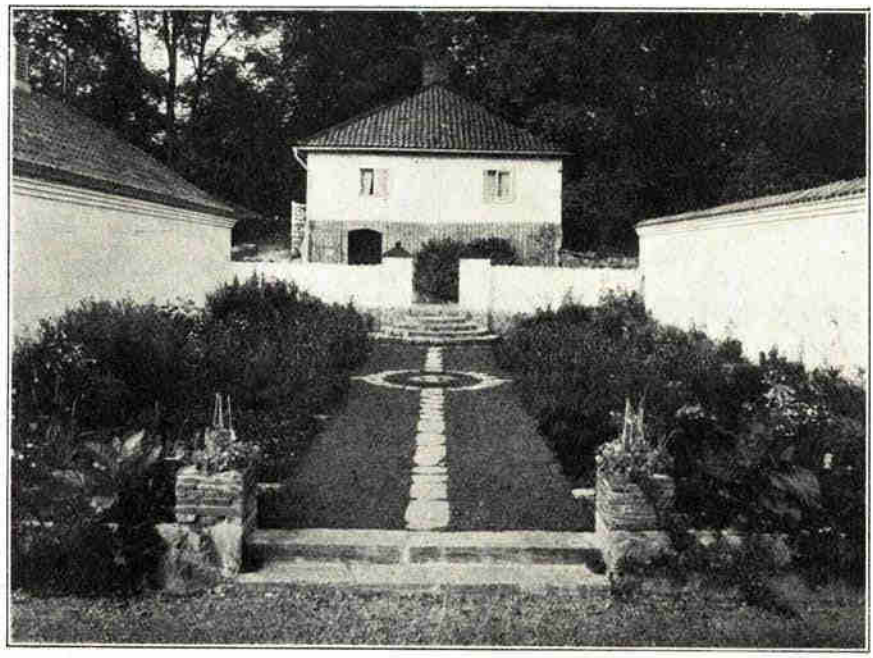

Fig. 1. "Kryddgården" eller örtagården vid Adelsnäs.
Foto: JOH. E. THORIN.

Den gamla kökträdgården har troligen sedan över 100 år tillbaka varit belägen norr om gamla corps de logiset, där nu den stora gräsplätten är belägen söder om den nya huvudbyggnaden. Denna köksträdgård var anlagd på det i äldre tider vanliga sättet med vinkelräta sandgångar, begränsande 4-kantiga kvarter med fruktträd och bärbuskar i rabatter kring köksväxtlanden. Jorden var "trött" av så lång köksväxtodling, och även ur denna synpunkt var ombyte av plats önskvärt. Av denna trädgårdsanläggning kvarstå å den nuvarande gräsvallen blott ett par uråldriga, dekorativa fruktträd.

Växthusen voro gamla och otidsenliga, belägna på olika platser inom trädgårdsområdet, och behövde alla ersättas med nya. Dessa anlades på norra sidan av kökträdgårdsområdet i en länga, sammanbunden med garagebyggnad och ett mindre stall, vilka i sin ordning med murar och järnstaket äro förbundna med huvudentrén till parken.

Växthusen byggdes i väsentlig överensstämmelse med av den danske

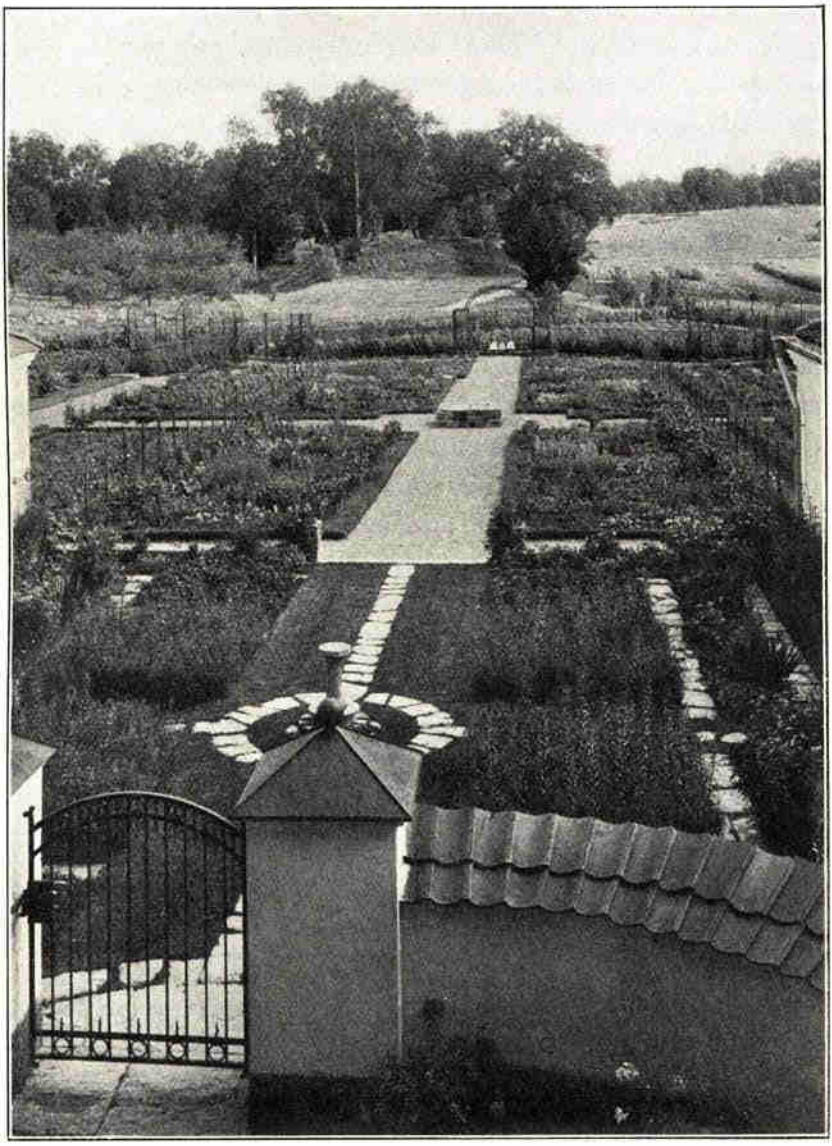

Fig. 2. Utsikt över "kryddgården och formträdgården" vid Adelsnäs.
Foto: JOH. E. THORIN.

trädgårdsarkitekten E. GLÄSEL uppgjorda ritningar. I deras förlängning åt väster förlades bänkgården. Olika typer och konstruktioner användes för de olika växthusen med brantare och flatare snedtak och sadeltak, avsedda att bäst tjäna till olika slags kulturer och att samtidigt utgöra ett mångsidigt övningsmaterial för trädgårdsskolans elever.

Jag önskade anlägga kökträdgården så, att i densamma endast fick förekomma nyttighetsväxter, men anordnade på sådant sätt, att trädgården även tillfredsställde estetiska krav på prydlighet och skönhet.

Entrén till trädgården mellan två låga byggnader (jmf. fig. 1), vilkas murar täckts med spaljéer av körsbärsträd, anordnades till en "örtagård" i äldre tiders stil med endast gammaldags köksväxter och blomster med en indelning i strängt regelbunden form med en solvisare i mitten och halmbikupor på sidorna om ingångsgrinden av smidesjärn. Från denna lilla gård (jmf. fig. 2) leder på ett två trappsteg lägre plan en gång i norr och söder, på mitten avdelad av en tvärgång. I gångarnas kors är en brunn av murad sten. Parallellt med mittgången leda på vardera sidan gångar, och de härigenom bildade fyra kvarteren användas uteslutande till blomsterplantering för snittblommor. Dessa äro icke planterade i rader, utan i oregelbundna grupper med hänsyn tagen till de olika arternas färg och höjd, varigenom planteringen, samtidigt som den tjänar till att fylla behovet av lösa blommor, under det de växa, giver en mycket vacker anblick med en praktfull färgverkan. Från dessa kvarter kommer man till ett tre trappsteg lägre plan, som i söder begränsas av en halvcirkelformig spaljé, från vilken utgå i sydost och sydväst gångar med pergolor av lätt konstruktion. Alla dessa spaljéer beklädas med formträd, företrädesvis päronträd. Bärbuskarna äro också planterade mot låga spaljéer av olika konstruktion.

Fruktträd finnas endast som spaljéträd mot murarna och formträd såsom begränsning till blomsterkvarteren. Landen i öster och väster om mittkvarteren äro planterade med ädlare trädgårdsväxter, såsom jordgubbar, kronärtskockor, blekselleri m. m.

Gångarna äro grusade, och för att skydda kanterna mot trädgårdslanden användas olika kantväxter, såsom en c:a 60 cm klippt gräskant, buxbom, lavendel, isop o. d. Såsom begränsning mellan gång och land

användes i vissa fall sten av samma sorts skifferart, som användes till trampstenar i gräsmattor, till mindre murar m. m.

Vanligare trädgårdsväxter och rotfrukter m. m. planteras i en trädgård söder om ovannämnda kanal, som avser att tjäna såsom förebild till en handelsträdgård utan vare sig fruktträd eller bärbuskar med ett fåtal gångar, oundgängliga för arbetet, med bibehållen grästorv.

Härmed har jag sökt tillmötesgå Eder önskan om en beskrivning av min kökträdgård, som samtidigt gör anspråk på att vara en prydnadsträdgård. Det är icke så lätt att göra en sådan beskrivning utan karta och rikligt med avbildningar. Jag kan denna gång blott hänvisa till ett par fotografier av trädgårdens mittparti, sett från norr (fig. 2) och söder (fig. 1), från och mot "örtagården". En trädgård kan man icke lära känna genom beskrivning, den bör ses, och till Adelsnäs trädgård äro alla trädgårdsintresserade välkomna.

Adelsnäs den 1 nov. 1921.

VÅRA JÄTTETALLAR.

Av *GUNNAR SCHOTTE.*

Norra sluttningarna av Kolmården och dess utlöpare i sydvästra Södermanland ha sedan gammalt varit kända för sina synnerligen virkesrika skogsbestånd och sin stora rikedom på masteträd.

Då Föreningen för Dendrologi och Parkvård under sin exkursion sommaren 1921 kom att — om också rätt så flyktigt — resa igenom dessa mäktiga skogstrakter, torde en kortare skildring av vårt lands virkesrikaste tallbestånd vara på sin plats i Lustgården [1]).

Berggrunden i ovannämnda trakter av Sörmland består nästan uteslutande av gnejs. Här och var finnas små förekomster av urkalksten inströdda i gnejsen. Vidare ha en del siluriska kalkstenar och skiffrar blivit funna i bottenmoränernas djupaste lager, och löst material av grönstenar påträffas ej så sällan i de lösa jordlagren. — Jordmånen utgöres i allmänhet av moräner, vilka jämte vissa sandavlagringar bilda vårt lands bästa mark för tall och barrblandskog. Skogsmarken kännetecknas för övrigt av godartade humusformer. Klimatet är gynnsamt för skogsvegetation med en årlig medeltemperatur av + 5.2° C och med en medelnederbörd av 520 mm.

Det är huvudsakligen å Ericsbergs fideikommiss samt å Jönåkers och delvis även å Oppunda härads allmänningar, som det ännu finnes

[1]) Se också GUNNAR SCHOTTE: Sveriges virkesrikaste skogsbestånd. Medd. fr. Statens Skogsförsöksanst., h. 9. Skogsv. tidskr. 1912.
— — : Beskrivning av Skogsförsöksanstaltens försöksytor i södra Södermanland. (Skogsförsöksanstaltens exkursionsledare II.) Stockholm 1921.

Fig. 1. En generalvy från Mogetorpsbeståndet, Ericsberg.

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml. Foto: GUNNAR SCHOTTE 12 maj 1921.

kvar dels enstaka jättetallar, dels hela bestånd av tätt stående tallar av betydande höjd.

Ett av de mäktigaste av dessa tallbestånd är det omkring 40 hektar stora *Mogetorpsbeståndet.* Detta vackra bestånd (se fig. 1) växer 2—3 km väster om Katrineholms stad söder om stora landsvägen. Beståndet utgöres till övervägande del av tall, som för cirka 145 år sedan uppväxt å forna rågsvedjor. Markbetäckningen i beståndet bildas av de för den mossrika barrblandskogen typiska växterna i dessa trakter:

Ris rikliga: *Myrtillus nigra, Vaccinium vitis idæa, Lycopodium annotinum, Linnæa borealis.*

Gräs och örter tunnsådda: *Majanthemum bifolium, Pyrola secunda, Pteris aquilina, Trientalis europæa, Aira flexuosa* och *Luzula pilosa.*

Mossor ymniga: *Hylocomium proliferum* och *parietinum, Hypnum crista castrensis, Dicranum undulatum.*

Härjämte ingå något harsyra *(Oxalis acetosella)* och vitsippor *(Anemone nemorosa),* förrådande ett gott tillstånd hos markens humustäcke.

För att studera detta mäktiga bestånds sammansättning har Statens Skogsförsöksanstalt här upptaxerat dels en försöksyta i en tätare del av beståndet (se fig. 2) om en areal av 0.2548 hektar, dels en genomsnittsbild av beståndet i dess helhet om en hektar.

I den förra försöksytan finnas per hektar räknat 314 tallar samt däribland insprängda större och mindre granar till ett antal av 631 stycken per hektar. Tallarna ha en medeldiameter av 45.1 cm vid brösthöjd (1.3 m från marken) och en medelhöjd av 30.5 m. Den största tallen har en medeldiameter av 62.5 cm, och den högsta uppmätta höjden är 31.1 m. Tallarna representera ett virkesbelopp av 653 kbm stamved per hektar. Granarna förekomma i beståndet blott i de lägre kronskikten. Deras medeldiameter är endast 15.3 cm och medelhöjd 18.7 m och deras kubikmassa är jämnt 100 kbm per hektar.

I den större provytan om 1 hektar, där träden ej stå så tätt som i den ovan skildrade ytan, är helt naturligt virkesbeloppet mindre, ehuru imponerande nog. Här finnas 244 tallar med en medeldiameter av 40.1 cm och en medelhöjd av 29.6 m. De representera en virkesmassa av 403 kbm per hektar. Granarna äro 334 till antalet och ha här

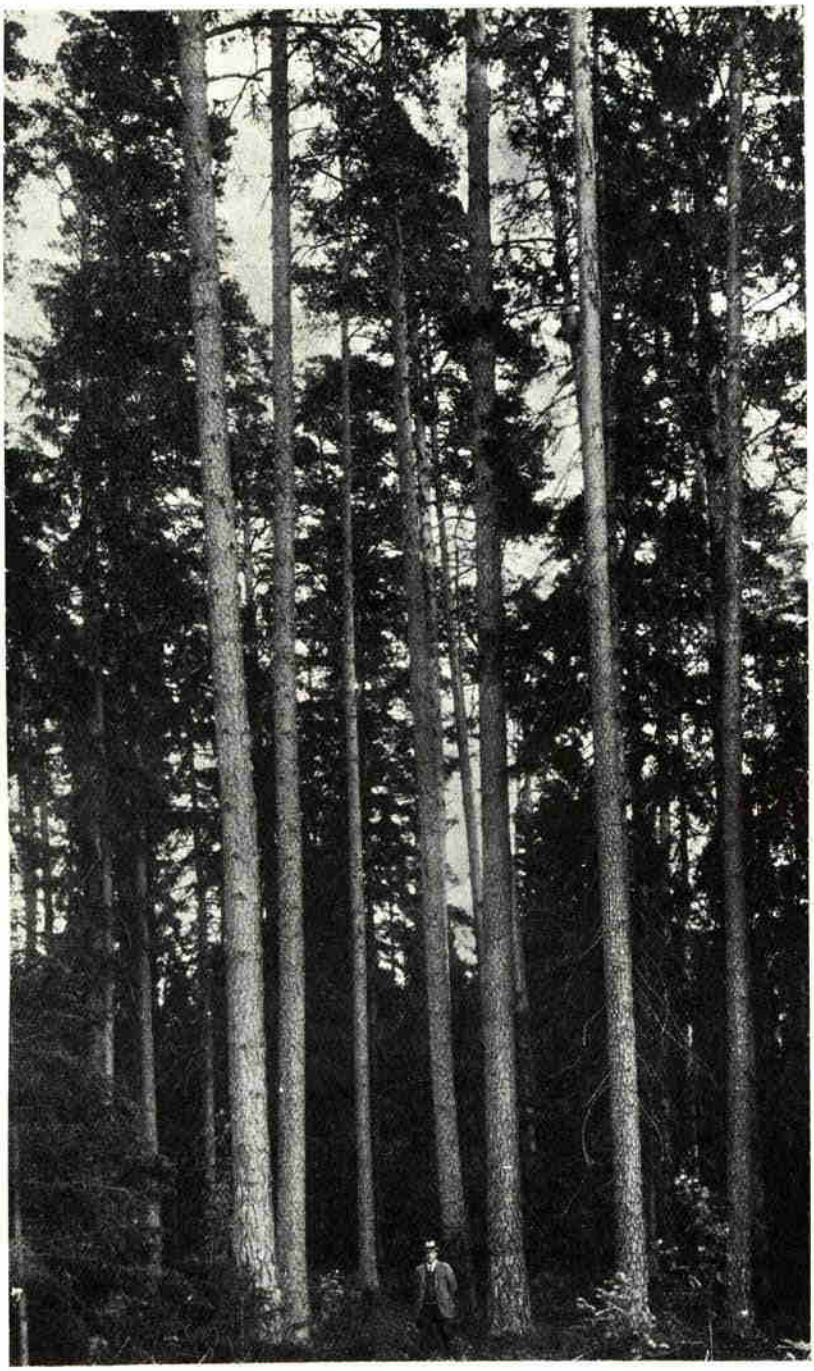

Fig. 2. Försöksytan 519 i Mogetorpsskogen. Ericsberg. 753 kbm per hektar. Tallens medelhöjd 30.5 m, granens 18.7 m.

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml. Foto: GUNNAR SCHOTTE 12 maj 1921.

haft tillfälle att utveckla sig något bättre än i den förut skildrade, tätare ytan. De ha därför en medeldiameter av 22.1 cm och en medelhöjd av 23.1 m. Deras virkesmassa är 126 kbm.

* *
*

Sydost om Katrineholm mellan Forssjö bruk och skogsförvaltarebostället Karlsro finnes, likaledes å Ericsbergs marker, ett cirka 25 hektar stort bestånd av gammal tallskog. De äldsta träden äro omkring 275 år gamla. I övrigt växlar trädens ålder ned till 150 år. De högsta träden nå en höjd av 34 m. Man finner här ett stort antal masteträd och spiror, som äro åsatta nummer. Alla dessa värdefulla träd äro nämligen noga registrerade till mått och växtplats, så att det skall vara lätt, när skeppsvarven önska någon viss dimension, att omgående kunna lämna besked och verkställa leverans. Från detta bestånd har under de senaste 10 åren sålts skeppsvirke (master och däckstimmer) för omkring 75,000 kronor. Flera hundra masteträd finnas dock ännu inregistrerade från beståndet.

Som exempel på dessa jättar kan nämnas ett träd, som levererades i mars 1920 och betingade ett pris av 1,932 kronor. Det hade en längd av 34 meter, själva spiran var 24.7 m lång med en diameter i topp av 13½ eng. tum (34 cm). Spirans virkesmassa var 168 kub.-fot eller 4.68 kbm. En föreställning om tallarnas ståtliga utveckling och ganska vackra trädkronor i detta bestånd ger bilden å fig. 3.

Även utmed vägen från Karlsro fram emot Ericsbergssjön å den stora rullstensåsen (Köpingsåsen) finnas utmed flera kilometers vägsträcka tallbestånd i åldern 100—250 år, där även grovt och kvistrent skeppsbyggnadsvirke av högsta kvalitet förekommer. Genom dessa ståtliga tallskogar gick också 1921 års dendrologiska exkursion.

* *
*

Å den del av Jönåkers häradsallmänning, som ligger i Björkviks socken, finnas flera överslutna tall- och barrblandbestånd med den största upptaxerade virkesmassa i Sverige och sannolikt även i hela Europa. Föreningen för Dendrologi och Parkvård hann under sin

Fig. 3. Jättetallarna nära Karlsro, Ericsberg. Träden över 30 m höga.
Ur Statens Skogsförsöksanst. saml. Foto: GUNNAR SCHOTTE 13 maj 1921.

exkursion förra sommaren endast besöka ett dylikt mäktigt bestånd, där Skogsförsöksanstalten upptaxerat en provyta (n:r 138). Denna är belägen å 4:de blocket omkring 1 km sydväst om Björndalen och 500 m söder om landsvägen utmed körvägen till Mossängen. Marken är nästan alldeles plan och ganska lågländ, och jordmånen består av vanligt krosstensgrus. Överst finnes 3—4 cm förna, varunder följer ett 6 cm mäktigt, ganska förmultnat humuslager samt 2 cm blekjord ovan rostjorden. Fuktighetsgraden kan betecknas som frisk—fuktig, i det att här och var finnes en och annan *Sphagnum*- eller *Polytrichum*-fläck. Trädbeståndet bildas av tall och gran samt enstaka björk. Tallen utgör omkring $^{2}/_{3}$ av hela beståndets kubikmassa, varför man enligt gängse beteckning för trädslagsfördelningen skulle säga, att beståndet består av 0.$_{7}$ tall och 0.$_{3}$ gran. Växtsamhället är mossrik barrblandskog, och markvegetationen utgöres av:

Ris enstaka—tunnsådda:	*Myrtillus nigra* e—t
	Vaccinium vitis idœa e
Gräs enstaka:	*Luzula pilosa*
Örter tunnsådda:	*Goodyera repens* t
	Majanthemum bifolium t
	Anemone nemorosa å enstaka fläckar
	Pyrola secunda e
Mossor ymniga:	*Hylocomium parietinum* r
	" *proliferum* s
	" *triquetrum* e—t
	Hypnum crista castrensis e
	Dicranum scoparium i enstaka fläckar.

Beståndet har uppkommit på en gammal rågsvedja. Dess ålder bestämdes år 1909, då provytan uppskattades första gången till 140 år. På senare tider har blott ytterst obetydlig avverkning skett, beståndet kan praktiskt taget sägas vara orört. År 1910 fanns exempelvis förutom 7 äldre mera förmultnade stubbar endast 11 tallstubbar (34 per hektar) med en diameter av 20—45 cm samt 26 mindre granstubbar (81 per hektar) med en diameter av 5—45 cm. Dessa senare hade huvudsakligen uppstått vid den avverkning av undertryckt gran, som ägde rum under nunnehärjningen 1898—1902. I bestånd, där nunnans uppträdande befarades, uthöggs nämligen då granen. Till detta bestånd nådde emellertid ej denna härjning.

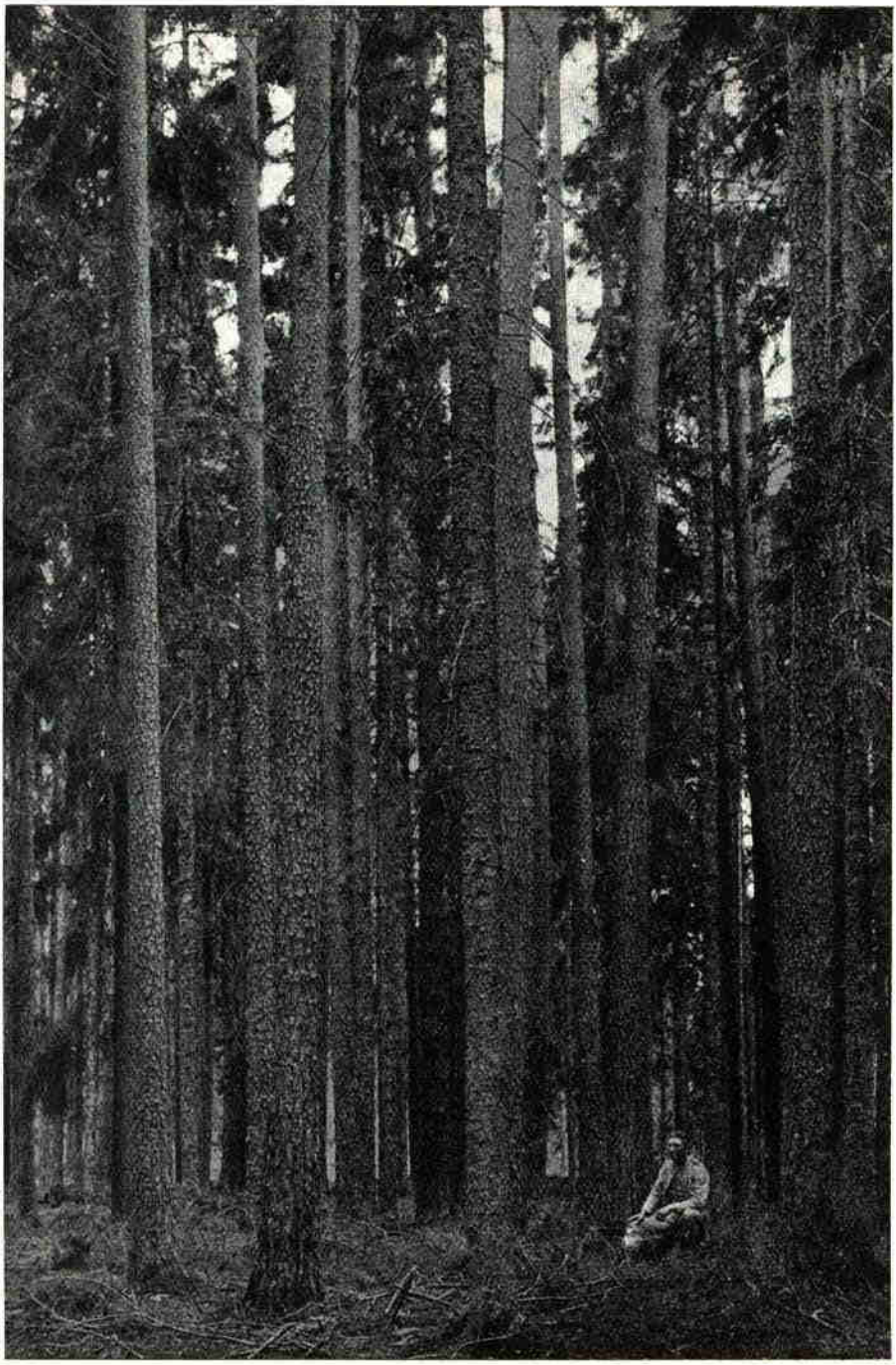

Fig. 4. Från försöksytan 138 i 140-årig mossrik barrblandskog å Jönåkers häradsallmänning, Södermanland.

Ur Skogsförsöksanstaltens saml. Foto: GUNNAR SCHOTTE 29 maj 1910.

Tallarna äro kvistrena ända upp till 20 å 24 meter. Kronförhållandet (förhållandet mellan kronans längd och stammens höjd) är ringa och växlar hos uppmätta tallar mellan 11—38 %. Granen har däremot längre kronor med ett kronförhållande av 47—75 %. Den uppskattade provytans areal är 0.32 har. Å denna areal finnes per har räknat nu 416 tallar och 485 granar med ett virkeskapital av 882 kbm per hektar. Medelhöjden är hos tallen 31,3 m, hos granen 23.7 m. De högsta uppmätta träden äro 33.5 m, och det grövsta trädet håller 60 cm vid brösthöjd. Medeldiametern hos tallarna är annars blott 38.4 cm. Det tätt slutna beståndet växer nu föga — endast med 0.44 % — men med hänsyn till det stora virkeskapitalet blir detta ändå 3.80 kbm per år under de senaste 10 åren.

Om virkesbeloppet beräknas efter en tätare del av provytan om 0.116 hektar, blir virkesbeloppet 1,196 kbm per hektar, år 1909 var det 1,157 kbm.

Detta mäktiga bestånd kommer enligt allmänningsstyrelsens medgivande att förbliva orört för framtiden. En del träd med de mest inklämda kronorna börja emellertid nu att så småningom avtorka.

Ej långt från detta bestånd finnes ett 10 år äldre tallbestånd strax öster om Björndalssund, där också försöksanstalten uppskattat en yta (n:r 141; jmf. fig. 5) år 1909. Hösten 1918 utgallrades ur detta bestånd 245 kbm per hektar av de mest inklämda och skadade träden; detta i syfte att så länge som möjligt kunna bevara flertalet av de kraftigare träden genom att ej utsätta deras kronor för nötning av närstående grannar. Markvegetationen är å ytan 141 ungefär densamma, som förut beskrivits från ytan 138. Här och var träffas dock ytterligare några örter, såsom *Oxalis acetosella, Pyrola minor* och *chlorantha, Polypodium vulgare, Polystichum spinulosum* samt *Monotropa Hypopitys*. Beståndet är i övrigt likt det förut skildrade från ytan 138, granarna äro dock här i allmänhet något kortare och kvistigare. Beståndet ger emellertid ej intryck av samma jämnhet som ytan 138, emedan den kuperade blockmarken i sydost är mycket tätt beväxt, medan den något lägre marken i norr och väster, som topografiskt väl skiljer sig från den förra, har

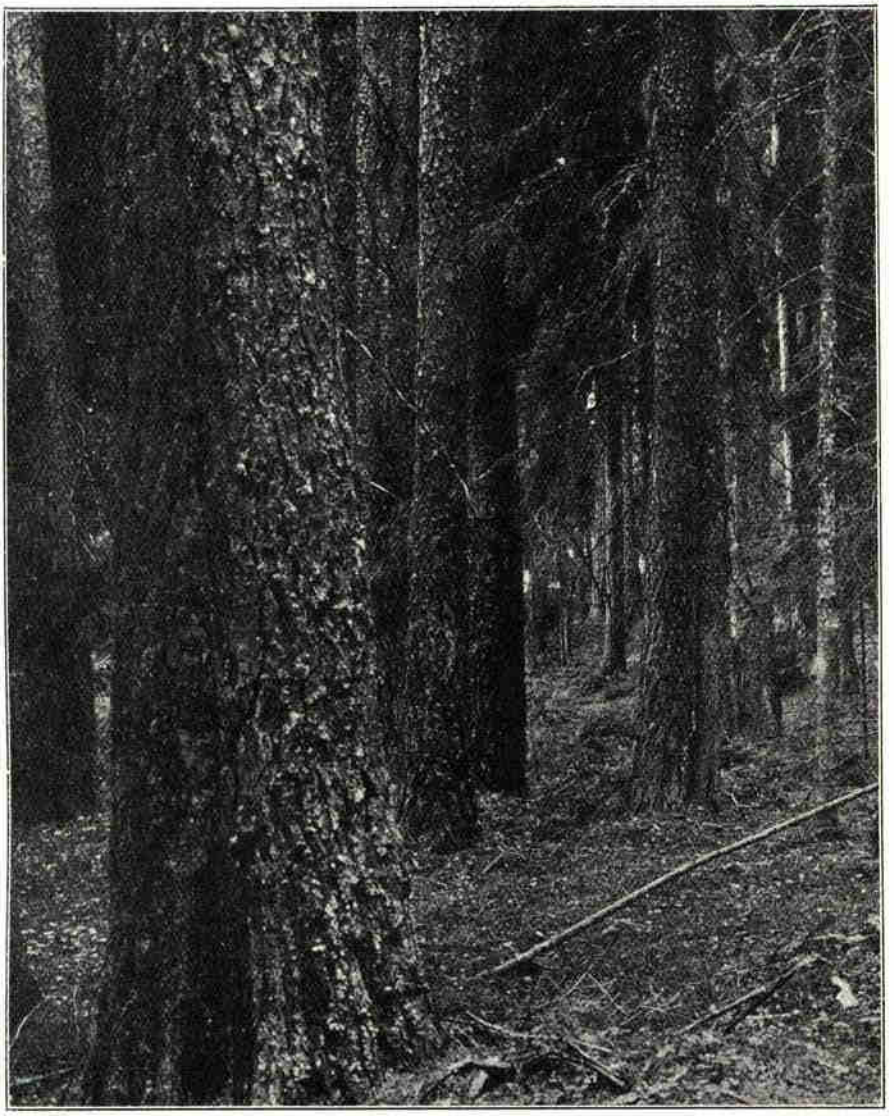

Fig. 5. Från försöksytan 141 i 150-årig mossrik barrblandskog å Jönåkers häradsallmänning, Södermanland.

Ur Skogsförsöksanstaltens saml. Foto: GUNNAR SCHOTTE 29 maj 1910.

Tabell 1. **Sammanställning av de viktigaste sifferuppgifterna per hektar från våra mäktigaste tallbestånd.**

Försöksytans nr och belägenhet	Provytans storlek	Trädslag	Stamantal		Medelhöjd m	Medeldiam. cm	Grundyta		Virkesmassa stamved		Summa		
			stycken	%			kvm	%	kbm	%	Stamantal stycken	Grundyta kvm	Virkesmassa kbm
Ytan 138 å Jönåkers häradsallm. 140-årig skog år 1909.	Uppskattningen grundad på provyta om 0.32 hektar	tall	419	45	31.1	37.7	46.84	70	613	72	932	67.08	853
		gran	513	55	23.0	22.4	20.24	30	240	28			
	Uppskattningen grundad på provyta om 0.116 hektar	tall	577	56	31.4	39.0	68.95	76	902	78	1120	90.55	1157
		gran	543	44	22.7	22.5	21.60	24	255	22			
Samma yta 10 år senare hösten 1918.	Uppskattningen grundad på provyta om 0.32 hektar	tall	416	46	31.3	38.4	48.16	70	631	72	901	68.93	882
		gran	485	54	23.7	23.4	20.77	30	251	28			
	Uppskattningen grundad på provyta om 0.116 hektar	tall	572	53	31.6	39.7	70.90	76	929	78	1086	93.07	1196
		gran	514	47	23.4	23.5	22.17	24	267	22			
Ytan 141 å Jönåkers häradsallm. 150-årig skog.	Uppskattningen grundad på provyta om 0.22 hektar	tall	509	40	31.1	37.8	57.22	76	751	78	1259	74.97	950
		gran	750	60	21.4	17.4	17.75	24	199	22			
	Uppskattningen grundad på provyta om 0.049 hektar	tall	915	52	31.0	37.3	100.17	86	1316	89	1768	115.94	1482
		gran	853	48	19.7	15.3	15.77	14	167	11			
Samma yta 10 år senare i 160-årig skog.	Uppskattningen grundad på provyta om 0.22 hektar	tall	509	40		38.6	59.65	74	763	76	1259	81.06	1002
		gran	750	60		19.1	21.41	26	239	24			
	Uppskattningen grundad på provyta om 0.049 hektar	tall	915	52		38.1	104.48	85	1337	87	1768	123.51	1538
		gran	853	48		17.0	19.03	15	201	13			
Ytan 519 i Mogetorpsbeståndet, Ericsberg. 144-årig skog.	Uppskattningen grundad på provyta om 0.2548 hektar	tall	314	33	30.5	45.1	50.09	81	653	87	945	61.75	753
		gran	631	67	18.7	15.3	11.66	19	100	13			
Ytan 520 i Mogetorpsbeståndet, Ericsberg. 144-årig skog.	Uppskattningen grundad på provyta om 1 hektar	tall	244	42	29.6	40.4	31.28	71	403	76	578	44.08	529
		gran	334	58	23.1	22.1	12.80	29	126	24			

ett något glesare bestånd av tall. Själva den blockrika kullen i sydost, särskilt inom den utlagda mindre ytan, verkar dock högst imponerande genom sina grova och höga tallar.

På denna yta fanns år 1918 per hektar 509 tallar och 750 granar med ett virkesbelopp av 1,002 kbm, varav, som sagts, avverkats 245 kbm. Trädens sammanlagda grundyta vid brösthöjd var då 81 kvm per hektar. Den tätaste gruppen gav en virkesmassa av 1,538 kbm och en grundyta av nära 124 kvm.

Några sammanfattande siffror från de skildrade bestånden återfinnas i tabell 1. Som jämförelse med dessa betydande virkesbelopp kan anföras, att de i litteraturen omnämnda virkesrikaste tyska tallbestånden ha uppnått 850—900 kbm, medan flera tyska granbestånd kunnat uppvisa en virkesmassa av omkring 1,000 kbm; i Schweiz är funnet ett granbestånd av något över 1,100 kbm per hektar.

När författaren år 1909 hade tillfälle att visa de mäktiga tallbestånden å Jönåkers allmänning för en samling framstående tyska skogsmän, väckte visserligen dessa bestånd deras stora beundran, men samtidigt förklarade dåvarande överjägmästaren i Ostpreussen, att liknande bestånd nog skulle kunna uppvisas i Tyskland nära den ryska gränsen, och han inbjöd svenska skogsmän att året därpå bese dessa trakter. Efter hemkomsten till Tyskland lät han sina skogstaxatorer på många ställen upptaxera de virkesrikaste tyska skogsbestånden. Vid den svenska skogsexkursionen till Ostpreussen 1910 erkände han emellertid, att så virkesrika tall- eller blandskogar som Jönåkersbestånden ej numera finnas i Tyskland.

Och ändå förblekna de jätteskogar, som vi nu beundra som enastående å Ericsberg och Jönåkers allmänning, mot vad som fordom funnits i dessa trakter. Som belysande härutinnan erinrar sig författaren en episod, då han tillsammans med den kände gamle skogsveteranen, jägmästare G. DE BROEN, besökte Jönåkersbestånden. Jag framhöll då dessas ovanligt stora virkesbelopp och betydande höjd. Den gamle skogsmannen sade: "Tycker Du, att dessa bestånd äro så ovanliga — då skulle Du ha sett tallbestånden förr å Virå och Stavsjö". Av några enstaka träd, som stått kvar till senare tider, att döma, måtte också där

liksom på Ericsberg och även Lagmansö m. fl. ställen i södra Södermanland funnits verkliga bestånd av jättetall. Det är emellertid av stort ej blott skoglikt utan även dendrologiskt intresse, att tallens optimum i Europa verkligen nås i södra Södermanland. I såväl norra Uppland (Gysinge) som i Östergötland (Bjärka Säby) finnas dock tallar, som tävla med sina sörmländska systrar.

Som en bidragande orsak till dessa de sörmländska skogsbeståndens ovanliga utveckling kan framhållas, dels ett för skogen säkerligen mycket fördelaktigt klimat, dels skogsmarkens goda fysikaliska beskaffenhet med ett ganska luckert humuslager. Framförallt har dock skogens uppkomstsätt bidragit till det enastående resultatet. Såväl Mogetorpsbeståndet som ytan 138 å Jönåkers allmänning ha varit forna rågfall, och även å ytan 141 å samma allmänning har marken varit svedjad. Vidare har bestånden från början uppkommit mycket tätt, och dessutom har en hel del gran kunnat fylla ut ett och annat mindre hål i bestånden. Slutligen synes tallen i dessa trakter utmärka sig genom en synnerligen växtlig och god ras.

Naturvännen och dendrologen måste emellertid vara ägarna till dessa dyrbara och vackra bestånd mycket tacksam för dessa tallskogars bevarande som naturminnen åt eftervärlden. Jönåkers häradsallmännings styrelse har sålunda, som redan antytts, medgivit Skogsförsöksanstalten att få bevara som provyta dels ett orört område (ytan 138) och dels huvudmassan vackra träd å ytan 141. Å Ericsbergs marker torde den ännu ganska livskraftiga ytan 520 vid Mogetorp även länge få bibehållas. Dessutom skötas stora sträckor utmed landsvägen å Ericsberg som park i syfte att i det längsta bevara en del av de vackraste och livskraftigaste gamla jätteträden.

BOSTADSTRÄDGÅRDEN I VILDMARKEN.

Av *M. P. ANDERSEN.*

Det kan naturligtvis ej bli tal om en uttömmande behandling av detta ämne. Härför skulle fordras större utrymme och mera tid, än som står till min disposition, antagligen även längre tids erfarenhet och skarpare blick för naturen, än jag har. Här vid Grytet har jag nu arbetat 2—3 år på en sådan uppgift och är ännu varken färdig eller belåten. Deltagarna i sommarexkursionen 1920 hade ju tillfälle att se anläggningen halvfärdig, den är bättre i år och kommer att förbättras årligen, så länge det förunnas mig liv och hälsa. Jag brukar besvara kritiska vänners anmärkningar med att jag icke har någon brådska, ty så länge jag ej är färdig, lever jag. Nå, det var ju icke mig själv och mitt, jag skulle skriva om, utan jag skulle försöka att i all korthet framhålla några synpunkter och ge några råd åt andra.

Att börja med få vi göra skillnad på sommarbostäder och sådana, som bebos året runt. Sommarbostäderna äro de enklaste och lättaste att behandla, och ju mindre det göres vid dem desto bättre. Man reser från staden med dess gator, damm, buller och folkvimmel, dess raka linjer och hela konstgjordhet, ja även dess vackra parker och butikernas prakt ledsnar man på, man vill på landet söka kontrasten, motsatsen till staden, naturen. Har man nu haft tur och funnit en plats med vacker natur, så skall man göra så litet trädgård som möjligt. Karaktären av stället skall man ej försöka ändra. Är det barrskogsterräng, som ju vanligtvis har mager, sandig jord, skall man ej försöka få lövskog utan fylla i, vad där behövs för skydd, med tall eller gran. Man spränger

ej bort berg, och mossiga stenar lämnar man hälst orörda. Finns det enbuskar, så freda dem, ty intet är så fredlöst och utsatt för åverkan som enen, och vi ha knappast bland alla våra många varieteter av *Thuya* och *Chamæcyparis* något så vackert, som en god pyramidformad en. Även de buskformiga enarna skyddas, de passa ihop med mossiga stenar och barrträd. Vackra ting, som även ofta finnas, äro flera sorters ormbunkar samt blåbär och lingon. En sådan trädgårdsmark kan knappast förbättras och är även svår att framställa med konst, så att den ser naturlig ut, så mycket mera som enar, lingon och blåbär äro svåra att inplantera från vildmarken (jag kommer så småningom att ha dem i krukor!). Huru vacker ovan givna bild än är, så är den kanhända dock litet mörk och dyster. Detta avhjälpes lätt med inplantering av en och annan björk, rönn och även asp här och där, de äro av en utomordentlig, vacker kontrastverkan, särskilt höst och vår. Är platsen en björk- eller aspdunge, så ger en enstaka tall eller gran oss samma vackra kontrastverkan; berg, mossiga stenar, ormbunkar och enar samt lingon passa även in här. Men dessa äro ju helt och hållet natur och ingen trädgård, och det var ju anläggningen av en sådan, vi skulle få lära oss, säger kanske en del läsare. Stadsbor säga det säkert icke, för dem tror jag min bild är idealisk. Lantbor, som alltid varit omgivna av naturen, ha ibland svårt för att värdesätta dess skönhet och föredraga en trädgård med rabatter, regelbundna kvarter och många stora och vackra blommor. För dem skriver jag dock icke. Vad man vill räkna som ett särskilt nöje eller njutning, bör ej vara något vanligt dagligdags, ty då är stämningen och nöjet borta.

Skall eller får det då icke göras något alls i en vildmarksträdgård? Jo, naturligtvis får det det. Något har jag ju redan anbefallt, och jag har ej heller hjärta till att neka planterandet av törnrosor i en rabatt längs en solig husvägg eller klängrosor, *Clematis* och luktärter vid väggarna. På en rabatt blir det naturligtvis även plats för en del andra sommarblomster allt efter tycke och smak. Men jag avråder bestämt från att gå ut i terrängen med främmande kulturväxter. Vill man här ha litet färg och blommor, så ha vi åtskilliga inhemska växter, som kunna ge oss detta och, vad som är viktigare, kunna reda sig i

gräset (om detta ej är för grovt) utan att behöva öppen jord omkring sig. Man får naturligtvis vid planteringen vända upp och ned på några spadtag grästorv och dessutom se till, att de omplanterade arterna komma under så likartade lokala förhållanden som möjligt med dem, som de välja i den vilda naturen. Sådana vilda arter äro sipporna, såväl blåsippan (både blå, vit och röd) som vitsippan och backsippan *(Pulsatilla)*. Här må även nämnas hästfiblan, *Arnica montana*, en av våra ståtligaste vilda växter, den vill ha djup mylla utan kalk. Myskmadran, *Asperula odorata*, lämpar sig utmärkt på skuggig skogsbotten. Även ljung är värd att plantera, där den ej finnes förut. Linnéan är svår att få att gå, men så mycket större är nöjet, om man lyckas. Finns det halvskuggig, naturlig barrskog, har man goda utsikter. Av primulor ha vi både gullvivan och majvivan *(Primula farinosa)*, den sistnämnda hemmahörande på fuktiga platser, hälst med kalk. Alla våra tre rams-arter *(Polygonatum)* äro värda att plantera, där man har bättre jord och halvskugga; här hör även konvaljen hemma. Saxifragorna äro närmast fjällväxter, men oftast finns det väl ett stenrös eller en stengärdsgård, och fyller man här i med jord (mylla, gammal grästorv och grus) kan man säkert få stort nöje av dylika, särskilt arter av *Aizoon*-gruppen, däribland vår egen, nu fridlysta fjällbrud ävensom en del arter från Alperna; de "mossiga" ha vacker grönska året runt, och trädgårdsformer finnas med vackra vita, skära och röda blommor; de vilja ha halvskugga och ej för torrt. Huru vacker *Sedum* i massa kan vara, glömma säkert aldrig deltagarna i årets sommarexkursion; den med *Sedum spurium* planterade, torra södersluttningen vid Krusenhof var praktfull. På liknande ställen kan fjädergräset, *Stipa pennata*, också göra sig, likaså vår vanliga backtimjan i olika färgvarieteter. Ängsbollen *(Trollius)* med sina stora, vackert gula blommor gör sig utmärkt på något fuktig ängsmark. I fint gräs och bland glesa buskar trivas en del av våra vackra violer, luktviolen ej att förglömma. Här kunna också flera vackra blåklockor och näve-arter *(Geranium)* trivas. *Chamænerium*, mjölke, är ju praktfull, men blir lätt ogräs. Påsk- och pingstliljor reda sig också bra

å gräsmark. Naturligtvis äro flera vackra svenska växter förbigångna, hittar man dem och tycker om dem, tar man hem dem.

Orkidéerna utgöra en grupp för sig. Ännu äro de väl knappast odlade av andra än specialister, de äro dock ej så svåra, som de ha rykte om sig, de vilja ha god jord, och de flesta fordra kalk. Om de tagas med klump eller åtminstone med oskadade rötter, då bladen börja vissna och alltså nästa års rotknölar äro färdigbildade, lyckas planteringen i regel bra.

Även av träd och buskar ha vi en hel del inhemska, som äro värda att taga vara på. Våra två (nu gjorda till 6) hagtorns-arter äro vackra både i blom och frukt. Samma är förhållandet med våra vilda rosor; det torde vara lönlöst försöka lära sig den mängd arter och underarter, som nu uppställas, och man behöver ej heller skämmas, om man ej känner dem, ty det finns väl ej mer än några få män i Sverige, de som uppställt dem, som kunna reda ut dem.

För fuktiga delar av vildmarksträdgården ha vi hägg och olvon och fläder, även druvhyll kan vara mycket vacker både i blom och frukt. Syrener och guldregn äro ej inhemska, men jag har ej hjärta att utesluta dem, vilket ju ej heller skulle tjäna något till, då alla människor likafullt vill plantera dem.

Av kläng- och slingerväxter äga vi även flera riktigt bra. Murgröna (vår egen är härdigare och vackrare än den utländska, storbladiga) vill ha mylla och skugga, det är roligt att se den gå upp på en husvägg, ett berg eller i ett träd. Vår vilda skogskaprifol är så god som någon av de många utländska kaprifolierna, bäst slingrar den naturligtvis i lägre glesa buskar, men duger även vid husväggar och bersåer. Humle har ju gammal tradition för sig och går längre norrut än någon av de föregående, den är bäst å glesa häckar eller gärdesgårdar, om man ej vill odla den efter alla konstens regler. Även hundrovan är användbar vid verandor och lusthus.

Detta skulle jag tro var ett gott och tillräckligt urval för en vildmarksträdgård, ja, det är egentligen mycket för stort för *en* trädgård, jag har medtagit så många för att ha något för varje smak och för olika lokala förhållanden. Det är bäst att välja några få, som man

tycker om, och som harmoniera med omgivningarna, och vilka man har anledning förmoda kunna trivas på platsen utan för många konster. En större grupp av *en* växt ger ett helt annat intryck än en brokig samling av olika arter. För många arter ge lätt karaktären av botanisk trädgård, särskilt om man styr till med en mängd stora etiketter, detta visserligen lärorikt, men aldrig vackert eller naturligt.

Vägar och gångar och huru de göras spela en stor roll i en vildmarksanläggning. En grusgång där är fullständigt malplacerad, den stör karaktären och är ej på långt när så behaglig att gå på som en gräsgång, den är också dyrare att anlägga och behålla ren än gräsgången. Varför går folk *alltid* i *gräset* på *sidan* om grusgången i stället för *på* denna? Bara känslan av grus under fötterna är åtminstone mig i högsta grad emot; när man i städer och större trädgårdar måste ha grusgångar, gör man dem så fasta, att de kunna sopas, det finns ej ett löst gruskorn på dem, och de äro att gå på som ett brädgolv, en gräsgång är däremot som en mjuk matta. Det är endast fördom, att gräs ej tål att gå på, tvärtom vinner det därpå. Om gräset är kort och fint och det gås något på gången, är det icke alls farligt med fukten, även i regnväder. Jag har sådana gångar här vid Grytet och är fullt belåten med dem. Vid anläggningen stampas marken så fast som möjligt och besås med fina grässorter: *Festuca ovina tenuifolia, rubra* och *duriuscula* samt *Agrostis stolonifera.* Fröet nermyllas endast några millimeter. Bästa tiden för anläggningen torde vara september eller tidigt på våren. Väl anlagda gräsgångar tåla även körning.

Då man skall bo i vildmarken året om, blir det ju litet mera att iakttaga. Vi få då även räkna med höst, vinter och vår; för sommaren gäller det redan anförda. För våren behöva vi kanhända litet mera blommor än sipporna, och få vi väl ej heller hålla oss så exklusivt till de inhemska. Vi äro ju icke i så stort behov av en kontrast till städerna, när vi ej bo där större delen av året. För vårblomstren skaffa vi oss en liten varm plats utan gräs och sätta här snödroppar, *Eranthis, Scilla,* snöklocka *(Leucoyum)* och *Crocus* (vårblommande; det ges även höstblommande, vilka ej få glömmas såsom höstblommor). Alla dessa passa även för vad jag kallar fjällväxt-rabatten, en rabatt med lätt,

myllrik jord och hälvten grus och sten med en del mindre stenar synliga i ytan och täckande denna till hälvten. Utom de nämnda lökväxterna är här plats för en hel del vårblommande, låga fjällväxter, man låter sommarblommande arter få täcka ytan, sedan vårväxterna avblommat. En förteckning på fjällväxter skall jag ej ge här, men står gärna till tjänst med en dylik för intresserade.

I en vildmarkskrädgård (vanliga trädgårdar på landet skriver jag ej om) får det, endast om det är god plats, användas grupper av våra goda gamla bondblommor: svärdsliljor, pioner, liljor, riddarsporrar, höstsyrener och astrar, men sparsamt. Berg, vackra träd och ej för små gräsmattor måste alltid vara det dominerande. Har man härtill rinnande vatten, är det ett stort plus. En damm med näckrosor är ej att förakta. Ej för kallt vatten, full sol, skydd för blåst och 1 m:s vattendjup samt dybotten eller annan god jord är vad som fordras av näckrosor; vid kanterna blir det passande platser för kabbeleka *(Caltha)*, vår vackraste gula vårblomma, *Calla*, gul och blå svärdslilja och vattenklöver samt hängpil.

Hösten, när den är vacker, lång och relativt frostfri som i år, är landets nära nog vackraste årstid. Dess granna färger tävla med vårens friska grönska. Det är synd om vanliga sommargäster, ty de få vanligtvis icke njuta av varken vår eller höst på landet. Det finns ingen vackrare bakgrund för en gul björk, en röd lönn eller rönn än mörk barrskog, denna då helt dominerande och de färgade lövträden mera enstaka. Å andra sidan måste man ha en tall eller gran fri framför ljus bakgrund eller fritt i horisonten för att se deras vackra form. Då det är tal om höstfärg, måste även bok och ek med. Bokens färgskiftning från grönt till gult, bronsfärg och sist mörkbrunt finns ej hos något annat träd, och löven sitta länge kvar på hösten. Eken är mattare brun. Boken tänker jag mig hälst i en större, kompakt massa, och eken för formens skull helt fristående — det är ett nöje att se en sådan även under vintern. Efter lövfallet ha vi trädens och buskarnas frukter och bär att glädja oss åt. Utom förut uppräknade vill jag här ytterligare nämna oxel, sibiriskt äpple, flera utländska arter hagtorn, benved (även karminröda löv), *Ilex* och snöbär. De liva upp, mest

med vackert rött, sedan alla andra färger äro borta, och sedan vi sett oss mätta på dem någon månad, komma fåglarna och livnära sig av dem. Då dessa skänka oss en ej oväsentlig del av vildmarkens fröjder, avundas vi dem icke, utan söka tvärtom göra vad vi kunna för deras trevnad genom att förhjälpa dem till häckplatser i ihåliga träd eller holkar, i skyddande busksnår och på marken, och genom att hålla efter rovfåglar och hålla platsen fri från kattor. Är man utan kattor, får man visserligen fånga mössen själv, men det låter sig i allmänhet lätt göra.

Lövräfsningen på hösten kunde förtjäna sitt eget kapitel, men läsaren får här vara nöjd med en varning mot överdriven sådan. Det är mycket vackrare att se marken täckt med färgade löv i harmoni med träden än att se bar, svart jord eller grönt gräs, och dessutom äro löven en naturlig och bra täckning för sippor och annnan markvegetation; sist men icke minst äro de en naturlig och bra gödsel för all vegetation och vanligtvis den enda, som här bestås. Löv äro ganska rika på näringsämnen, och de förmultna rätt hastigt. Vid förmultning bildas det kolsyra, som kommer de levande växterna till godo. Kolsyregödslingsfrågan, en av näringsfysiologiens viktigaste frågor, är f. n. föremål för närmare utredning, och goda resultat ha redan uppnåtts. Det är en stor framtidsfråga, mycket för omfångsrik, för att här kunna närmare behandlas. Det är högst sannolikt, att undervegetationen i skogarna är till större delen beroende av kolsyran från de multnade löven för sitt kolbehov. Hurusomhelst böra vi aldrig ta bort löven, då de skydda marken, göra jorden lucker och hindra vattenavdunstningen, och det är mycket redan det. Låt alltså löven ligga överallt, där det är möjligt. Tag bort dem från gångar, och där de hopat sig, och lägg de därifrån hopsamlade i högar i något lugnt hörn; inom loppet av ett par år har man då lövjord, vilken är den mest värdefulla av alla våra jordarter.

Vintern är det ej mycket att säga om. Det kulna grå och trista intrycket efter lövfallet kan avhjälpas genom användandet av barrträd och andra vintergröna träd och buskar. Att se dessa riktigt snötäckta kan vara mycket vackert; skulle det bli för mycket av det goda, kan man dock bli tvungen skaka av en del snö, då annars grenar eller kanske rent av hela träd kunna nedbrytas.

Utsikter från boningshuset eller andra punkter i trädgården kunna ha så stort skönhetsvärde, att allt bör göras för att få vackra sådana. Platsen för bostaden väljes väl så gott som alltid med tanke härpå. Är det beväxt vildmark, vi ha att göra med, och detta är ju oftast fallet, blir det ofta fråga om att hugga för att få fram utsikt. Man får då överväga mycket noga och se saken från alla synpunkter, innan man bestämmer sig för borttagandet av större och bättre träd; en verkligt vacker utsikt har dock så stort och blivande värde, att det får vara något enastående vackert träd, som skall få stå i vägen för en dylik. Att låta bli att plantera i en sådan, är ju icke så svårt. I de fall, då man vill och bör plantera något, måste man noga räkna med den blivande storleken av det man planterar, en sak, som ofta försummas. En utsikt får ej vara för vid, lugnet blir då borta, dess inramning ej för stel. Men detta gäller närmast anläggningen å stora arealer och hör väl knappast hit. På Ryfors och Adelsnäs ses exempel på vilka skönhetsvärden utsikter kunna innebära.

NÅGRA ERFARENHETER FRÅN PARKANLÄGGNINGEN PÅ SVALÖF.

Av *N. HJALMAR NILSSON.*

Då jag dristat inbjuda Dendrologiska föreningens medlemmar till en liten studietur genom planteringen i fråga, har jag därmed visst icke velat göra gällande, att denna i och för sig vore något särskilt präktigt eller anmärkningsvärt. Tvärtom äro både omfång och planläggning helt anspråkslösa, då det från början ej varit fråga om någon lyxanläggning utan blott om beredande av lä och skydd mot den ständiga blåsten i ett högt och kalt läge på den vida skånska slätten samt om en någorlunda tilltalande inramning av de byggnader för anstalt och bostäder, som man gick att uppföra. Och ändock fingo vi i de första årens ekonomiska trångmål mer än en gång från anslagsgivande fäder höra den anmärkningen, att en improduktiv anläggning på 11 tunnland (nu 15) ej rätt passade, då man byggt det hela på tiggeri. Detta ha vi förstås sökt parera genom upptagande av små försöksytor och förökningsrabatter, där utrymmet kunnat medgiva. Detta stör naturligtvis i någon mån intrycket av det hela, men vi själva åtminstone ha till sist så vant oss därvid, att vi knappast önska någon ändring, så mycket mindre som den därmed möjliggjorda isoleringen av vissa kulturer med tiden blivit ett särdeles viktigt moment särskilt i förädlingen av vallväxterna.

Ett visst intresse torde denna anläggning däremot kunna erbjuda däri, att hela dess utvecklingshistoria ligger fullständigt klar. Från den första

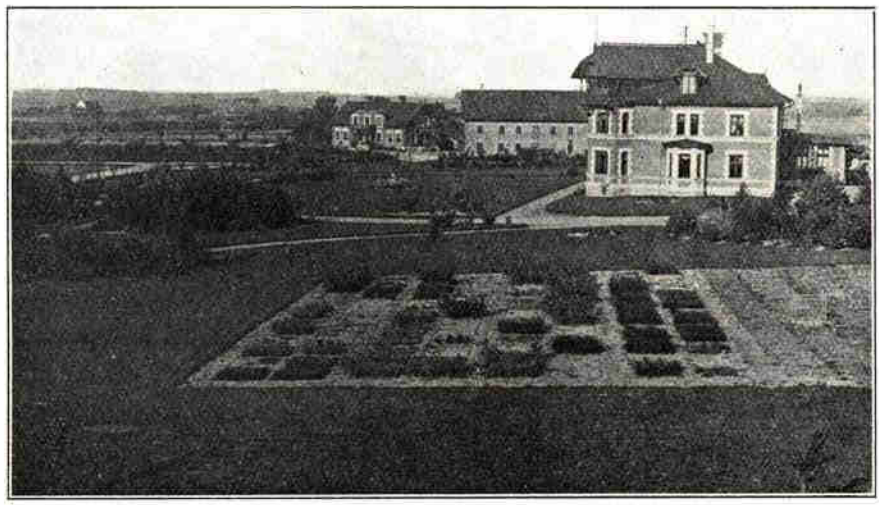

Fig. 1. Utsikt över en del av Svalöfsparken i mitten av 90-talet. Det synliga av buskagen ännu blott mellanplanteringen av poppel etc. I gräsmattan ett försöksfält.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

planteringen 1889—90 till det skick, vari den nu står efter 30 års tillväxt i en för träd- och buskvegetation tydligtvis synnerligen lämplig jordmån, har den nämligen övervakats och skötts av samma personer och efter från början fastslagen plan. Ett sådant ej allför vanligt fall bör ju leda till åtskilliga iakttagelser av mera allmänt intresse. Det är också dem, jag här velat framlägga.

Fig. 2. Näckrosdammen åt öster, visande stigningen.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

Läget mellan 62 och 70 meter över havet, fritt och högt över omgivningen samt med lutningen mot söder och sydväst, d. v. s. just den förhärskande vindriktningen, gjorde påtagligen läfrågan till den närmast angelägna. Med tillgång till den väl förfarne anläggaren, länsträdgårdsmästaren B. KJELLSON, som uppgjorde ritningen till det hela, sökte vi lösa detta problem dels genom plantering av kompakta, strödda b o k-partier åt de mest hotade väderstrecken och samman-

Fig. 3. Ett yppigt men förvuxet buskage, senare uthugget: jfr. fig. 4, 5 och 7.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

hängande men smalare läplanteringar av huvudsakligen bok, alm, avenbok och olika oxelarter på övriga sidor (gran med bok samt vildpäron åt norr), dels också genom utfyllning av alla övriga trädgrupper och större buskager genom riklig provisorisk mellanplantering av poppel- och pilarter samt lönn, framför allt *Acer Negundo*. Detta "mellanlägg" sköt nu under de närmaste åren hastigt upp och gav anläggningen oväntat fort ett ganska fylligt utseende. Därmed började dock också dess successiva avlägsnande, så snart det ädlare materialet kom i fara att förtryckas. Först fingo popplar och pilar gå, i ordningen därefter alla lönnar, så en hel del alm och annat, med det fasta målet för ögat att så vitt möjligt söka för det, man ville behålla, skaffa tillräckligt utrymme att nå fri och karakteristisk utbildning av krona och grenverk.

På detta sätt hade vi efter ungefär tio år vackra och artrika buskager, de större med en och annan björk, alm, bok etc. i mitten samt utåt allt lägre park- och blombuskar i mycket rikt sortiment. I sådan jämvikt höll sig dock det hela som vanligt ej så synnerligen länge. De kraftigare växande arterna togo mer och mer överhand, skuggade över och förtryckte till sist de svagare och särskilt rändernas blommande buskar. I stället för att låta det förbli härvid och riskera att slutligen få visserligen upptill rika och täta, men nedtill kala och genomsiktiga

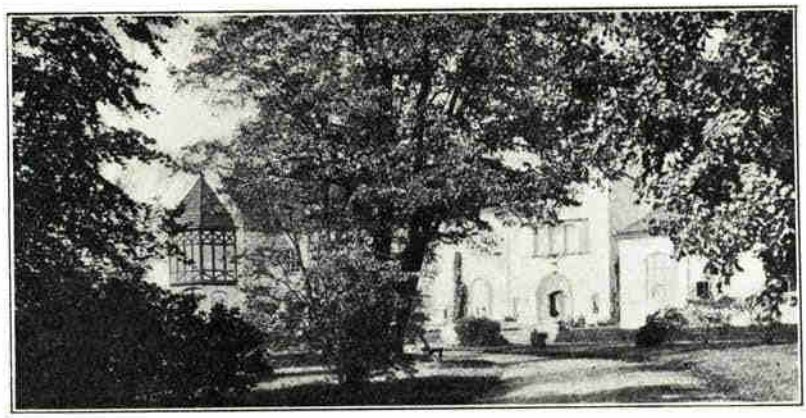

Fig. 4. Samma parti som på fig. 3, 10—12 år efter uthuggningen.
Foto. N. HJALMAR NILSSON.

trädpartier, som skulle ligga ut över gångar och gräsmattor, satte vi nu återigen yxan skoningslöst i gång.

I ett och annat fall, då grupper, som från början och särskilt på ritningen synts väl motiverade, antagit allt för stort omfång, hotande att växa samman över gångarna och särskilt dessas korsningar eller att beskära utsikten från byggnaderna, borttogos dessa helt och hållet eller ersattes med nya av idel lägre och blommande arter till ersättning för de förlorade infattningarna av dylika på andra håll. Aldrig har det däremot fallit oss in att genom beskärning eller inplantering av nytt söka reparera, vad felaktig plantering eller opåräknat kraftig tillväxt förryckt. Däremot ha vi med förkärlek genom uppröjning av hela stora buskager sörjt för, att ett eller annat träd i dessas mitt, som behållit sin grenbildning oskadad och karakteristisk, fått ensamma disponera över hela utrymmet och så utveckla sig till för sin art typiska, fritt och regelbundet formade praktexemplar. Vad som på denna väg vunnits är verkligen förvånande och borde mana till efterföljd i största möjliga utsträckning.

Det är också förnämligast detta, jag genom mitt lilla inlägg velat verka för. Har man redan från början planlagt en dylik föryngring, kan ju planteringen ordnas därefter, och man skall då helt visst ernå genomgående goda resultat. Fullt så lyckliga ha vi ej varit, men utvecklingen har ännu ej hunnit längre, än att många möjligheter allt jämt stå oss

Fig. 5. Den genom uthuggningen frilagda gången sedd uppifrån.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

åter. Det har varit oss en fullständig överraskning, att den vanskötta och till utseendet magra åkerlapp, som valdes till byggnadstomt, kunde framdriva en så yppig trädvegetation, som här snart nog inträdde.

Jag vill nu med ett par exempel belysa, vad vi genom dessa uthuggningar faktiskt vunnit.

Av tre vid en vägkorsning nära nog sammanlöpande buskager innehöll det ena i sin mitt en äkta kastanj *(Castanea vesca)*, som runt om hårt trycktes av *Amelanchier, Syringa Josikaea, Philadelphus grandiflorus* m. fl. Toppen var emellertid ännu tät och synnerligen vackert rundad. Vi beslöto alltså behålla detta träd ensamt av hela gruppen och hava därmed fått ett av hela parkens vackraste träd, med allt flera storbladiga grenar högt uppifrån

Fig. 6. Ett fristående äkta kastanjeträd.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

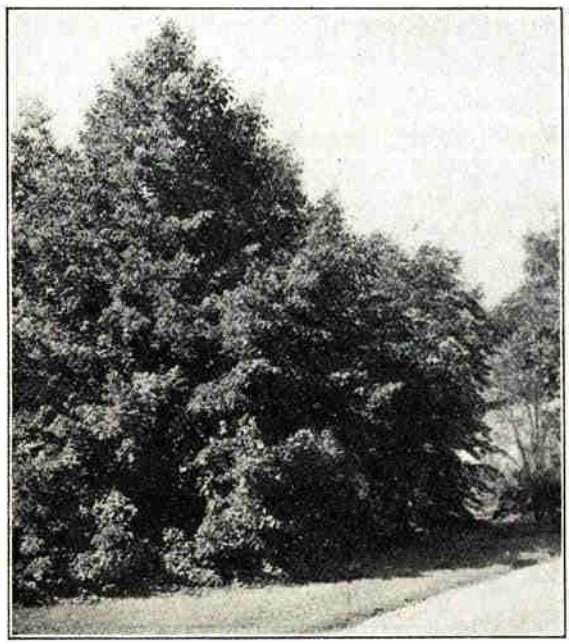

Fig. 7. De av buskaget på fig. 3 bibehållna lindarne, som över 16 år stått inklämda i ett tätt bestånd.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

hängande ända ned till marken. Nu får även nästan hela grannpartiet i söder rymma fältet för att garantera dess vidare utveckling.

I en på grund av olämpligt läge och felberäknad plantering utdömd stor trädgrupp upptäckte jag, att ett par lindar ännu efter 16—17 år hade friska, om än svaga grenar ända ned till marken. Dessa träd behöllos alltså på prov, med uppoffring av allt det övriga, och bilda nu ett ståtligt naturligt parti, som med sitt rika, nedhängande lövverk omsluter en mycket rymlig, sval och runtom sluten "salong". Man anar ej, att dessa lummiga jättar så länge stått halvt förkvävda i en tät dunge.

Ur ett annat av *Ligustrum, Cornus alba* etc. sammanvävt snår räddades på samma sätt två smäckra bokar och en björk, vilka nu i glest parti taga sig mycket bra ut.

Förutom det rätt ansenliga antal för sina arter typiska solitärträd, som på denna väg uppdragits, finnas naturligtvis många andra från början eller efter nödigt skydds erhållande tio år senare fritt planterade dylika. Alla hava på det hela taget nått god utveckling, men en del av dem synas mig därtill hava givit goda uppslag, som böra intressera parkvänner även på andra håll. Jag tillåter mig sålunda om ett par av dem lämna följande korta notiser.

Äkta kastanjen må då komma i främsta rummet, enär den lämnat rent av överraskande resultat. Den är tydligtvis alldeles för litet upp-

märksammad inom de delar av landet — kuststräckan från Göteborg runt Skåne och Blekinge åtminstone till Kalmar län, Öland och Gottland — där den fördrager klimatet. Man ser den nog här och där, men i regel illa behandlad och förbisedd. Fig. 6 och än mera fig. 8 visa dock, vad den kan bliva, när den får nödigt utrymme för sin utbildning. Maken till lövverk med kolossala, glänsande, friskt gröna och elegant grovtandade blad har intet annat av våra träd. Förgreningen är även mycket karakteristisk, kraftig och väl begränsad. Habitus i det hela särdeles tilltalande, särskilt på sensommaren, då hela lövvalvet täckes av de stora, taggiga frukthölstren. Dessa lämna dessutom, tydligen vida oftare än man tror, fullmogna och särdeles smakliga frukter, minst lika goda vid rostning som de importerade maronerna, söta och saftiga. Två träd hava t. ex. i år hos oss givit 6 kg. Man må blott ej låta sig avspisas därav, att de först nedfallande hölstren hava skrumpet innehåll. Det är blott outvecklad kart, som går före den egentliga skörden. Emellertid är det nog så, att en väsentlig skillnad på sorter förefinnes, varför man vid inköp bör se till att få tidigt bärande raser, t. ex. *Numbo*. Även i buskager kan dock arten finna god användning, om man vederbörligen räknar med dess växtsätt och behov av utrymme. Se t. ex. fig. 9, återgivande en aldrig tuktad eller gallrad avslutning av ett större slutet bestånd, där två kastanjer resa sig över ett tätt lövverk av *Acer tataricum*, i förbigående sagt en ypperlig parkbuske för dylik användning. Nedersta mittpartiet utgöres för övrigt av *Forsythia suspensa*, som i många år tidigt på våren prunkade med långa, hängande, guld-

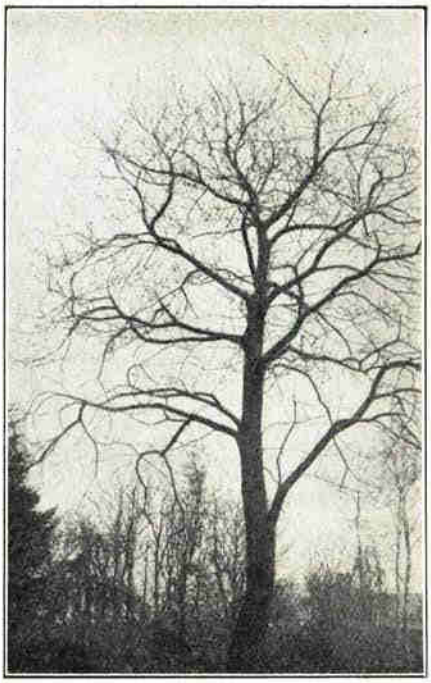

Fig. 8. Förgreningen hos äkta kastanjen på fig. 6 strax före lövsprickningen 1918.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

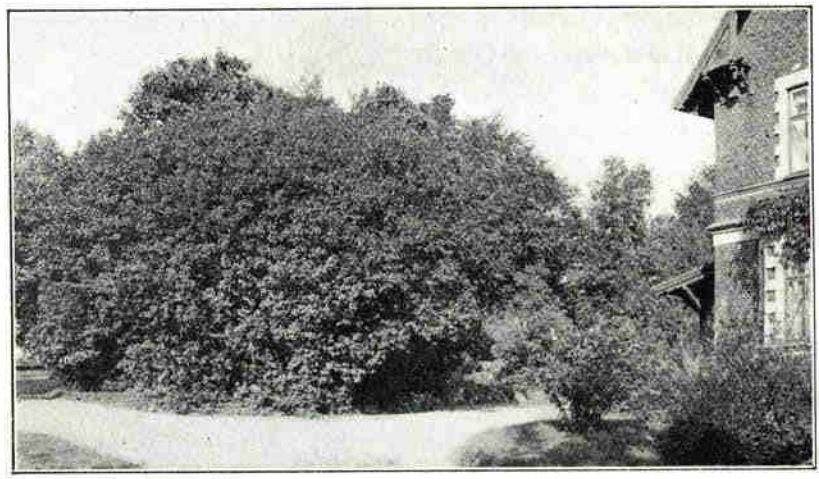

Fig. 9. Fritt utbildat buskage av *Acer tataricum* med två överskjutande äkta kastanjer. Framtill en yppig *Forsythia*.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

gula blomsterguirlander, ända tills gråsparvarna en vinter kommo under fund med, att blomknopparna dugde till förplägning vid de regelbundna sällskapsspektakel, vartill det lugna och soliga läget inbjöd. Lustigt nog hava några andra buskar av samma art på något tiotal meters avstånd ännu ej upptäckts för dylik exploatering.

Ett annat förbisett, men mycket karakteristiskt träd, efter vår erfarenhet ägnat att åstadkomma väl behövlig omväxling i våra parker, är *Alnus cordata*. Den tillhör samma släkte som vår klibb- och gråal, men har ytligt sett ingenting annat än de övervintrande hårda kottarna (här dock stora som hos lärken) och tidiga hängena gemensamt med dem. Växtsättet är ett helt annat, antingen yppig buskform eller hög smal krona, i båda fallen med tätt grenverk och mörka, glänsande, särdeles prydliga blad. Mest anmärkningsvärt är dock, att denna grönska bibehåller sig frisk och oför-

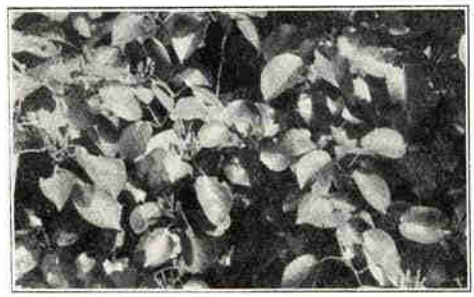

Fig. 10. Parti av bladverket av *Alnus cordata*.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

ändrad långt efter det alla andra träd stå helt kala. Fig. 11 är t. ex. tagen den 11 november 1913. Trädet är naturligtvis nu mycket större, jämnhögt med grannarna, t. ex. lindarne å fig. 7, samt särdeles bladrikt. I år stodo kronorna lika täta och mörka ända till novembervinterns inbrott. Artens rätta användningssätt blir därför till enstaka fristående träd eller små grupper av dylika. Dess hemland är Italien. Synes dock vara fullt härdig åtminstone i Skåne, där man någon gång kan få se den, t. ex. vid Sofiero.

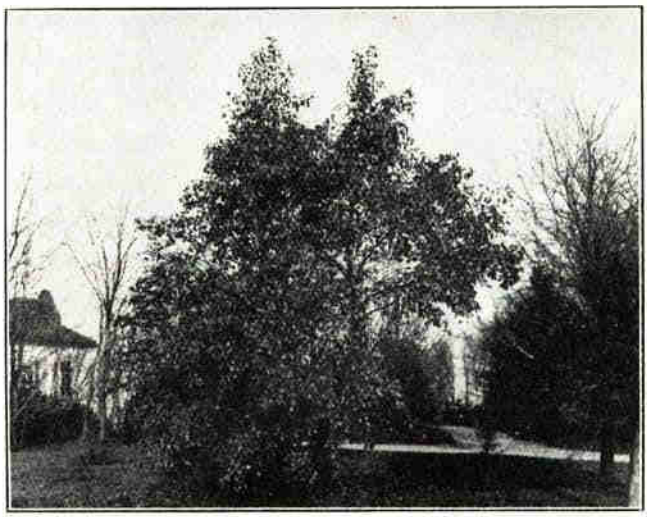

Fig. 11. *Alnus cordata* ännu grön den 11 november 1913.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

Såsom vackra och värdefulla solitärträd hava vidare här utmärkt sig följande alltför litet beaktade arter, som därför må ägnas några ord:

Corylus Colurna, turkiska hasseln, med särdeles regelbunden och tät, pyramidlik krona, däri helt olik den vanliga hasseln, vars bladform den dock har.

Acer saccharinum (= dasycarpum), stort träd med särdeles elegant överhängande, långa grenar och djupt flikade, på undersidan silvervita blad; märkvärdigt nog först på senare tid beaktad av våra svenska plantskolor; förefinnes i många intressanta former.

Ulmus pinnato-ramosa, en ej alltför högväxt almart med små, smala och vasst sågade blad samt hängande, ofta trevingade frukter, men framför allt med en i namnet antydd, parig förgrening i stora, plana ytor, som förläna kronan ett särdeles karakteristiskt utseende.

Cornus Mas, kornellen, större buske eller litet kronträd, tidigt på våren överhöljt av små gula blomkvastar, vilka göra god effekt, liksom

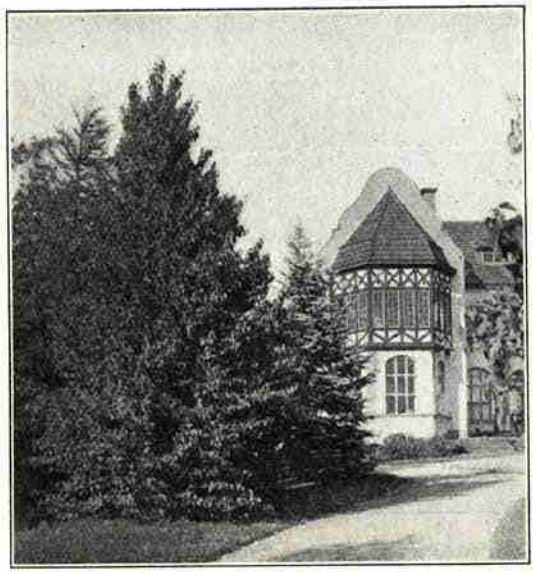

Fig. 12. *Corylus Colurna.* I bakgrunden *Picea pungens.*
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

senare de stora, avlånga, gulröda bären, användbara i hushållet.

Amelanchier canadensis, en hos oss märkvärdigt nog nästan förbisedd art, vilken dock på grund av såväl sin härdighet som sitt ovanliga, eleganta utseende är förtjänt av större spridning. Växtsätt som stor buske eller luckert kronträd; grenverk spensligt; blad i början bjärt brunröda, vackert kontrasterande med de ganska stora, gräddvita blommorna i långa, glesa klasar; bär stora, först röda, därpå svarta.

Cotoneaster multiflora, en nära anförvant till föreg., är än mera frappant, då den ympas på hög hagtornsstam och den egentligen nedliggande buskens långa slaka grenar få bilda en vackert överhängande, snart ned till jorden nående krona. Denna klädes först vid pingsttiden i helt vit blomsterslöja — där de enskilda klasarna äro vida större och lösare än hos övriga arter av släktet — och på sensommaren i en oräknelig mängd ganska stora, bjärt lackröda bär, som först falla med frosten.

Cytisus Adami, en märkvärdig, vid ympning uppkommen "chimär", innehållande vanligt guldregn, *Cytisus Laburnum,* och *Cytisus purpureus;* brunblommig, men här och där skjutande enstaka grenar av än den ena, än den andra konstituerande arten; har omtalats och avbildats redan i föreg. årg. Vårt träd utmärker sig för sällsynt rikedom på de egendomliga buskliknande kolonierna av *C. purpureus.*

Populus tremula erecta, den svenska pyramidaspen, en troligen i ganska ny tid i fria naturen här i landet framkommen form, som när-

mare behandlats av D:r SYLVÉN i Svensk Botan. Tidskrift, 1916, sid. 529—535. Den står i alldeles samma förhållande till aspen som den vanliga pyramidpoppeln till svartpoppeln *(Populus nigra)* och utgör ett färskt exempel på de hos ett flertal trädarter genom så att säga parallell-mutationer uppkomna analoga typserierna ej blott av pyramid- utan även av häng-, paraply-, klot- etc. varianter. Framför pyramidpoppeln synes vår svenska form ha företrädet av en elegantare och tätare samlad lövspira, med barken även på fullt utvuxna stammar slät och glänsande grön. Våra ex. ha vi bekommit från kapten SIGGE FLACH på Prinshaga, vars förökningar nu lära övergått till den välkända firman M. P. ANDERSEN i Jönköping och sålunda blivit tillgängliga i handeln.

Fig. 13. *Ulmus pinnato-ramosa.*
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

Fig. 14. *Cotoneaster multiflora,* högstammig, ympad på hagtorn. Oktober 1921.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

I detta sammanhang vill jag ej underlåta att bringa i åtanke de många analoga *pyramidalis-* eller rättare *fastigiata*-former, som finnas tillgängliga av andra arter. Bland vårt rätt stora sortiment av dylika må särskilt nämnas: hagtornens, genom begränsad höjd värdefulla för stenpartier, fristållning på gräsmattor o. s. v., ekens, väl kända och värderade, björkens, som hos oss representeras av ett jätteträd, påfallande genom sin på hösten länge bibehållna, täta lövskrud; övriga allmännare bekanta onämnda. Bland arter, som i regel hava detta växtsätt och därför ej borde användas till annat än solitärträd, hava vi goda erfarenheter

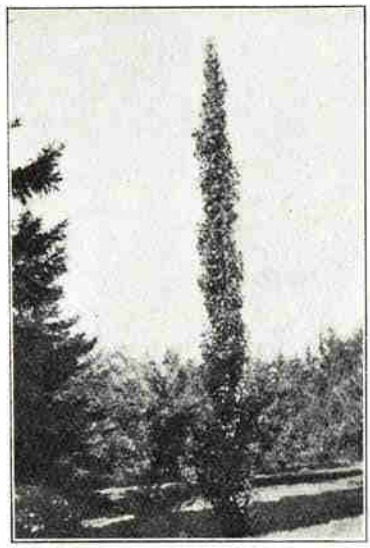

Fig. 15. Svensk pyramidasp *Populus tremula erecta.*
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

regelbundet utbildade ex. av *Abies Nordmanniana*, ungefär 17 meter högt, ett värdigt vårdträd för föreståndarens bostad.

Även beträffande de lägre buskarna nödgas jag denna gång fatta mig kort. Vill blott hänleda uppmärksamheten på den alltför litet kända, men ovanligt vackra och paranta *Exochorda grandiflora.* Framför den något oftare odlade *E. Alberti* synes den mig nämligen hava sina än större, bländande vita blommor jämnare fördelade över en mera av *Amelanchier spicata* (= "*Botryapium*") och *Syringa japonica*, vilka under den tyvärr korta blomningstiden prunka som veritabla blomsterstoder.

Åtskilligt kunde vara att tillägga om ännu en hel del trädarter, som genom god utveckling och trevnad väl lönat mödan med delvis osäkra experiment och nu väsentligen bidraga till en välgörande omväxling i anläggningen — sådana som *Liriodendron, Platanus, Juglans, Pterocarya, Robinia, Catalpa* m. fl. — men utrymmet medgiver ej detta. Från barrträdssamlingen, som är enkel nog, må dock framhållas det i fig. 16 avbildade, särdeles kraftiga, täta och

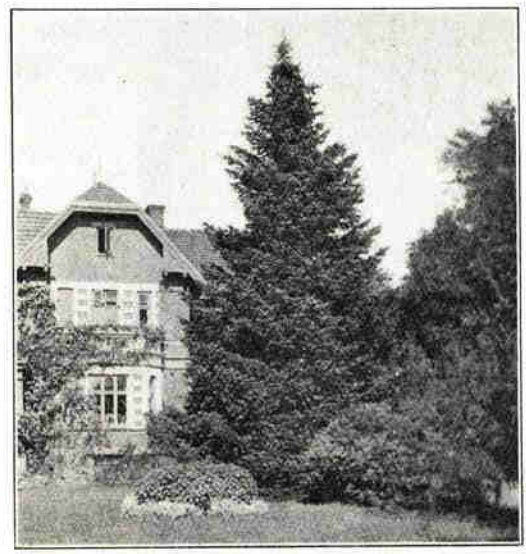

Fig. 16. Välvuxet ex. av *Abies Nordmannniana*, 17 m. högt. På väggen i bakgrunden den härdiga amerikanska vinrankan *Beta.*
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

kompakt bladmassa. Gör sig utmärkt, fritt på en gräsmatta. Enligt vår erfarenhet äro även de vintergröna buskarterna — *Rhododendron, Ilex, Laurocerasus* m. fl. — värda vida större användning även i vårt klimat, än som nu kommer dem till del. Likaledes de praktfulla och tacksamma *Cydonia*-arterna (japansk kvitten) och magnoliorna. De borde sannerligen, så långt uppåt landet de nu äro härdiga, ingå i våra anläggningar lika regelbundet som syrén, schersmin och hägg. Åtminstone sprida de vid blomningstid ikring sig samma glada festivitas som dessa.

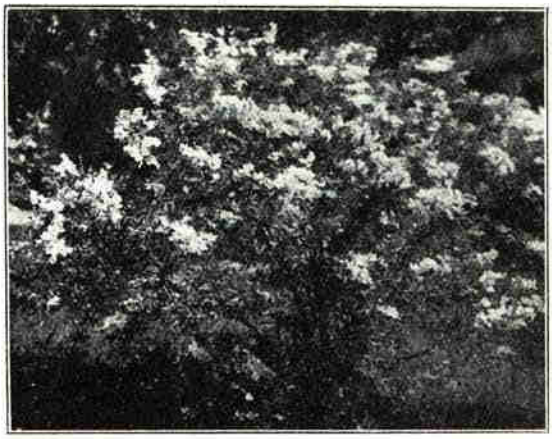

Fig. 17. *Exochorda grandiflora.*
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

En grupp av buskartade växter, som jag trots det hårt anlitade utrymmet ej kan undgå att i detta sammanhang ägna någon uppmärksamhet, är klängväxterna. Flitigt experimenterande har nämligen även här givit oss på hand en och annan erfarenhet, som möjligen kan komma intresserade fackvänner väl till pass.

Främst bland alla våra blommande spaliérträd måste blåregnet, *Glycine (Wistaria) sinensis*, sättas med sitt eleganta växtsätt, fina lövverk och härligt doftande, långa blomklasar. Avbildning med kort notis härifrån lämnades redan i föreg. årg. Jag vill nu blott ännu en gång uppmana till flitigare försök med densamma. Den växer de första åren långsamt, det är sant, men sedan driver den flera meter långa årsskott och tar således rikligt igen den förlorade tiden. Möjligt är, som sagt, att ympjord från äldre träd kan påskynda utvecklingen. Solig plats fordrar den också och god jord. Med härdigheten torde det dock ej vara så illa beställt, som man tyckes tro, då man får se den gå upp över andra våningen och blomma ännu uppe i Uppsala (stadshotellets gård). Genom sitt rakt uppåtsträvande växtsätt passar arten bättre att

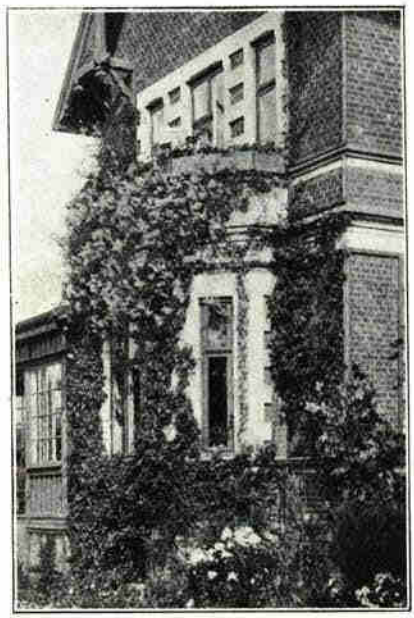

Fig. 18. Blommande *Polygonum Baldschuanicum*.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

bekläda balkonger, stuprännor, smala utrymmen mellan och ovan fönster o. d. än större sammanhängande väggytor.

En annan synnerligen kraftigt växande art är *Polygonum Baldschuanicum*, som på senare tid rätt mycket låtit tala om sig. Vi hava haft den även här och ernått det lovande resultat, som fig. 18 illustrerar. Senare visade det sig emellertid, att bladen fram på eftersommaren hade så stor benägenhet för att vissna, att det hela blev rent av skräpigt. Även om detta ej skulle vara förhållandet överallt, bör växten tydligen användas med försiktighet och ej på mera i ögonen fallande platser. Vi togo i varje fall bort den.

En liknande maning till försiktighet vid placeringen synes vara på sin plats beträffande den för övrigt praktfulla *Tecoma radicans*. Till ett synnerligen vackert lövverk av glänsande gröna, parbladiga blad, bär den stora klasar av c:a 8 cm långa, trumpetliknande, orange- och högröda blommor, som leda tanken till långt sydligare länder. På söderväggg här i Skåne synes den emellertid vara härdig med blott lätt täckning av granris. Även denna art strävar att kasta sina långa, med sugrötter försedda rankor i höjden och blir då lätt skräpande nedtill. Passar således bäst, där gott utrymme uppåt finnes, och bör genom partiell beskärning tvingas att slå ut nedtill.

Samma kraftiga växt som dessa båda har även *Actinidia polygama*, en för övrigt särdeles prydlig art med stora, hela, mörkgröna blad och intressanta, gulaktiga blommor. Den gjorde sig också bra här de första åren som utfyllnad under en gammal *Glycine*. Snart blevo dock årsskotten så långa och därtill grova och otympliga, att stocken måste bort.

Troligen går det till sist på samma sätt med *A. Kolomikta*, som annars har finare grenverk och intressanta, vit- och rosaspetsade blad.

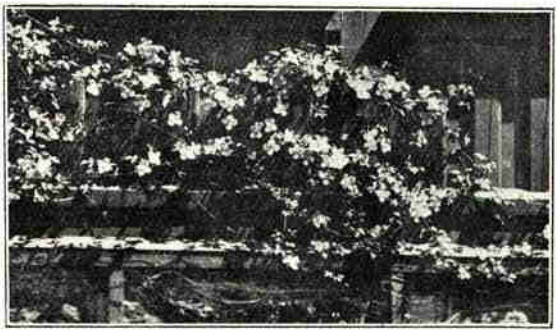

Fig. 19. *Clematis montana rubens* i maj.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

Clematis-arterna äro ju högt skattade för sitt överflöd av stora praktfulla blommor i violett, blått och vitt. Tyvärr hava de dock också gjort sig kända för en viss nyckfullhet, i det att de alltför ofta utan synlig orsak med ens gå ut. Rätteligen böra de därför hållas något undan till platser och hörn, där en sådan fatalitet ej vållar för stort avbräck; även till rabatter. Pålitligast och på samma gång kraftigast växande äro de ursprungliga arterna, nämligen förutom den vanliga, vitmen småblommiga *C. Vitalba*, den denna närstående *C. paniculata* med tjocka, glänsande, mörkgröna blad och starkt doftande, vita blomknippen först på senhösten, samt de till *C. montana*-gruppen hörande, i små flockar längs åt fjolårsrankorna på vårsidan utomordentligt rikt blommande *C. m. grandiflora*, vit, och *C. m. rubens*, vackert rosenröd. Den förra håller till godo även med en vägg åt norr.

Såsom en mindre bekant men intressant och prydlig självklättrande slingerväxt kunna vi vidare härifrån anbefalla en hortensia-art, *Hydrangea scandens*, med stora, hela, mörkgröna blad och glesa, vita blomställningar. Synes vara lika härdig som *H. paniculata* och har hittills stannat på 3 meters höjd men brett sig bra åt sidorna.

En annan som spalierväxt hos oss väl ännu oförsökt art är *Cotoneaster horizontalis*, som emellertid med största beredvillighet breder ut sina karakteristiska grenkomplex med de oräkneliga, täcka blommorna och klarröda bären på en muryta, om en sådan bjudes den. En mycket egenartad företeelse. Kan gå flera meter uppåt. På samma sätt som denna åtminstone i södra Sverige härdiga art har jag i utlandet sett den snarlika, men ännu praktfullare *Cotoneaster* eller *Crataegus pyracantha*

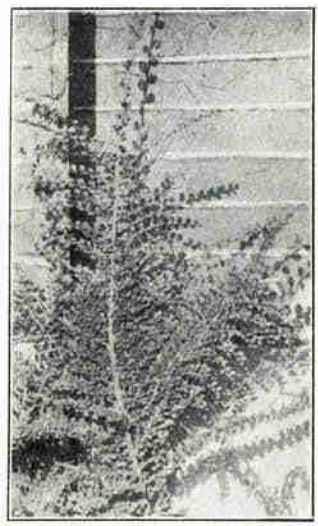

Fig. 20. Gren av *Cotoneaster horizontalis* på spalier. Bör dock rätteligen stå utan spalier och fästas med enstaka spikar direkt på väggen.
Foto: N. HJALMAR NILSSON.

användas. Denna är dock mera anspråksfull på sol och värme och även känslig för våra vintrar.

För beklädande av något utsprång e. d. — och då på utspända trådar — men ej för massverkan kunna vi vidare anbefalla den fina och egenartade *Akebia quinata*,en halvt vintergrön art från Kina med femfingrade, grågröna blad utåt de trådlika men kraftiga rankorna samt märkvärdiga, bruna, druvlika blommor på våren.

Åtminstone här nere går det vidare mycket väl för sig att även i norden på solig vägg få upp till försvarlig höjd och tillfredställande yppighet den för alla Medelhavsfarare väl bekanta, starkt doftande, vita, äkta jasminen, *Jasminum officinale*. Särdeles prydlig med sitt glänsande gröna gren- och lövverk. Levde här flera år under lätt granristäcke och nådde över 4 meters höjd. Vida mindre värd är den stundom hos oss odlade *J. nudiflorum*, vars vackra, guldgula blommor gömmas under vintertäckningen.

Slutligen vill jag ej lämna onämnt, att vi lyckats komma över en särdeles kraftigt — upp över andra våningen, synlig å fig. 16 — skjutande, bladrik och dekorativ vinranka med namnet *Beta* från N. Amerika. Framför allt är den dock rikligt bärande och så tidigt mognande, att den förtjänar prövas upp till mellersta Sverige. Druvorna äro svarta, ganska små, men söta och välsmakande, av starkt aromatisk moskatelltyp. Nu i september skördades c:a 70 klasar från en stock.

När jag nu nått slutet på mina anspråkslösa smånotiser, förvånas jag över det omfång, de tagit. Vad som ej är nytt för den ene, kan dock möjligen hava något intresse för den andre. Min avsikt har varit att sporra till egna iakttagelser och försök, något varav vi hittills tydligen haft alldeles för litet. Just på denna punkt var det ju, vår förening ville gripa in.

SHAKESPEARES TRÄDGÅRD I NY GESTALTNING.

Av *ELSE DAHL.*

Ej långt från den gamla lärdomsstaden Oxford ligger britternas förnämsta vallfartsort Stratford on Avon, en gammal stadsidyll, som sett SHAKESPEARE både födas och dö. Staden äger i sin mångfald av minnen från den berömde diktarens liv en stor rikedom, då en mängd turister årligen taga dessa minnesmärken i närmare skärskådande, och omkring 30,000 "pilgrimer" erlägga varje år lösepenning för att få bese det hus, där han föddes. I skuggan av den ståtliga gotiska kyrkan, som gömmer författarens jordiska kvarlevor, ligger egendomen New Place (nu statsegendom), vilken av skalden inköptes 1598, och varest han i lugn och ro tillbragte sina sista år, tills han som stadens förnämste och mest aktade medborgare slöt sina ögon i döden 1616.

År 1916 firades över hela det brittiska imperiet 300-årsminnet av SHAKESPEARES död, och mycket som stod i samband med hans liv och leverne framdrogs då och avhandlades i den engelska pressen. Några år efter minnesfesten väcktes förslag om återställande av den gamla trädgården vid New Place så lika dess ursprungliga skick som möjligt. Man ville där plantera alla de prydnadsväxter, som odlades på skaldens tid, och särskilt de växter, som omtalas i hans skådespel. Att en sådan gärd av vördnad åt en förtjänt son av den trädgårdsälskande engelska nationen skulle omfattas med livligt intresse, är lätt att förstå, och uppmaningen att gemensamt anskaffa det erforderliga växtmaterialet hörsammades av hög och låg. Trädgården har hastigt vuxit till och giver nu efter endast två års förlopp en mycket tillta-

lande trädgårdsbild från tider, som längesedan flyktat. En orientering torde även för svenska läsare kunna påräkna intresse, i all synnerhet som man nu inom det egna landets gränser är i färd med att återställa en gammal trädgård från samma tid, nämligen Karl IX:s på Nyköpingshus.

På den gamla egendomen New Place fanns ej mycket kvar sedan den Shakespeareska tiden. Boningshuset hade på 1700-talet raserats av dåvarande ägaren, en präst vid namn FRANCIS GASTRELL. Denne blev nämligen alldeles uttråkad på alla besökande, som ville taga det berömda hemmet i närmare ögonsikte. Ett gammalt mullbärsträd, vilket enligt traditionen var planterat av skalden själv, hade den koleriske prästmannen också nedhuggit, men av detta anses ett ännu befintligt exemplar vara en telning. Detta mullbärsträd, en gammal brunn och grunden till det gamla boningshuset voro alltså de enda synliga minnena från 1600-talet. När man så skulle restaurera trädgården, hade man icke den ursprungliga planen att gå efter, ty någon ritning eller växtförteckning har ej återfunnits, och trädgården i sitt nuvarande skick gav inga uppslag. Men i England känner man sin trädgårdshistoria, och därför var man ganska säker om, huru en trädgård från Drottning ELISABETHS tid skulle te sig. Det var ju nämligen under dessa renässansens klang- och jubelår, SHAKESPEARE, själv den engelska litteraturens furste, levde.

Ej långt före hans tid hade de engelska trädgårdarna frigjorts ur medeltidens små och trånga förhållanden och börjat omdanas efter främmande förebilder. De långa inbördes krigen hade dock i hög grad hindrat den italienska trädgårdskonstens intåg i öriket, trots att grannfolket i söder med hänryckning låtit sig påverkas av de italienska mästarna. Men sedan mitten av 1500-talet hade man i England tagit skadan igen och tävlade nu i storslagna anläggningar med vilket annat land som helst. En bidragande och viktig faktor till denna trädgårdsrenässans var, att de många flyktingar, som under religionsförföljelserna på kontinenten gjorts hemlösa, i England erhållit en säker tillflyktsort och dit medfört en hel del främmande och befruktande idéer till hortikulturens fromma.

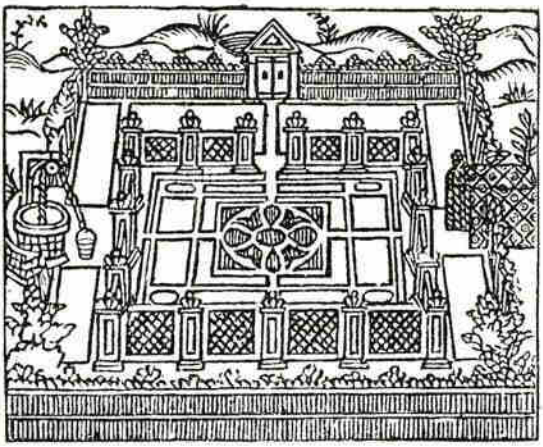

Fig. 1. Engelsk borgarträdgård på 1500-talet.
(Efter "The Gardener's Labyrinth".)

Trädgårdarna behöllo dock alltjämt ett väl avvägt nationellt drag, som passade landet ofantligt mycket bättre än en slavisk imitation av den italienska terrassträdgården eller av den holländska renässansträdgården med sina kanaler och fiskdammar.

Att trädgårdskonsten stod högt i kurs, torde vara tydligt för var och en, som ger sig tid att litet närmare studera den hortikulturella litteraturen och dess författare från "jungfrudrottningens" tid. Det mest berömda arbetet är Sir FRANCIS BACON'S "Essay on Gardens", vilket torde vara känt och studerat av varje något så när bildad engelsman, tryckt som det är en mångfald gånger. (En god översättning av BACON'S trädgårdsuppsats finnes i NORDENSTRENGS: Blomsterdyrkan och trädgårdskult.) I ett större arbete "Paradisi in sole" av JOHN PARKINSON, London 1629, får man en mycket god uppfattning om vilka odlade växter, som då förekommo. Flera andra författare, vilkas arbeten ännu finnas bevarade, vore kanske värda att omtalas, men de båda ovan nämnda äro de viktigaste, och efter dessas anvisningar har minnesträdgården i SHAKESPEARES anda blivit anlagd.

En trädgård skulle efter BACON'S mening i korta drag se ut på följande sätt (jmf. fig. 1): den bör vara fyrkantig, uppdelad i tre avdelningar: först gräsplanen vid ingången, vidare "the pleasant Garden"

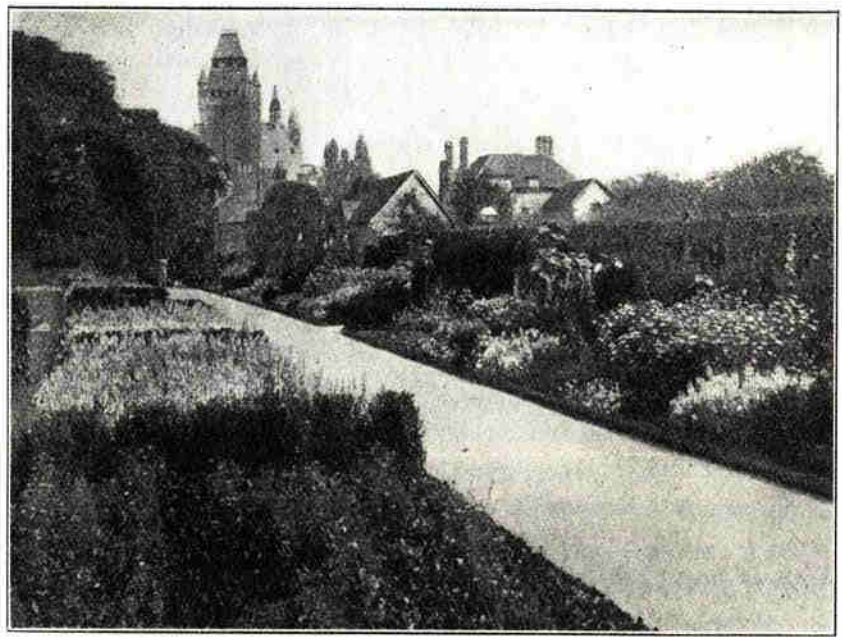

Fig. 2. Shakspeares trädgård vid New Place, Stratford on Avon. Rabatter med av skalden omnämnda blomster. (Efter "The Gardeners Chronicle".)

(krydd- och blomstergården) i mitten och så längst bort "the Wilderness", ett ord som är svårt att nöjaktigt översätta, men som närmast torde beteckna en mindre vildpark. En hög mur eller välvd häck bör alltid omgiva hela trädgårdsområdet. Runt blomstergården skall löpa en bred, upphöjd gång, skuggad av ett övervuxet gallerverk, som giver skydd mot solen. Gångarna böra vara breda och raka och vackra brunnar och vattenbäcken förekomma, som dagligen kunna rensas, för att vattnet alltid skall vara spegelklart. BACON säger sig icke tycka om för tillkrånglade och överlastade anläggningar, och ej heller gillar han alltför sinnrikt klippta buskar av taxus eller annat växtslag. Växtmaterialet är ganska vidlyftigt, och en lång rad växter uppräknas i följd, efter den tid de blomma. De skola skänka åt trädgården en "ver perpetuum", evig vår, i så hög grad, som klimatet tillåter.

Att SHAKESPEARE själv var djupt intresserad av allt, som hörde trädgården till, torde med klarhet framgå av hans verk, ty ingen engelsk

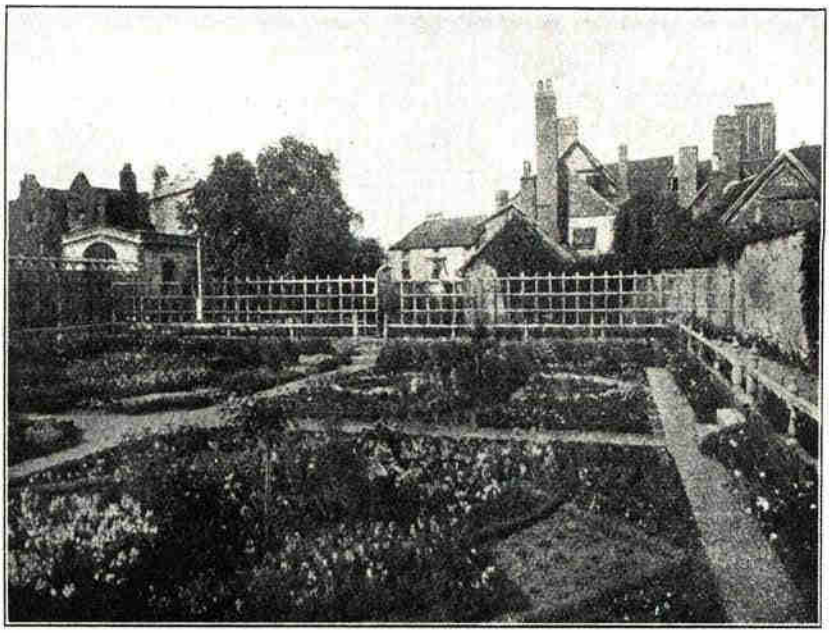

Fig. 3. Shakespeares trädgård: "the Knot-garden".
(Efter "The Gardeners Chronicle".)

författare har väl livligare "sjungit in trädgårds- och blomsterkärleken i sitt folks hjärta" än just han. Om man går igenom hans verk, finner man snart, huru ofta han väljer trädgården till skådeplats för de uppträdande. Han låter de älskande där stämma möte bakom skyddande häckar och höga murar, och i "Rickard II" är trädgårdsmästaren styckets moralist, som säger om kungen:

"— — — — — — — — — Vad skada,
Att icke han sitt land så skött och brukat,
Som vi vår trädgård! Vi i rättan tid
Förstå att åderlåta våra fruktträd,
Att ej, för mäktiga av saft och kraft,
De fräta opp sig blott av överflöd:
Om han gjort så med stort och yvigt folk,
Nog hade de fått bära, han fått njuta
En smakligare frukt. Var vattenkvist
Vi hugga bort, att gren, som bär, må leva;"

Just detta betonande av ordningen i en välskött, tuktad trädgård som bild av ett välordnat statssystem förekommer på flera ställen, liksom diktaren med samma exempel för ögonen ger direktiv för en människa att styra sig själv. I Othello säger Jago till Rodrigo: "Vår kropp är en trädgård, och vår vilja är trädgårdsmästaren. Antingen vi nu vilja plantera dit nässlor eller sallad, odla isop eller rota ut timjan — — — — rättesnöret för allt det där ligger i vår vilja".

Nästan på varje sida mötes läsaren av vackert tal om ljuva blommor, varav väl intet är så väl känt och ofta upprepat som Ophelias ord: "and there's rosemary that's for remembrance; pray you, love, remember: and there is pansies, that's for thoughts." Den svenska översättningen av HAGBERG lyder: "Se här har du rosmarin, den stärker minnet; jag ber dig allra kärasten min, kom mig ihåg! Och där äro tankerosor, de äro för tanken". Ur Midsommarnattsdrömmen vill jag citera: "It fell upon a little western flower. Before milk-white, now purple with love's wound. And maidens call it Love-in-Idleness." Denna "Love-in-Idleness" var styvmorsviolen. (Prof. WITTROCK har i Acta Horti Bergiani, band 2, n:r 7, meddelat en ytterst intressant och uttömmande avhandling om de odlade penséernas historia, vari han också utförligt behandlar "Love-in-Idleness".) Det skulle föra mig alltför långt att citera endast de viktigaste av de växtnamn, som förekomma i SHAKESPEARES arbeten, men intet kan vara angenämare för en intresserad trädgårdsvän än att själv läsa den store diktarens skådespel och se, i vilket sammanhang de olika blommorna omnämnas.

I den återuppståndna Shakespearska trädgården i Stratford växa nu och vårdas med varsamma händer alla de gamla, ofta bortglömda blommor, som skalden älskat att besjunga, och helt säkert "synas de här utvilade, lugna och hemkomna". Där återfinnas de alla, bärarna av de mest välljudande namn, som språket äger: gyllenlacken, gullvivorna, lukt- och styvmorsviolerna, pingstliljorna och aklejorna, pionerna, kejsarkronorna och liljorna, bland rosorna damascener-, centifolia- och mossrosorna, vidare riddarsporrarna och solrosorna, de gyllne ringblommorna, trots sin glada färg sorgens blommor, stormhattarna och valerianan och till sist de av skalden åter och åter nämnda isopen,

lavendeln, rutan och rosmarinen. På illustrationerna kunna vi återfinna alla de attribut, som hörde en "Elisabethian Garden" till, den övervuxna valvgången, terrasserna runt "the Knot-garden" [1]), den höga trädgårdsmuren m. m.

Till alla sina andra minnesskatter kan nu Stratford lägga ännu en, som säkert kommer att räknas som en av de större, den vackra, doftande minnesträdgården vid New Place. Även vi svenskar, som så gärna lära känna främmande trakter, borde vid resor till britternas högintressanta land ej förgäta Shakespearestaden vid den stilla floden Avon.

[1]) "Knot-garden" — knutträdgården. Denna lilla trädgård kallas så, emedan rabatterna ofta gingo i varandra och kantväxterna liksom band inneslöto dessa och ofta därvid bildade knutar. "The Knots" utgöras här av buxbom, trift, lavendel och timjan.

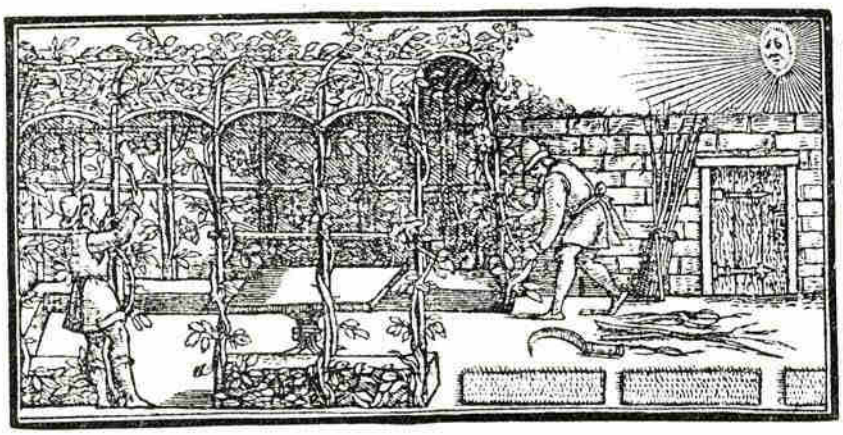

Fig. 4. Rosengalleri i engelsk trädgård från 1500-talet.
(Efter "The Gardeners Labyrinth".)

ODLINGSVÄRDA MAGNOLIA-ARTER.

Av *CARL G. DAHL.*

Sommaren 1921 har varit anmärkningsvärd bl. a. i så måtto, att den högeligen gynnat utvecklingen av vissa växter, icke minst de träd och buskar, som pryda våra trädgårdar. Det är därför att hoppas, att flera av Dendr. Föreningens medlemmar skola ha åtskilligt att förtälja om sina erfarenheter under detta så exceptionellt gunstiga år. Själv skulle jag vilja nämna något om magnoliorna här på Alnarp, då dessa i våras blommade som väl aldrig tillförene. Tydligt är, att denna blomsterrikedom i främsta rummet får tillskrivas förra årets lämpliga väderlek, som möjliggjorde en ovanligt ymnig anläggning av blomknoppar, men tack vare den milda våren, som icke hade att uppvisa en enda verklig frostnatt, kommo blommorna till sin fulla rätt, och det var egentligen endast på ett enda exemplar, som en kall natt förmådde nämnvärt sveda de utslagna blommorna, men även detta först mot slutet av blomningen. En särskild anledning till att härvarande trädgård i år kunde ståta med en rikare *Magnolia*-prakt än förr, är naturligtvis att söka däruti, att de av min företrädare planterade exemplaren delvis först nu nått mera mogen ålder.

De viktigaste arter och former, som det här gäller, skola i korthet omnämnas.

M. Kobus DC. härstammar från Japan, där den når en höjd av intill 20 meter. Arten hör till dem, som blomma på bar kvist, om också bladsprickningen följer omedelbart efter blomningen. Den blommar här tidigare än alla andra, *M. stellata* undantagen, och har endast

"enkla" blommor men försedda med breda kronblad (den yttre bladkransen är foderliknande). Blommorna äro vita med en aning om gulgrönt, särdeles elegant byggda, omkr. 8 cm vida och utmärkas av en mycket fin doft. Trädet sätter villigt frukt, och i år äro frukterna stora och vackert röda. De öppna sig i slutet av oktober, då de grant röda fröna, något större än vinbär, visa sig. Dessa synas i år vara väl mogna, antagligen grobara. Det exemplar, som återfinnes mitt på fig. 1, torde vara omkring 25 år gammalt och har nu en höjd av 7 meter, med, som synes, en ganska stark krona. Arten förefaller härdig, då aldrig minsta antydan till frostskador visat sig på stam eller grenar, men huru långt norrut den kan odlas, kan naturligtvis icke sägas. Här som i många andra fall måste man endast beklaga, att vi veta så litet om härdigheten hos de mera anmärkningsvärda men mindre vanliga parkträden. Så mycket är i alla fall säkert, att detta träd i ett klimat sådant som det sydskånska har ett utomordentligt värde, och tyvärr ger bilden blott en svag föreställning om trädets utomordentliga skönhet under blomningen. Enligt min mening vore arten värd att försökas betydligt längre norrut. Märkvärdigt nog synes den icke vara observerad mera i Danmark än hos oss. Åtminstone lyser den med sin frånvaro i PETERSENS "Træer og Buske".

M. stellata MAXIM. (*M. Halleana* PARS.) är ock en japanes. Arten bildar endast en bred, låg buske. Vårt största exmplar är omkring manshögt, men i sitt hemland lär arten uppnå 4 meters höjd. Kalkbladen äro 9 eller flera, tämligen långa och betydligt smalare än hos föregående art. Färgen rent vit eller nästan blåvit, hos en varietet (som dock saknas här) ljust rosenröd. Blomningen är oftast särdeles rik, och t. o. m. helt unga exemplar bära rikligt med blommor. Redan i slutet av april och kanske en vecka före *M. Kobus* börja blommorna öppna sig, men tyvärr är det ej ofta, som man får tillfälle att se buskarna så vackra, som fallet var i våras, ty blommorna skadas ganska ofta av skarp vind och nattfrost, bådadera lika farliga för dem. Blommorna uppgivas vara välluktande, men deras lukt är i varje fall ytterligt svag. Fig. 1 visar till vänster vår största buske av denna art, något skymd av en framför densamma stående *M. Soulangeana*.

Av särdeles stort intresse skulle det vara att få pröva de hybrider mellan de nämnda arterna, som uppdragits av M. LÖBNER, föreståndare för den nya trädgårdsförsöksstationen i Bonn. Denne har nämligen lyckats framdraga korsningar, som utmärka sig genom särdeles vackra blommor med lika många kalkblad som *M. stellata*, men av samma storlek och eleganta form som den förstnämnda artens.

Ingen magnolia har väl planterats i så stor myckenhet här i landet som den trädgårdsform, vilken går under namn av *Alexandrina* och anses vara en hybrid mellan *M. obovata* och *M. Yulan*. Obestridligt är, att denna har ett stort odlingsvärde genom sin tidigt inträffande och rika blomning. Blommorna äro ju också anmärkningsvärt stora och av mycket fin färg, vit med rosa, särskilt på utsidan. Det största exemplaret, som finnes här vid Alnarp, återges på fig. 2. Det har en höjd av nära 5 m, och kronan mäter i genomskärning omkr. 7 m. Så vitt jag vet, är detta exemplar det allra största inom landet, och det skulle hava varit ännu större, om icke för åtskilliga år sedan hela toppen slagits av vid fällandet av ett i närheten stående träd. Som synes växer trädet i gräsmatta, och tydligtvis skulle det icke finna sig särdeles väl under dessa odlingsförhållanden, om man icke årligen särskilt gynnade det genom tämligen kraftiga gödselvattningar. Det skjuter därför ännu ganska kraftiga skott och synes ej på långt när ha nått sin definitiva storlek. Efter varma somrar står trädet fullsatt med blomknoppar, och om dessa slippa sträng vinterfrost, utvecklas de på vårsidan. Full blomning brukar inträffa i förra hälvten av maj. Aldrig har dock blomsterrikedomen varit så överväldigande som detta år, och blommornas antal har nu säkerligen uppgått till flera tusen, ehuru någon räkning av dem ej medhunnits. Tyvärr visar icke bilden trädet i dess yppigaste blomsterprakt, då den tagits ett par dagar, innan de flesta blommorna voro fullt utslagna, men den torde dock ge någon föreställning om blomsterrikedomen. Den antyder också vid närmare granskning en rätt karakteristisk egenskap hos blomknopparna av flertalet magnolior, bestående däri, att knopparna omedelbart före utslåendet ganska tydligt vända sig mot norr (till vänster på bilden). Magnoliorna äro sålunda verkliga kompassväxter.

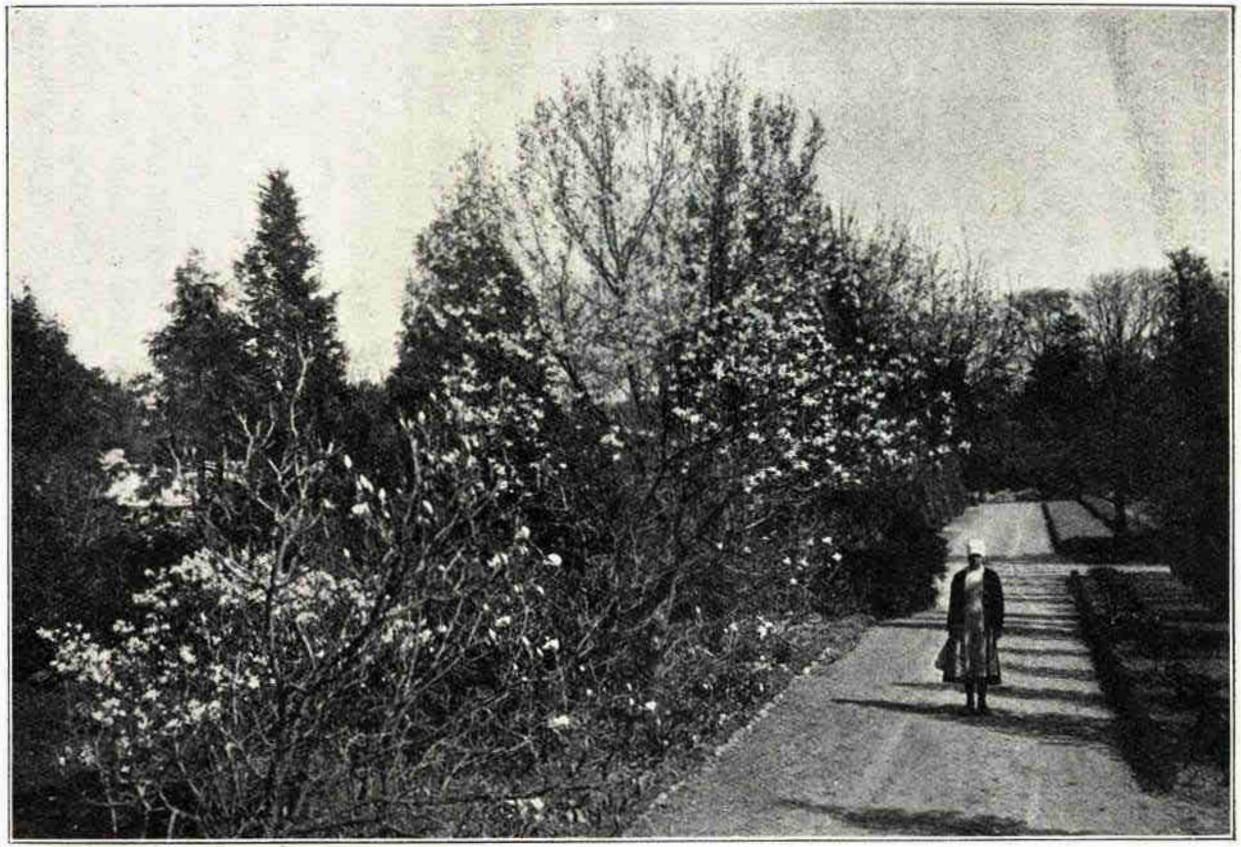

Fig. 1. Blommande magnolior i Alnarps trädgård april 1921. Närmast t. v. *M. Soulangeana* (ännu ej utslagen), bakom denna *M. stellata*. Det stora trädet i mitten *M. Kobus*.

Foto: C. G. DAHL.

Kort tid efter *Alexandrina* blommar också den form, som i plantskolorna går under namn av *M. Soulangeana*, en annan korsning av *M. obovata* och *M. Yulan*. Egentligen skulle *M. Soulangeana* vara en sammanfattning av dessa hybrider, men namnet användes numera för en bestämd form, varav ett exemplar med ännu icke fullt utslagna blommor synes på fig. 1. Åtminstone här vid Alnarp har sorten aldrig varit så rikblommande som den föregående, men dess blommor äro måhända något större och av ljusare färg.

Mest storblommig av de här odlade hybriderna är utan tvivel varieteten *Lennéi*, som blommar först i slutet av maj eller början av juni med ofantligt kraftiga, trubbiga och breda kalkblad, som utanpå äro tämligen mörkt karminröda, på insidan nästan vita. Blomningen är alltid sparsam, men de få i år frambragta blommorna nådde en utomordentlig storlek (25 cm i genomskärning) och voro, om icke graciösa, så åtminstone särdeles imponerande. De äro icke fullt utslagna annat än under varma dagar med starkaste solsken.

De nämnda hybriderna mellan *M. obovata* och *M. Yulan* äro tämligen lätta att odla i Skånes kusttrakter, där de oftast uthärda vintrarna utan täckning, åtminstone sedan de hunnit överleva de första farliga 3—4 åren. Längre uppåt landet kan odling endast tillrådas på särdeles varma och skyddade platser, och under vintern böra dessa magnolior där täckas omsorgsfullt med granris, sedan grenarna knutits hårt tillsammans.

Av de *Magnolia*-arter, som blomma senare på sommaren, bör nämnas *M. tripetala* L. (*M. umbrella* LAM.), vars största prydnad dock icke är blommorna utan de mycket stora, omkring 40 cm långa bladen, som äro samlade i grenspetsarna till nästan paraplyformiga bildningar. Blommorna äro visserligen stora, men deras färg smutsigt gulvit, och den tämligen obehagliga lukten gör dem föga tilldragande. Vårt exemplar har en gång flyttats från en ogynnsam plats och ännu icke repat sig efter denna operation, ehuru mer än 10 år förflutit. Det gör därför föga skäl för namnet träd, men i sitt hemland N. Amerika lär växten kunna uppnå 12 m:s höjd.

M. acuminata L., som förekommer vild i östra Förenta Staterna,

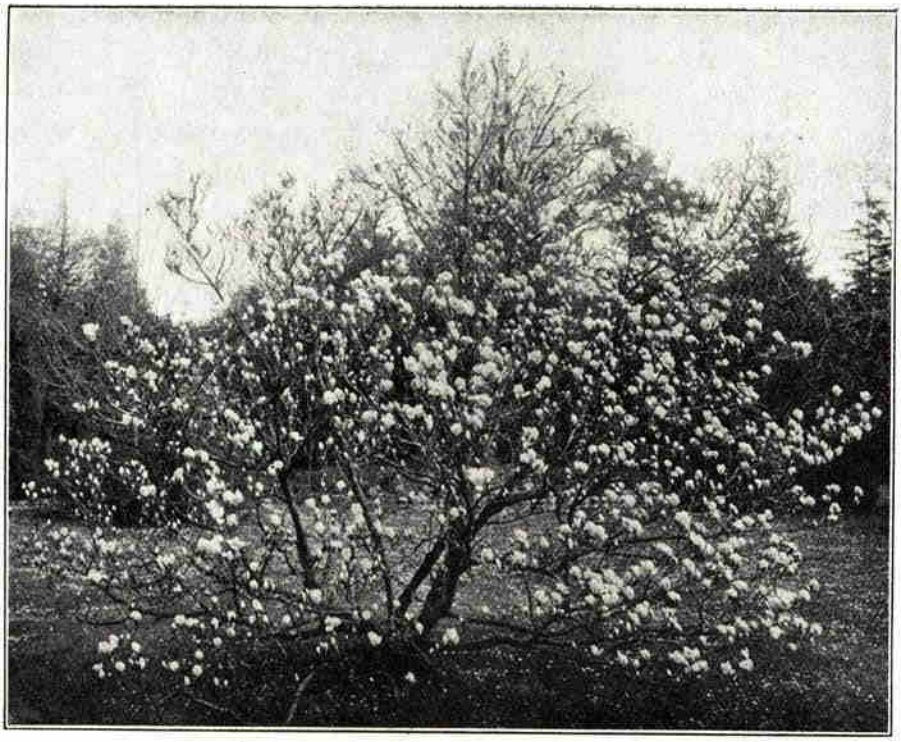

Fig. 2. *Magnolia Alexandrina* i Alnarps trädgård maj 1921.
Foto: C. G. DAHL.

kan icke göra anspråk på odling för sina blommors skull, då dessa äro ändå mindre prydliga än de föregående arternas. I stället är växten så mycket vackrare genom sin vackra, poppelliknande stam och sin synnerligen prydliga bladskrud. Det största exemplaret härstädes har nått en höjd av 14 m och synes ännu ej ha stannat i tillväxt. Också uppnår arten i sitt hemland icke mindre än omkring 30 m i höjd. Då den visat sig härdig så långt norrut som i Stockholmstrakten, torde detta utmärkt vackra lövträd kunna göra anspråk på vidsträckt odling.

M. hypoleuca SIEB. & SUCC., är en japansk art med nästan lika kraftigt växtsätt som föregående. Vårt exemplar är ännu blott omkring 12 år gammalt och har sålunda icke nått blombar ålder, men även om man skulle få vänta på blommorna ännu några års tid, försvarar växten väl sin plats genom sitt vackra bladverk. Jag skulle vilja livligt råda de

dendrologer, som kunna bestå växten en gynnsam plats, vore det än så långt norrut som i Öster- eller Västergötland, att göra ett försök att odla den. Inga frostskador ha iakttagits på vårt exemplar. Blommorna, som framkomma i juni månad, äro hos denna art skålformiga, 6—9-bladiga, vita och välluktande, även frukterna äro prydliga.

Flera andra *Magnolia*-arter ha på senare tid utplanterats härstädes, men de ha i allmänhet redan vid framkomsten varit mer eller mindre skadade, och de sista årens torra, varma vårar ha varit så ödesdigra för dem, att flertalet icke ens överlevat första vintern. Måhända kommer en eller annan av dem att bereda oss glädje längre fram, men hittills ha de varit trädgårdens sorgebarn. Emellertid tycks man ha all anledning att nu, då sådana växter kunna hemförskaffas för jämförelsevis billigt pris och på tämligen kort tid, plantera bland andra *M. glauca, M. macrophylla, M. salicifolia, M. parviflora* och kanske ännu några flera.

RHODODENDRON OCH AZALEA.

Av *M. P. ANDERSEN.*

Det är förvånande, att dessa praktfullt blommande buskar ännu icke fått större spridning i Sverige. Efter vad jag tror mig ha förstått, anses de allmänt för ömtåliga, vilket dock är ett misstag, de äro härdiga så långt, som pomologiska föreningens 4:de zon når, d. v. s. till och med Uppland, södra Västmanland och Värmland. Jag har här 30-åriga, över 2 meter höga exemplar, som aldrig lidit under vintrarna, endast blomknopparna å mindre härdiga sorter ha skadats, då vintern varit mycket kall. Vi sågo ju också en del å Ryfors i fjol, och där är ej så litet kallare än här.

Närmaste orsaken till dessa växters sällsynthet torde vara, att de ofta råka ut för olämplig behandling och jord. Detta gäller både *Azalea* och *Rhododendron*, som förresten numera alla kallas Rhododendron. För trädgårdsändamål kan dock LINNÉS indelning i två släkten med fog bibehållas. *Azalea* har 5 ståndare och är lövfällande, *Rhododendron* har 10 och är vintergrön. Undantag och övergångar ha varit anledningen till sammanslagningen. I all handel hållas de skilda.

Ett huvudvillkor för framgångsrik *Rhododendron*-odling är passande jordmån, eller rättare, att denna är *helt utan kalk*. Är blott detta fallet, kan jordmånen vara av olika slag: ljungjord, lövjord eller torvjord, mer eller mindre inblandad med sand, är det vanliga receptet, men även vanlig, något sand- och grusblandad grästorvjord, sådan som den vanligtvis finnes på och kring våra granitberg, giver utmärkt resultat, om den blandas med något lövjord (c:a 5 cm) och litet gammal, brun-

nen gödsel. Sur jord (mossjord), lera eller ren sand duger naturligtvis icke, men annars kunna de flesta jordarter användas med tillsats av mylla, där denna fattas. Är jorden kalkrik, måste man taga bort de 20—25 översta centimeterna och påföra c:a 35 cm annan jord, vilket är tillräckligt, då rötterna ej gå djupt. Grundvattnet måste stå 50—60 cm under jordytan, ett torrt läge kan dock under torra perioder nödvändiggöra en del vattning, ty det är jämn fuktighet, som erfordras. Paradoxalt heter det, att torka är lika skadlig för *Rhododendron* som för fisk. Uttorkning är nog den förnämsta orsaken till, att krukkulturer så ofta misslyckas.

För *Rhododendron*-kulturer väljes ett för blåst tämligen skyddat läge. Full södersol undvikes; friplantering på gräsplaner lyckas sällan. *Azaleorna* tåla dock mera sol än *Rhododendron*. På östra eller västra sidorna av planteringar eller hus, där det ej drar kring knutarna, lyckas planteringen bäst. Söderläge med ett eller annat stort träd framför är även bra.

Någon täckning under vintern är ej behövlig. Det är roligt se *Rhododendron*-arterna rulla ihop bladen, då vintern börjar; olika arter ha denna förmåga utvecklad i olika grad. För köld skyddar det väl knappast, men väl mot för stark vattenavdunstning från bladen. Det är långt mera uttorkningen än kölden, som åstadkommer skadegörelse under vintern, och detta särskilt frampå våren, då solen skiner starkt på de stora, mörkgröna bladen och jorden samtidigt är frusen och vattentillförseln från roten är avskuren. Till skydd för uttorkningen på våren bör man täcka jordytan med löv; lövtäckning gör även gott under sommaren, då den håller kvar fuktigheten. Skuggning med granris är även att rekommendera.

De vanligast odlade *Rhododendron*-formerna äro hybrider av olika härdighet, de flesta uppdragna i England med dess mildare klimat. Föräldraarterna ha ofta varit mindre härdiga, t. ex. *ponticum* (från Mindre Asien; den först införda) och *arboreum* (från Himalaya, ännu ömtåligare); men även fullt härdiga arter hava använts, såsom *catawbiense* och *maximum* (båda från Nordamerika), *Smirnowii* m. fl., men ärftlighetslagarna voro då ännu obekanta. Nordamerika och inre Tyskland

med deras mycket stränga vintrar ha dock hjälpt oss få fram en mängd även hos oss fullt härdiga sorter. Sådana äro: *album elegans*, skär, övergående i vitt; *album grandiflorum*, nästan rent vit; *atrosanguineum*, mörkt blodröd; *Caractacus*, karmosin; *Charles Bagley*, körsbärsröd; *Charles Dickens*, mörkt skarlakansröd; *delicatissimum*, vit med ljusröda kanter; *Everestianum*, rosalila, fransad; *giganteum*, vackert rosa; *Hannibal*, rosa, sen; *H. H. Hunnewell*, mörk karmosin; *James Bateman*, ljust skarlakansröd; *Lady Armstrong*, ljus rosa; *Lee's Purple*, violettkarmosin; *Old Port*, mörkröd; *purpureum grandiflorum*; *roseum elegans*, rosa.

Fig. 1. *Rhododendron* i M. P. ANDERSENS trädgårdar vid Jönköping.

Det finns hundratals sorter, men ej alla lika härdiga — synd att den nyare *Pink Pearl* är ömtålig. Naturligtvis är det många fler än de ovannämnda, men dessa torde räcka till att börja med. Alla dessa äro av engelskt ursprung. På senare år har SEIDEL i Dresden, med utgång från härdiga arter, börjat draga upp härdiga sorter, bl. a. ser man i hans korsningar tydligt *catawbiense*-blod.

Även flera av föräldraarterna till hybriderna äro odlingsvärda, exempelvis *catawbiense*, nordamerikansk, 1—1 ½ meter hög buske med vackert lilafärgade blommor; *brachycarpum*, en något bredare och högre buske med gulvita blommor med gröna punkter, från Japan; *maximum*,

nordamerikanskt litet träd (10—12 m) med rosa eller lilafärgade blommor, relativt allmän; *Smirnowii* från Trans-Kaukasien, 5—6 m hög med grenar och blad på undersidan vit- eller brunfiltade, blommor vackert ljusröda med gröna punkter, en av de bästa.

Utom dessa fullt härdiga arter ingå i några av hybriderna arter, som ej äro fullt pålitliga hos oss, exempelvis den till England redan år 1763 införda *ponticum*. Denna eller hybrider med den voro naturligtvis de första, som kommo hit, och säkerligen är detta anledningen till den nog så gängse uppfattningen, att *Rhododendron*-arterna äro ömtåliga. *Rh. arboreum* från Himalaya är ännu ömtåligare, däremot torde *caucasicum*, *Metternichii* och *punctatum* vara härdigare. Alperna ha två små buskformiga *Rhododendron*-arter, *ferrugineum* och *hirsutum*. Den mycket vackra och härdiga "*Rh. ovatum*" (ej *ovinum*), som vi sågo på Ryfors förra året, går vanligtvis under namn av *myrtifolium* och skall vara en hybrid mellan *punctatum* och *hirsutum*. Det finns verkligen en art *ovatum*, men den är lövfällande (alltså en *Azalea*) och ömtålig t. o. m. i England. I nordliga Lappland ha vi själva en *Rhododendron*-art, *Rh. lapponicum*, en mer eller mindre nedliggande liten buske med små violetta blommor. Av samma typ som denna äro en mängd (flera hundra) nya arter, som nu börjat komma i marknaden, framletade från bergen mellan Kina och Tibet, där de kläda marken som ljungen hos oss. Om de äro lika svårkultiverade som *lapponicum*, kommer det att dröja, innan vi få något nöje av dem. Vi måste först lära oss kulturen, om detta överhuvud taget är möjligt. Det blir nog svårt att ge dem det, de äro vana vid där hemma. Det är åtminstone så med *lapponicum*.

Azalea ha vi slutligen som en grupp för sig. Det man närmast tänker sig under detta namn, är väl *A. indica*, vår vanliga krukväxt, men den är ju helt ömtålig. Detta skrämmer väl folk och har nog bidragit till, att alla de andra fullt härdiga azaleorna ej fått den spridning, de i så hög grad förtjäna. Vi ha knappast någon så rikblommig, färgstark och praktfull buske som de så k. *pontica*- och *mollis*-azaleorna. De äro dock så gott som alla av hybridogen natur, och det är numera knappast möjligt säga, vilka arter som ingå i dem, detta

Fig. 2. *Azalea mollis.*

åtminstone beträffande *pontica*. *Mollis* känner man bättre. De trivas i samma jord som rhododendron, men tåla mera sol och äro ej heller så känsliga för vårsolen som dessa, då de ej lövas förrän under senvåren. De blomma på bar kvist, men busken täckes fullständigt av blommorna. Många av dem är välluktande, på hösten bli bladen på de flesta vackert röda.

Pontica- eller *Gent-*azaleorna stamma från den i Orienten vildväxande *A. pontica* [1]), korsad med någon av de amerikanska arterna *nudiflora, calendulacea* eller *viscosa*. En bagare i Gent var en av de första, som utförde dessa korsningar, och då trädgårdsmästarna i Gent upptogo odlingen i stort, kommo de nya formerna att heta *Gent-*azaleor. De äro högre och glesare till växten än *mollis*, blommorna äro något mindre och djupare delade, men mera färgstarka, färgen går från vitt genom gult och orange till mörkrött, särskilt det gula och orange äro starka — knappast någon annan blomma kommer dem härutinnan nära.

A. mollis (Rh. sinensis) från Kina och Japan, är lägre och tätare

[1]) Baptisterna kalla den *Rhododendron flavum.*

till växten, blommorna äro större och mera klockformiga än hos *pontica*, färgen ljusröd, gul eller orange, men mattare än hos *pontica*-formerna, de äro ej heller välluktande som de flesta av dessa. Då man nu börjat få fram korsningar även mellan de ursprungliga hybriderna, är det ofta svårt att säga, vart den ena eller andra formen hör.

Av härdiga och odlingsvärda *Azalea*-arter må slutligen nämnas de nordamerikanska *arborescens* (vit, välluktande), *calendulacea* (orange), *nudiflora* (ljusröd) och *viscosa* (vit, välluktande) samt *pontica* (starkt gul, välluktande), av vilka de flesta torde ingå i vad vi nu kalla *pontica*-hybrider.

Även vi hade en gång en *Azalea* i fjällen, men den är numera omdöpt till *Loiseleuria procumbens* (att man kan göra ett sådant ombyte är synd både om växten och odlaren), en vintergrön, mattbildande liten buske med fina, ljusröda, stjärnformiga blommor, tyvärr svårodlad härnere.

PLANTERA VÅRD- OCH MINNESTRÄD.

Av *ANNA SCHOTTE.*

På odalmannens gård
stod åldrig lind,
ättens vördade träd,
med väldig krona
och stam runristad av tjugo släktled.
Victor Rydberg.

Sedan urminnes tider har det varit brukligt att å gårdstomten plantera ett träd. Detta hölls i äldsta tider heligt, då det ansågs utgöra hemvist för goda andeväsen. Trädet, vanligen ett lövträd, blev på så sätt liksom ett hägn för gården och dess inbyggare — ett vårdträd.

Men detta bruk har hållit sig genom tiderna. Utom de stora träd, som vi finna samlade i alléer och parker vid lantgods och herresäten, ja, även omkring en och annan åldrig borgargård i våra gamla städer, observeras vanligen ett eller två träd, höjande sig över de andra eller intagande en mera dominerande plats på gården. (Fig. 1.) Ej ens vid smärre gårdar och stugor i våra gamla kulturbygder saknas trädet, ett större lövträd, vanligen ask, lind, alm eller lönn. (Fig. 2.) I Finland torde rönnen mest kommit till användning som vårdträd. I Kalevala läses t. ex. om "Helig rönnen är på gården". Flerstädes i norra Sverige ser man också en sådan ensam rönn flankera gårdsplanen. (Fig. 3.)

* *
*

I Victor Rydbergs "Vapensmeden" berättas, huru den religiösa fanatismen genom "magister Lars" störtar det härliga vårdträdet, som hölls i sådan helgd av den gamle fadern — vapensmeden. Sedan den reli-

Fig. 1. Gård i Södermanland (Bullersta) med höga lindar vid gårdsingången.

giösa folktron på trädet som bostad för andeväsen mera försvunnit, har dock vårdträdet bibehållits ur såväl skönhetssynpunkt som för att hugfästa minnet av betydelsefulla händelser.

Flera sådana gamla jätteträd i vårt land tälja sin historia om märkliga personer, släkter och tilldragelser. Genom en stor del talar blott sägnen. Somliga ha sålunda fått en viss benämning efter personer eller händelser, men det kan oftast dragas i starkt tvivelsmål, huruvida trädet ej är av långt yngre datum än sin historia. Bland sådana gamla minnesvärda träd i Sverige kan t. ex. nämnas Vasa-eken vid Rydboholms slott i Uppland. Vid ett flertal gamla Vasa-gods har eken, som dominerande träd, fått namnet Vasa-ek — säkerligen mera ur liknelsesynpunkt än för att GUSTAF VASA haft sin hand vid trädets tillkomst. Åldern på gamla träd överskattas ju i regel, och säkerligen är också mången s. k. Vasa-ek från långt senare datum än den förste Vasakonungens. — Ett typiskt vårdträd är den mäktiga Dahlbergseken vid Skenäs i Södermanland (fig. 4.) I ENEROTHS beskrivning över "Södermanlands

Fig. 2. Gård i Halland (Kila kronojägareboställe) med lönnar som vårdträd.
Foto: GUNNAR SCHOTTE maj 1900.

herregårdar" omtalas, att denna ek och tvenne systerträd på gårdsplanen vid Skenäs blivit planterade av den å herresätet bosatte fältherren ERIK DAHLBERG och hans tvenne döttrar. Säkerligen äro dessa träd ännu äldre och, då man vet, att DAHLBERG byggde de båda flygarna, har det omvända inträffat, att husen placerats med hänsyn till träden istället för tvärt om. En sådan pietetsåtgärd bör i så fall ägnas eftervärldens tacksamhet. Vid Karlskoga kyrkoby i Värmland finnes en grupp väldiga tallar, vilka historien förbinder med KARL XI:tes besök i dessa trakter. De bära namnet Karl XI:tes tallar (fig. 5). — "Eken i Flen" (se Skogsvårdsföreningens tidskrift 1905, sid. 30, "En fridlyst ek") är en väldig ek, som fått kvarstå som ett minnesmärke i sitt slag. Den var en gång hotad till livet, men blev genom behjärtansvärda personers försorg inköpt och fridlyst samt försedd med minnestavla år 1884. Alltså långt innan agitationen för naturskydd påbörjats. — Vid ingången till Stjärnarps fideikommiss i Halland synes en jättebok (fig. 6), vilken kan skåda tillbaka på tidsåldrar och står där som en skiltvakt för den stora domänen. — I Danmark har man flerstädes — förlidet år — börjat plantera enstaka träd å vissa domi-

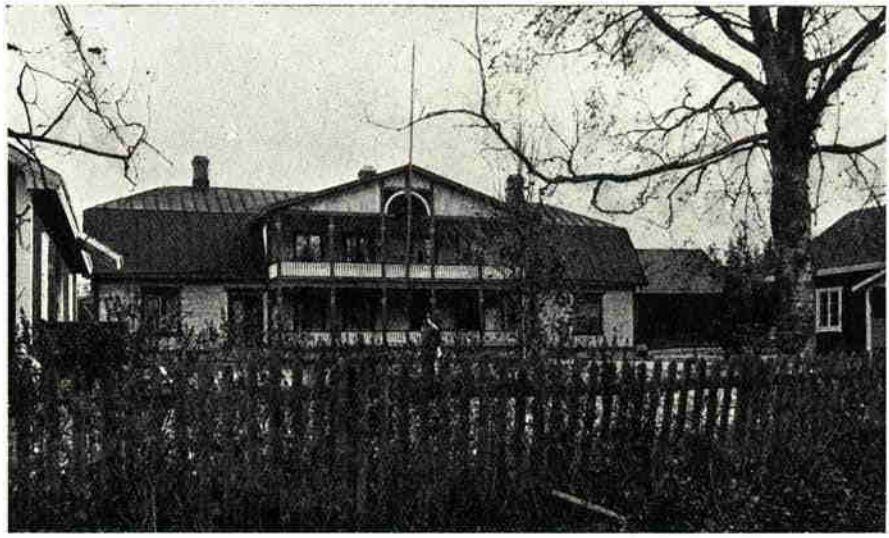

Fig. 3. Gård i Dalarna (Siljansfors) med rönn å gårdsplanen.
Foto: GUNNAR SCHOTTE okt. 1921.

nerande platser, där de skola kunna utveckla sig till jätteträd. Dessa träd äro ämnade som minnesmärken över återföreningen med Sönderjylland. — År 1710 utfärdades i Danmark en förordning, enligt vilken ingen ung man kunde bliva vigd, förr än han hade planterat 10 unga träd av det slag, som bäst ägnade sig för växtplatsen. En ny förordning av 1737 innehöll den kända bestämmelsen om "Brudgomskoblerne". I landsbyarna, i skogstrakterna, skulle varje mansperson, som ville gifta sig, först ha planterat 10 unga ekar eller 15 bokar samt vårdat dessa i 3 år, och ingen präst fick förrätta en vigsel, förr än han hade förvissat sig om, att denna förpliktelse var utförd. (Fig. 7.) — I England och Amerika brukas s. k. Arbordays — ej att förväxla med våra skogsplanteringsdagar — då medlemmar inom en familj eller korporation årligen plantera träd.

Mången gång, då jag beundrat gamla imponerande träd i lummiga parker eller vid slott och gårdar, har den tanken uppstått: huru skall det se ut i våra nu unga villasamhällen om 100 år? Ja, *då* ville man *leva*, för att få *se!*

I villastäderna, där man bor relativt tätt, planteras väl alltid å varje

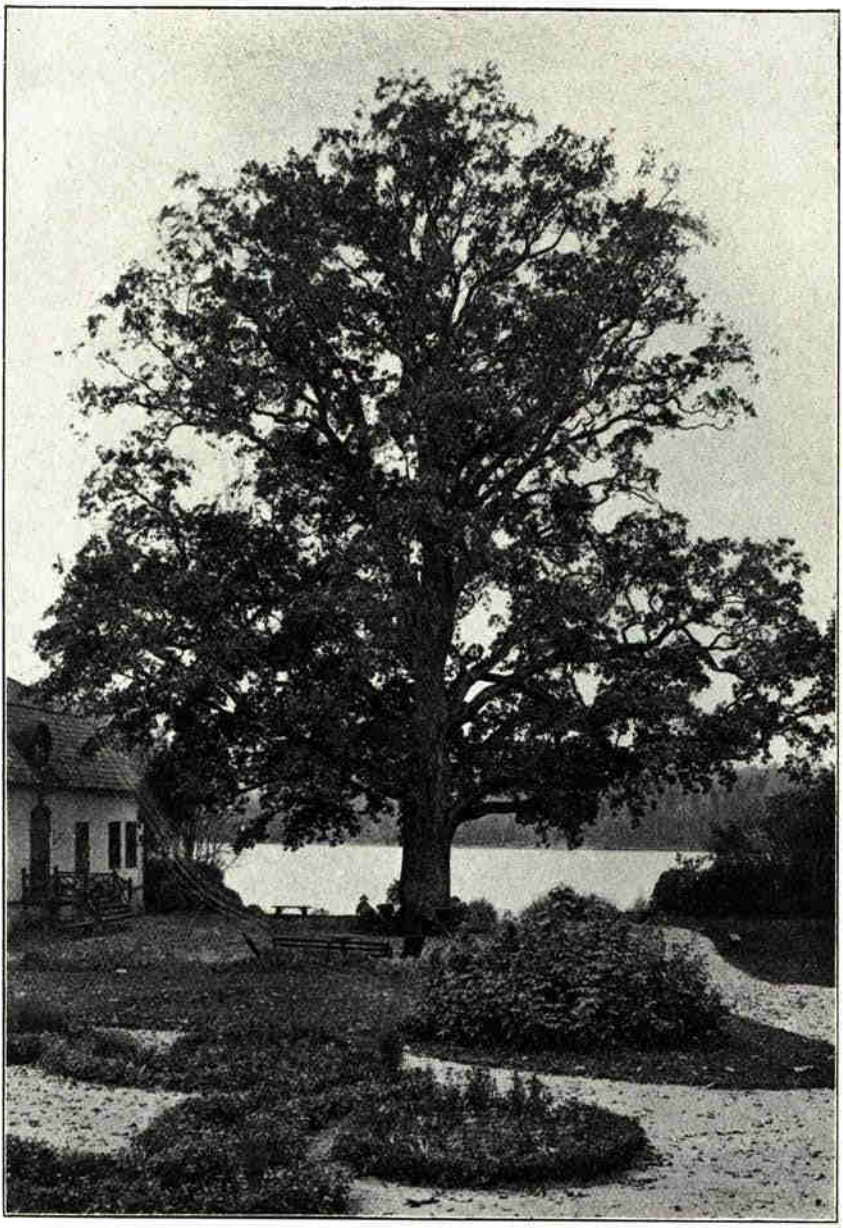

Fig. 4. Dahlbergseken vid Skenäs, Södermanland.
Foto: GUNNAR SCHOTTE 17 okt. 1915.

Fig. 5. Karl XI:tes tallar i Karlskoga, Värmland.

tomt något eller några prydnadsträd. Hur underbara böra de ej bli en gång dessa villakvarter — med sina mer eller mindre vällyckade täppor — då de ädla träden vuxit sig jättehöga! Här, där det en gång röjts trädgårdstäppor kring nytimrade hem, där det kämpats med den mark, som en gång tillhört ett illa skött jordbruk i t. ex. Stockholms omgivningar, suckats över ostkustens vårtorka, lerans styvhet eller den ymniga vitroten — minnet från den magra åkertegen — här har dock en kultur stått sig till sena släktens fröjd och fromma — trädkulturen. Och då löven multnat i 100 vintrar, har en rikare vegetation — såsom

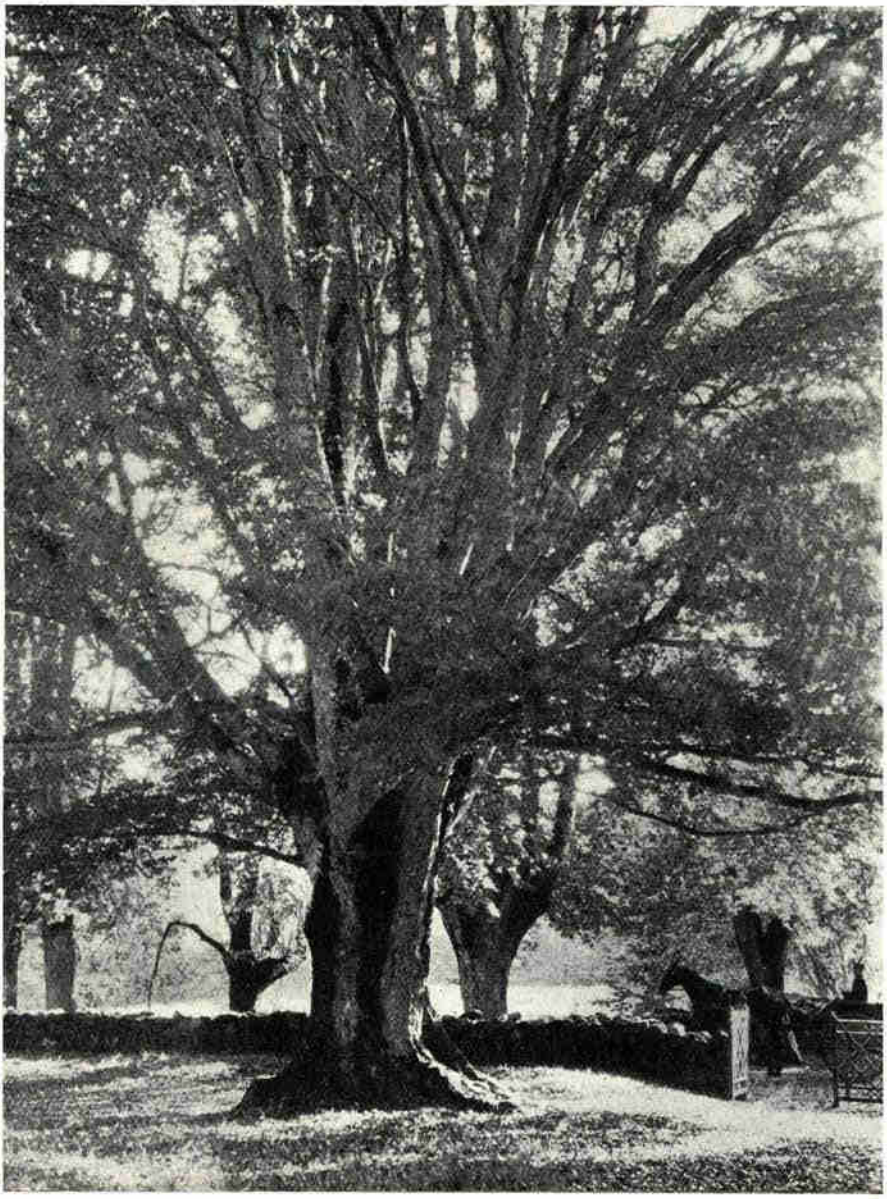

Fig. 6. Jättebok vid Stjärnarps fideikommiss, Halland.
Foto: GUNNAR SCHOTTE okt. 1907.

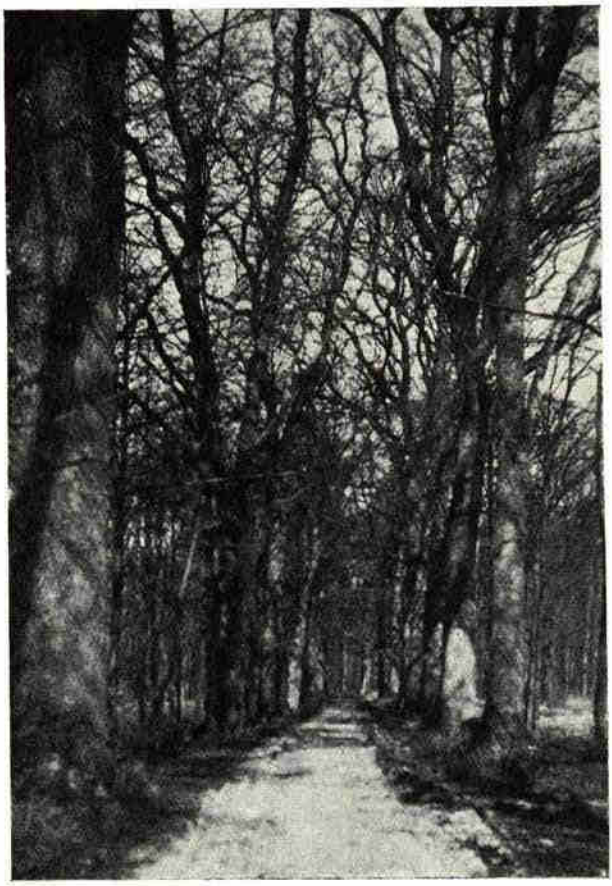

Fig. 7. Brudgomskoblerne å Als i Slesvig, Danmark.
Foto: AXEL SABROE.

vi se det i gamla parker — uppstått av sig själv, i den genom naturens egen försorg förbättrade jorden. Som vördnadsbjudande gubbar i den drömda villaparken stå enstaka en lind, en lönn eller kastanj och minna om att här, just här, lågo de första små egna hemmen, som en gång bildade ett ungt samhälle.

Liksom de åldriga träden för oss, det sistfödda släktet, blivit i viss mån en kulturhistoria och en hjälpkälla vid våra forskningar i gamla tiders seder och bruk, borde ej heller vi försumma att ge eftervärlden dessa naturens minnesmärken till arv. De böra bli en minnesvård över den plats, där vårt hem — kanske det första — stått, eller en erinran om någon märklig händelse inom en släkt eller familj.

Sätt på din torva vårdträdet till minne av ett nybildat hem, en ny människovarelses inträde i världen eller som en minnesgärd åt någon kär avliden. Historien härom kunde förtecknas hos närmaste hembygdsförening, så att ditt vårdträd ej står och täljer falskt eller stumt. Om 100 år stå kanske på de flesta ställen ej de hus eller villor, som nu bilda våra trädgårdsstäder, ty det bygges ej så solitt i våra dagar som

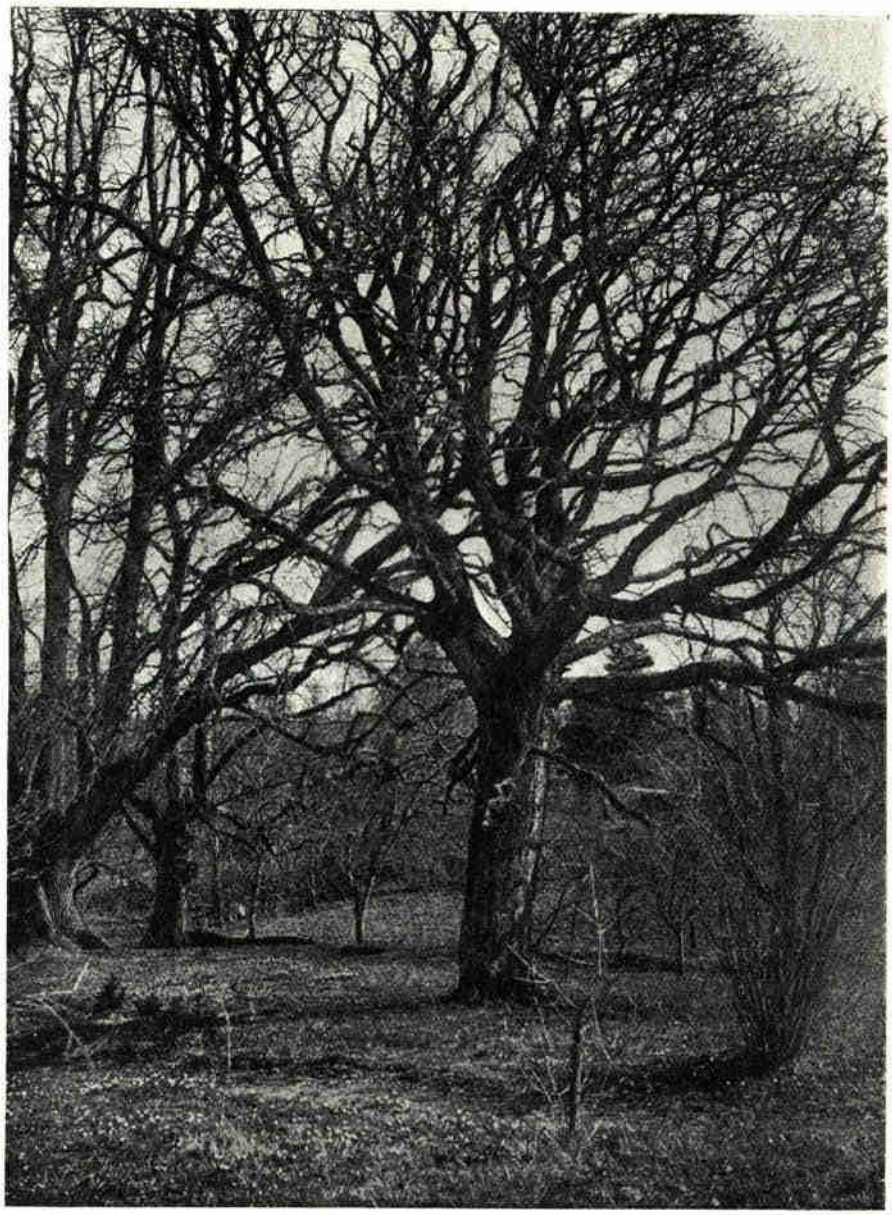

Fig. 8. Åldriga träd, därav t. h. 125-årig oxel och t. v. en jätteek med fruktträd vid sidan. Bullersta i Södermanland.
Foto: GUNNAR SCHOTTE maj 1915.

Fig. 9. 250-årig hästkastanj vid Skalltorp i Södermanland.
Foto: GUNNAR SCHOTTE jan. 1898.

om vi gå 100 år tillbaka i tiden. Där ej eld härjat, har tidens tand gjort det så mycket mer — den en gång så vackra lilla villan har ej blivit iståndsatt, ty människorna bruka numera ej genom släktled samma familjetorva. Men ett kvarstår, trots tidens tand — trädet — vårdträdet, där vår ande skall leva.

"Det ljus, som i trädets
krona gjuter
livets friskhet,
färg och fägring,
menar man kommer
ur människovärlden,
ur tidens goda
tankar och dåd".

* *
*

Fig. 10. Den gamla hästkastanjen vid Skalltorp i sommarskrud.
Foto: GUNNAR SCHOTTE aug. 1902.

Min barndoms vårdträd står vid en gammal gård uti Södermanland. Det är en jättestor hästkastanj (fig. 9 och 10.) Detta trädslag tycks ha varit det förhärskande prydnadsträdet på denna gård, som består av corps de logis med tvenne flyglar. Flera kastanjer ha nämligen planterats, antagligen på samma gång och i ett bestämt förhållande till de båda flyglarna, som äro de äldsta byggnaderna på Skalltorp. Dessa båda flyglar beboddes på 1600-talet av generalmajoren och landshövdingen friherre CARL GYLLENPISTOL. Huvudbyggnaden stod då obebodd och ofullbordad. Ej ens under GYLLENPISTOLS son — från fångenskap i Sibirien återvändande karolinen ADOLF GYLLENPISTOL — blev den större corps de logis-byggnaden färdig. Med säkerhet kan antagas, att de gamla kastanjerna leda sitt ursprung från mitten eller slutet av 1600-talet. Den här avbildade har fått länge överleva sin moitié vid den andra flygeln. Tvenne stora kastanjer vid huvudbyggnaden, vilka kvarstå i miserabelt skick och luta "mot gravens brädd", ha aldrig kunnat mäta sig med kamraten å fig. 9, ehuru de nog en gång voro rätt imponerande. Under dessa ha flera släktleds barn lekt och samlat de blanka bruna frukterna i deras trevliga gröna och taggiga skal. Men

under den stora kastanjen var fridlyst mark. Dit samlades man vid fästliga tillfällen, där många bord rymdes dukade under det vida kronvalvet (fig. 10). Överraskades man av en regnskur, satt man också "torrskodd" i det längsta. Man har skämtat om, att det vittgrenade lövverket helt säkert kunde ge skydd åt ett helt kompani av Södermanlands regemente (Turistföreningens årsskrift 1909, sid. 107). Ja, under detta lövvalv satt man också med roliga böcker på lugna söndagar; man satt där i fagra månskenskvällar, då sjön Bjälkens silverskimrande vatten glittrade genom de stora kastanjebladens flikar. Aldrig har jag hört humlorna surra så trevligt i varma vår- och försommardagar, som i stora kastanjens skärvita blomsterspiror.

På terrassen, där kastanjen står, var i min barndom alltid så putsat och fint, och det var städse med en känsla av helgd, man trädde in under det mäktiga trädet.

I slutet av 1870-talet blev kastanjen omgjordad med ett starkt järnband. Kronan lär, enligt trovärdig utsago, ej tilltagit i volym på de sista 80 åren. På flera ställen stå stöttor under de vidsträckt utlöpande grenarna. Stammens tjocklek i genomskärning vid brösthöjd är ungefär 1 1/2 meter.

Den gamla kastanjen vid Skalltorp är en barndoms- och ungdomsvän, som få, att minnas.

"Som barn jag sövdes
av ditt sus:
tyngda ögon
sökte ännu
i saltakets glugg
ditt gungande bladverk,
där det dallrade
i dejligt solljus
eller skymtade
mot skymningens stjärnor."

TALL MED FÖRSENAD KLOROFYLLBILDNING.

Av *E. GEETE.*

Såväl tallen som granen uppträder understundom beträffande barrfärgen i en del från det normala avvikande former. Av dessa vill jag här med några ord beröra särskilt en, varav fullt jämförliga parallellformer äro kända i vårt land hos såväl tall som gran, nämligen den s. k. "*vitbarriga*". Hos bägge trädslagen är den karaktäristiska egenskapen härvid gemensam, att de vid barrsprickningen ha gulvita eller nästan vita barr, vilka mot hösten eller vintern så småningom antaga en allt mera normal grön färg. Först under påföljande år bli de fullt gröna.

Denna egendomliga form benämnes i litteraturen hos tallen *Pinus silvestris f. variegata* och hos granen *Picea Abies f. versicolor* WITTR.

NILS SYLVÉN har i en avhandling "Några svenska tallformer" (Skogsv. fören. tidskr. 1910, fackuppl. sid. 383 o. f.) under rubrik "lapplandstallar med försenad klorofyllbildning" närmare redogjort för några dylika exemplar. Bland dessa är det särskilt ett i nordligaste Dalarne, vilket jag under de senare åren haft tillfälle iakttaga, och varom jag här nedan skall lämna några uppgifter som möjligen kunna äga intresse för en och annan av "Lustgårdens" läsare.

Trädet ifråga växer strax intill landsvägen mellan Särna och Idre, närmare bestämt omkring 60 meter nordväst om PER HÅKANSSONS gård, den nordligaste i Särna kyrkby. SYLVÉN har hösten 1908 själv undersökt trädet, efter att ha blivit uppmärksamgjord därpå av herr G. MURELIUS. Han lämnar om detsamma bl. a. följande uppgifter.

"Särnatallen var den 21 sept. 1908 cirka 3 m hög, stamdiametern

Fig. 1. Tall med försenad klorofyllbildning. Dalarna, Särna.
Foto: D. af WÅHLBERG 1908.

vid brösthöjd utgjorde c:a 6,3 cm, vid rothalsen c:a 10,8 cm. Åldern beräknades till 28—30 år. Höjdtillväxten var även här ganska god" (liksom i ett annat, samtidigt omnämnt fall).

Tio år senare eller hösten 1918 hade tallen enligt av mig verkställd uppmätning nått en höjd av 4,7 meter, en diameter vid brösthöjd av 9,3 cm och vid rothalsen 13,4 cm. Ytterligare två år senare eller i november 1920 har trädets höjd ökats till 5,3 meter, diametern vid brösthöjd och vid rothalsen till resp. 10 och 14 cm (allt utanpå bark).

Tallens växtplats är typisk norrländsk tallhed med huvudsaklig markbetäckning av ljung, renlav och lingonris. Trädet står omkring 2 meter från själva vägbanan, söder om och öppet mot denna. Ungefär 1 meter söder om den "vitbarriga" växer en tall av samma storlek, vilken följaktligen mot söder skuggar (och i någon mån trycker) den "vitbarriga". Mot öster och väster är läget däremot även fritt.

Uppkvistning har för flera år sedan skett å tallen till 1,5 meters höjd, varigenom tydligen diametertillväxten ökats åtskilligt i trädets nedre partier. Så är diametern strax ovan brösthöjd (inom grenarna) endast 8 cm, vid brösthöjd inom uppkvistningen som ovan nämnts 10 cm. Trädets ålder är nu (1920) omkring 40 år. Tillväxten är enligt borrspån vid rothalsen under de sista 10 åren i medeltal per år endast 0,8 mm på södra (den beskuggade) sidan och 1,5 mm på norra sidan (mot landsvägen). Diameterökning alltså per år 2,3 mm. Medeldiametertillväxten under hela trädets levnad blir även ungefär densamma. Höjdtillväxten däremot har som synes ökat från i medeltal 1,3 cm till 3 dm under de senaste åren.

Mina observationer rörande barrens färgförändring påbörjades mera noggrant våren 1919 och ha sedan fortsatts till hösten 1920. Besöken vid trädet ha emellertid varit rätt oregelbundna och i allmänhet skett, "då vägarna burit där förbi".

Den 17 maj 1919 voro årsskotten ännu ej utspruckna och företedde tallen ingen som hälst märkbar olikhet med omgivande träd.

Den 28 maj började skillnaden göra sig märkbar, därigenom att *en del* nyutspruckna barr i kronans nedre delar lyste vita gentemot övriga. Dessa ljusa barr sutto samtliga å trädets norra sida. Den mest antagliga förklaringen härtill är väl det nyssnämnda fria läget mot landsvägen med starkt direkt ljus, under det mot söder andra träd skugga. Färgskiftningen var emellertid blott svag och avbröt knappast från omgivande normala tallar utan noggrant betraktande.

Fig. 2. Den å fig. 1 avbildade Särnatallen, 10 år senare.
Foto: E. GEETE 1918.

Den 4 juni var förändringen häller ingen sedan föregående besök; *den 7 juni* lyste toppskotten mot landsvägen möjligen något ljusare.

Den 14 juni började de nya årsskotten på allvar utvecklas, *den 30 juni* voro de tumslånga och gulvita, med barrtopparna dock något litet grönaktiga, ehuru skarpt avbrytande mot närstående träd.

Den 5 juli äro barren ytterligare något ljusare, *den 13 juli* äro årsskotten fullt utslagna och lysa ljusa på långt håll.

Den 31 juli börja de åter draga sig i svagt grönt.

Den 13 augusti äro skotten fortfarande ljusgröna, men bryta ej längre av så skarpt mot grannarnas.

Den 26 augusti har färgen möjligen mörknat ytterligare en nyans.

Under *september, oktober, november* och *december* syntes ingen avsevärd skillnad.

Mina observationer ha fortsatts under år 1920 och kunna de ovan angivna färgskiftningarna hos barren sägas ha haft i det närmaste analogt förlopp även nu.

Redan *den 20 februari* besökte jag år 1920 första gången trädet. Sista årsskottet var då ännu någon aning ljusare än å omgivande träd.

Den 12 april syntes fortfarande de mot landsvägen vända toppskotten skifta i gult, medan de på trädets beskuggade sida med några få (bättre belysta) undantag syntes ha övergått till den vanliga gröna färgtonen.

Först *den 5 juni* märktes årsskottens toppar som en lätt ljusning, *den 28 juni* voro de fullt utslagna och vita.

I slutet av *juli* började årsskotten (möjligen) antaga en något mörkare färgton och *den 22 augusti* voro de redan åtskilligt grönaktiga. Under *september* och senare märktes blott en sakta förlöpande övergång i vanlig riktning.

Som allmän iakttagelse under bägge åren kan sägas, att de starkast solbelysta partierna av trädet (här visserligen mot norr men mot öppen landsväg) längst bibehålla den ljusa färgen, medan beskuggade grenpartier åter synas tidigare antaga mera normal grön färg. Helt gröna bliva dock årsskotten även här först under andra året. — Någon väsentlig färgskillnad på barrens över- och undersida har jag däremot ej kunnat iakttaga.

Som anmärkningsvärt kan här även nämnas, att tallen ifråga aldrig burit kottar, ej ens under år, då omgivande träd haft riklig tillgång på sådana. Som av förut nämnda siffror framgår, är höjdtillväxten numera rätt god. På sidogrenarna uppgick sista årsskottets längd till omkring 25 cm.

Ehuru utan egentlig praktisk betydelse kunna de nämnda iakttagelserna möjligen bidraga till kännedomen rörande våra barrträd och speciellt då frågan om försenad klorofyllbildning hos desamma. Uppgifterna härom äro nämligen i litteraturen rätt sparsamma. Den mest uttömmande beskrivningen och utredningen i ämnet torde vara H. HESSELMANS avhandling om den s. k. Sandviksgranen, en med Särnatallen analog granform, som växer på kronoparken Sandvik i Småland (se Skogsv. fören. tidskr. 1907 sid. 4 o. f.).

Enligt HESSELMAN avviker emellertid denna gran vid jämförelse med Särnatallen i så måtto "att de grenar först bliva gröna, som äro starkast belysta, varefter turen kommer till de mera beskuggade barren". Hos den av mig iakttagna tallen synes förhållandet vara det rent motsatta, d. v. s. de starkast belysta barrpartierna bibehålla längst den ljusa färgen. Till samma resultat har tidigare även SYLVÉN kommit såväl beträffande Särnatallen som hos en av honom iakttagen gran med försenad klorofyllbildning, växande vid gården Humlekärr i Västergötland (beskriven i Skogsv. fören. tidskrift år 1908 sid. 472 o. f.). Ett antagande, att rent av två skilda former här föreligga, framkastas av SYLVÉN, då enligt vad han framhåller "den starkare och tidigare inträdande klorofyllbildningen å solsidans barr hos Sandviksgranen betecknar en avvikelse från regeln beträffande klorofyllbildningen hos klorofyllfattiga former eller varieteter av arter". Exempel på regeln ifråga anföras även av SYLVÉN (se Skogsv. fören. tidskr. 1908 sid. 475).

Trots de sparsamma uppgifter, som finnas angående klorofyllfattiga (vitbarriga) tall- och granformer, torde med rätt stor visshet kunna påstås, att de ej äro några större sällsyntheter i våra skogar. SYLVÉN har på förut nämnt ställe sammanfört alla kända, d. v. s. upptecknade, dylika tall-former.

Fyndorterna äro i korthet följande (med "upptäckarens" namn angivet inom parentes):

Älvdalens kronopark, Dalarne (G. SCHOTTE)
Särna besparingsskog, „ (d:o)
Navardalssjön, Älvdalen, „ (G. SAMUELSSON)
V. Myckeläng — Evetsberg, „ (d:o)
Särna, „ (G. MURELIUS)
Länna socken, Uppland (TH. ÖRTENBLAD)
Skagersholms kronopark, Västergötland (N. SYLVÉN)
Tönnersjöhedens „ , Halland (G. SCHOTTE)

Av denna förteckning framgår, att den vitbarriga formen är tillfinnandes såväl hos lapplandstallen som hos den sydsvenska tallen. Ännu en gång påpekas, att fenomenet ifråga ej torde vara så sällsynt, som de sparsamma uppgifterna skulle kunna föranleda att tro.

Så kan jag från Särna omtala ytterligare två fynd av vitbarrig tall. Tyvärr äro de, och voro redan innan jag erhöll meddelande om desamma, nedhuggna och döda. Något tvivel om uppgiftens riktighet finnes dock icke. Skogvaktaren ANDERS FRANSSON har meddelat mig, att han år 1919 på sin gård i Särna i och för odling nedhuggit tvänne tallar, vilka varje år alstrade vita barr, vilka sedan så småningom övergingo till gröna. Träden ifråga uppgivas ha varit 7 meter höga och c:a 15 cm vid brösthöjd. Med all tydlighet förelågo här två fall med försenad klorofyllbildning. Uppgiften bestyrkes till alla delar av kronojägaren OLOF OHLSSON, vilken under ett par år iakttagit träden, vilkas vita barrfärg skulle varit ännu mera i ögonen fallande än hos den nyss beskrivna Särnatallen. Förlusten av dessa helt säkert tilltalande prydnadsträd, växande invid en gård, kan endast beklagas — låt vara att de "fått vika för den framträngande odlingen". Något vore alltid vunnet med dessa rader, om de kunde i liknande fall mana till uppmärksamhet även i så ringa ting, som detta kan synas vara. Idén och tanken med "vårdträd" invid hemmen är värd att taga vara på.

Beträffande den nyssnämnda Särnatallen torde någon fara för dess framtid ej finnas — bortsett från naturens härjningar. Redan för många år sedan utverkades av dåvarande jägmästaren D. AF WÅHLBERG hos vägstyrelsen löfte om dess fredande. Trädet växer nämligen inom det s. k. vägområdet. Rikstelefonledningen är lyckligtsvis här dragen på motsatt sida av landsvägen. Platsen kring trädet har endast betecknats med fyra hörnstenar, varigenom "obehörigas" uppmärksamhet ej gärna väckes.

Från utlandet, närmare sagt Tyskland och Österrike, föreligga (enligt SYLVÉN) även meddelanden om den "brokbarriga" tallformen *(variegata)*. Sådana ha lämnats av BEISSNER, CASPARY samt HEMPEL och WILHELM.

Sedan ovanstående skrivits, har professor SCHOTTE meddelat mig, att han iakttagit en mindre tall av f. *variegata* i närheten av Skinnskattebergs station utmed vägen till Malingsbo. Vidare har han meddelat, att skogschefen ARVID NILSSON funnit ett mindre exemplar vid Sikfors, Västmanland, samt att vid Hörnefors bruk i Västerbotten för några år sedan till parken inflyttats en lapplandstall med försenad klorofyllbildning. Tallen togs på en utdikad mosse och var sommaren 1921 över två meter hög.

BJÖRKSPLINTBORREN OCH TRÄDÖDAREN, TVÅ FIENDER TILL VÅRA BJÖRKDUNGAR.

Av *IVAR TRÄGÅRDH.*

Med rätta intager björken en hedersplats bland våra parkträd. I motsats till den mörka och dystra tallen och granen förlänar björken med sin slanka, vita stam något glatt och leende åt den plats där den växer. De nyutspruckna björklövens doftande och späda grönska är på ett alldeles särskilt sätt förknippad med våren, och när sommaren är ute, strör björken in sitt guld i den höstliga färgsymfonien. Parkvårdaren bör därför på allt sätt vårda och skydda björken.

Det torde då vara av ett visst intresse att taga kännedom om ett par fiender till björken, vilka snabbt nog kunna döda även de största och vackraste träd, om intet göres för att motarbeta dem.

I likhet med alla andra trädslag har även björken sina speciella fiender bland insekterna, vilka antingen förtära dess blad och knoppar eller göra gångar under barken eller i veden. Av dessa fiender äro ett par fjärilar, björkfrostmätaren och den gula frostmätaren, nog de arter, som lekmannen bäst känner till. Med vissa års mellanrum uppträda de — sannolikt gynnade av klimatiska faktorer, på ett sätt som ännu ej är närmare utrett — med härjningar över större eller mindre delar av landet. Deras larver kunna då under våren och försommaren alldeles kaläta träden, så att de vid midsommar stå nakna och berövade sin lövskrud. Björken har emellertid, i likhet med andra lövträd,

förmågan att övervinna dylika angrepp; en ny lövskrud utvecklas och, även om en tillväxtminskning måste förutsättas inträda som en följd av angreppet, så hotas i regel ej trädens liv av någon fara.

Vida farligare äro då två andra fiender, björksplintborren och trädödaren, med vilka vi nu skola sysselsätta oss. I motsats till de ovan nämnda fjärilarna föra de en dold tillvaro under barken och undandraga sig därigenom så lätt uppmärksamheten, att det nog ofta inträffar, att björkarna dö, utan att man lyckas utfinna orsaken. Vidare uppträda de ej med periodiska härjningar vid gynnsamma klimatiska förhållanden, utan det är helt andra omständigheter, som därvid bidraga. Ej sällan är det människan själv, som är skuld till angreppet, och detta är ett glädjande förhållande ur den synpunkten, att människan därför också har i sin hand att motarbeta skadegörarna eller riktigare uttryckt, att undvika att gynna deras uppträdande.

Björksplintborren är en 4.5—6 mm lång, svart skalbagge, som tillhör barkborrarna, vilka äro välbekanta för alla skogsmän genom sina karaktäristiska, under trädens bark belägna gångsystem. Dessa gångsystem, bestå i korthet sagt, dels av jämnsmala gångar, i vilkas vägg moderdjuren placera äggen i små nischer, dels av larvgångar, som tilltaga i bredd så småningom. Då varje art arbetar efter sin bestämda metod — t. ex. en vågrät modergång eller en lodrät eller flera stjärnformigt anordnade modergångar o. s. v. — utgöra gångsystemen ett utmärkt kännetecken för de olika arterna, som är vida lättare att lära sig än de ofta mycket små djurens kroppsbyggnad.

Om vi efter denna lilla avvikning från ämnet återgå till björksplintborren, så är det först att märka, att modergången hos denna art är enkel, längsgående och når en längd av intill 20 cm. Denna gång står genom en rad av lufthål i förbindelse med yttervärlden (fig. 1 a), och då dessa bilda svarta fläckar, som bjärt framträda på den vita barken, är ett angrepp av björksplintborren ej eller rättare borde ej vara svårt att upptäcka.

Om vi jämföra björksblintborren med tallens och granens svåraste fiender bland barkborrarna, märgborrarna och den åttatandade granbarkborren, så måste vi erkänna, att björksplintborren i motsats till

dessa ej i vårt land gjort sig känd för någon omfattande skadegörelse. Att så ej är fallet, beror nog i första hand därpå, att den ej angriper fällda stammar. Detta är naturligtvis av den största betydelse, ty de stammar, som vräkas omkull vid snö- och stormbrott, öka ej björksplintborrens förökningsmöjligheter,under det dylika kalamiteter med rätta tillskrivas en betydande andel i uppkomsten av andra barkborrehärjningar. Lika viktigt är också, att björksplintborren ej angriper upphuggen ved eller timmer, som får kvarligga i skogen.

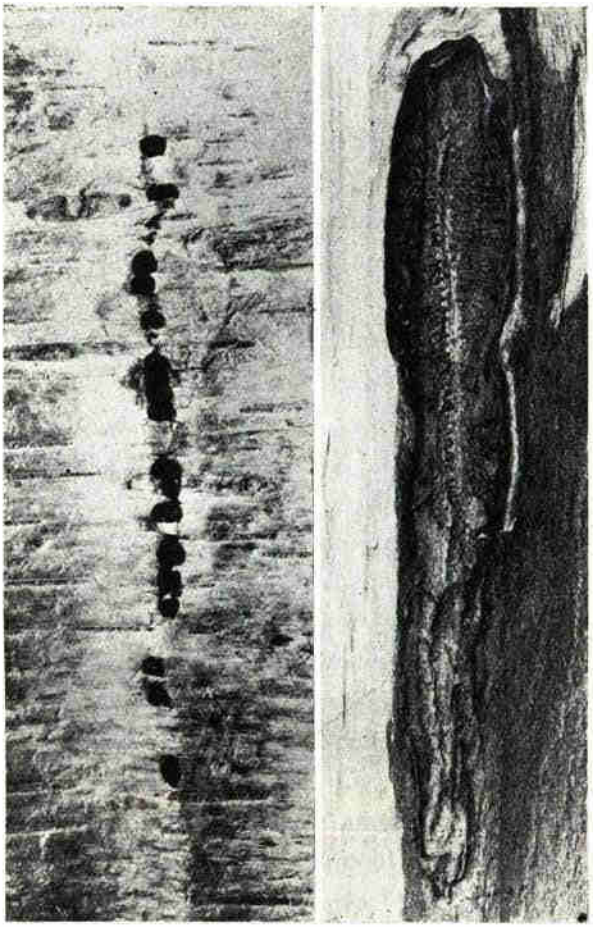

a b

Fig. 1. a: Ingångshål och lufthål av björksplintborren. b: misslyckat angrepp av björksplintborren, samma preparat som i fig. 1 a. med barken avlägsnad. (Efter TRÄGÅRDH.)

Om man således är fullt på det klara med björksplintborrens vanor i dessa avseenden, m. a. o. vilka träd den *icke* angriper, så vet man däremot mindre besked om vilka träd, som den angriper. Tidigare ansåg man den utpräglat sekundär, d. v. s. att den blott angrep sjuka eller döende träd. Men senare undersökningar ha visat, att den *kan* angripa fullt friska träd och efter ett par år döda dessa. Förutsättningen för dessa angrepp har emellertid varit, att den

lokalt tilltagit i antal, så att de sjuka träd som funnits, ej räckte till, utan den tvingades att kasta sig över friska träd. Det är denna omständighet, som gör, att den kan bliva farlig för parkträd.

Mycket belysande för, huru detta tillgår, är ett fall, som jag förra året iakttog vid Grönsinka. Tätt invid skogsskolan därstädes ligger en vacker björkdunge. Ett par av träden sågo anmärkningvärt lövfattiga ut, och en undersökning av stammen ådagalade ett stort antal ovala sår (fig. 2 a) med övervallade kanter, delvis täckta av resterna av den söndersprucknа barken. En närmare undersökning gav vid handen, att dessa sår otvivelaktigt voro gamla angrepp av björksplintborren, ty i bottnen av dem kunde man ännu tydligt urskilja rester av modergången samt korta larvgångar (fig. 2 b). För övrigt varierade såren mycket i storlek, beroende på, huru långa larvgångarna voro. Dessa sår äro de ärr, som björken utbildat efter misslyckade angrepp av björksplintborren. Björkarna ha nämligen varit friska och därför kunnat motstå angreppet. Moderdjuren ha visserligen förmått borra sig in och anlägga en modergång med äggfickor, men när de små larverna började med sina gångar, dränktes de genom riklig savströmning och såren började sedan övervallas. Den utanför såret varande barken dog emellertid, och vid trädets ytterligare tillväxt brast slutligen det döda barkpartiet. Någon svampinfektion synes ej ha infunnit sig i såret.

Då såren ej föreföllo att vara så talrika, att de ensamma kunde förklara trädens utseende, fälldes ett för närmare undersökning. Trädet, som var 14.5 m långt med en brösthöjdsdiameter av 29 cm, var i den övre delen av kronan torrt (5 m), men för övrigt friskt. Vid barkens avlägsnande visade sig 125 angrepp av björksplintborren. Dessa voro av olika datum och företedde olika utbildningsgrader. Man kunde urskilja följande kategorier:

1) gamla modergångar utan larvgångar: 40,
2) gamla modergångar med mer eller mindre utvecklade larvgångar, vari dock alla larver dött: 46,
3) gångsystem med utbildade larvgångar och fullvuxna larver från 1919 års angrepp: 6,
4) nya modergångar med äggfickor från 1920 års angrepp: 29.

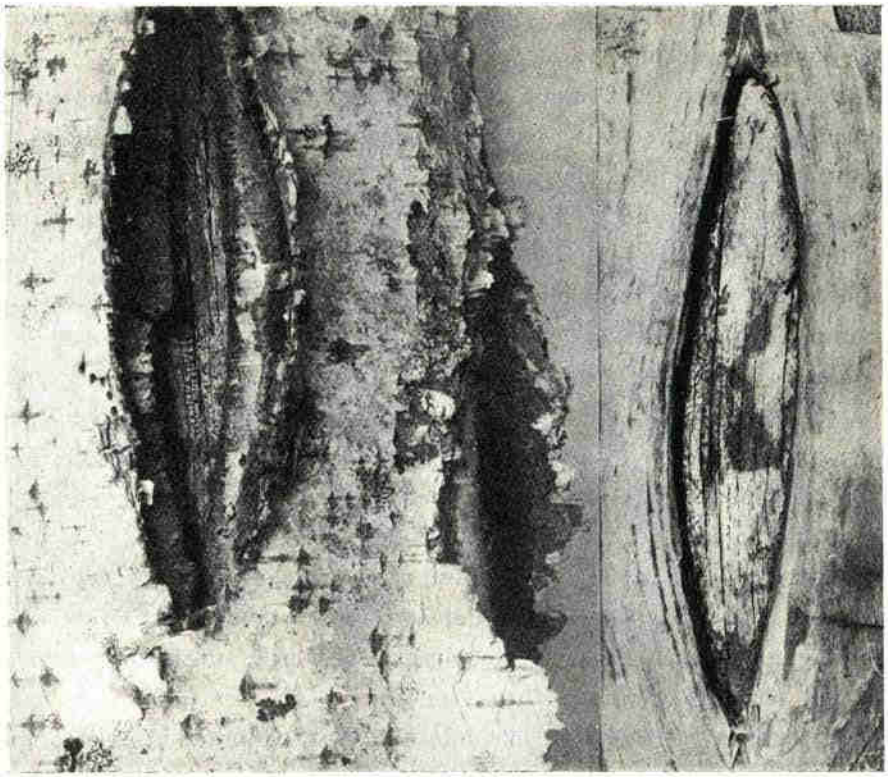

a b

Fig. 2. Övervallade sår efter misslyckade angrepp av björksplintborren.
b. Dito med barken avlägsnad.
Foto: I. TRÄGÅRDH.

De båda kategorierna 1 och 2 äro alla tidigare än 1919 och representera för övrigt med säkerhet många års angrepp. Det i fig. 2 b avbildade såret är t. ex. minst 14 år gammalt. Förloppet har således varit: först angrepp under en rad av år, vilka så kraftigt avvisats av björken, att inga larver kunnat ens kläckas. Därefter senast 1918 men sannolikt tidigare angrepp, varvid kortare eller längre larvgångar utvecklats men ingen avkomma kommit till utveckling. Sommaren 1919 har emellertid björkens motståndskraft dock så småningom nedsatts; trädet förmår ej längre förhindra larvernas utveckling, utan 1920 finna vi fullvuxna larver och samtidigt en mängd nya modergångar med ägg,

som vid denna tid, d. 5 juli, ännu ej kläckts men säkerligen skola nå normal utveckling, varmed också trädets öde är beseglat.

Då angreppen först under de senaste två åren lyckats i den mening, att avkomma utvecklats, ha de årligen återkommande splintborrarna naturligtvis ej utvecklats i björken eller i björkdungen, utan de ha kommit dit från andra håll. Varifrån? Svaret var ej svårt att finna! Från ett vedupplag i kanten av dungen. Det är således *homo sapiens* själv, som sig själv ovetande år efter år sänt ut en svärm av splintborrar till förstörelseverk i den fagra lunden.

Det är tydligt, att bland björkveden även funnits torra stammar, vilka på rot ute i skogen dukat under för björksplintborren. Om dylik ved lagras i sådan mängd, att den ej hinner förbrukas till midsommar, hinner björksplintborren utveckla sig och kastar sig över de närmast växande björkarna med ovannämnda påföljd.

Detta fall har intresse långt över vad som speciellt rör björksplintborren. Det visar, huru lätt det är för oss att, utan att vi ana det. formligen systematiskt med skogsinsekternas hjälp utrota träd, som vi på allt sätt vilja vårda och ha kvar.

Jag fruktar, att tragedier liknande den ovan skildrade utspelas oftare än man tror.

Botemedlet framgår av sig självt. När man lägger in björkved i vedboden, lägger man de stammar, som ha hål i barken, för sig och eldar upp dem före maj månads utgång, så är man säker på, att björksplintborren, som ej svärmar före midsommar, stryker med.

I motsättning till björksplintborren, som är strängt monofag och endast angriper björken, har trädödaren en mycket omväxlande matsedel. Trädödaren är larven till en stor fjäril (fig. 3 a) och utmärkes förutom av sin storlek (fig. 3 b) av sin köttröda färg. Litet var har nog någon gång sett den stora larven promenera över vägen, då den varit i färd med att söka lämpligt vinterkvarter. Den föredrager visserligen sälg, pil och poppel, men angriper även alm, al, ek, lind och ask, och enligt mina under de senaste åren gjorda erfarenheter äro även angrepp på björk vida vanligare, än man hittills trott.

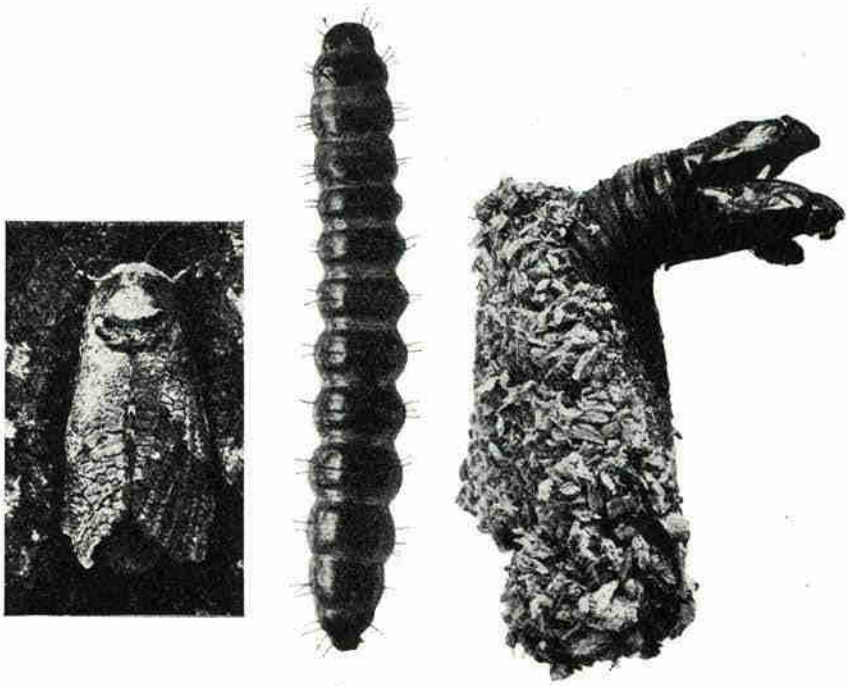

a b c

Fig. 3. Träfjärilen eller trädödaren. b: larven. c: puppskinn i kokong. (Efter TRÄGÅRDH.)

Man finner i litteraturen uppgivet, att den företrädesvis angriper sjuka träd, men närmare uppgifter om vilken sjukdom, som skulle predisponera träden för angrepp, och på vad sätt detta skulle ske, saknas fullständigt.

Efter allt att döma måste barken vara skadad på något ställe, för att trädödarens larver skola kunna tränga in. För detta talar den omständigheten, att man mycket ofta finner små trädödarelarver i hål och gångar, som gjorts av andra vedätande insekter, t. ex. av alviveln. Vidare är det uppenbart, att ett träd, som en gång angripits av trädödaren, med förkärlek utväljes även av andra honor; detta framgår därav, att man i regel i samma träd finner larver av flera olika årgångar. Detta visar, att den äggläggande honan noggrant utväljer träd, som äro lämpliga, d. v. s. sådana som ha skador på barken, så att de små larverna lättare kunna tränga in.

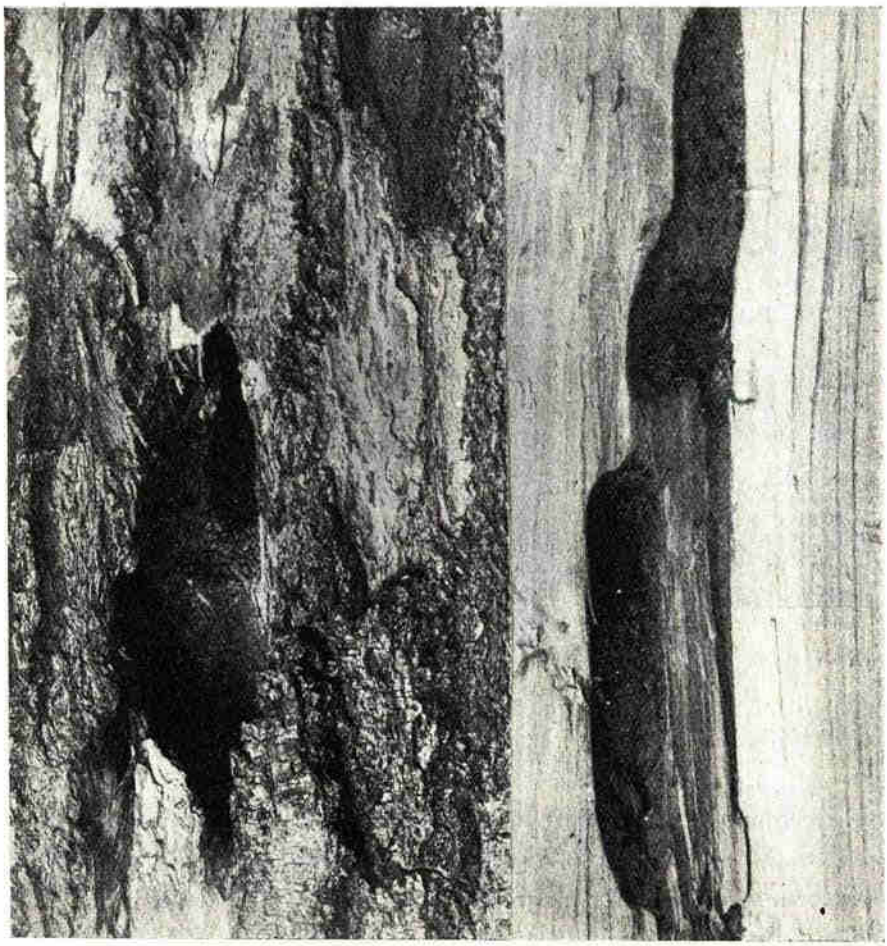

a b

Fig. 4. a: Ingångshål av trädödaren i sälg; b: gångar i veden.
Foto: I. TRÄGÅRDH.

Angreppet börjar vanligen nere vid roten, under markbetäckningen, men särskilt på sälgar finner man även angrepp ända upp till manshöjd. Gångarna förlöpa först under barken men tränga sedermera in i veden och förlöpa då uppåt eller nedåt (fig. 4 b) samt nå till slut en betydande storlek, men äro alltid låga och platta. De stå genom stora hål i förbindelse med yttervärlden; genom dessa hål bortskaffar larven de grova, sågspånliknande exkrementerna.

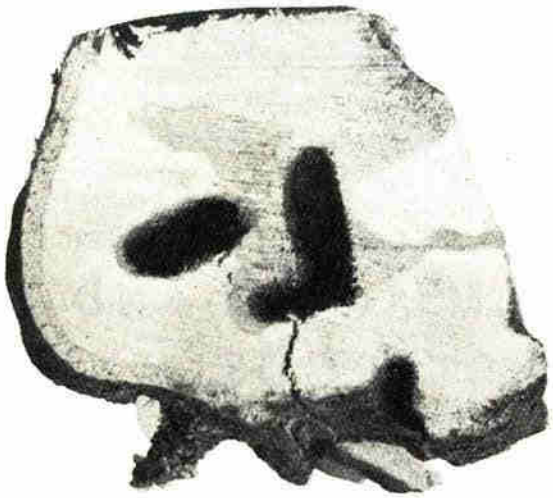

Fig. 5. Genomskärning av björkstam vid jordytan, med gångar gjorda av trädödaren.

När skadegörelsen begynner nere vid roten (fig. 5), är den naturligtvis svår att se, och man har då ingen annan ledning att gå efter än trädets mer eller mindre tynande utseende.

Har man anledning misstänka trädödarens närvaro, bör man därför undersöka den nedre delen av stammen. Finner man då ingångshål och groft sågspånsliknande gnagmjöl, så föreligger ett angrepp av trädödaren.

Angrepp högre upp äro lättare att se; antingen är barken fläckvis söndersprucken, eller också finner man stora hål (fig. 4 a) som leda in i gångarna i veden (fig. 4 b).

Skadegörelse behöver ej nödvändigtvis medföra trädets död. Särskilt sälgar och pilar kunna i många år härbergera trädödarens larver utan att taga någon nämnvärd skada, och även ifråga om andra träd tager det nog flera larvers samfällda verksamhet, innan de duka under.

Om skadegörelsen upptäckes i tid, kan man ofta döda larverna genom att i hålen införa en i spetsen böjd järntråd, eller också kunna hålen tilltäppas med kitt.

GENOM SÖRMLAND OCH ÖSTERGÖTLAND.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD ANDRA SOMMAREXKURSION.

Av *NILS SYLVÉN.*

Redan första årets sommarfärd lockade ett aktningsvärt antal av Föreningens för Dendrologi och Parkvård medlemmar att stämma möte i mellan-Sveriges fagra bygder. Då kallelse till exkursion genom Sörmland och Östergötland utgick sistlidne juni månad, hörsammades den av icke mindre än 81 dendrologiskt intresserade män och kvinnor från Medelpad i norr till Skåne i söder. 8 av de anmälda uteblevo, vadan antalet aktiva exkursionsdeltagare uppgick till summa 73 stycken.

Söndagen den 17 juli kl. 11 f. m. ägde samling rum i Katrineholm. De föregående veckornas sommarsol och sommarvärme rådde även i dag och syntes av allt att döma komma att bliva bestående under de tre exkursionsdagar, som programenligt lågo lockande framför oss. Vid utanför järnvägsstationen förättat upprop inmönstrades följande 54 exkursionsdeltagare:

Laborator ALFR. AHLQVIST
Direktör M. P. ANDERSEN
Trädgårdsarkitekt DAVID ANDERSSON
Godsägare o. fru KURT ARNDT
Redaktör G. BACKMAN
Godsägare o. fru O. BAGER
Skogschef o. fru V. BARTH
Hovblomsterhandlare o. fru R. BILLSTRÖM
Fru MAGDA BÅGENHOLM
Godsägare o. fru OLOF CARLANDER
Godsägare o. fru PER CARLANDER
Jägmästare o. fru CARL CEDERGREN
Direktör E. CEDERPALM
Direktör o. fru C. G. DAHL
Direktör C. L. FLORIN
Professor o. fru ROB. E. FRIES
Direktör o. fru GOTTH. HALL
Trädgårdsarkitekt G. HALLSTRÖM
Arkitekt C. W. HANSSON
Doktor A. HILLER
Trädgårdskonsulent A. HÜLPHERS

Kammarherre o. fru E. VON HOFSTEN
Stud. E. o. G. VON HOFSTEN
Drätselkamrerare EL. HOLMBERG
Telegrafkontrollör G. LIDMAN
Jägmästare JOHN LINDNER
Fröken ELSA LUNDBERG
Kapten o. fru VICTOR RENSTRÖM
Godsägare HARDER SANTESSON
Professor o. fru GUNNAR SCHOTTE
Fröken SIRI SCHOTTE
Professor CARL SKOTTSBERG
Redaktör OLOF SMEDBERG
Byrådirektör N. SONESSON
Agronom o. fru ARNE STAHRE
Fru EDITH STUART
Doktor o. fru N. SYLVÉN
Kamrerare E. WIGSTRAND.

KATRINEHOLM—MOGETORP—SJÖHOLM—KARLSRO—ERICSBERG—JÖNÅKER.

För fullföljandet av första dagens program hade bilar valts som fortskaffningsmedel. 6 dylika medfördes av exkursionsdeltagarna, och i dessa och 7 hyrbilar instuvades vi samtliga. Vice ordförandens visselpipa gav signalen till uppbrott, och den långa raden av bilar satte sig i rörelse genom *Katrineholms stad*, i vars västra utkant en första dendrologisk sevärdhet så gott som omedelbart manade till ett kortare uppehåll. Det var en ovanligt vacker slokgran *(Picea Abies viminalis)*, som besågs i förbifarten, ett högt träd med grannast tänkbara hänggrenar och en rikedom på kottar. Vi få hoppas, att direktör M. P. ANDERSEN, som av ägarinnan till gården, där slokgranen nu växer, utbad sig frö av denna, i framtiden må kunna utbjuda slokgranar till salu från sina plantskolor! Att dylika äro en verklig prydnad för parker och planteringar, därom torde alla första dagens exkursionsdeltagare vara ense. Katrineholmsgranen, som ursprungligen anträffats vildväxande på platsen, då skogsmark, står nu väl skyddad och ombonad inne å en villatomt i en av Katrineholms utkanter (jmf. fig. 1).

Fig. 1. Slokgran, *Picea Abies viminalis*, å villatomt i Katrineholm. Direktör M. P. ANDERSEN och sekreteraren underhandla med tomtägaren om erhållande av kottar i och för frösådd.
Foto: JOHN LINDNER 17 juli 1921.

Fig. 2. Exkursionen på vandring genom Mogetorps-beståndet.
Foto: JOHN LINDNER 17 juli 1921.

Från Katrineholm gick färden längs stora landsvägen väster ut till det s. k. *Mogetorps-beståndet*, beryktat för sin stora rikedom på spiror och mastträd. Det är på Ericsbergs fideikommmiss ägor, vi nu befinna oss. Vid anblicken av beståndets imponerande jättetallar låta vi bilarna sakta farten, och framför en av Statens Skogsförsöksanstalt invid vägen utlagd försöksyta kommendera dagens färdledare, professor GUNNAR SCHOTTE och jägmästare C. CEDERGREN, halt. En kort stunds samling sker inne på försöksytan, v. ordf., professor SCHOTTE, hälsar de talrika exkursionsdeltagarna välkomna till sommarens exkursion, och beståndets nuvarande vårdare, jägmästare CEDERGREN, redogör i korta drag för beståndets historia. Vi befinna oss i ett 40 har stort sammanhängande bestånd av verkliga jätteträd — tallens medelhöjd uppgår inom den något över $^1/_4$ har stora försöksytan till ej mindre än 30.^{5} m, kubikmassan pr har till 752.^{8} m^3. Mogetorpsbeståndet är det största inom landet med en dylik kubikmassa och sannolikt den vackraste tallskogen i världen! Skogen skötes av Ericsbergs-förvaltningen närmast som naturpark; huggning sker numera allenast för att gynna de vackraste tallarnas tillväxt. Enstaka jättetallar få då och då falla för yxan; de bästa av dessa ha som mastträd och spiror betingat ett pris av 400 à 600 kr. stycket. — Bilarna ha skickats några hundra meter i förväg, och under jätteträdens kronor vandra vi åter till dessa (fig. 2).

Sjöholm med dess gamla park och intressanta fruktträdgård stod som nästa punkt på exkursionsprogrammet. Till kl. 1 e. m. hade vi

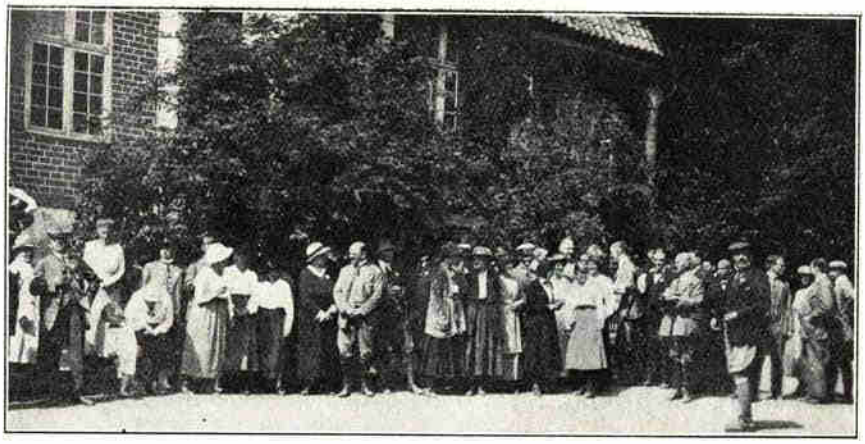

Fig. 3. Efter lunchen å Sjöholm.
Foto: N. SONESSON 17 juli 1921.

annonserat vår ankomst dit, och på utsatt tid körde den långa bilcortègen in genom slottsgrindarna. Framme vid slottet stod fröken CHARLOTTE LEWENHAUPT och hälsade oss välkomna. Efter en kort promenad i parken ner mot den vackra sjön Näsnaren samlades exkursionsdeltagarna i skuggan under träden närmast slottet, där en härlig lunch väntade. Värdinnans anmaningar hörsammades tacksamt — dendrologernas aptit var rent av storartad! De kulinariska intressena måste dock snart giva vika för de dendrologiska. En rundtur genom parken och fruktträdgården tillgodosåg nu även dessa i rikaste mått. Sjöholms vackra och ovanligt höga parkträd överträffade våra djärvaste förväntningar. Av lind, lönn, ask och ek förekommo sannskyldiga praktexemplar, resliga åldringar, som tydligen gjort vakttjänst på platsen se'n århundraden tillbaka. Parkens största och sannolikt äldsta träd var en lind med två stammar, av vilka den ena mätte 3 1/2 och den andra 3 m i omkrets vid brösthöjd. Den längst bort från slottet belägna delen av parken var mera naturparksartad, ett stycke mellansvensk löväng. I markvegetation närmast träden dominerade harsyra och blåsippor, mellan träd- och buskgrupperna förekommo lövängsörter sådana som trolldruva *(Actæa spicata)*, ormbär *(Paris quadrifolia)*, lungört *(Pulmonaria officinalis obscura)*, stinksyska *(Stachys silvatica)*, skogssallat *(Lactuca muralis)*, stor blåklocka *(Campanula persicifolia)* m. fl. Förutom de ovan nämda ädla lövträden ingingo al, asp, björk, hägg och rönn samt tall och gran i de naturliga trädgrupperna. Här och där bildade hassel buskunderväxt, stundom tävlande med de mera

lågväxta trädarterna i såväl höjd som stamstyrka. På en av de största björkarna, en glasbjörk, uppmättes stamomkretsen vid brösthöjd till 2 m, på en av de största alarna till likaledes 2 m. Av samtliga träden togo granarna priset i stamlängd. 35 m höga granar förekommo i flertal; en jättegran om 180 cm:s stamomkrets vid brösthöjd uppskattades till 37 m i höjd. En av de mera högväxta granarna intresserade särskilt genom sin från alla övriga avvikande kronform, en "dichotyp" gran med grenarna å de nedre två tredjedelarna av kronan tårgransartat hängande nästan lodrätt ned, mer eller mindre tryckta in mot stammen, och grenarna inom kronans övre tredjedel vinkelrätt utstående, av normal längd, kort kamgrenade. Inplanterade i naturparken förekommo bok, hästkastanj, europeisk lärk, *Abies balsamea* och *concolor* samt *Picea Engelmanni;* även en ormgran hade hit inflyttats. — Sjöholms fruktträdgård är av pomologerna känd för sina gamla sörmländska specialäpplen. "Sjöholms rosenastrakan" leder ju härifrån sitt ursprung. Särskilt päronträden syntes i år här som annorstädes vara rikt bärande. Som en dendrologisk märkvärdighet av rang må från denna del av Sjöholmsanläggningarna slutligen nämnas på fritt land odlade, nu 25-åriga, rikblommiga buskexemplar av syrenhortensia, *Hydrangea paniculata,* upp till 2 m:s höjd och av aktningsvärd stamtjocklek.

Allt för fort hade tiden gått under kringvandrandet bland Sjöholms alla sevärdheter. Ett vidlyftigt dagsprogram låg ännu framför oss och manade till uppbrott. Professor SCHOTTES visselpipa kallade, och sedan ett fyrfaldigt tacksamhetens leve höjts för Sjöholms älskvärda värdinna, stego vi ånyo i bilarna med Karlsro och Ericsberg som närmaste mål. I och med återpasserandet av Mogetorps-beståndet voro vi inne på Ericsbergs fideikommis område.

Under väl ett par mils färd befinna vi oss nu på Ericsbergs ägor. Bilarna rusa fram å goda, så gott som överallt allékantade vägar. Som alléträd omväxla ask, ek, alm, oxel, lönn, lind och svartpoppel, alla utom det sistnämnda vanligen välbildade och tydligen här väl lämpade för ändamålet. Till skydd mot vägens igenyrande vid snöstorm ha på kritiska punkter alléträden på ena sidan av vägen ersatts av välhållna, vart annat år klippta gran-häckar. Ända fram till Ericsbergs slott förlöper vägen så gott som hela tiden å Köpingsåsen, Sörmlands största rullstensås, och vi ha flerestädes från denna vackra utsikter över det fagra sörmländska landskapet. Komna ner mot Forssjösjön passera vi på något avstånd det vid Nyköpingsåns utlopp ur nämnda sjö vackert belägna Forssjö bruk. På svämmsanden å rullstensåsens sluttning ovanför bruket begynner tallen återigen antaga jättedimensioner; i när-

heten av *Karlsro* jägmästareboställe möter ett nytt talljätte-bestånd. Vägen går 1 km genom det c. 25 har stora beståndet, där tallen når en höjd av 34 m och flera hundra mastträd äro numrerade och registrerade. Tallens ålder varierar mellan 150 och 275 år. Under de sista 10 åren ha från detta bestånd uttagits skeppstimmer för omkring 75000 kronor. Här liksom vid Mogetorp skötes skogen som park, tallarna frihuggas (granen hugges bort) och stå där nu och lysa i solen som pelarrader på den gröna marken. Vid passerandet av Karlsro lägga vi märke till en rad vackra, rakstammiga lärkar, "europeisk lärk av bästa skottsk ras", upplyser oss lärkspecialisten SCHOTTE; vid nu fyllda 70 år ha träden nått den respektabla höjden av 27 m.

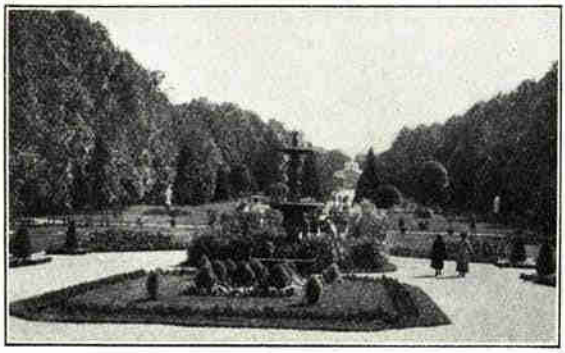

Fig. 4. I Ericsbergs park; utsikt från terrassen vid slottet.
Foto: N. SONESSON 17 juli 1921.

Längs norra stranden av Ericsbergssjön närma vi oss Ericsbergs slott. Vägen går fram genom såsom naturpark skött hagmark. På vägkanterna äro allé träd inplanterade; som nytt dylikt anteckna vi silverpoppel. Där Ericsbergssjön slutar, svänga vi till höger in på den fram till slottet ledande alléen av stolta jätte-alar.

I sitt dominerande läge å terrassen ovanför den gamla trädgården erbjuder *Ericsbergs slott* en verkligt imponerande anblick. Sedan Ericsbergs gods 1808 blivit fideikommiss inom friherrliga ätten BONDE, har det av TESSIN på 1600-talet uppförda slottet efter föregående förfall blivit fullt iståndsatt och förskönat och torde nu vara en av Sveriges mest storartade byggnader på landet. Då slottsherren för tillfället var borta, kunde vi ej bliva i tillfälle att taga slottets inre i betraktande. Vårt besök avsåg ju ej heller detta utan allenast ett besök i den i fransk stil anlagda slottsparken, till vilken också tillträde beretts oss. I den med Ericsbergs-trädgården väl förtrogne trädgårdsarkitekt G. V. WALBERG, som här anslöt sig till exkursionen, fingo vi en god ciceron under vår vandring genom parkanläggningarna.

Enligt vad den nuvande innehavaren av Ericsbergs fideikommiss, friherre CARL G. BONDE, välvilligt meddelat, återfinnes den av höga lindalléer framför slottet inramade trädgårdsanläggningen redan på de

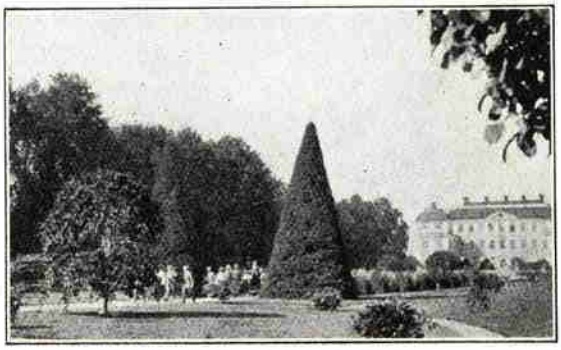

Fig. 5. Ericsberg från parksidan.
Foto: JOHN LIDNER 17 juli 1921.

första parkritningarna från 1600-talet. Under 1700-talet fick den emellertid allt mera förfalla och användes i början av 1800-talet som kökträdgård. Då överstekammarherren, friherre CARL JEDVARD BONDE, 1846 flyttade till Ericsberg, ordnade han området i huvudsaklig överensstämmelse med de ännu bevarade gamla ritningarna och anlade kökträdgård öster om slottet. Han uppförde på 1850-talet den i anläggningens fond befintliga orangeribyggnaden och planterade i slutet av 1870-talet en liten bokpark bakom orangeriet. Då friherre CARL CARLSON BONDE 1895 tillträtt fideikommisset, flyttades kökträdgården till västra sidan av slottet, och det område, densamma upptagit, jämte en del angränsande åker utlades till park i fri stil med slingrande gångar. Sedan den nuvarande innehavaren, friherre CARL G. BONDE, 1914 flyttat till Ericsberg, ha de raka gångarna återställts och en granhäck planterats för att skilja den mera stela anläggningen från parken. Till vänster om den östra lindalléen har en stenterrass uppförts, och håller därstädes nu på att ordnas en anläggning med damm i mitten. Meningen är att hitflytta de perenna rabatter, som nu finnas vid den breda mittgången framför slottet, och vilka ej passa riktigt i stil med den stela anläggningen. Omkring 1905 planterades i parken en lindlabyrint efter ritning, hämtad från Hampton court i England.

För exkursionens parkvänner blev besöket å Ericsberg en verklig högtidsstund. Det var uppmärksamma och andäktiga iakttagare, som den dagen vandrade fram genom den välordnade och välskötta "franska" parkens träd- och blomsteralléer (jmf. fig. 4, 5 och 6). Perennerna längs mittgången prunkade i sitt grannaste högsommarflor: *Delphinium hybridum* i olika färger och former, *Lychnis chalcedonica* med sina grant lysande röda blommor, den högväxta, gulblommiga *Rudbeckia laciniata*, vita och rosafärgade lupiner, *Chrysanthemum maximum* med sannskyldiga jätteblomkorgar, den stolta jättebalsaminen, *Impatiens glanduligera*, med sina stora, rödvioletta blommor, den vackra Mariaklockan, *Campanula medium*, i både vitt, blått och skärt, den mörkblå, rik- och

tätblommiga toppklockan, *C. glomerata*, vanlig stor blåklocka, *C. persicifolia*, i ståtliga vitblommiga exemplar, fingerhatt, *Digitalis purpurea*, i olika blomfärg, rikblommig *Gaillardia aristata*, *Monarda didyma* med stora, lysande röda blommor m. fl. m. fl. I olika former — pyramider, klot eller halvklot — omsorgsfullt klippta träd och buskar stodo här och där parvis utposterade, en på varje sida om huvudgången. Pyramidklippta förekommo *Abies sibirica* (se fig. 5) och *A. pectinata* samt *Ulmus scabra fastigiata*. Av vackert rundklippta träd och buskar (jmf. fig. 4) märktes blodbok, tuja, hagtorn och måbärsbuske, *Ribes alpinum*, den sistnämnda säkerligen i denna sin klippta form för många av de besökande en oväntad, ny bekantskap.

Fig. 6. Beundrande exkursionsdeltagare — professor SKOTTSBERG och direktör DAHL — i Ericsbergs park.
Foto: ELSA LUNDBERG 17 juli 1921.

Sedan den gamla trädgården och den bakom orangeriet belägna bok-planteringen beskådats, medgav tiden blott ett hastigt besök i de nyare trädgårdsanläggningarna. Ett gammalt rosarium med *centifolia*-rosor och ett ovanligt stort buskexemplar av *Spiræa lævigata* hunno vi allenast beundra i all hast i förbifarten. Och då några jaktintresserade exkursionsdeltagare ville kasta en blick inom det utanför en av parkgrindarna belägna fasaneriet, kallades de av v. ordförandens visselpipa genast och obevekligt åter till ordningen. Om vi skulle medhinna även den återstående delen av dagsprogrammet, blev det nödvändigt att nu skynda åter till bilarna.

Från Ericsbergs slott går färden söderut med Jönåkers häradsallmänning som närmaste mål. Ännu en mil färdas vi fram över Ericsbergs område, genom vackra hagmarker — närmast slottet ej mindre än omkring 1000 tunnland till största delen enligt modärna principer röjda beteshagar — längs allékantade vägar — al, alm, björk, ek och lönn omväxlande använda som alléträd — och genom välskötta barrblandskogar med god naturlig föryngring av såväl gran som även tall. Välbyggda arrendegårdar passeras, så ock en och annan typisk Sörmlandssjö. Över en av dessa se vi en fiskgjuse segla stolt fram högt uppe över vattnet. Vi lämna Ericsbergs ägor och genomkorsa några av länets skogsvårdsstyrelse väl gallrade bondskogar. Och snart äro vi inne i de vida beryktade Jönåkers-skogarna.

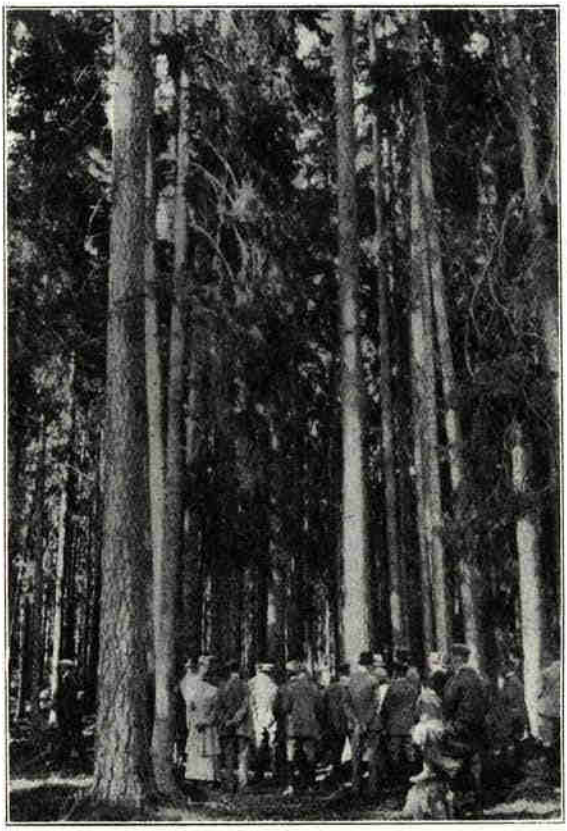

Fig. 37. Professor SCHOTTE demonstrerar för exkursionsmedlemmarna världens virkesrikaste barrblandbestånd.
Foto: JOHN LINDNER 17 juli 1921.

Jönåkers häradsallmänning är för såväl skogsmannen som dendrologen en första klassens sevärdhet. Det är här vi möta världens virkesrikaste kända bestånd av tall och gran. — De först passerade Jönåkers-skogarna äro ungskogar av tall, ovanligt vackra och lovande sådana. Efter en stunds färd börja högre åldersklasser skymta på avstånd och längs en nyanlagd skogsväg, för första gången nu använd för biltrafik, lotsas vi så småningom av allmänningens skogsförvaltare, forstmästare SVEN CALLIN, som i bil mött i skogen, fram till målet för vårt Jönåkers-besök. Vi stiga ur bilarna och stå snart mitt inne i jätteskogen.

När det för Statens Skogsförsöksanstalt gällde att finna maximum för den virkesmängd per ytenhet, vartill våra äldre barrblandskogar kunna nå, var det sannolikt, att dessa skulle kunna erhållas från häradsallmänningarna, vilka sedan gammalt varit kända för att hava stora anhopade virkesförråd i ofta fullkomligt orörda bestånd. Och blev det härvid Björkviks-delen av Jönåkers häradsallmänning, som kom att icke blott slå alla föregående svenska rekord i den vägen utan rent av nå världsmästerskapet. Professor SCHOTTE, som nu demonstrerade för oss en av de virkesrikaste av de av Skogsförsöksanstalten inom beståndet utlagda provytorna (jmf. fig. 7), omtalade, att t. o. m. tyska skogsmän måst förklara sina stolta ostpreussiska barrskogar underlägsna Jönåkers-bestånden. Ingen tvekan kunde helt enkelt råda om, att vi nu stodo inför ett av

världens virkesrikaste barrblandbestånd! Den av oss besökta Jönåkers-provytan höll å sin virkesrikaste del en kubikmassa om ända till 1157 kbm pr hektar räknat. En närmare redogörelse för densamma har i det föregående i denna årsskrift lämnats av vår färdledare.

Fig. 8. Från kaffeborden vid Skarpudden.
Foto: ELSA LUNDBERG 17 juli 1921.

Längre kunde våra beundrande blickar ej få dröja vid de stolta Jönåkers-jättarna. Den långt framskridna tiden manade till uppbrott, och den långa bilcortègen satte sig åter i rörelse, nu med Kolmårds-Näsnaren som närmaste mål. "En kort utfärd i motorbåt på den vackra sjön Näsnaren" hade "eventuellt" utlovats i exkursionsprogrammet. Det gudomliga vädret lade ej hinder i vägen för den beramade motorbåtsturen, för vilken allt i förväg ordnats av allmänningsförvaltningen och vår utmärkte Jönåkers-ciceron, forstmästare CALLIN. Nere vid sjön väntade oss en större motorbåt med tvenne rymliga släppråmar, och med damerna i tåten befunno vi oss snart gungande på vågen. Genom smala sund mellan uddar och holmar gick färden fram över "Sörmlands vackraste sjö" — jag tror, att vi alla voro benägna att nu dela denna v. ordförandens uppfattning av den idylliska Kolmårds-Näsnaren. Med sina av hängbjörk och al kantade stränder och ett allt förgyllande solglitter över vågorna var Näsnaren i dag helt enkelt oförliknelig! Enstaka gårdar — röda stugor med vita knutar — nere i strandkanten och den mörka dystra tallskogen på höjderna runt sjön bidrogo att fördjupa intrycket. Bakom en av uddarna lyfte en andflock på 6 fullfjädrade fåglar och över en av vikarna gladde oss en i solen brunglänsande glada en god stund med sin stolta och sällsynta anblick! Vid Skarpuddens skogvaktareboställe längst inne i innersta viken av sjön är flaggan hissad i högsta topp — å en av världens högsta "naturliga" flaggstänger, en från allmänningen hämtad gran, efter apteringen för ändamålet ännu 29.8 m hög! Här väntade oss dukade kaffebord, och vi landstiga nedanför den imponerande flaggstången. Före kaffedrickningen passa några

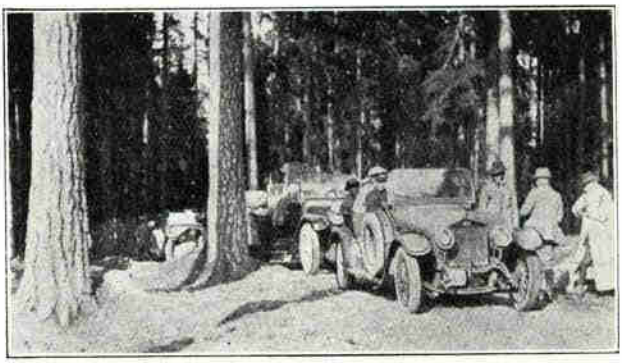

Fig. 9. Exkursionen går åter ombord å de väntande bilarna efter kaffedrickningen vid Skarpudden.
Foto: GÖSTA LIDMAN 17 juli 1921.

av de manliga exkursionsdeltagarna på att taga sig ett upplivande bad i Näsnarens solvärmda vatten och i någon mån frigöra sig från det med dagens bilande oundvikligt förenade landsvägsdammet. Att kaffe med dopp smakade utmärkt efter badet, behöver knappast särskilt påpekas.

Ännu återstod en punkt på dagens exkursionsprogram: besök vid Sörgölet med dess lövängar med blandbestånd av alla våra ädla lövträd (utom bok och avenbok). Hade vi tagit genaste bilvägen till Strångsjö, hade vi möjligen hunnit stiga ur bilarna och som hastigast kasta en blick in i lövängsbestånden. Då en något längre väg bjöd på mera omväxlande utsikter över landskapet och vi även på den vägen tangerade lövängsområdet vid Sörgölet, ansågo vi oss böra välja denna och nöja oss med att se Sörgöls-bestånden allenast i förbifarten. Från bilarna kunde vi också för Sörgölet anteckna förekomsten av både ek, ask, alm, lind och lönn; den artrika örtvegetationen i markbetäckningen fingo vi dock allenast ana. För att vi skulle hinna till tåget i Strångsjö 7,16 e. m., måste på sistone högsta möjliga bilhastighet anlitas. I sista minuten före tågets avgång nådde samtliga bilar lyckligen fram till järnvägsstationen.

I och med bilturens avslutande var det egentliga exkurssionsprogrammet för dagen genomgånget. Vid Strångsjö togo de flesta av oss tåget till Norrköping; endast privatbilspassagerarna fortsatte färden dit i bil. 4 av första dagens medverkande — jägmästare CEDERGREN med fru, fru E. STUART och skogschefen BARTH — lämnade oss här; tiden medgav dem ej att de följande dagarna deltaga i exkursionen. Utökade med trenne nyanlända exkursionsdeltagare — fru RUTH GRILL, fröken HILDA LAGERBIELKE och friherrinnan M. PALMSTIERNA — samlades de till Norrköping avresta kl. 9 e. m. till gemensam supé å Stora Hotellet. Den goda stämningen vittnade, att Föreningens för Dendrologi och Parkvård andra sommarexkursion startat i allo lyckosamt.

HULTS BRUK—KRUSENHOF—BJÖRNSNÄS—MARMORBRUKET—GETÅ—FRIDHEM—STENKULLEN.

Måndagen den 18 juli blev en lika härlig solskensdag som sin föregångare. Kl. ½ 8 frukosterade exkursionsdeltagarna å Stora Hotellet, och kl. 8 voro vi redo att begynna andra dagens exkursion, även i dag per bil, med Hults bruk som närmaste mål. Gårdagens 6 privatbilar hade vi fortfarande att räkna med, och ytterligare 5 sådana hade i dag välvilligt blivit ställda till förfogande. I dessa, plus en för persontrafik installerad förhyrd lastautomobil, kunde vi alla gott inrymmas. Med 6 på morgonen nyanlända exkursionsdeltagare: trädgårdsarkitekt J. G. JANSSON, trädgårdsmästare O. JUNGSTEN, trädgårdskonsulent P. LINDE med fru, redaktör G. LÖFVING och direktör PEHR SWARTZ, räknade vår skara redan vid uppbrottet från Norrköping 59 medlemmar. Vid Hults bruk tillstötte ytterligare 8: friherre JOHAN BECK-FRIIS med friherrinna, bruksägare GUNNAR EKELUND, fru DICKEN REUTERSKIÖLD, godsägare och fru G. SEDERHOLM samt ordföranden, universitetskanslär C. SWARTZ med fru, vadan sammanlagda antalet deltagare i dagens exkursion nådde upp till 67, rekordsiffran för en dags exkursionsdeltagare. Med tre nytillkomna privatbilar räknade vår bilcortège för dagen nu ej mindre än 15 nummer.

"Mellan Graversfors och Åby stationer på den gamla stambanan, där järnvägen lämnar de stora skogarna och kommer ut på Kvillingeslätten, visar landskapet en efter mellansvenska förhållanden synnerligen kraftvulen och storslagen natur. Kolmårdens branta sydsida, som hittills följt Bråviken, drar sig här tillbaka och går i storvågiga linjer bort mot sjön Glan. Vid denna övergång, bland Kolmårdens högsta och vildaste bergpartier, skjuter en djup vik in med ljusa bördiga fält, omramad av höga, skogklädda, mörka bergsträder. Längst in i denna vik ser man på långt håll en vit fasad, som vackert avtecknar sig mot den mörka omgivningen — det är *Hults bruks* corps de logis".

"Hults bruk anlades mot 1600-talets slut av en medlem av den om det svenska bergsbruket högt förtjänta släkten MOMMA-REENSTIERNA, landshövdingen och presidenten greve JAKOB REENSTIERNA. Sedan bruket innehafts av åtskilliga ägare, bland andra den rike holländaren JAKOB GRAVER, förvärvades det år 1818 av den nuvarande ägarens farfader, brukspatronen MAGNUS LORENTZ EKELUND".

"Det nuvarande corps de logiset är uppfört efter ritningar av pro-

Fig. 10. Hults bruk från gårdssidan.
Foto: ELSA LUNDBERG 18 juli 1921.

fessor I. G. CLASON. Parkområdet nedanför bruket ordnades redan av brukspatron M. L. EKELUND och kallades efter hans hustru Aurorelund. Trädgårds- och parkanläggningen omkring det nuvarande corps de logiset har till upphovsman direktören RUDOLF ABELIN, och intrycket av densamma förhöjes av den utomordentligt vackra utsikten över Hultdalen omgiven av skogklädda åsar i böljande linjer".

"Uppe vid den ovanför bruket belägna Ågelsjön, mellan sjön och Kolmårdens högsta och brantaste bergformationer, finnes en av JAKOB GRAVER under 1760- och 1770-talen anlagd trädgård och park, som efter honom kallas Jakobsdal. Vägen dit är kantad av lodräta bergväggar, mot vilka resa sig granar av betydande höjd. Sedan den ett stycke följt stranden av Ågelsjön, öppnar sig den halvcirkelformiga dalkjusan, i vilken trädgården är belägen. Platsens största tjusning är — förutom den sköna belägenheten — den härliga trädvegetationen, som i århundraden frodats, skyddad mot nordliga vindar. Sålunda märkas där de väldigaste gran-jättar samt ståtliga lindar och ekar. På en bergsluttning står ett gammalt lusthus från den Graverska tiden och dessutom är längst in i dalen uppförd en liten stuga, där vårdarinnan av den på platsen anlagda fruktträdgården är boende".

"Om våren äro gräsmattorna översållade med förvildade narcisser och tulpaner. Även kungsängsliljan har trivts där, ehuru numera tyärr i det närmaste utrotad av växtsamlande skolynglingar. Om höstarna blomma där höstkrokus och under högsommaren en rikedom av ängsblomster."

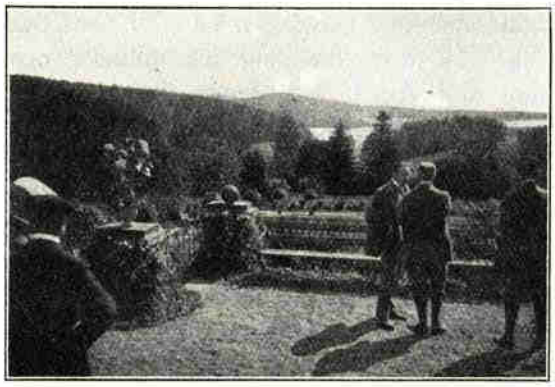

Fig. 11. Från terrassen vid Hults bruk med utsikt över den vackra Hult-dalen.
Foto: ELSA LUNDBERG 18 juli 1921.

Ovanstående av brukspatron GUNNAR EKELUND — delvis efter ERNST MALMBERG i "Svenska slott och herresäten" — välvilligt meddelade redogörelse för Hults bruk och dess trädgårdsanläggningar ger i ord en god bild av de härligheter, Hults bruk har att bjuda dendrologen och parkvännen. Det ståtliga corps de logiset (fig. 10) med dess storartade utsikt över den vackra Hult-dalen (jmf. fig. 11), vägen nedanför bergväggarna upp till Jakobsdal och den gamla 1700-talsträdgården (jmf. fig 12) i det skyddade läget i dalkjusan nedom den här 550 fot höga Kolmårds-branten kvarlämnande för visso hos samtliga besökarna oförglömmeliga intryck. Granjättarna nedanför Jakobsdals-branten tävlade i höjd och grovlek med gårdagens Sjöholms-granar; de högsta träden uppskattades till över 35 m i höjd. I skydd av branten och i den näringsrika vittringsjorden nedanför denna hade även ek, ask, björk och tall och framför andra lind växt upp till jättedimensioner. Bok, lönn och fruktträd förekommo planterade. Flerstädes i gräsmattorna växte vackert blekröda borstnejlikor förvildade.

Fig. 12. Från den gamla trädgården vid Jakobsdal.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

Brukspatron EKELUND var själv vår ciceron under Jakobsdals-turen. Vid återkomsten till Hults bruk bjödo brukspatron och fru EKELUND på förfriskningar, som redan vid denna tidiga timme begärligt mottogos. Det var ljuvligt att en kort stund få njuta av svalkan inomhus och den bedårande utsikten.

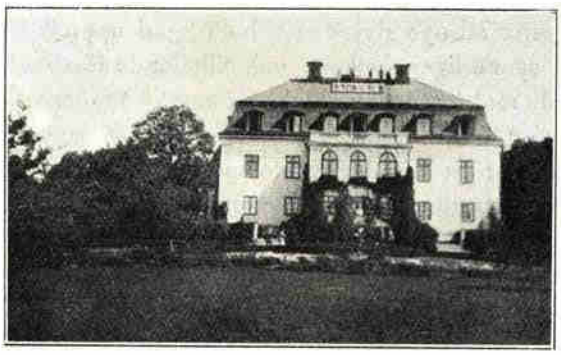

Fig. 13. Krusenhof från parksidan.
Foto: ELSA LUNDBERG 18 juli 1921.

Redan kl. 10 voro vi åter i bilarna. *Krusenhof* (fig. 13) med dess under

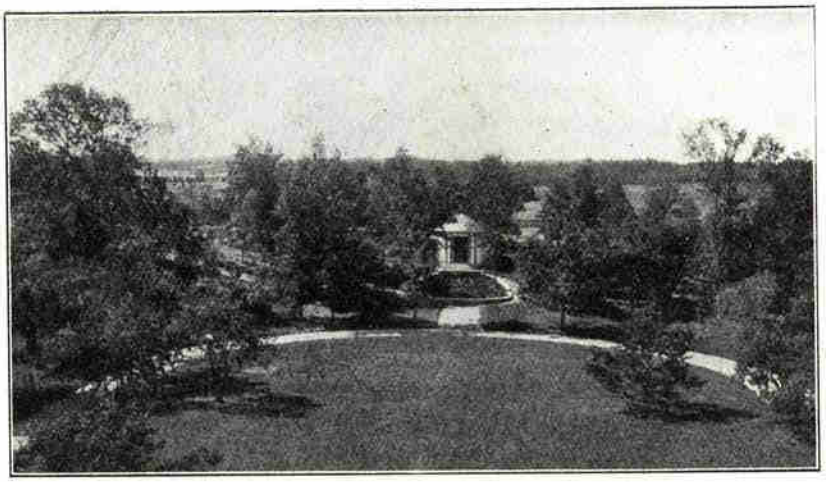

Fig. 14. Utsikt från en av balkongerna på Krusenhof med den nedanför liggande parken i förgrunden.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

RUDOLF ABELINS ledning utförda parkanläggningar låg nu närmast lockande framför oss. Vid framkomsten mottogos vi hjärtligt av excellensen och fru OTTO PRINTZSKÖLD, och fördelade i tvenne grupper begynte vi omedelbart en rundtur genom parkanläggningarna. Excellensen själv och kammarherre och fru CARL PRINTZSKÖLD voro nog älskvärda att föra oss omkring. Parken vid Krusenhof, som i icke fullt 10 år varit i excellensen PRINTZSKÖLDS ägo, var ur parkvårdssynpunkt av ett alldeles särskilt intresse att taga i betraktande. Vi fingo här se en RUDOLF ABELIN'sk anläggning delvis ännu under utförande. Naturens möjligheter hade på ett lyckligt sätt blivit tillvaratagna (jmf. fig. 14). Några detaljer i anläggningarna ådrogo sig särskilt berättigad uppmärksamhet. Så framför allt det synnerligen lyckade och tilltalande försöket att kläda terrasslänten ned mot parken med en tät matta av *Sedum spurium* (se fig. 15); med sina olika blomfärger från rött till rosa och nästan rent vitt bildade den nu en den härligaste mosaik. Några nyanlagda stenpartier med framför andra vackert blommande *Petunia* och *Viola cornuta* gåvo rika löften för framtiden. En stilfull orangeribyggnad vid ena långsidan av parken inrymde bl. a. en härlig vinkast med rikt bärande Frankenthaler. Till parkområdet gränsade här stora fruktträdgårdar ännu under anläggning. Å söderväggen av corps de logiset klängde vackra exemplar av *Ampelopsis Veitchii*, *Clematis* och *Polygonum baldschuanicum*.

Även Krusenhofs dörrar stodo gästfritt öppnade för samtliga exkursionsdeltagarna. Från balkonger och tak njöto vi av den vidsträckta utsikten, och i nedervåningen bjödos förfriskningar.

Fig. 15. Av *Sedum spurium* klädd terrassslänt i Krusenhofs park.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

Strax efter 11 bröto vi åter upp. Genom Krusenhofs vackra alm-allé gick nu färden förbi de närmast Krusenhof liggande ekbackarna till det närbelägna *Björnsnäs*. Kammarherre och fru TROZELLI hälsade oss välkomna, och vi blevo även här föremål för samma utomordentliga gästfrihet som förut under dagen. Genom slottsbyggnaden fördes vi ut på terrasen åt sjösidan; utsikten härifrån över Bråviken ända ut till Östersjön var storartad. De närmast liggande parkanläggningarna bildade en väl avvägd förgrund till den härliga landskapstavlan. En bred gång, kantad av väldiga ligusterhäckar (se fig. 16) ledde ned till en långsträckt springvattensdamm, kantad av i olika färger prunkande perenner. På båda sidor härom bredde sig vidsträckta parkområden. Inbäddat i parkskogen skymtade åt ena sidan ett inflyttat gammalt soldattorp, ett fornminnesmuseum i smått med samlingar av gamla möbler och husgeråd m. m. från den närmaste trakten. Den gamla stugan med torvtak och gammaldags prydnadsväxter kring knutarna var lyckligt inpassad i omgivningen. Ett f. d. alkärr i ena hörnet av parken hade omskapats till en damm i japansk stil med holme mitt i och på denna ett japanskt litet téhus. Vid dammanläggningen hade så gott som uteslutande inhemska sump- och vattenväxter kommit till användning. Resultatet var det bästa tänkbara! På vattnet summo vita och röda näckrosor, och stränderna voro kantade med delvis ut i vattnet gående arter, planterade gruppvis eller blandade om varandra. En uppteckning i förbifarten gav följande nog så intressanta artlista:

kranssvalting, *Alisma plantago*
randgräs, *Baldingera arundinacea picta*
mannagräs, *Glyceria fluitans*
ledgräs, *Hippuris vulgaris*
springkorn, *Impatiens noli tangere*
gul svärdslilja, *Iris pseudacorus*

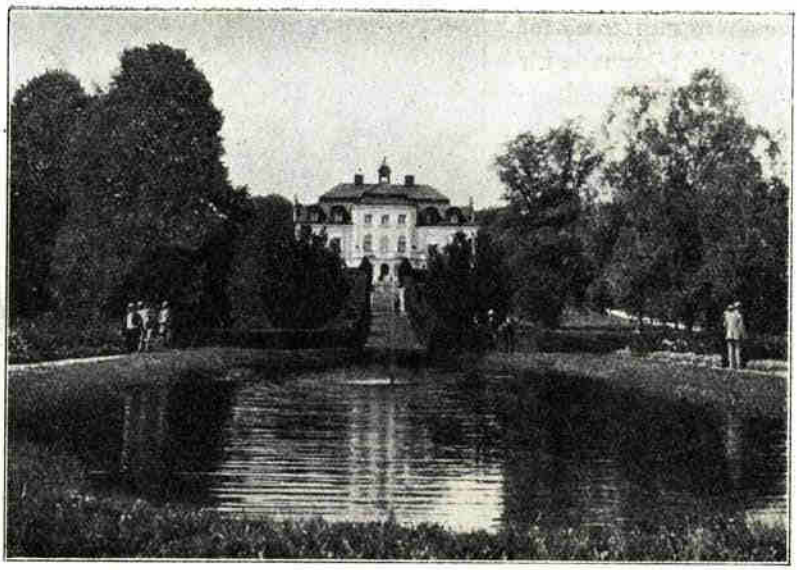

Fig. 16. Björnsnäs från parksidan.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

strandklo, *Lycopus europæus*
äkta förgätmigej, *Myosotis palustris*
vit näckros, *Nymphæa alba*
röd „ „ „ *rosea*
skogssäv, *Scirpus silvaticus*
grenigelknopp, *Sparganium ramosum*
strutbräken, *Struthiopteris germanica*
bredkaveldun, *Typha latifolia*

Av planterade buskar och träd av mera speciellt intresse må från Björnsnäs park särskilt nämnas blodhassel, *Corylus maxima atropurpurea*, med även nötsamlingarna starkt blodfärgade, flikbladig hassel, *C. Avellana laciniata*, i vackert utbildad form, samt för 10 år sedan som 1 m höga plantor planterade, nu 15 m höga exemplar av *Populus trichocarpa*. Ovanligt stolta gamla lindar inramade gårdsplanen, några av dem med sina till marken nedhängande grenar bildande härliga, naturliga bersåer. — Å en holme i en nyanlagd damm i den yngre delen av parken var en sten med porträttmedaljong rest till minne av general GUSTAF RUDOLF ABELIN, den nuvarande slottsfruns fader.

Marmorbruket stod som nästa punkt på exkursionsprogrammet. I god fart rusade bilarna fram den vackra vägen längs Bråviken nedanför Kolmårdens skogkrönta branter. Den ena storslagna utsikten avlöste

den andra. Stoltast blev dock den sista utsikten uppe ifrån utsiktstornet vid Marmorbruket (jmf. fig. 17). Kolmårdens vildhet sammansmälte här till ett med Bråvikens solglitter — en tavla av oförliknelig skönhet! Den mödosamma vandringen upp för utsiktsberget gav rikaste lön för vandrarens möda. Och då därtill fru REUTERSKIÖLD från det idylliska Marmorbruket låtit i förväg uppskicka härligt läskande bigarråer och moreller, var allt här uppe på bästa sätt sörjt även för besökarnas rent kroppsliga välbefinnande. Ett uppfriskande bad i Bråvikens rätt så salta vatten nedanför utsiktsbranten verkade ytterligare stimulerande på jag tror flertalet av exkursionens manliga deltagare. Även ett par dendrologiska sevärdheter äro att anteckna ifrån Marmorbruket. En stolt gammal ask utanför corps de logiset hade att uppvisa en i dagen gående "rotkrona" om ända till 14 m i omkrets. Sannolikt hade rotbildningen i fråga uppkommit därigenom, att kullerstenar, en efter annan, nedpressats mellan rotgrenarna och så småningom överväxts av rotvävnad. Den ovan jord synliga rotkronan framstod nu närmast som en småkullrig och gropig, utbredd sockel runt stambasen. För Marmorbruket är slutligen att anteckna Östergötlands måhända största murgrönor (jmf. fig. 18), rikt fruktificerande exemplar med vittomfattande grenverk, täckande hela fasaden av ett medelstort tvåvåningshus.

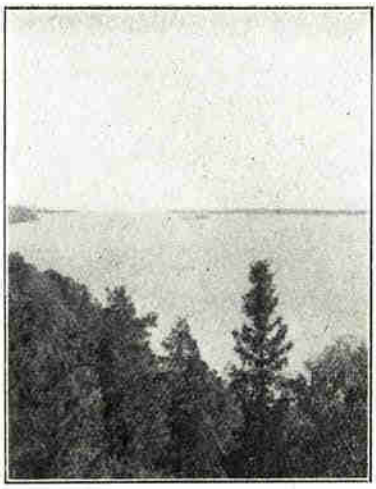

Fig. 17. Utsikt över Bråviken från Marmorbrukets utsiktstorn.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

Uppbrottet från Marmorbruket skedde ej i så samlad trupp som de föregående uppbrotten under dagen. I och för avhållande av arbetsutskottssammanträde per bil Marmorbruket—Getå flyttade föreningens 4 närvarande arbetsutskottsledamöter samman i en bil, och under tiden hunno de flesta övriga bilarna så småningom bege sig på återvägen mot Getå. Då arbetsutskottsbilen och fru REUTERSKIÖLDS bil slutligen voro ensamma på platsen, passade de i dessa inneboende på att göra en på förhand planerad privat liten avstickare upp till den genom fru R:s försorg naturskyddade, ej långt ovanför Marmorbruket vid Oxåker belägna växtplatsen för vår svenska floras stoltaste vilda umbellat, pipflokan, *Pleurospermum austriacum*. Avstickaren till *Pleurospermum*-lokalen hade också det goda med sig, att arbetsutskottet fick något

Fig. 18. De stora murgrönorna vid Marmorbruket.
Foto: G. SCHOTTE 18 juli 1921.

längre tid på sig att ombord å bilen före Getå-lunchen genomgå den för utskottssammanträdet uppgjorda föredragningslistan.

Till kl. ½2 e. m. hade direktör och fru PEHR SWARTZ inviterat exkursionens samtliga deltagare till lunch å *Getå* pensionat. Under allehanda läckerheter dignande bord mötte våra blickar. Förmiddagens bilfärd och parkvandring samt nu senast bergbestigningen och badet vid Marmorbruket hade tydligen givit god aptit; det var verkligt goda mathjärtan exkursionsmedlemmarna nu visade sig äga. Efter maten bjöds kaffe i bäckdalen nedanför pensionatet, och många av exkursionsdeltagarna unnade sig här en välbehövlig vilostund före uppbrottet till Fridhem. Getås sevärdheter lockade dock ej så få till en rundtur i pensionatets närmaste omgivningar. "Getå är den vackraste lilla fläck af jorden man vill se, en riktig skönhetsfläck", säger LEA, och det är nog ej så mycken överdrift i de orden. "Getå ligger ända nere vid stranden som en glänsande snäcka, stilla, drömmande, solbelyst. Man längtar att från dess verandor blicka ut öfver vattenspegeln, öfver det midt emot belägna Vikbolandet och öfver skogar som blåna i fjerran, och man slår sig ned der uppe, njutande af all denna härlighet. Men midt under 'betraktelserna' träffas ens öra af ett söfvande brus — det är Getån, som genom en djup dalsänkning strax till venster om boningshuset ilar fram öfver en bädd af rötter och stenar, bildande här och hvar några 'stupor', som egentligen icke kunna kallas fall, men som äro ganska högröstade. Mellan tvenne brant stupande fjellväggar brusar ån fram nere i det svala djupet. — Då man gått öfver ett par små broar, ser man en öfverbyggd källa vid foten af den ena fjellväggen, och när blicken vidare följer denna, möter den en deri infattad jerntafla med inskription, utan tvifvel Getås dyrbaraste minne:

'I sin dal hon ligger gömd,
Obemärkt och glömd.
Därför grumlas sällan
Lilla källan.

Onkel Adam — 1858'.

Fig. 19. Från lunchen vid Getå.
Foto: GÖSTA LIDMAN 18 juli 1921.

Icke långt från källan och rätt under högra fjellväggen finns ett stenbord vid hvilket det påstås att Onkel Adam skrifvit ett par af sina större arbeten". Ovanför tavlan med inskriptionen är en porträttmedaljong över skalden uppsatt. På motsatta sidan om bäcken finns en liknande medaljong av en annan av ägarne till Getå, ROBERT NOBEL. Denne lät för odling av persikor m. m. uppföra stora, ännu kvarstående växthus, vilka dock snart nog visade sig olämpliga för ändamålet, storartade terrasseringsarbeten för erhållande av utsiktsvägar o. s. v. Det är väl också från hans tid en del äldre utländska barrträd förskriva sig, bl. a. en nu över 20 m hög *Pseudotsuga Douglasii* samt några resliga exemplar av *Tsuga canadensis*.

Strax före ½4 voro vi åter i bilarna för att på utsatt tid vara vid *Fridhem*, dit Deras Kungl. Högheter Prins CARL och Prinsessan INGEBORG genom ordföranden behagat hälsa oss välkomna. Då vi körde fram för ingången till det vackra Fridhem stodo Hertigparet och Prinsessorna MARGARETHA, MÄRTHA och ASTRID samt den unge Prins CARL oss till mötes. Vänligt hälsande på en var av exkursionsdeltagarna, togo de Kungliga Högheterna själva ledningen vid den rundpromenad över Fridhems-området, som omedelbar begynte. Vägen togs genom Fridhemsgemaken över balkongen åt parksidan (fig. 20), där vi en god stund stannade i beundran inför den härliga utsikten (jmf. pl. 1) — rosengården och parken i förgrunden och i fonden Bråviken med Vikbolandet bakom, allt inramat av Kolmårdens vackraste lövbackenatur! I sitt slag var säkert denna den vackraste utsikten för dagen! Husfasaden åt parksidan var nedanför balkongen kantad med högväxta perenner — höstflox och stockrosor främst att nämna. Rosengården närmast framför med dess symmetriskt anordnade, av låga buxbom-häckar inramade rosen-

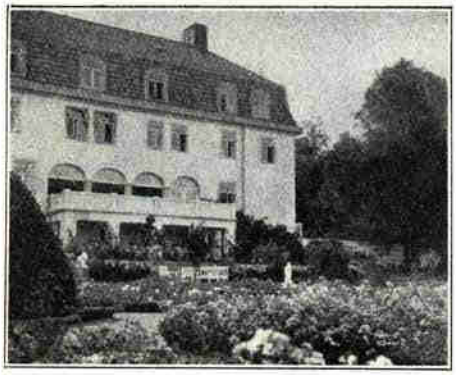

Fig. 20. Fridhem från parksidan.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

kvarter gjorde ett betagande intryck. Så ej mindre den vidsträckta naturparken ovanför växthusen. En den yppigaste gräs- och örtvegetation tjusade här ögat. Sällan har det väl förut förunnats någon svensk botanist att se en sådan rikedom på individ som här av den sällsynta skogsklockan, *Companula Cervicaria*, och det i sannskyldiga jätteexemplar av upp till nära nog manshöjd. Och den övriga undervegetationen var denna lik. Högväxt ek, björk, asp, al, gran och tall bildade överbeståndet. — Av stort intresse var besöket i de modernt anlagda växthusen. Fyra skilda växthuslängor äro uppförda, en nu inrymmande persikor och fikon, båda i år rikt givande, en tomater, en varjehanda krukväxter och en meloner och slanggurkor. — På återvägen genom parken beundrades en näckrosdamm med ståtliga mörkröda, ljusröda och vita näckrosor, ett artrikt stenberg och olika kvarter med perenner i vacker blomprakt. Ett högväxt exemplar av *Tsuga canadensis* ådrog sig dendrologernas berättigade uppmärksamhet och så än mera en i synnerligen vacker "*tabulæformis*-form" utbildad *Abies amabilis*.

Vid återkomsten till corps de logiset bjödos förfriskningar, varvid Deras Kungl. Högheter själva utövade värdskapet. Före avresan samlades värdfolk och gäster till gruppfotografering framför huvudingången (fig. 24). Ett flertal av exkursionens amatörfotografer voro nu framme och knäppte med sina kameror, vilka redan förut å Fridhem syntes hava varit ovanligt flitigt i bruk. Kl. 5 körde bilarna fram, och det minnesrika Fridhems-besöket var till ända.

Stenkullen stod som sista punkt på dagens program. "Vackra park- och trädgårdsanläggningar i härligt läge på Kolmårdens södra sluttning, sällsynta barrträd i enastående god utveckling och väl känd fruktträdgård" stod det för Stenkullen angivet å exkursionsprogrammet. För flertalet exkursionsdeltagare hade säkerligen Stenkullen-besöket redan på förhand framstått som dendrologiskt särskilt lockande — det blev också en verklig upplevelse!

Fördelade i tvenne grupper — en under ordförandens och en under

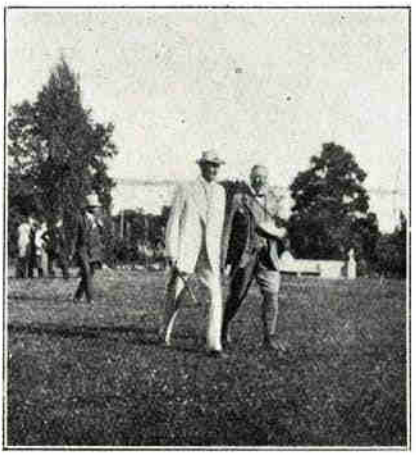

Fig. 21, 22. Vår kunglige värd leder själv vandringen genom Fridhems-anläggningarna. Foto: ELSA LUNDBERG 18 juli 1921.

fru SWARTZ' ledning — begynte vi omedelbart efter framkomsten till Stenkullen taga dess mångfaldiga sevärdheter i närmare betraktande. Universitetskansleren samlade kring sig exkursionens mera dendrologiskt intresserade element, fru SWARTZ omhändertog de mera utpräglade parkvännerna.

Om Stenkullen och dess anläggningar har Universitetskansler SWARTZ godhetsfullt meddelat följande data: "Stenkullen, ursprungligen ett torp under Björnsnäs, inköptes 1861 av fabriksidkaren ERIK SWARTZ i Norrköping, som under loppet av de följande åren därstädes — på det ungefär 15 hektar stora området — uppförde villa- och andra byggnader samt anlade park och fruktträdgård. Vid dessa senare anläggningar hade han en mycket god hjälp av sin trädgårdsmästare ANDERS PETTERSSON, vilken sedan i över femtio år hade anläggningarnas skötsel om hand. Parken utdanades med fin blick för de naturliga förutsättningarna på platsen och med strängt fasthållande vid regeln, att 'naturen är konstens moder'. I överensstämmelse härmed anlades vägar och dammar samt planterades barr- och lövträd av mångskiftande slag, såsom *Abies Nordmanniana, nobilis, pectinata* m. fl., *Pinus strobus, cembra, austriaca, Tsuga canadensis, Thuya occidentalis* — på senare tider jämväl *Abies concolor, amabilis, cephalonica, Chamæcyparis Lawsoniana Alumii* m. fl. m. fl. — samt bland lövträd särskilt bok och lind, under det att ek och björk hörde till det naturliga trädbeståndet. De inplanterade träden hava i allmänhet, tack vare det skyddade läget på Kolmårdens södra sluttning,

Fig. 23. Prof. SCHOTTE har tydligen lagt bort visselpipan på Fridhem!
Foto: ELSA LUNDBERG 18 juli 1921.

gått synnerligen väl till samt utvecklat sig på ett sätt, som med avseende på vissa av träden torde vara mindre vanligt på motsvarande breddgrad inom vårt land. — Efter ERIK SWARTZ' frånfälle år 1881 övertogs Stenkullen av dennes änka BETTY SWARTZ, f. FORSGRÉN, samt efter hennes död 1906 av universitetskansleren CARL SWARTZ, som f. n. innehar egendomen. Sedan ungefär 10 år tillbaka vårdas park och trädgård av trädgårdsmästaren OSCAR JUNGSTEN, som erhållit sin utbildning vid Adelsnäs trädgårdsskola".

Vad dendrologerna gingo att se vid Stenkullen, överträffade deras även som högst spända förväntningar. De nu 50—60-åriga silvergranarna hade i flera fall nått sannskyldiga jättedimensioner. *Abies Nordmanniana, pectinata* och *nobilis* om resp. 26, 27 och 25 m:s höjd äro tydligt talande bevis härför. 17 m hög *Chamæcyparis Lawsoniana* och 15 m hög *Tsuga canadensis* tyda likaledes på enastående god utveckling. Riklig kottsättning och — vad ännu märkligare är — god självföryngring hos flera utländska barrträdsarter vittnade också oförtydbart om de främmande parkträdens trevnad i Kolmårdssluttningens vittringsjord. Även de planterade lövträden representerade i några fall för så nordlig breddgrad verkliga dendrologiska sällsyntheter. Av dylika äro främst att nämna korstörne, *Gleditschia triacanthos*, och järnek, *Ilex aquifolium*, den förra i ett nära 6 m högt exemplar med en stamomkrets om 30 cm (jmf. fig. 25), den senare 2.75 m hög, växtlig och vackert fruktificerande (jmf. fig. 26). GUSTAF LIND, "Våra prydnadsträd och buskar", Stockholm 1914, upptager ej alls någon *Gleditschia;* för *Ilex aquifolium* angives, att den "förekommer i vårt land endast på enstaka ställen i Skåne ävensom på Gottland. I Ystadstrakten", heter det vidare, "användes den till gravhäckar på kyrkogårdarna och i Visby botaniska trädgård liksom i Alnarps park finnas 2—3 meter höga exemplar av densamma. För det övriga Sverige har Ilex ingen som helst betydelse." De vackra Stenkullen-exemplaren synas ju dock tala ett något annat språk! — En *Carpinus betulus quercifolia* — en periklinalchimär i stil med de i litteraturen beskrivna bokchimärerna (jmf. HENRIK HESSELMAN: Über sektorial geteilte Sprosse bei *Fagus silvatica* L. *asplenifolia* LODD. und ihre Entwickelung. Sv. botan. tidskr. 1911, sid. 174—196) — med huvudmassan av grenverket numera av nästan ren avenbokstyp må också i detta sammanhang särskilt omnämnas. Andra lövträd och lövbuskar av intresse voro en vackert flik-

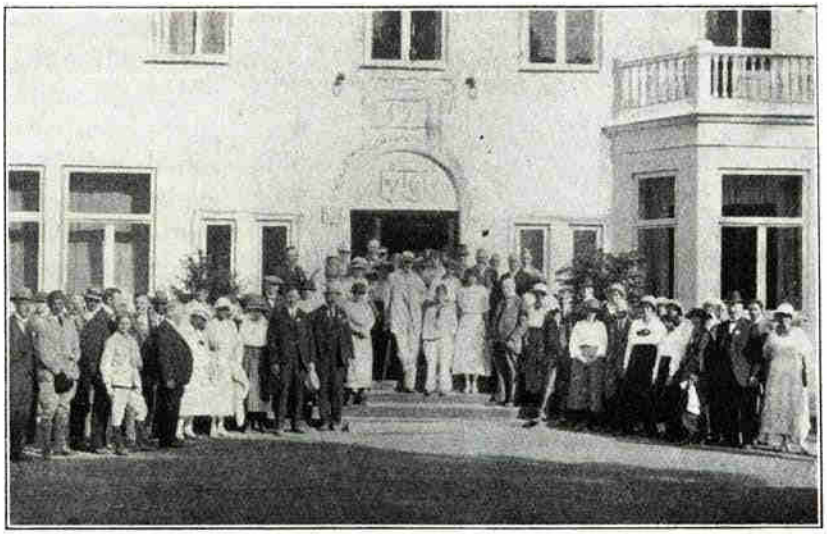

Fig. 24. Exkursionsdeltagarna samlade kring Deras Kungliga Högheter å Fridhem.
Foto: G. V. WALBERG 18 juli 1921.

bladig *Alnus glutinosa laciniata*, ett väl utbildat exemplar av samma vackra blodhassel *(Corylus maxima atropurpurea)*, som vi förut antecknat från Björnsnäs, även detta rikt nötbärande med grant rödfärgade nötsamlingar, en med röda frukter vackert prunkande *Elæagnus longipes*, en årligen blommande, välutbildad buske japansk kvitten, *Cydonia japonica*, samt blommande *Menispermum canadense*, den senare som spaljéväxt på södervägen å corps de logiset.

Stolt naturlig granskog (se pl. 3) med insprängd tall bildade fonddekorationen upp mot Kolmårdsbranten. Och i parksluttningen mot landsvägen nedanför Stenkullen-området smälte konst och natur omärkligt samman i leende ekbacke. I ett hörn av denna hade värdinnan på platsen trollat fram en parkidyll efter sitt eget tycke, en betagande liten örtagård med rosenkvarter — vid sidan av modernare rosor här vackra gammaldags mossrosor! — och rosenpergolor och praktfullt blommande perenner (jmf. pl. 4). Ett stilfullt inrett litet lusthus i bortre ändan av örtagården bidrog att öka idyllen.

Kl. $^1/_2$ 8 serverades för samtliga dendrologer och parkvänner sittande middag inne i Stenkullen-villan. Sällan ha väl så uppriktigt menade tacksamhetens leverop höjts för något värdfolk, som då vår vice ordförande vid middagens slut gjorde sig till tolk för samtliga gästernas tacksamhet och utbringade ett leve värdfolket! — Efter gruppfoto-

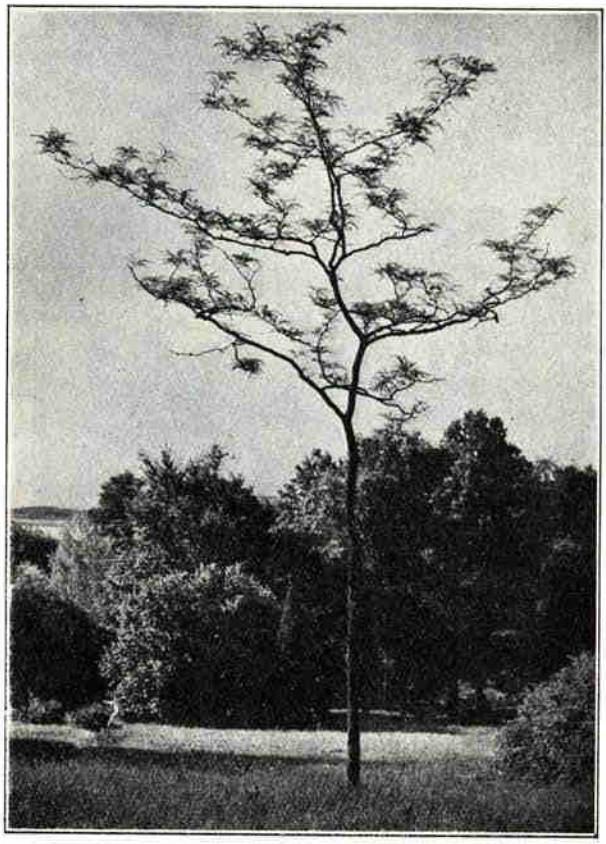

Fig. 25. *Gleditschia triacanthos* i parken vid Stenkullen. Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

grafering ute i parken efter middagen (jmf. pl. 2) serverades kaffe på terrassen nedanför villan. Vid 10-tiden gjorde v. ordf. uppbrott. Plikten tvang honom att nu lämna exkursionen och i bil återvända till Stockholm, och upplystes det, att vi i morgon av samma anledning beklagligtvis måste sakna även vår vördade och avhållne ordförande. Till ytterligare 14 av dagens exkursionsdeltagare måste vi likaledes i dag säga definitivt farväl. Av dessa hade professor SKOTTSBERG redan på förmiddagen måst avvika på grund av illamående. Vårt hopp, att detta skulle vara av övergående art, gäckades tyvärr, då det på aftonen å Stenkullen av exkursionens läkare, doktor HILLER, konstaterades, att han insjuknat i ansiktsros med ty åtföljande hög feber. Före middagen skjutsades han i bil in till Norrköping, varifrån han senare på kvällen med nattåg fortsatte till sitt hem i Göteborg.

STUREFORS—BJÄRKA-SÄBY—ADELSNÄS.

Det var i arla morgonstund exkursionens mera morgonfriska deltagare tisdagen den 19 juli — tredje och sista exkursionsdagen — bröto upp från Norrköping. 6.38 f. m. förde oss tåget söderut förbi Linköping till Sturefors. I Linköping mötte pilsner och smörgåsar från Frimurarehotellet, den enda egentliga näring vi tågfarande i dag hunno förskaffa oss före

den å hotellet i Bjärka-Säby till kl. ½ 2 beställda lunchen. Bilisterna, som togo landsvägen och voro relativt oberoende av tiden, medhunno även i dag en ordentlig frukost, så än mera de i Norrköping till ett senare Åtvidabergståg kvardröjande färddeltagarna — summa 4, därav tre fruar! — Som fulltaligast räknade vår exkursionsskara i dag — å Adelsnäs — 53 medlemmar; av dessa hade en, apotekare HANS LUNDBORG, först i dag vid Norsholm anslutit sig till exkursionen.

Fig. 26. *Ilex aquifolium* vid Stenkullen.
Foto: C. G. ROSENBERG 1921.

Kl. 8.49 f. m. ångade tåget in på Sturefors station. Å greve THURE GABRIEL BIELKES vägnar hälsades vi här välkomna till *Sturefors* gods av förvaltaren därstädes; slottsherren själv var av vistelse i Skåne hindrad personligen emottaga oss. Från Sturefors och Bjärka-Säby hade skjutsar benäget ställts till vårt förfogande, och i dessa åkte vi nu den vackra, delvis av almar och hästkastanjer kantade vägen fram till slottet.

Ur AXEL L. ROMDAHLS skildring av Sturefors i "Svenska slott och herresäten" hämta vi följande om Sturefors och dess historia: "Vid sjön Erlången, intill Kinda kanals båtled, lyser ur den lummiga grönskan en hvit slottsbyggnad i den karolinska tidens stil. Det är Sturefors, Bielkeättens gamla fideikommiss, ett af de förnämsta herresätena i Östergötland och i sällsynt grad bevarande prägeln af flydda tider.

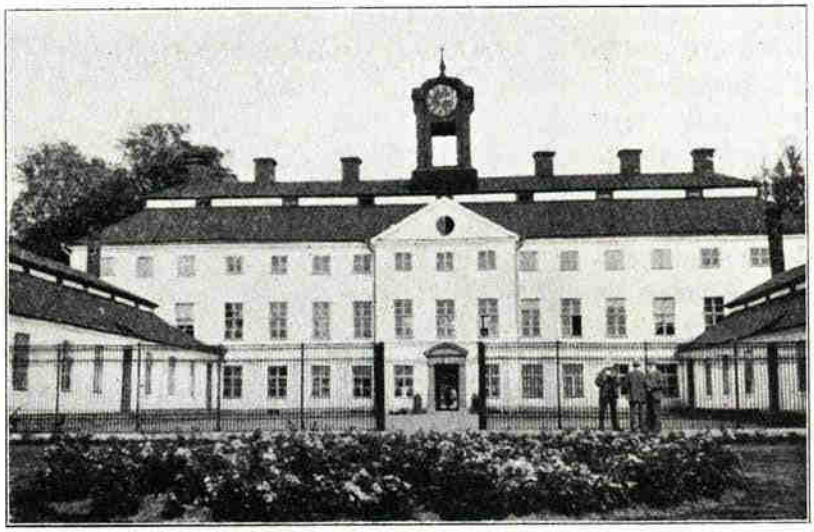

Fig. 27. Sturefors slott från sjösidan.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

Egendomen har sitt namn av MARGARETA STURE, förmäld med THURE BIELKE, riksrådet, som måste lämna sitt hufvud i Linköpings blodbad år 1600. Närmast förut hette stället efter honom Thurefors, dessförinnan Forssa eller Kabbafors, efter en fors i Stångån belägen å ägorna nära gården. Riksrådet THURE BIELKE lär vara godsets förste säkert kände ägare och byggherre till det slott, som tidigare rest sig på ungefär samma plats som den nuvarande byggnaden. — År 1747 stiftade Sturefors dåvarande ägare, grefvinnan KRISTINA TÖRNFLYCHT, Sturefors fideikommiss för sin dotterson, dåvarande kammarherren sedermera riksrådet grefve NILS ADAM BIELKE och därefter för den äldste manlige arfvingen, son efter son. Under KARL PIPERS och KRISTINA TÖRNFLYCHTS tid, år 1704, uppfördes den nya byggnaden efter ritning af NICODEMUS TESSIN D. Y. Grefve NILS ADAM BIELKE innehade Sturefors från KRISTINA TÖRNFLYCHTS död 1752 och till sin egen bortgång 1792. Godset tillföll sedan sonen kornetten grefve GUSTAF TURE BIELKE († 1833), sonsonen, kammarherren grefve NILS BIELKE († 1854) och dennes son, ryttmästaren grefve TURE BIELKE († 1899). Sedan sistnämnda år innehas fideikommisset af sonsonen, grefve THURE GABRIEL BIELKE."

"Slottet består af en rektangulär trevåningsbyggnad af sten med plåttäckt säteritak och en lanternin med urverk samt af tvenne i rät vinkel mot denna sammanbyggda envåningsflyglar, äfvenledes af sten, inne-

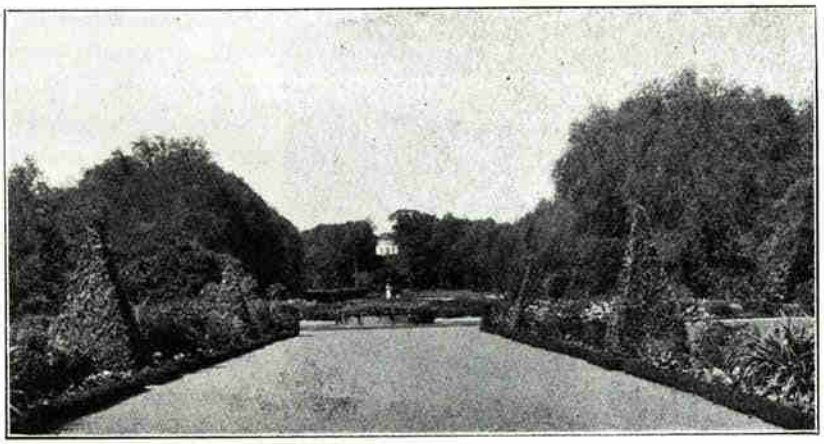

Fig. 28. Utsikt över Sturefors park med templet i bakgrunden.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

fattande en mot öster och åt Erlången vettande borggård, afstängd med ett smidesgaller och i terrasser sänkande sig mot vattnet. Väster om slottet breder sig en park, närmast byggnaden i gammal fransk trädgårdsstil med spegeldam och klippta häckar, längre bort anordnad i hvad man en gång kallade engelsk stil med slingrande gångar, bro-öfverhvälfda kanaler och otvungen vegetation. På en kulle i slottets midtaxel höjer sig ur den frodiga grönskan ett hvitlysande joniskt rund-tempel, uppfördt 1776 efter ritning af hofintendenten CRONSTEDT till minne af grefvinnan KRISTINA PIPER, f. TÖRNFLYCHT. I templets inre ses en minnestafla med medaljongporträtt och därunder ett altare. En annan vård i parken, en minnessten af granit, hugfäster grefve NILS ADAM BIELKES nit för Sturefors förskönande. Den är rest af hans andra grefvinna FREDRIKA DÜBEN".

Det var Sturefors "vidsträckta parkanläggningar i gammal fransk stil" vårt besök programenligt gällde. Förvaltare KARLSSON och slottsträdgårdsmästare PETTERSSON blevo våra ciceroner. Redan rosenkvarteren å terrassen ner mot sjön framför slottet väckte vår beundran. Detta än mer den förnäma franska parken (jmf. fig. 28, 29) med dess inramning av ärevördiga lind-alléer, dess av låga buxbom-häckar inramade längsgående rabatter med gammaldags perenner och i pyramider och kuber klippta tujor och schersminer, dess roskvarter med gamla *centifolia*-rosor och slutligen den av smala gräsbårder grönt inramade spegeldammen. I perennrabatterna mötte snart sagt alla den gamla goda tidens förnämligare arter, pioner och brandgula liljor, aklejer och svärds-

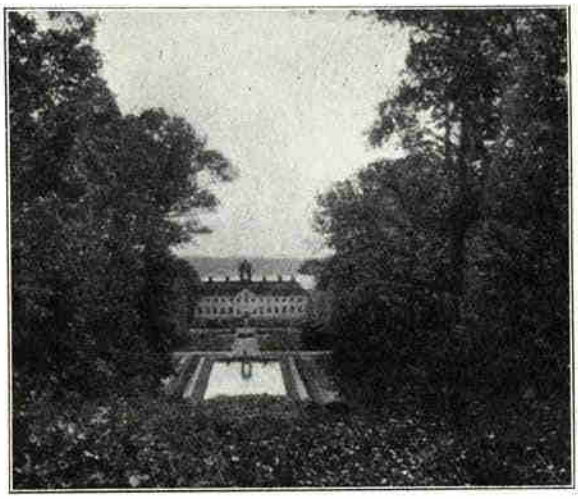

Fig. 29. Utsikten från templet i Sturefors park över spegeldammen och slottet med Erlången skymtande i bakgrunden.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

liljor, höstfloxoch julrosor, krolliljor och gulröda daglilj or *(Hemerocallis fulva)*, prästkragar och rosenbertram *(Pyrethrum roseum)* m. fl.; storblommiga begonier bildade närmast buxbomkanterna ett modernare inslag. Sandgångarna längs spegeldammens sidor voro utåt kantade med häckar av gammaldags häckspirea *(Spiræa salicifolia)*. Spegelramen begränsades upptill av en rosenlist längs ett lågt järnstaket; som mittprydnad å spegelns vallöverstycke hade anordnats en stjärnrabatt med rödblommig *Pelargonium zonale*. Från övre ändan av spegeldammen ledde en kort, av relativt ålderstigna pyramidekar kantad gång fram till den i det föregående omnämnda minnesstenen över greve NILS A. BIELKE. På andra sidan om spegelöverstycket hade en lindlabyrint blivit planterad. Bortom spegeldammen vidtog den i "engelsk" stil anordnade delen av slottsparken. En och annan urgammal jätteek vittnade här om den ekbackemark, vari parkanläggningarna tydligen en gång i tiden blivit lagda. Några silverpopplar av väldiga dimensioner voro sannolikt kvarlevor från tiden för den första parkanläggningen. Uppe från templet överst å ekbacken njöto vi av den bedårande utsikten över parken med slottet speglande sig i vattnet i spegeldammen och Erlångens blåa yta skymtande i bakgrunden (jmf. fig. 29). Utsikter voro här uthuggna åt olika håll, men den nämnda var givetvis huvudutsikten. Från templet togs vägen genom den norra delen av parken. Bland senare inplanterade träd märktes här tvenne weymouthstallar, den ena rätt svårt angripen av blåsrost, *Peridermium Strobi*. Anmärkningsvärt nog syntes blott det ena trädet vara angripet, det andra tycktes synbarligen vara fullständigt fritt från angrepp, trots dess granne i flera år härjats av skadesvampen; kanske representerar detta rent av en mot svampen i fråga motståndskraftig ras av weymouths-

tallen. — Från parken gjordes en kort avstickare in i de stora fruktträdgårdsanläggningarna ovanför växthusen. Åkerö och Gyllenkroks astrakan voro de bästa och mest givande äpplesorterna; av sorter, som givit dåligt resultat i trädgården, nämndes särskilt grågyllen. Ända till för 15 år sedan hade fruktträden fått stå i gräsvall och varit skäligen svagt utbildade, sedan vallen blivit upplöjd och jorden efter detta hållits öppen, hade resultatet blivit ett helt annat. — Från fruktträdgården gjorde vi i förbifarten en titt in i den gamla frigidariebyggnaden (fig. 30). En vacker rosenbåge av *American Pillar* inramade ingången och *Polygonum baldschuanicum* klädde fläckvis väggarna. Framför frigidariet stodo 8 i baljor planterade, ganska rikt bärande svarta mullbärsträd — utflyttade för sommaren. Även några med frukter rikt behängda fikonträd hade här utplanterats, så ock en gammal *Justicia Adathoda*, några gamla exemplar myrtentörne *(Ruscus aculeatus)* samt några apelsinträd, de sistnämnda med blommor och ett flertal mer eller mindre ansatta frukter. *Morus nigra*, *Ficus carica* och *Justicia* räknade sannolikt sina anor ända från år 1783; de finnas nämligen alla upptagna i en inventarieförteckning av nämnda år. Av samma ålder voro antagligen några i järnkrukor ute i parken framför slottet planterade buxbomträd — likaledes upptagna i inventarieförteckningen — dessa voro nu synnerligen risiga och illa medfarna, men hade fått stå kvar för de gamla krukornas skull, då man ej kunnat få dem ur utan att sönderslå dessa. — Framför frigidariet låg en gammal fruktträdgård, bevarad i ursprungligt skick. I parken bortom denna mot slottet till hade en näckrosdamm blivit anlagd; från denna antecknades *Nymphæa collema* med jättestora, vit-rosafärgade blommor, vit- och storblommig *N. Gladstoniana* samt vackert röd *N. Marliacea.*

Fig. 30. Den gamla frigidariebyggnaden vid Sturefors.
Foto G. V. WALBERG 19 juli 1921.

Framför slottet hade förfriskningar blivit framdukade, och vi unnade oss nu en stunds vila under njutandet härav och av den charmanta utsikten över parken (jmf. fig. 28). Då även slottsgemaken välvilligt upplåtits till beskådande, försummade säkerligen ingen att före avfärden

som hastigast taga dess många och härliga konstskatter i betraktande. Kl. 11.30 körde skjutsarna fram och efter ett för de närvarande slottsrepresentanterna utbringat tacksamhetens leve voro vi snart på väg bort från Sturefors, detta kanske Östergötlands förnämligaste herresäte.

Med skjuts gick färden landsvägen fram till Bjärka-Säby. Då Kinda kanal passerats, voro vi inne på dess ägor. Genom vackra alléer av ask, lönn, oxel, ek och gran — t. f. av topphuggning ofta flerstammig — alm och hästkastanj ledde vägen förbi Hovetorp, en utgård till Bj.-Säby. Å lönnarna vid Hovetorp uppträdde lönnens häxkvastsvamp, *Taphrina acerina*, ganska allmän; enstaka lönnar voro starkt deformerade med snart sagt hela kronan ombildad till en enda samling häxkvastar. Bortom Hovetorp gick vägen bitvis genom vacker granskog med stundom rent av frappant högväxta träd av vacker kamgranstyp. Här liksom i Sörmlandsskogarna syntes granen i år komma att giva en ovanligt rik kotteskörd. I lövbackekanterna närmare Bj.-Säby visade björken flerstädes tecken till gulnande — en följd av den starka torkan.

Vid *Bjärka-Säby* omhändertogos vi av direktör och fru FREDRIKSSON; godsägare OSKAR EKMAN var av resa hindrad att själv taga emot oss. Sedan vi lagt av våra reskappor å hotellet, överlämnade vi oss i herrskapet F:s händer och medhunno under den knappa timmes tid, som nu stod till vårt förfogande före lunchen, en kort rundtur kring såväl nya som gamla slottet ävensom en hastig titt in i de pampiga ladugårdarna. Den vidsträckta naturparken hade vi redan från vagnarna fått en aning om, och vi fingo nu nöja oss med en överblick av parkanläggningarna närmast den nya slottsbyggnaden (jmf. fig. 31). I engelsk stil utbreder sig framför slottet — åt parksidan — en öppen grässlätt med trädgrupper här och var i kanterna, åt sidorna övergående i skogspark. Närmast slottet träffas en öppen sandplan åt vallen till begränsad av en omkr. meterhög tuja-häck med klippta tuja-träd på var femte meter. Innanför häcken — åt slottet till — äro vackra rosenkvarter anordnade. På ena sidan leder här en klippt tuja-allé fram till en marmorsten, rest till minne av en ung italienska, som, en gång utsedd att bliva slottets härskarinna, redan före giftermålet bortryckts i döden. Bortom minnesstenen skymta inne i skogsparken enstaka jätte-ekar och stolta jätte-lindar i grupp. Även åt gårdssidan finna vi framför slottet en stor öppen gräsplan, i fyrkant, inramad av väldiga högträdsbestånd. — Som en dendrologisk kuriositet må till sist erinras om en i direktörsbostadens veranda till nedre delen av stammen inbyggd ek (jmf. fig. 32).

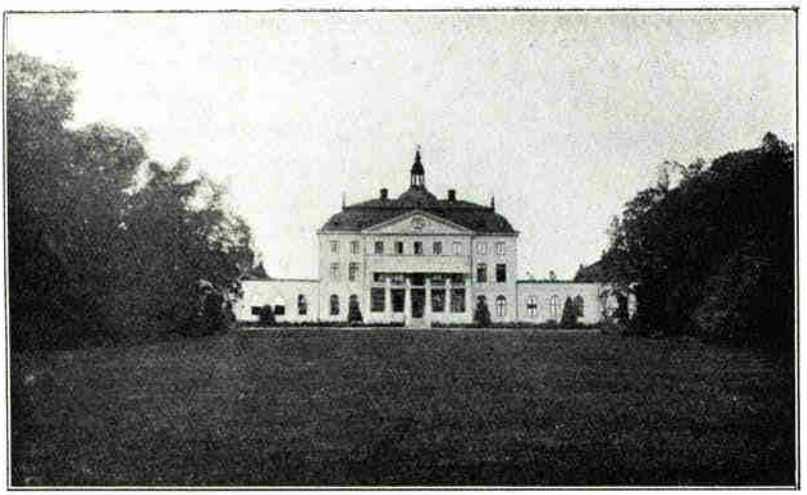

Fig. 31. Bjärka-Säby från parksidan.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

Kl. 1.30 samlades exkursionsdeltagarna till lunch å hotellet nära järnvägsstationen. Och kl. 2.22 fortsatte vår färd med tåg till Åtvidaberg — nu liksom på morgonen från Linköping i en genom järnvägsförvaltningens tillmötesgående för exkursionen särskilt abonnerad vagn. I Åtvidaberg voro bilar oss till mötes, vilka förde oss upp till trädgårdsskolan vid Västantorp, där friherre TH. ADELSWÄRD mötte och hälsade oss välkomna.

Besöket på *Adelsnäs* blev exkursionens sista och stora upplevelse! Då såväl Adelsnäsparken som ekonomiträdgården i det föregående i denna årsskrift varit föremål för mera ingående behandling, inskränka vi oss här till allenast en redogörelse för själva exkursionens förlopp med ett och annat litet detaljpåpekande.

Västantorpsbesöket inleddes med en rundtur genom trädgårdsskolans lokaler, dess lärosalar och elevrum, konserveringskök och packrum m. m. På backen utanför skolan gav därefter skolans föreståndare, trädgårdsmästare KARL ROSENGREN, en kort orienterande framställning rörande trädgårdarnas uppkomst och anläggning och tog så ledningen vid en rundpromenad genom Västantorps-anläggningarna. Området närmast nedanför skolan uptages av ett "arboretum", enligt prospektet för Adelsnäs trädgårdsskola "avsett lika mycket att främja elevernas kunskaper i växtkännedom som att för allmänheten utgöra en provkarta på prydnadsträd och buskar av sådana varieteter, som i och för försäljning i trädskolorna uppdragas". Några dendrologiska noteringar må härifrån

Fig. 32. I veranda vid Bjärka-Säby nedtill inbyggd ek.
Foto: RUTH GRILL 19 juli 1921.

särskilt anföras. *Phellodendron amurense* med sitt vackra, om asken påminnande bladverk (enl. LIND fullt härdig ända uppe i Mälardalen), den ännu föga odlade, åtminstone upp till Dalälven fullt härdiga *Rubus deliciosus* (brudhallon), den i sin ljusa grönska och ännu mera i sin röda höstdräkt vackra *Berberis Thunbergii* (japanberberis), använd som häckväxt och såsom sådan enligt uppgift synnerligen lättskött — endast de längsta grenarna behöva klippas — och slutligen en hel rad av vackra och sällsynta barrträd: pyramid-en, *Juniperus communis hibernica*, i vackert utbildad pyramidform, *Picea Abies compacta pyramidata* — här under formnamnet *pygmæa* — i mer eller mindre pyramidformiga, tätgrenade dvärgexemplar, den av pyramidform likaledes kännetecknade *Picea nigra Doumetti* (pyramidsvartgran), blågran, *Picea pungens argentea*, i svagt utbildad *pendula*-form, rikt kottebärande omorikagran, *Picea omorica*, ett två m högt exemplar av den hos oss sällsynta, långbarriga *Pinus Jeffreyi* (se fig. 33) samt vackert pyramidformig solfjädersgran, *Sciadopitys verticillata*, i ett 1.5 m högt exemplar. Å backsluttningen ned mot plantskolorna hade stenpartier anordnats, och varje art hade här, liksom även buskarna och träden, försetts med tydlig etikett i och för elevernas självstudier. Det var också mer än en av exkursionsmedlemmarna, som nu tog tillfället i akt och med anteckningsboken i hand fördjupade sina perennkunskaper. — Från Västantorps arboretum övergingo vi till de stort anlagda plantskolorna; särskilt spaljéanläggningarna blevo föremål för vår beundran och vårt intresse.

Kl. 4 e. m. väntade friherrinnan ADELSWÄRD oss med té och förfriskningar i Adelsnäs-parken. I bilar runt Bysjön och i båtar över vattnet företogs färden från Västantorp till slottet. I skuggan under jätteekarna i parken stodo borden dukade, och tacksamt hörsammades det älskvärda värdfolkets ofta manande inbjudningar. Så härligt, som de magnefika Adelsnäs-melonerna nu smakade, hade väl aldrig någonsin

denna ljuvliga frukt förr smakat oss! Det var som om de väldiga trädjättarna hade förhäxat oss och framtrollat en hart när otrolig aptit! Men så var det också jätteekar med ända till nära 6 m:s stamomkrets vid brösthöjd, vi här hade framför oss. Den största ekjätten ett stycke längre bort hade en stam om hela 6.3 m i omkrets.

Fig. 33. *Pinus Jeffreyi* vid Västantorp.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

Det vackraste återstod ännu att se, det egentliga Adelsnäs-området med dess vidsträckta trädgårds- och parkanläggningar. Friherre ADELSWÄRD tog nu själv ledningen. Först besöktes "kryddgården" och formträdgården nere vid växthusen och därefter även dessa. "Kryddgården" var en anläggning av alldeles särskilt tilltalande slag. Vi funno här en mängd av den gamla goda tidens prydnadsväxter sammanförda. Genom gården ledde en bred gräsgång med stenplattor inlagda mitt på som gångbana. En solvisare med ringformig infattning av liknande stenplattor mitt å gården förhöjde ej oväsentligt den trevna idyllen. Mellan den nedanför kryddgården liggande formträdgårdens träd- och buskrader hade allehanda modernare prydnadsväxter blivit inpassade, varje art tätt planterad å ett helt litet fält för sig. Av friherre ADELSWÄRDS förklaring härtill framgick, att han med anordningen avsett ett förenande av estetiska och praktiska synpunkter, detta tydligen ett genomgående drag hos hela denna omfattande del av trädgårdsanläggningarna — se därom närmare i baron ADELSWÄRDS uppsats "Kökskrädgård—prydnadsträdgård" i det föregående i denna årsskrift! — Som prydnadsväxterna nu anordnats, voro de alltjämt en sannskyldig fröjd för ögat, huru mycket snittblommor man än borttoge ur ett blomsterfält, hade man ändå fullt upp kvar, i det längsta hade fältet i behåll sin granna färgprakt. Trädskolornas träd och buskar representerade ett otal arter och former. För undervisningen vid trädgårdsskolan måste ju möjligast omfattande försök komma till utförande. Av samma orsaks skull hade olika typer anlagts och prövats av såväl bänkar som växthus. Framför

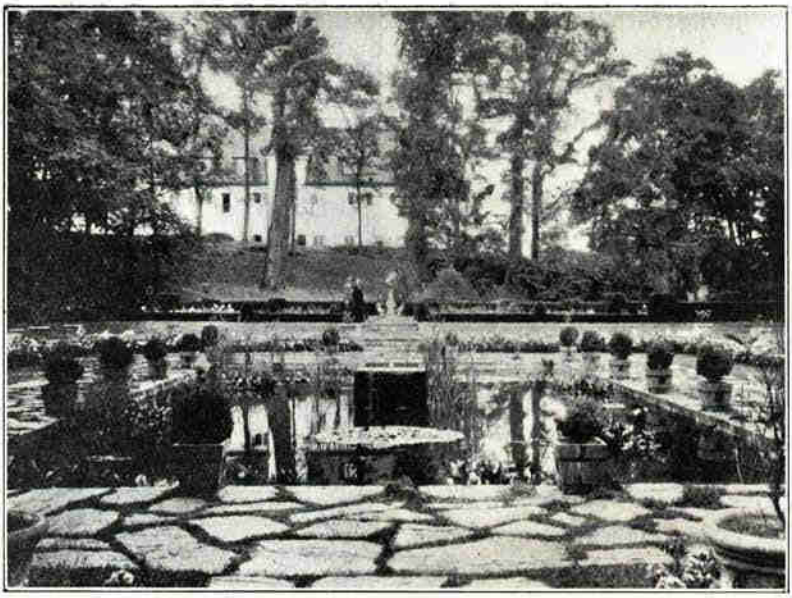

Fig. 34. Modernt anlagd damm i parken vid Adelsnäs.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

allt växthusanläggningarna voro storartade. Hela raden av växthus genomvandrades. Ett av de första, vi kommo in i, upptogs till hela sin längd av det kolossala grenverket av ett enda jättestort persikoträd. I ett annat dominerade fikon, i ett tredje de härligaste vindruvor o. s. v.

Som avslutning på sin färdledning hade baron ADELSWÄRD valt en rundtur genom Adelsnäs-parken. Och bättre hade ej heller denna vår Adelsnäs-tur någonsin kunnat avslutas. Anlagd i gammal ekbackemark på en udde ut i Bysjön hade Adelsnäs-parken redan från början alla naturliga förutsättningar att bliva vällyckad. "Konsten har icke gjort annat än hjälpt naturen, som här åstadkommit en ovanligt vacker och leende landskapsbild av höjder och dälder i mjuka linier och en rik vegetation av delvis mycket gamla träd, almar och ekar, det hela speglande sig i den omgivande sjöns klara vattenyta", heter det med allt skäl om Adelsnäs-parken i en år 1911 utgiven beskrivning över Åtvidaberg med närmaste omgivningar. För visso ha vi i Adelsnäs-parken en av vårt lands allra vackraste naturparker. Eken är det dominerande trädslaget; andra vildväxande ädla lövträd äro alm och lind. Barrträd finnas här och där insprängda i lövskogsbestånden, fläckvis t. o. m. själva beståndsbildande. Av en gång inplanterade lövträd märkes främst bok,

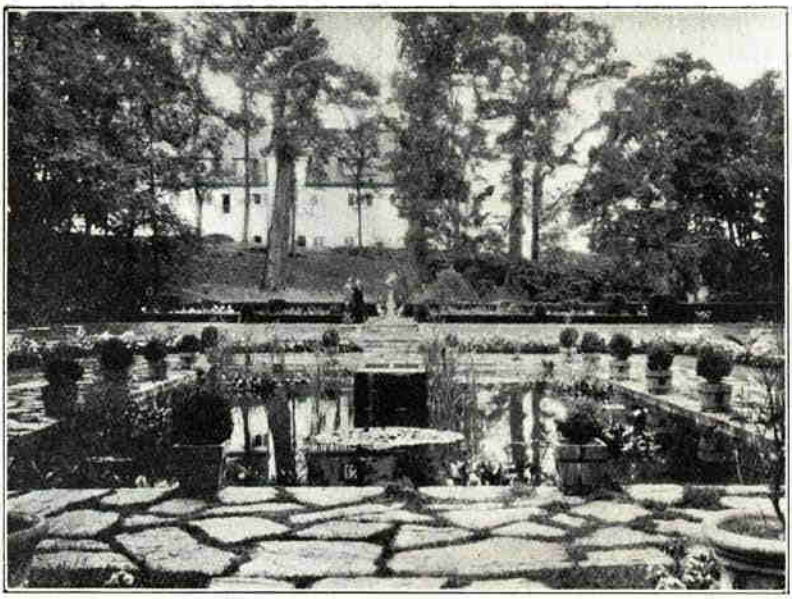

Fig. 34. Modernt anlagd damm i parken vid Adelsnäs.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

allt växthusanläggningarna voro storartade. Hela raden av växthus genomvandrades. Ett av de första, vi kommo in i, upptogs till hela sin längd av det kolossala grenverket av ett enda jättestort persikoträd. I ett annat dominerade fikon, i ett tredje de härligaste vindruvor o. s. v.

Som avslutning på sin färdledning hade baron ADELSWÄRD valt en rundtur genom Adelsnäs-parken. Och bättre hade ej heller denna vår Adelsnäs-tur någonsin kunnat avslutas. Anlagd i gammal ekbackemark på en udde ut i Bysjön hade Adelsnäs-parken redan från början alla naturliga förutsättningar att bliva vällyckad. "Konsten har icke gjort annat än hjälpt naturen, som här åstadkommit en ovanligt vacker och leende landskapsbild av höjder och dälder i mjuka linier och en rik vegetation av delvis mycket gamla träd, almar och ekar, det hela speglande sig i den omgivande sjöns klara vattenyta", heter det med allt skäl om Adelsnäs-parken i en år 1911 utgiven beskrivning över Åtvidaberg med närmaste omgivningar. För visso ha vi i Adelsnäs-parken en av vårt lands allra vackraste naturparker. Eken är det dominerande trädslaget; andra vildväxande ädla lövträd äro alm och lind. Barrträd finnas här och där insprängda i lövskogsbestånden, fläckvis t. o. m. själva beståndsbildande. Av en gång inplanterade lövträd märkes främst bok,

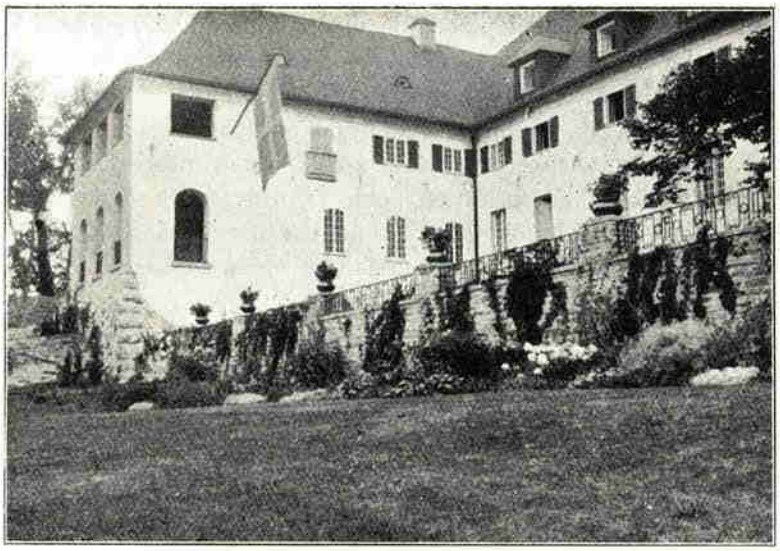

Fig. 35. Adelsnäs slott från gårdssidan.
Foto: G. V. WALBERG 19 juli 1921.

numera så gammal i gården att den i storlek och utbredning tävlar nära nog med eken. Modernare prydnadsträd äro sällsynta — man har tydligen så litet som möjligt velat våldföra sig på parkens karaktär av äkta naturpark. I anslutning till den nyuppförda slottsbyggnaden ha en del omplanteringar blivit gjorda för erhållande av utsikter ned mot Bysjön. Den vidaste utsiktsslätten träffa vi norr till nordväst om slottet, en öppen grässlätt från slottet ned till sjön, vidgande sig mot denna; man har häröver en den härligaste utsikt mot Bysjön. Närmast slottet visa några smärre anläggningar eleganta prov på rent modern parkkonst. Så framför allt den vackra dammanordningen strax väster om slottsbyggnaden (fig. 34). En särskild eloge förtjänar också den i olika blomfärger praktfulla perennrabatten nedanför den klängväxtklädda terrassmuren å slottsgården (jmf. fig 35).

Före middagen uppe i slottet måste dagens bil- och landsvägsdamm i möjligaste mån avlägsnas. Bysjöns klara vatten lockade, och många voro de herrar, som från det stilfulla badhuset i sjön togo sig ett svalkande bad före den för middagen utsatta tiden. För damerna hade gästvåningens badrum ställts till förfogande. Kl. $^1/_8$ 8 samlades vi till middag, som serverades i slottets stora matsal en trappa upp. Från salen ledde dörrar ut till terrassen eller rättare grässlätten utanför,

och vid småbord å denna placerade vi oss nu med våra rikligt belagda tallrikar. Solnedgången över Bysjön erbjöd en bedårande anblick, vackert klingande taffelmusik förhöjde ytterligare stämningen. Av fullaste hjärta instämde vi alla, då professor FRIES vid middagens slut i välformade ordalag bragte värdfolket vårt tack och för dem utbringade ett leve!

Kl. ½ 10 körde bilarna fram, och kl. 10 avreste vi med extratåg från Åtvidaberg till Linköping. Föreningens för Dendrologi och Parkvård andra minnesrika sommarexkursion var härmed ändad.

VINTERGRÖNA ARTER OCH HYBRIDER AV BERBERIS-SLÄKTET.

Det är ett icke ringa antal *Berberis*-arter med vintergröna blad, som på senare år införts i odling. Då flertalet av dessa härstamma från Syd-Amerika, är utsikten för deras trevnad här i landet icke synnerligen stor, och i själva verket äro de väl icke så särdeles lämpliga för andra landskap än Skåne, Halland och Bohuslän. Det är naturligtvis torr vinterkyla, som framför allt skadar dem.

En av de verkligt prydliga men väl för litet härdiga arterna är *B. Darwini* HOOK., en buske som når 50—100 cm:s höjd och har små, ganska vackra, omvänt äggrunda, skarptandade blad och guldgula blommor i klasar, något längre än bladen. Frukten blåsvart.

En annan art av icke ringa intresse är den mycket låga *B. empetrifolia* LAM., även denna från Syd-Amerika. Busken, som har ett utbrett växtsätt, igenkännes på sina ytterst smala blad med tillbakarullade kanter, ganska mycket påminnande om dem hos vårt svenska kråkris. Blommorna sitta ensamma eller parvis, till färgen äro de vackert guldgula. Frukt blåsvart.

En hybrid mellan dessa båda arter är *B. stenophylla*, som till sina flesta karaktärer står mitt emellan föräldrarna, men dock till bladformen mest överensstämmer med *B. empetrifolia*, medan däremot blommorna sitta i små klasar ungefär som hos *B. Darwini*. Denna buske, varav en bild bifogas, är säkerligen under sin blomning en av de vackraste prydnader för en trädgård, då det ovanligt mörkt gröna bladverket på ett mycket lyckligt sätt bildar bakgrund till de talrikt framkommande blommornas utomordentligt vackra gula färg. Den senare bör kanske närmast betecknas som ett mellanting mellan gulockra och orangegult. Såsom lätt kan ses på bilden, sitta blommorna på de under föregående sommar utvuxna, mer eller mindre vågrätt riktade, dock alltid båglikt böjda skotten. Blomningen inträffar i slutet av maj, och man skulle önska, att varje blomma gav upphov till en frukt, något som tyvärr icke är fallet. Busken är nämligen, om icke

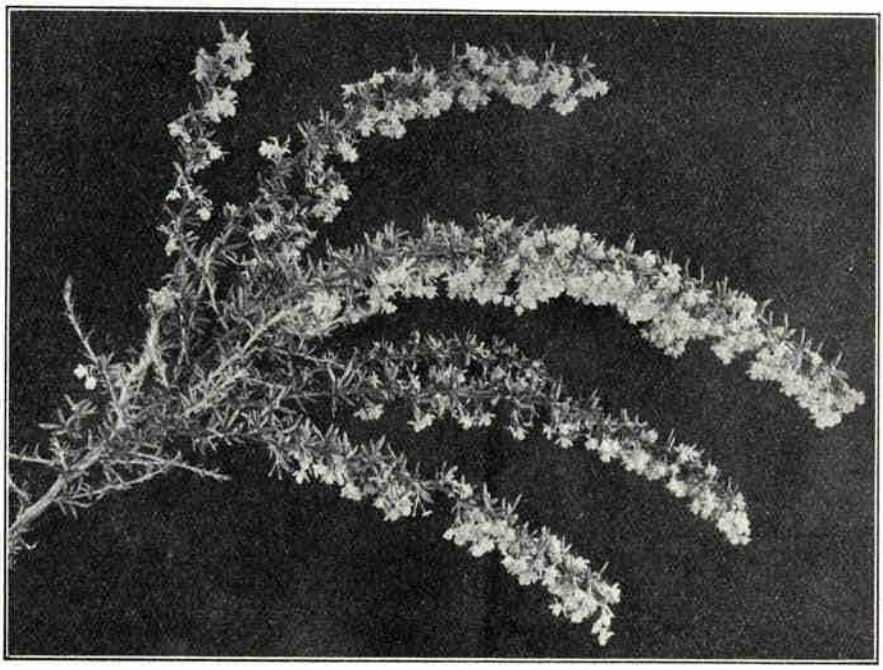

Berberis stenophylla.
Foto: C. G. DAHL.

fullständigt steril, så dock till följd av sin hybrida karaktär särdeles dåligt fruktbar, och endast här och där framkommer en liten, vackert mörkblå frukt, närmast liknande ett blåbär i storlek och försedd med ett kraftigt, blåvitt vaxöverdrag. En eller annan gång lär växten ha satt grobara frön.

Det skulle vara glädjande, om man kunde förorda denna verkligt prydliga buske till allmän odling, men tyvärr måste den liksom de flesta andra vintergröna *Berberis*-arterna hänvisas till syd-Sverige. Det har nämligen inträffat, om också endast en gång på de sista 11 åren, att en för våra trakter ovanligt sträng vinter med omkring —25° kyla kom busken att frysa ned ända till marken. Dess bättre blev skadan dock icke större, än att nya skott nästa vår sköto upp från marken, och man tröstade sig över förlusten av 2 vårars blomning, då man såg det tredje årets blomsterprakt.

Vill man kosta på busken litet extra vinterskydd i form av granrisbetäckning, kan man nog mångenstädes även utanför Skånes gränser få den att trivas.

En mycket vacker nyare art, *B. Hookeri* LEM., utmärker sig genom regelbundet växtsätt och särdeles vackra, 3—4 cm långa, lancettlika blad av starkt glänsande grön färg. Busken lär bli ett par meter hög. Vårt exemplar av denna art ser särdeles lovande ut, och om det blott uthärdar vintrarna, vilket återstår att se, borde även detta vara en värdefull tillökning i antalet vintergröna buskar.

En enda vintergrön *Berberis* kan betecknas som fullt härdig, nämligen *B. Neuberti* (*B. vulgaris* × *Mahonia Aquifolium*), och skada är verkligen, att denna egendomliga hybrid ej ses oftare här i landet. Dess blad äro av samma storlek som de hos *B. vulgaris*, men de äro försedda med långa, vassa tänder, som ge dem en viss likhet med *Ilex*-blad. De äro värdefullast under förvintern, då de ännu bibehålla sin mörkgröna färg. Senare bli de emellertid mer eller mindre bruna. Busken bör genom beskärning och gödsling hållas i kraftig växt, då det är de på sommaren utväxande långskotten, som bära de vackraste bladen.

Till *Berberis*-släktet räknas ju ibland även *Mahonia*, av vilka den välkända *M. Aquifolium* och den mindre vanliga *M. japonica* även höra till de vackraste bland vintergröna buskar. Den förra är ju alltför välkänd för att behöva ytterligare lovord. Den senare är tyvärr ömtålig under kalla vintrar, eljes i alla avseenden odlingsvärd, ej minst på grund av de välluktande, mycket tidigt utvecklade blommorna.

Carl G. Dahl.

VÄRDEFULLA ROSENNYHETER.

För 20 år sedan ansåg man, att det knappast fanns mera att vinna genom fortsatt uppdragning av storblommiga rossorter. Man hade ett sådant oändligt antal remontanter, terosor och tehybrider, och de nya sorterna skilde sig icke särdeles från dem, som redan funnos i odling. Det största intresset inom rosenvärlden ägnades just då åt uppdragandet av nya klätterrosor.

Då var det, som den framstående rosenodlaren i Lyon, M. PERNET DUCHER släppte ut i marknaden sin *Soleil d'Or* (1900), en helt och hållet ny typ, vars föräldrar voro *Rosa lutea* var. *Persian Yellow* och en röd remontantros, *Antoine Ducher*. Denna nya ros väckte stor sensation, när den först visades, ehuru den icke fyllde alla fordringar,

som en rosenvän kunde uppställa. Framför allt var formen ofta otillfredsställande.

Men dess stora friskhet och enastående färg av koppar och guld var något alldeles nytt och en värdefull grund att bygga vidare på. För varje år ha nya varieteter framkommit av de efter uppdragaren kallade pernettiana-rosorna, en del mer, en del mindre värdefulla, varav dock ingen blivit så väl mottagen som den s. k. Daily Mail-rosen *Madame Edouard Herriot* (1913). Denna ros är verkligen värd all den beundran, som den väckt, men den hotar nu att bliva epidemisk, då den planteras snart sagt överallt. Bland de bästa pernettiana-rosorna, som vi haft i odling här på Alnarp under de sista åren, vill jag nämna ett utvalt fåtal, som synas mig särdeles värdefulla: först och främst då *Constance* (1915) och *Mrs Wemyss Quin* (1914), båda med mättat gula, svagt välluktande, välformade blommor och vackra knoppar samt med skimrande, mörkgrönt bladverk. Vid de stora rosenprövningar, som årligen anordnas i London och Paris, ha båda dessa rosennyheter erhållit hög utmärkelse. Av orangegula sorter må framhållas *Marie-Adelaide, Duchesse de Luxembourg* (1913), *Louise Catherine Breslau* (1912), *Willowmere* (1913) samt *Juliet*, som, ehuru ej precis någon nyhet, särskilt bör rekommenderas på grund av sin stora vinterhärdighet uppåt landet.

Bland nya terosor och tehybrider finnes ett stort antal med ytterst delikata färger, t. ex. den ljust laxfärgade, välluktande *Ophelia* (1912), som är användbar både till grupper och snitt samt särdeles förtjänstfull till alla dekorationsändamål, *Melody* (1911) något lik Ophelia, samt den rosafärgade (vieillerose) *Mrs Charles Russell*, som härstammar från Amerika; alla dessa äro tehybrider. En extra fin teros är den mörkt orangegula *Lady Hillingdon* (1910), en skönhet av första rang, dock ganska fordrande både på läge och jordmån. Av de många nya mörkröda tehybriderna tror jag, att ingen kan mäta sig med *Hadley* (1915), som anses vara en förbättring av den klarröda, värdefulla *General Mac Arthur*. Dess goda egenskaper äro så många, att man nästan kan kalla den fulländad. Knopparna äro långa och eleganta och blommorna även i full blom utan vank och lyte. Dess allra bästa egenskap är dess fina men dock starka doft, som överträffar de flesta nya rosors. Bladverket är kraftigt och vackert mörkgrönt med dragning i mörkrött, stjälkarna äro ock av samma färg och hava ett upprätt växtsätt. Hadleyrosen blommar flitigt hela sommaren, och ännu så sent som i början av oktober stod den här i rikt flor.

Till drivning är den förstklassig och användes för detta ändamål utomlands, särskilt i Holland och England, i mycket stor utsträckning.

Två andra värdefulla röda tehybrider av härlig färg och nyare typ äro *Red Cross* (1917) och *Red Letter Day* (1915), vilka blomma flitigt hela sommaren ända till sena hösten och väl bibehålla sin färg även i skarpt solsken.

Else Dahl.

NÅGRA CRAMBE-ARTER.

Släktet *Crambe* har hittills mest varit känt genom den vanliga strandkålen, som icke blott är en köksväxt av hög rang, tyvärr dock endast känd av ett fåtal svenskar, utan därjämte en av vår västra skärgårds grannaste havsstrandsväxter.

Ännu prydligare äro dock flera av de storvuxna *Crambe*-arter, som förekomma i de östra Medelhavsländerna, och ingen av dessa arter torde oftare vara omnämnd såsom prydnadsväxt än *C. cordifolia* STEV., som härstammar från Kaukasien. Skada blott, att vad man från frö-handlarna inköper under detta namn, tillhör helt andra arter, något som upprepade gånger visat sig vara fallet, då frön hemförskrivits från Tyskland. Vanligare synes vara den spanska *C. juncea* BIEB., en annan särdeles rikblommig och reslig art, ja kanske en av de i sitt slag prydligaste örtartade s. k. solitärväxter, som odlas i våra trädgårdar. Ett sådant exemplar här vid Alnarp växer varje år upp till 1½ meters höjd och bildar ett särdeles rikt blomsterflor på sina kraftiga stänglar. Blomningen inträffar oftast i början av juli.

Bland de andra *Crambe*-arter, som här uppdragits av hemförskaffat frö, märkes även den säkerligen mindre vanliga *C. pinnatifida* BR., som lär växa vild i Ungern, Sydryssland och Kaukasien. Denna art, som igenkännes på sina djupt parflikade, smalflikiga blad och glatta stam, liknar till växtsättet den sistnämnda arten, men synes långt hastigare växa upp till starka och blomstringskraftiga exemplar, som redan i början av juni överhöljas av sin övermåttan ymniga, vita blomsterskrud. De exemplar, som figuren visar, äro högst fyra år gamla och bilda ett särdeles tätt blomstersnår, vilket, då fotografien togs, hade en höjd av 1½ meter, och den kraftiga honungsdoft, som utströmmade från blommorna, gjorde sig märkbar på ganska långt håll. Man har så få

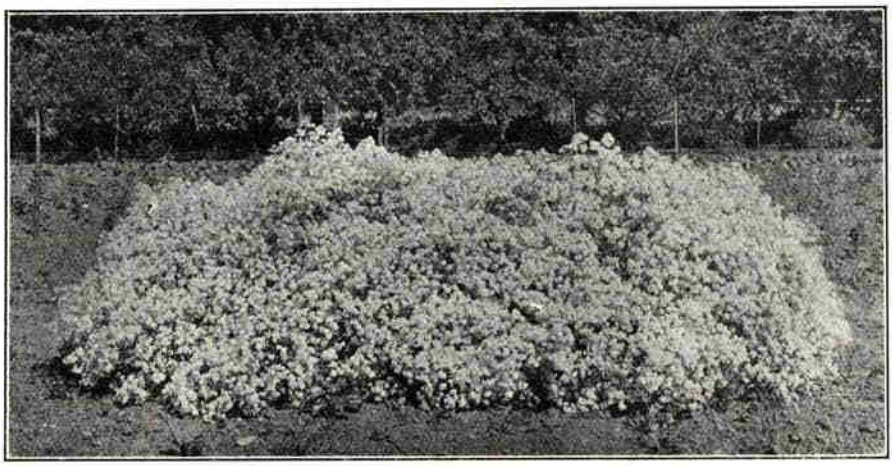

Crambe pinnatifida i Alnarps trädgård.
Foto: C. G. DAHL.

års erfarenhet om denna art, att man ännu icke hunnit använda den i mera dekorativt syfte, men det råder intet tvivel om, att den skulle lämpa sig särdeles väl för plantering på södra sidan av ett större buskage, och en rad av *Heuchera sanguinea*, planterad framför, skulle med sina vackra, röda blommor säkerligen göra en alldeles utmärkt effekt.

Liksom andra *Crambe*-arter bör väl denna planteras på jämförelsevis torr och sandig jord, varvid naturligtvis bör tillses, att den under första sommaren icke får skadas av torka. Sedan den väl vuxit ett år på platsen, har den med sina rötter hunnit till sådant djup, att den väl endast undantagsvis kan komma att lida av vattenbrist. Som så många andra steppväxter vissnar den ned mer eller mindre fullständigt under sensommaren, och det är skäl att redan dessförinnan, eller så fort blomningen är över, avskära blomställningarna, såvida man icke särskilt önskar erhålla frön, vilka denna art tycks sätta villigare än dess övriga mediterrana släktingar. Om fröna få utbildas, mattar detta givetvis plantan, men å andra sidan kan det vara intressant att låta växten självså sig, vartill den tycks ha icke så ringa benägenhet.

Carl G. Dahl.

EN PLANTERING AV ORMGRANAR.

Här och var träffa vi i skogarna, ehuru relativt sällan, mer eller mindre typiskt utbildade enstaka slok- och ormgranar. Ja, vi ha ju t. o. m. i Sverige hela bestånd av ormgranar i Orsa [1]); vilka Föreningen för Dendrologi och Parkvård kanske någon gång får tillfälle att besöka. — Några gånger ha försök gjorts med att av frö från sådana granformer söka uppdraga plantor av slok- eller ormgran, men man har som regel erhållit en mycket liten procent dylika. Det torde därför vara av intresse för Lustgårdens läsare att erfara något från en verkligt lyckad ormgransplantering.

I Strömsbergs trädgård utanför Jönköping växer en väl minst omkring 70 år gammal ormgran (fig. 1), som är cirka 15 meter hög och vid brösthöjd har en diameter av 35 cm. Grenarna äro långa, hängande, de nedre ända till 3 meter långa (se fig. 2). — Denna gran växte ursprungligen vid "Råslättshagar" men inflyttades för 50 à 60 år sedan i trädgården, sannolikt av en tysk skogsman GADAMER, som verkade å Strömsberg. Vid Råslätts utgård kvarstår ännu en, ehuru något mindre ormgran.

År 1903 upptäckte nuvarande ägaren av Strömsberg, kammarherre FR. VON ESSEN, å gräsvallen i trädgården cirka 20 meter från moderträdet en mindre ormgransplanta. Denna planta, som nu är omkring 3 meter hög, gav baron V. ESSEN anledning att insamla kott från den äldre ormgranen. Fröet utsåddes i en plantskola i trädgården, och plantorna utsattes å "Hanse's kulle" i Strömsbergs hagmarker. I den nu cirka 3 meter höga planteringen kunde man vid mitt besök denna höst urskilja ej mindre än 22 exemplar, som voro mer eller mindre typiska ormgranar (se trädet i mitten på fig. 3). Men det finnes också typer, som övergå till *f. monstrosa* LOUDON, d. v. s. mer eller mindre fullständigt sakna grenkronor. Av dessa "käpptyper", som baron VON ESSEN kallar dem, kunde iakttagas 6 individ. En mindre utpräglad sådan synes t. v. på fig. 3.

[1]) HENRIK HESSELMAN: Beståndsbildande ormgran, *Picea excelsa* LINK f. *virgata* JACQ. Medd. från Statens Skogsförsöksanstalt, h. 5. Skogsv. tidskr. 1908.

Gunnar Schotte.

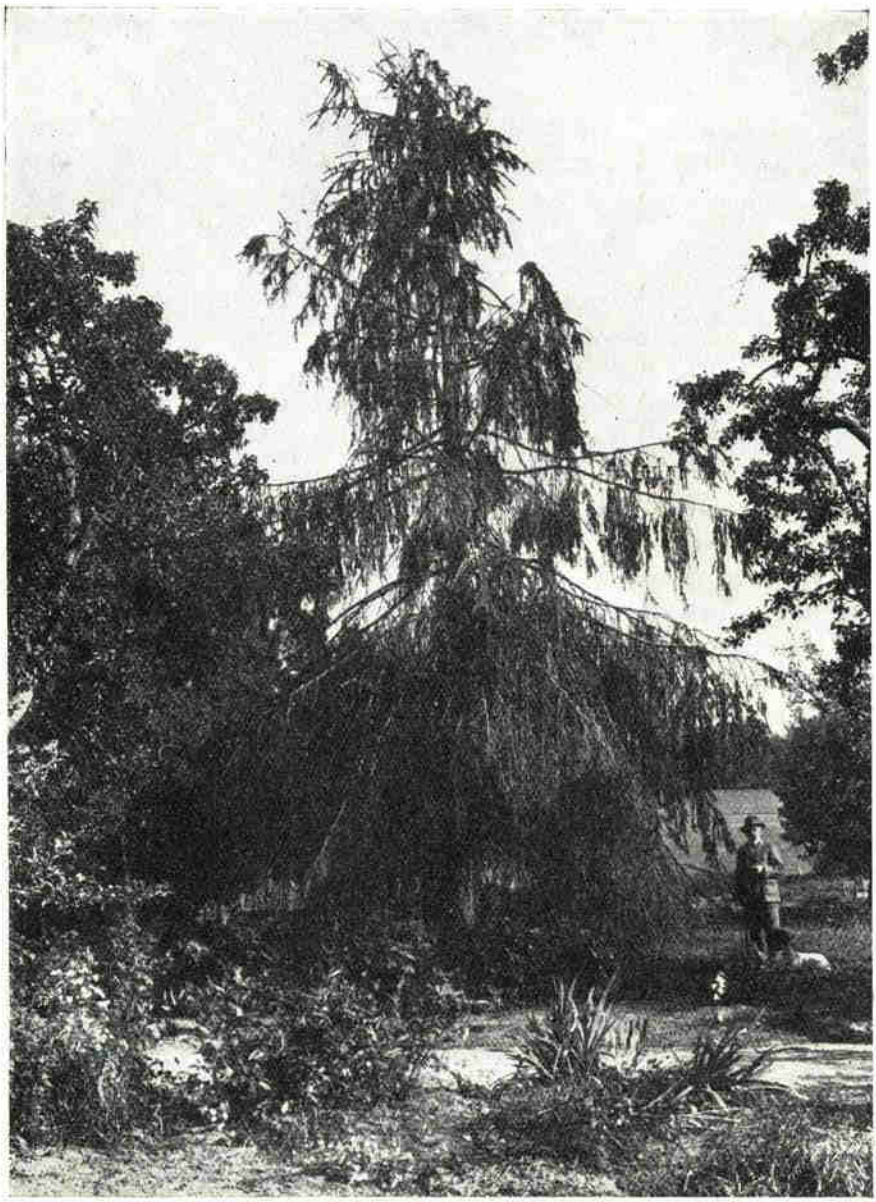

Fig. 1. Den stora ormgranen i Strömsbergs trädgård utanför Jönköping.
Ur Statens Skogsförsöksanst. saml. Foto: G. SCHOTTE 25 sept. 1921.

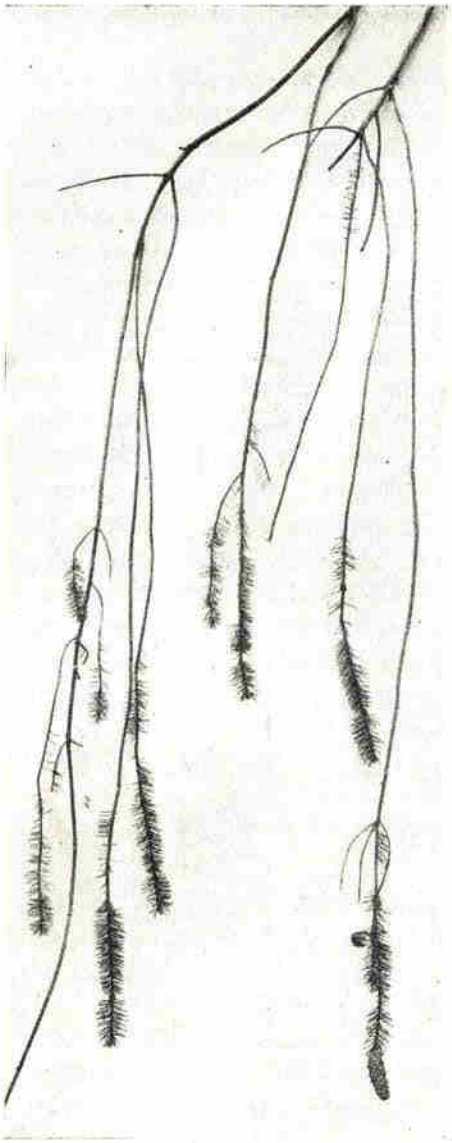

Fig. 2. 3 meter långa grenar med kott från ormgranen vid Strömsberg.

Ur Statens Skogsförsöksanst. saml.

Fig. 3. Från den 15-åriga planteringen av ormgran. I fonden synes typiskt blivande ormgran. Till vänster står en särdeles grenfattig typ, närmande sig f. *monstrosa* LOUDON.

Foto: G. SCHOTTE 25 sept. 1921.

SAMMANVUXNA EKAR.

Sammanvuxna ekar. Skåne, Klippan, invid Rönneåns södra strand.
Foto: CLAËS HEDEBY.

En mindre vanlig sammanväxning mellan tvenne ek-stammar visar närstående, av forstmästare CLAËS HEDEBY insända bild. Från den ena eken (t. h. å bilden) har en kraftig grenstam växt in i och fullständigt sammansmält med den andra ekens huvudstam, varefter näringsströmmen från den förstnämnda så gott som helt letts över i denna; på eken t. h. å bilden är toppen ovan sammanväxningsgrenen nu nästan torr. Om träden få stå orörda, tills den torkande ektoppen helt bortfallit, kommer den livskraftiga vänstra eken att framstå såsom typiskt "tvåbent", något för ek synnerligen sällsynt. Ekstammen t. v. mäter vid brösthöjd å högkant 56, å lågkant 36 cm i diameter, stammen till höger resp. 40 och 36 cm; vänstra eken är c. 18 m hög, den högra allenast 6 m. Träden växa å Klippans Pappersbruks mark invid Rönneåns södra strand.

N. S.

FLAGGSTÅNGEN I KEW BOTANISKA TRÄDGÅRD.

Då årets exkursionsdeltagare vid Skarpudden å Jönåkers häradsallmänning blevo i tillfälle att se en "naturlig" flaggstång om något över 100 fots höjd (29.8 m) — den högsta i Sverige sades det — kan det måhända vara av intresse för Lustgårdens läsare att få veta något om "the tallest in the world", som flaggstången i Kew garden antagligen är. Den restes förra året och skänktes av den kanadensiska regeringen. Det är en *Pseudotsuga Douglasii*, huggen i British Columbia, 30 miles norr om Vancouver City. Trädet var omkring 400 år gammalt, 290 eng. fot högt och 6 fot i stamdiameter. Man fällde en 4—5 st. träd, innan man fick ett, som var fullt tillfredsställande. Den av trädet erhållna flaggstången är 214 eng. fot (65¼ m) hög och mäter 33 tum i diam. vid marken och 12 tum i toppen.

M. P. A.

TECOMA RADICANS OCH MYRORNA.

Som ett tillägg till vad som förut i denna årsskrift, sid. 78, nämnts om arten i fråga, må här följa ett litet meddelande av såväl praktiskt som kuriositetsintresse. Av de beskrivna praktfulla blommorna hava vi åtminstone här på Svalöv ej fått så stor glädje, som bort kunna påräknas. Detta genom myrornas ingripande. Att dessa alltid i sådana massor uppträda på *Tecoma*, förklaras därav, att på dess bladskaft finnas ett slags honungsvårtor, extraflorala nektarier, som avsöndra en tydligtvis särskilt lockande, söt saft. Allra hälst utfodras denna under den varmaste delen av sommaren till de små djurens mjölkkor, bladlössen, vilka då i stort antal föras dit och, sedan de sugit sig fulla av den klara vätskan, genom lämplig behandlig lockas att leverera denna till sina glupska herrar. Men inte nog härmed. Myrorna ha också listat ut, att de köttiga, saftiga blomknopparna lämpa sig till föda, troligen för larverna. Så snart blommorna äro fullt utbildade och färdiga att öppna sig, uppsökas de nämligen av myrorna, som av kronbladsflikarna utsåga runda stycken av 4—5 mm:s genomskärning, dem de ila åstad med, ställda på kant över huvudet. Intressant nog alltså fullständigt samma manöver, som de bekanta tropiska bladskärarmyrorna utföra vid insamlingen av sina lager. Vissa år går denna proviantering som sagt så långt, att knappast någon enda blomma lämnas oskadad.

N. H. N.

L I T T E R A T U R.

GAMLA TRÄD I SKÅNE.

Under denna rubrik har WALDEMAR BÜLOW i Skånes naturskyddsförenings publikation "Skånes Natur" lämnat en rikt illustrerad redogörelse för en del i Skåne kvarvarande jättar av ek, bok, alm, ask, kastanj och valnöt.

Den till omfånget största och kraftigaste av Skånes ekar är en väldig jätte i herrgårdsparken vid Bosjökloster (se figuren). Eken, som är Skånes till omfånget största träd och även ett av de största i Sverige [1]),

[1]) Sveriges till omfånget största träd är den stora eken å kronoegendomen N. Kvill i Rumskulla, Kalmar län. Den har vid brösthöjd ett omfång av 12.75 m.

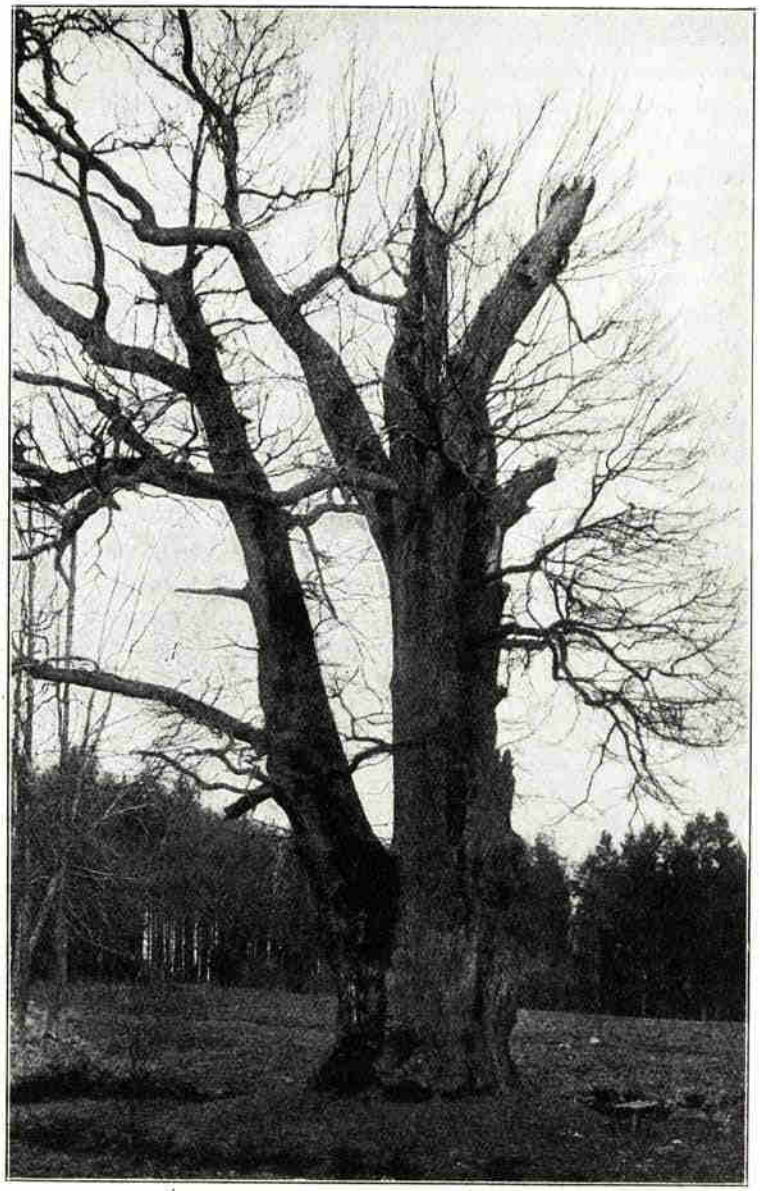

Skånes största träd. Jätte-eken vid Bosjökloster.
Foto: H. GRANVIK.

har vid marken en omkrets av 10.86 m. En meter ovan marken mäter den 8.1 m, 2 meter högre är måttet 8.30 m och 4 meter högt upp är omfånget 10.22 m. Det gamla trädet, som är omkring 30 m högt, är djupt ihåligt, bär upprepade märken av åskslag men har alltjämt en rik bladskrud.

N:r 2 i ordningen av Skånes ekar är Killerödseken i Billinge socken och å Trolleholms ägor. En meter ovan marken är dess omfång 9.30 m. Och n:r 3 av ekarna där står i Svaneholms park i Skurups s:n, med ett omfång vid brösthöjd av 8.30 m. Båda dessa ekar ha sitt ihåliga inre omformat till små rum, med bord och bänkar.

Skånes till omfånget största bok växer i Kulla Gunnarstorps park, en jätte, som vid brösthöjd har ett omfång av 6.13 m. Trädet är knottrigt i stammen och illa fårat av tiden men är fortfarande livskraftigt. Näst det i ordningen komma två till omfånget — 5.30 m vid brösthöjd — lika stora jättar av bok, den ena i skogen vid Maltesholm, den andra i Åkarp i S. Mellby socken.

Underliga äro de s. k. paraplybokarna i Skåne. De mest bekanta äro de vid Lindholmens gård i Svedala socken, av professor GUNNAR SCHOTTE beskrivna och avbildade i Skogsvårdsföreningens Tidskrift 1908, s. 271. BÜLOW omnämner nu och avbildar en lika stor sådan, en praktfull paraplybok å Abusa gårds ägor i Hellestads s:n (omkrets vid brösthöjd 2.41 m).

Av alm finnas i Skåne många gamla, kraftiga jättar. Förf. omnämner två sådana om vardera 6 m:s omfång vid brösthöjd, enligt uppgifter, som dock ej hunnit kontrolleras. Den största alm, han i Skåne mätt, står i en allé vid Trolle Ljungby. Den mäter 5.40 m. N:r 2 är en alm med 5.25 m och n:r 3 en dito med 5.23 m i omfång vid brösthöjd. Den sistnämnda står i den berömda almskogen vid Örup och har på centimetern samma mått, som nåddes av den nu fällda s. k. Linnéanska almen å universitetsplatsen i Lund.

De till omfånget största askarna i Skåne finnas vid Torup (6.14 och 4.87 m vid brösthöjd). N:r 3 i Skåne är en ask i Fjärrestads s:n, Luggude härad. Dess motsvarande mått är 4.60 m.

Den största äkta kastanjen i Skåne — och antagligen även i Sverige — finnes å Kulla Gunnarstorp, ett härligt ex. med ett omfång vid brösthöjd av 3.24 m. N:r 2 står å Rydsgård (3.20 m).

Av vanlig hästkastanj har Lund det största exemplaret, det ståtliga trädet i den s. k. filosofgången å Lundagård. Det har ett omfång vid brösthöjd av 4.83 m. Ett annat, i L:a Råby vid Lund, mäter 3.60 m.

Och Skånes största valnötsträd växer i C. J. GRÖNBERGS trädgård vid St. Östergatan i Ystad. Det når 3.55 m i omkrets vid brösthöjd. N:r 2 står i Kulturhistoriska muséets trädgård i Lund (3.30 m) och n:r 3 i parken vid Trollebergs gård nära Lund (3.13 m).

W. B.

S. YTREBERG: Hagebok for Nord-Norge. 198 sid. Tromsø 1921.

Om vi sydsvenskar och även de trädgårdsintresserade bland oss ha svårt att föreställa oss möjligheterna för trädgårdsskötseln i Norrland, så äro vi säkert ännu mera okunniga om vad som kan odlas i norra Norge. Så mycket större skäl kan det vara att göra sig underrättad om, huru långt nordgränsen i själva verket går för en hel del av våra vanliga trädgårdsväxter, och en bätttre ledare i detta avseende än den bok, vars titel läses här ovan, lär väl knappast erhållas. Författaren, vilken som lärare är verksam uppe i Tromsö och där praktiskt sysslat med trädgårdsskötsel i 25 års tid, har gjort sig känd som en både kunnig och duktig trädgårdsman, och han bör sålunda ha de bästa förutsättningar, då han går till verket att på uppdrag av Troms landbruksselskap skriva en trädgårdsbok för Nord-Norge.

Först får man göra bekantskap med temperaturförhållandena däruppe, och det anföres, att om också våren kommer tämligen sent, den dock följes av en jämförelsevis varm sommar (juli-isotermerna ligga dock 3—5° under Haparandas temperatur), men särskilt är hösten gynnsam, därigenom att nattfroster icke behöva befaras förrän ganska sent. Sålunda beröres Lofoten av 0°-isotermen senare än Uppsala, och frostdagarna äro i Tromsö blott 17 dagar fler än i Eidsvoll, strax norr om Kristiania.

Författaren meddelar åtskilliga exempel på lyckade trädgårdsodlingar ganska långt norrut. Vi höra sålunda, att ännu uppe vid Bodö har bedrivits en ej föraktlig försöksverksamhet med köksväxter, och stora vinbärs-odlingar finnas där. Äppleträd och surkörsbär giva mogen frukt ännu uppe vid Leivset vid Saltenfjord ovanför 67 breddgraden, och staten har en skogsplantskola icke långt därifrån. Vid Svolvær på Lofoten omnämnes en vällyckad drivhusodling, den nordligaste i världen. Komma vi till Tromsö, träffa vi tämligen stora odlingar av av både köksväxter och blommor, däribland en vid Björknäs med icke mindre än 1,2 hektar handelsträdgård. Ja t. o. m. uppe vid Ham-

merfest odlas både rönn, sälg och en hel del blommor, t. ex. *Pyrethrum*, *Spirea aruncus* m. fl. Ännu högre gå nejlikor, som ha lyckats förträffligt vid Honningsvåg på Norges nordligaste ö (71 breddgraden). En bild visas från en trädgård inne i Vadsö, som verkligen gör intryck av stor yppighet, ej minst genom de kraftiga klätterväxter, antagligen humle, som klättra upp kring fönstren även i andra våningen.

Det största intresset för denna tidskrifts läsare tilldrager sig väl kapitlet om träd och buskar, och här uppräknas ett stort antal arter, som växa och trivas i dessa trakter. Bland de mera ömtåliga träden nämnes hästkastanj, som fordrar skyddad plats men har lyckats ända upp till Vestfjorden, och detsamma gäller om bok, ask, lind, *Malus prunifolia* och *M. baccata*. Härdigare äro popplar, oxel, hägg, alm, vanlig lönn och naturligtvis gråal, som går ända upp i Troms fylke intill 70 breddgraden, åtföljda av *Cratægus coccinea*, *C. sanguinea*, *Cornus alba*, *C. sibirica*, *Amelanchier* (flera arter), guldregn, syren, olika *Lonicera*-arter, *Potentilla fruticosa* och *Rosa lutea* var. *Persian Yellow*, *R. rugosa* och *R. rubrifolia*, medan varieteter av *Rosa alba* och *R. centifolia* icke synas vara fullt så säkra. Ännu härdigare och sålunda nående upp till ishavet, blott något skydd beredes mot stormen, växa den vanliga sälgen, rönnen, de härdiga spireorna (*S. chamædryfolia* och *S. sorbifolia*), *Rosa cinnamomea* (även den dubbelblommande formen), röda vinbär, *Caragana* och naturligtvis björk. Av barrträden uppräknas en hel del arter, och man får veta, att *Abies balsamea* och *A. pectinata* trivas i samma zon som lind och ask. *Abies Nordmanniana* har uthärdat t. o. m. i Tromsö i många år men växer icke på höjden. *A. sibirica* och *A. subalpina* tyckas icke ha försökts annat än på enstaka platser. *Larix sibirica*, *Picea Abies*, *P. alba* och *P. Engelmanni* ha lyckats i samma trakter som alm m. fl., och detsamma gäller även *Pinus Cembra* f. *sibirica*. Härdigast av alla barrträd är *Picea pungens*, som icke ens lidit särdeles mycket på för stormen utsatta platser.

Slutligen uppräknar författaren en så stor mängd perenna och annuella blomsterväxter med angivande av deras härdighetsgrad; att det här skulle bli för långt att återge ens det väsentligaste av hans framställning, liksom jag också måste förbigå kulturbeskrivningarna. Den som intresserar sig för saken, må varmt tillrådas att taga del av arbetet, och han skall överraskas av att författaren kunnat samla erfarenhet om ett så stort antal delvis i odling tämligen nyinförda fleråriga blomsterväxter.

C. G. D.

FÖRTECKNING ÖVER NYUTKOMMEN LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Efterföljande förteckningar upptaga den under år 1920 i svenska bokmarknaden utkomna litteraturen i hithörande ämnen samt viktigare och större arbeten från andra länder. Ur tidskriftsgrannar i Skandinavien ha upptagits viktigare uppsatser och meddelanden. Som emellertid ett par tidskrifter ej förekomma i de svenska biblioteken, är denna förteckning ur tidskrifterna tyvärr ej alldeles fullständig.

I allmänhet äro här medtagna beskrivningar om träden (även i skogsbruket) och deras vård, men däremot ej arbeten om deras ekonomiska avkastning och tillgodogörande, vilket måste räknas till den rena skogshushållningen. Arbeten rörande träd och buskar av pomologiskt intresse upptagas i allmänhet, men däremot ej rena pomologiska uppsatser om olika äpplesorter och dylikt.

---

1. STÖRRE DENDROLOGISKA ARBETEN, UTGIVNA UNDER ÅR 1920 (1919).

Annual progress report upon state forest administration in South Australia for the year 1919—20. Adelaide 1920. 12 sid. fol. 4 kartor. 12 fig.

Barth, Agnar, Skogbrukslære I. Hygstsystemene og Skogens naturlige foryngelse. 3:dje gjennemsete og forøkede udgave. Kristiania 1920. Grøndahl & Søns forlag. 208 sid. 48 fig.

Beekman, H., 78 Preanger- houtsoorten. Beschrijvning, afbeelding en determinatietabel. Batavia 1920. 8:o. (Mededeelingen van het proefstation voor het boschwezen. N:o 5.) 186 sid. 60 planscher.

Beer, Oscar Ad. och *Sjöholm, L. G.,* Ungdomens skogsbok. En läsebok om Sveriges skogar och deras vård. Andra upplagan på grund av K. Domänstyrelsens uppdrag granskad av *Gunnar Schotte.* Stockholm 1920. 120 sid. 63 fig. Pris 3 kr.

Borgmann, W., Die Begründung und Erziehung von Holzbeständen. Für Waldbesitzer, Forst- und Landwirte und für jüngere Forstleute zur Unterweisung in waldbaulichen Praxis. Zugleich 4:e gänzl. umgearb. Aufl. von Urff, Forstkulturen. Berlin 1920. 8:o.

Bruun, Svend og *Lange, Axel,* Danmarks Havebrug og Gartneri til Aaret 1919. Udviklingen gennem Tiderne. 767 sid. med 300 illustrationer. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag. København og Kristiania 1920.

Burger, D., Beiträge zur Lebensgeschichte der Populus tremula L. Disertation doktorale à l'Ecole polytechnique fédérale. 79 sid. Zürich 1920.

Chancerel, Lucien, Flore forestière du Globe. Principaux arbres forestiers. Leurs caractères, leurs stations, leurs sols, leurs races, les qualités de leur bois, leurs produits, leur emploi cultural, leurs ennemis. Paris 1920. Gauthier-Villars et C:ie. 738 sid. Pris 45 frs.

—, Precis de botanique forestière et biologie de l'arbre. Exposé suivant une methode nouvelle et comprenant l'anatomie et la physiologie végetales avec applications practiques à l'arboriculture et à la sylviculture. Paris, Nancy, Strasbourg 1920. Berger-Levrault. 284 sid. 191 fig. Pris 18 francs.

Church, A. H., Form-factors in Conifære. Oxford .... 1920. 8:o. (Botanical memoirs. N:o 9.)

Correvon, Henry, Nos arbres dans la nature. Genève 1920. Édition Atar. 364 sid. och 24 fig. i texten jämte 100 färglagda planscher efter akvareller av *A.* och *F. Correvon.* Tysk upplaga: "Unsere Bäume", utgiven i Bern 1920. F. Zarn.

Coltman-Rogers, Charles, Conifers and their Characteristics. London 1920. John Murray. 333 sid. med 4 fig. och 4 planscher. Pris bunden omkr. 22 kr.

Dahl, Carl G., Handledning i beskärning av fruktträd. Stockholm 1920. 52 sid. Pris 1 kr.

Eriksson, Johan, Hallands Väderö, Hovs Hallar. Stockholm 1920. Björck & Börjesson. 160 sid. samt en försättsplansch och 23 bilder i texten.

Farres, Reginald, The English Rock-Garden. London 1919. T. C. & E. C. Jack. 2 band om 500 sid. vardera och 102 tavlor.

Fitschen, Jost, Gehölzflora. Ein Buch zum Bestimmen der in Deutschland und den angrenzenden Ländern wildwachsenden und angepflanzten Bäume und Sträucher. Leipzig 1920. Quelle & Meyer. 221 sid. 342 fig.

Forest Trails and Highways of the Mount Hood Region. Oregon National Forest. Oregon. U. S. Depm. of Agr. Contribution of the Forest Service. 32 sid. 4:o. 19 fig. 2 kartor. Washington 1920.

Gram, Hans og *Gram, Michael,* Frugtavl. København 1920. N. C. Roms Forl. 219 sid.

Guyot, Henry, Le Valsorey. Esquisse de botanique géographique et écologique (Com. phytogéographique de la societé Helvétique des Sciences Naturelles. Matériaux pour le levé géobotanique de la Suisse 8). Zürich 1920. 155 sid. Pris 5: 50 fr.

Henry, Augustine and *Flood, Margaret G.,* The Douglas firs. A botanical and silvicultural description of the various species of Pseudotsuga. Dublin 1920. (Proceedings of the Royal Irish Academy, vol. xxxv ser. B. n:o 5). 28 sid. med 3 planscher.

Homèn, Theodor, Ostkarelen och Kola lappmark. Skildrade av finska natur- och språkforskare. Helsingfors 1920. Söderström & C:o förlagsaktiebolag samt Alb. Bonnier. Stockholm 1920. 374 sid. 61 fig. och 14 kartor.

Howard, A. L., A Manual of the Timbers of the World, their Characters and Uses. London 1920. Macmillan & C:o. 446 + XVI sid. Pris 30 s.

Jensen, J., Havens Pasning Aaret rundt. Vejledning i Køkken-, Frugt- og Blomsterhaven. 4 Opl. København 1920. Gads forlag. 64 sid. Pris kr. 1: 20.

Juncker, Nicolaus, Den danske Landmandsbog. II. Bind. Havebrug og Frugtavl. Junckers Forlag.

Kirsten, Walter, Das Gartenleben. Nürnberg 1919. Carl Koch. 222 sid.

Koch, Elisabeth, Hemträdgården. Fören. Marthas skrifter. Helsingfors 1920. 126 sid. Pris 3: 50 fmk.

Lind, Gustaf och *Nohlgård, Erik,* Kyrkogården. Kort handledning vid utsmyckning av våra gravar. Stockholm 1920. 40 sid. stor 8:o. Pris 6 kr.

Lind, Gustaf, Fruktodling på kalljord. 3:e uppl. Stockholm 1920. Wahlström & Widstrand. 310 sid. Pris kr. 9: 50.

—, Våra frukter och bär. 2:a uppl. Stockholm 1920. Wahlström & Widstrand. 168 sid. Pris inb. kr. 10: 50.

Lysbakken, Sigurd, Kortfattet lærebok i havedyrkning. 6. oplag. Kristiania 1920. H. Aschehoug & C:o. 240 sid. Pris kr. 7: 20.

Mariboe, Carl, Illustreret Havebog. I. Del. H. Hagerups Forlag. København 1920. Cirka 600 sid.

Melander, Sigrid, Trädgårdsbok för lanthushållsskolan och koloniträdgården. Uppsala 1920. J. A. Lindblads förlag. 133 sid. Pris kr. 4: 25.

Mulford, F. L., Beautifying the Farmstead. U. S. Departm. of Agriculture. Farmers' Bulletin 1087. Washington 1920. 65 sid. 66 fig.

Pedersen, Lauritz, Kronborg have. København 1920. G. E. C. Gads forlag.

Pearson, R. S., Note on Pyinma, Ajhar or Jarul wood, Lagerstroemia Flos Reginae Retz. Calcutta 1920. 8:o. (Forest bull. N:o 40, 1920.)

Petersen, O. G., Forstbotanik. Paa Grundlag af Forelæsninger ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Anden udgave. København 1920. Gyldendalske Boghandel — Nordisk Forlag. 474 s. och 243 fig.

Schotte, Gunnar, Beskrivning över Statens skogsförsöksanstalts försöksytor å Omberg. (Skogsförsöksanstaltens exkursionsledare I.) Stockholm 1920. 40 sid. med 5 fig., därav en kartskiss över Omberg. Pris häftad 2 kr. Rekvireras från Statens skogsförsöksanstalt.

Schröder, Georg, Die Lärche nach ihrer besonderen forstlichen Eigenart, ihrer Bedeutung für den deutschen Waldbau. Könitz in Thür. 1920. Hermann Heck. 3: 50 mark.

Simmons, Herman G., Våra vanligaste vilda växter och de växtsamhällen, vari de ingå. 36 tavlor i färgtryck efter teckningar av A. S. och Th. Ekblom, J. E. Lange och M. C. Skovgaard. 2:a tillökade och genomsedda upplagan. Lund 1920. Gleerupska bokh. 56 sid. Pris 9 kr.

Skottsberg, C., Göteborgs botaniska trädgård. Handledning för besökare av naturparken. Göteborg 1920. 32 sid. med 5 fig. och en större karta i färger. Pris 1 kr.

Smith, Harald, Vegetationen och dess utvecklingshistoria i det centralsvenska högfjällsområdet. (Norrländskt handbibliotek IX.) Uppsala & Stockholm 1920. 238 sid. 41 fig. och 2 större kartor. Pris 12 kr.

Solla, R. F., Holzgewächse zur Winterzeit. Anleitung zum Bestimmen entlaubter Holzgewächse. Freiburg 1920. Theodor Fischer. 42 sid. 50 fig. Pris 2: 40 mark.

Sterret, William Dent, Jack Pine (Pinus banksiana). U. S. Dep. of Agricult. Bull. 890. Washington 1920. 47 sid. 33 fig.

Sørensen, H. L., Norsk flora til bruk ved skoler og botaniske utflugter. Tiende udgave ved overlærer E. Jørgensen. Kristiania 1920. H. Aschehoug & C:o. XXXII + 223 sid.

Tengwall, Tor Åke, Die Vegetation des Sarekgebietes. Erste Abteilung. (Naturwissenschaftliche Untersuchungen des Sarekgebirges in Schwedisch Lappland, geleitet von D:r Axel Hamberg. Bd. III. Botanik, Lief. 4.)

Unwin, A. H., West African forests and forestry. London 1920. 8:o.

van Vloten, Willem, Vom Gartengenuss. Jena 1919. Eugen Diederichs.

Voss, Andreas, Botaniches Hilfs- und Wörterbuch für Gärtner, Gartenfreunde und Pflanzenliebhaber. 5. Aufl. Berlin. P. Parey. 243 sid. Pris bunden 15 mark + 20 % tillägg.

Wegge, Paul, Vejledning i Behandling af smaa Skovejendomme. Udgivet af Dansk Skovforening med Tilskud fra Landbruksministeriet og Julius Skrikes stiftelse. Gyldendalske Boghandel. Nordisk forlag. Kjøbenhavn og Kristiania 1920. 128 sid. 71 fig. Pris bunden 4 kr.

* * *

Aarbog for Gartneri 1920. Utg. av alm. Dansk Gartnerforening. 188 sid.

Balfour, Boyley, New Species of Rhododendron. Notes from the Royal Bot. Garden 1920. S. 85—186.

Bulletin de la *Société Dendrologique de France* n:o 35—37. Paris 1920. Adr. *M. Hickel,* Rue Camp-la-garde 11 à Versailles.

Gartenschönheit, eine Zeitschrift mit Bildern für Garten- und Blumenfreund für Liebhaber und Fachmann in Gemeinschaft mit *Karl Foerster, Harry Maass* und *Camillo Schneider* herausgegeben von Oskar Kühl. Berlin 1920. 220 sid. 4:o. Talrika illustr. Pris 20 kr.

Havebruket. Beretninger fra Statens Gartnerskole og Havebruksskolene m. v. for året 1918. Kristiania 1920. Tillegg G til landbruksdirektørens beretning. 104 sid. 39 fig.

Lustgården. Årsskrift för föreningen för Dendrologi och Parkvård. Redaktör *N. Sylvén.* 8 planscher, 200 sid. och ett stort antal illustrationer i texten. Landskrona 1920. Pris 15 kr.

Mitteilungen der *Deutschen Dendrologischen Gesellschaft* 1920, 408 + IV sid. Red. Dr. *Graf v. Schwerin,* Thyrow.

Notes from the Royal botanic Garden Edinburgh. Vol. XII. Numbers LVII—LIX.

Program för Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursion den 28—30 juni 1920. Landskrona 1920. 8 sid.

Sveriges natur. Svenska naturskyddsföreningens årsskrift 1920. 11 årg. Stockholm 1920. 199 sid. med 192 illustr., 6 försättsplanscher och 2 kartor. Pris 7 kr.

Transactions of the *Royal Scottish Arboricultural Society,* vol. XXXIV (1920) 120 + 32 + 232 + 39 sid. Red. *Robert Galloway,* Edinburgh.

---

2. UR DEN SKANDINAVISKA TIDSKRIFTSLITTERATUREN 1920.

a) *Svenska tidskrifter.*

Arnman, P. A., Våra svenska nationalfrukter. Svensk Trädgårds-Tidning 1920, s. 56—57, 62—63, 70—71, 78.

Ausenius, K. J., Plantera hassel. Täppan 1920, s. 153.

Berg, Bengt, Vad skola vi göra med ekskövlarna? Sveriges natur 1920, s. 55—66.

Björklund, Gunni, Något om en kvinnlig trädgårdsskola. Lustgården 1920, s. 119—124.

Bovin, Knut, Dubbelblommande Deutzia. Viola 1920.

Cederpalm, Enoch, Ovanför ekgränsen härdiga prydnadsträd och parkbuskar. Lustgården 1920, s. 67—72.

Claesson, Hilding, Kan man genom lämplig gödsling förebygga angrepp av krusbärsmjöldaggen. Täppan 1920, s. 56—57.

Dahl, Carl G., Henry Milner och engelsk parkkonst. Lustgården 1920, s. 9—18.

Carl G. Dahl, Ryfors. Lustgården 1920, s. 19—30.

—, Ett par intressanta buskar. Decaisnea Fargesii och Citrus trifoliata. Lustgården 1920, s. 148—152.

—, Några nyare schersminer. Lustgården 1920, s. 154—155.

—, Viburnum Carlesii. Lustgården 1920, s. 155—156.

—, Vindskydd för fruktträdgården. Svenskt Land 1920, s. 61—62.

—, Riktlinjer för svensk päronodling. Sveriges pom. fören. årsskr. 1920, s. 55—70. Handl. till lantbruksveckan 1920, s. 175—190.

Dahl, Else, Polyantharosor. Täppan 1920, s. 40—41.

—, Solvisaren. Trädgårdens medelpunkt. Täppan 1920, s. 178—182.

Dahlgren, J. N., Tjugo år som kolonist. II. Min fruktträdgård. Täppan 1920, s. 86—89.

Follmer, A., Ett ståtligt solitärträd (Pyramidek). Täppan 1920, s. 90.

—, Våra klätterväxter och deras användning. Täppan 1920, s. 136—137, 147—151.

Frendeman, S., Ett besök i Royal Horticultural Societys trädgårdar i Wisley. Viola 1920, n:o 42.

—, Bagshot park i England. Viola 1920, n:o 36.

Granlund, Sten, En farlig parasit. [Tomicus dispar]. Sveriges pom. fören. årsskr. 1920, s. 146—148.

Johnsson, Pehr, En undersökning av de finska furuträdens ålder, verkställd i mitten av 1700-talet. Forstl. Tidskr. 1920, s. 317—323.

Hallden, Bertil E., Om de norrländska skalbankarnas växtgeografiska betydelse. Sorbus suecica Krok som relikt i Hälsingland? Sv. bot. tidskr. 1920, s. 194—211.

Holmsten, O. F., Hur man kan rädda skadade fruktträd. Sveriges pom. fören. årsskr. 1920, s. 151—152.

Häck, Sven, Observandum för dem som plantera fruktträd utmed vägarna. Täppan 1920, s. 109 -110.

Lind, Gustaf, Några riktlinjer för svensk fruktodling. Svenska jordbrukets årsbok 1920, s. 113— 116.

Lindquist, Hugo, Några intryck från Boskoop. Viola 1920, n:r 45.

Lundblad, O., Äpple- och Päronbladlopporna. (Medd. n:o 209 f. Centr. f. försöksv. på jordbruksområdet, Entomol. avd. n:o 37). Linköping 1920, 20 sid. 18 fig.

Löfving, Gustaf, Ett besök i en gammal skånsk prostgård. Lustgården 1920, s. 73—81.

Lönnberg, Einar, Om ekens spridning och betydelsen härav som ett tidräkningsmoment. Fauna och Flora 1920, s. 221—230.

Mellström, Gösta, Skogsträdens frösättning år 1919. Medd. från Statens skogsförsöksanstalt 1920, s. 21—48.

Myllenberg, Birger, Våra kyrkogårdar. Täppan 1920, s. 7— 10.

—, Clematis montana rubens. Täppan 1920, s. 105.

—, En fara för våra alléer. Täppan 1920, s. 163—164.

Mörner, Carl Th., Två svenska idegransjättar. Lustgården 1920, s. 164—165.

Nilsson, N. Hjalmar, Blåregnet, Glycine chinensis. Lustgården 1920, s. 156—157.

Nordal, Ola, Englandsbrev till Norsk Havetidende. Hampton Court. Norsk Havetidende 1920, s. 230—234.

Pihl, Axel, Egendomligheter hos vissa barrväxter. Viola 1920, n:o 46.

Reimer, Ch., Urshult — en säregen fruktodlingstrakt. Täppan 1920, s. 51—54.

Schotte, Anna, De tacksamma träden och buskarna i den hårdarbetade villaträdgården, "En oas i öknen". Lustgården 1920, s. 102—107.

Schotte Gunnar, Visingsö ekplantering. Lustgården 1920, s. 31—49.
—, Lärken och silvergranen å Visingsö. Lustgården 1920, s. 50—66.
—, Mullbärsplanteringen å Visingsö. Lustgården 1920, s. 82—88.
—, En ny form av flikbladig gråal. Alnus incana f. oxyacanthoides. Lustgården 1920, s. 96—101.
—, Den röda Clematis-hybriden Ville de Lyon. Lustgården 1920, s. 152—154.
—, En gammal slokgransartad gran å Lidingön. Lustgården 1920, s. 160—162.
—, Litteratur rörande dendrologi och parkvård. 1. Större dendrologiska arbeten, utgivna under åren 1916—1919. 2. Ur tidskriftslitteraturen 1919. 3. Nordiska tidskrifter. Lustgården 1920, s. 174—185.
Sernander, Rutger, Den svenska hagens historia. Svenska betes- och vallföreningens årsskrift 1920, s. 5—13.
Skottsberg, Carl, Strövtåg i Kew Gardens. Viola 1920, n:o 30 A.
—, Stora Änggårdens naturpark i Göteborg. Sveriges natur 1920, s. 1—15.
Stålfelt, M. G., Ljuset i fruktträdkronorna. Sveriges pom. fören. årsskr. 1920, s. 125—136.
—, Fruktodlingsundersökningarna i Danmark. Handl. till landtbruksveckan 1920, s. 214—218.
Svedelius, Nils, Den återuppståndna Linnéträdgården i Uppsala. Fauna och Flora 1920, s. 241—253.
Sylvén, Helge, Några skogliga anteckningar från Alaska. Framtidslandet för amerikansk pappersindustri. Skogen 1920, s. 77—80.
Sylvén, Nils, Ekbladig skogskaprifol, en förbisedd form i vår svenska flora. Lustgården 1920, s. 89—95.
—, Till Jönköping, Visingsö och Ryfors. Föreningens för dendrologi och parkvård första sommarexkursion. Lustgården 1920, s. 125—147.
—, Ett vackert exemplar av Cytisus Adami i Utsädesföreningens park i Svalöf. Lustgården 1920, s. 158—159.
—, Ett rikt givande valnötsträd. Lustgården 1920, s. 159—160.
—, En vacker svensk tårgran. Lustgården 1920, s. 162—163.
Tigerschiöld, Hugo, Lustgården. Lustgården 1920, s. 5—8.
Trägårdh, Ivar, Några anteckningar om barrlössens förekomst på våra odlade barrträd. Lustgården 1920, s. 108—118.
Walberg, G. V., En vårbild. Al övervuxen med murgröna. Täppan 1920, s. 68—69.
—, Några ord om trädgårdens planläggning. Täppan 1920, s. 164—166.
Witte, Hernfrid, Några murgrönsbilder från östra Sverige. Lustgården 1920, s. 168—170.
—, Vild nyponbuske som prydnadsväxt. Lustgården 1920, s. 170—171.
Westholm, Sigurd, Engelska trädgårdsstäder. Svenska stadsförbundets tidskrift 1920, s. 407—417.
A. F., Några veteraner — buxbomträd i Ystad. Täppan 1920, s. 26.
C. Z., Bland fädrens täppor. Täppan 1920, s. 19—20, 101—103.
G. E., Diervilla. Täppan 1920, s. 91.
Trädgårdsodling i Norrland. Täppan 1920, s. 35—37.
Svenska trädgårdar. Svensk Trädgårds-Tidning 1920.
Aspenäs trädgård, Lerum, av *H. J-n,* s. 77—78.
Bergianska trädgården av *Rob. E. Fries,* s. 13—14.
Guldsmedshyttan av *K. E. J.,* s. 69—70.
Karsholms trädgård, Österlöf, s, 61—62.

Margrethelund, Åkersberga, s. 29.
Rydboholms trädgård, Rydbo, av *O. S—d*, s. 37—38.
Sandvikens bruksträdgård av *K. M—n*, s. 55—56.
Torups trädgård, Bara, av *O. Hagmann*, s. 45—46.
Ulfshälls trädgård, Strängnäs, av *K. A. Karlsson*, s. 21.
Wrams Gunnarstorp av *M. L. P.*, s. 85.

b) *Danska, norska och svensk-finska tidskrifter.*

Andersen, I. P., Havekunst. Havekunst 1920, s. 1—2.
—, Overgangstider. Havekunst 1920, s. 17—22.
—, Parken ved Wegeholm, Sverige. Havekunst 1920, s. 50—55.
—, Parken ved "Frederikslund". Havekunst 1920, s. 89—93.
Backman, A. L., Om Alnus glutinosa i Österbotten. Medd. av Soc. pro fauna et flora fennica. 1920, s. 47—64.
Behrens Klausen, A., Havekunst. Havedyrkeren. 1920, s. 59—60.
Brandberg, Ruth, Något om små trädgårdar i Dalarne. Havekunst 1920, s. 46—48.
Brenner, M., Fortsatta iakttagelser av kottarnas utveckling hos granen — några fall av blomning hos andra barrträd. Medd. av Soc. pro fauna et flora fennica 1920, s. 22—31.
—, Picea excelsa f. virgulata Brenn. och f. oligoclada Brenn. i Ingö. Medd. av Soc. pro fauna et flora fennica 1920, s. 31—33.
—, Några växtabnormiteter. Medd. av Soc. pro fauna et flora fennica. 1920. s. 33—41.
—, De krokfjälliga grankottarnas livskraft och betingelserna för deras olika utbildningsformer. Medd. av Soc. pro fauna et flora fennica 1920, s. 221—226.
Claesson, Ester, En villaträdgård i Stockholms omgivning. Havekunst 1920, s. 3—5.
Dalgas, Chr., Gødslning af Planteskoler. Hedeselsk. Tidsskr. 1920, s. 147.
Elfving, K. O., Erfarenheter från beståndsbiologien. Tidskrift f. Finlands svenska lantmän 1920, s. 85—86.
Esbjerg, Niels, Smaaplantningssagen. Hedeselsk. Tidskr. 1920, s. 80—81.
Errboe, Birger, En Omlægning af en ældre dansk Strandvejshave. Havekunst 1920, s. 5—10.
—, Haven ved Generalkonsul V. Glückstadts Vinterbolig. Fredriksberg. Havekunst 1920, s. 69—72.
Frølich-Johansen, Sophie, Springvand. Havedyrkeren 1920, s. 1.
—, Plant prydbusker. Havedyrkeren 1920, s. 67—68.
Forselles, Axel E. af, Trädgårdskonst och Hembygdsvård. Havekunst 1920, s. 86—88.
Georgsen, Georg, Fra Versailles til en dansk Kolonihave. Havekunst 1920, s. 101—107.
—, Billigere Haver. Havekunst 1920, s. 61—66.
Granit, A. W., Prydnadsplanteringar i skärgården. Tidskr. f. Finlands svenska lantmän 1920, s. 303—304.
Hagem, Oscar, Svenske frøundersøkelser. Tidsskr. f. skogbruk 1920, s. 72—80.
Hauch, L. A., Proveniensforsøg med Eg. II. Det forstl. Forsøgsvæs. i Danmark 5 Bind. H. 3, s. 195—214.
—, Barkens likenbevoksning som udtryk for Bøgens vækst. Dansk Skovforenings Tidsskrift. 1920, s. 86—92.
Hansen, Aage, Æstetik og Havekunst. Havekunst 1920, s. 34—36.

Hansen, V. Fabricius, Haveanlæget foran Statens Musæum for Kunst. Havekunst 1920, s. 25–27.
Hansen, Valdemar, Ett Par Ord om Beskæring af Buske og Træer. Havekunst 1920, s. 23–24.
—. Hække. Havekunst 1920, s. 94–99.
Helms, Joh-s., Egene i Silkeborgegnen. Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Aarsskrift 1920, s. 197–222.
Helms, Joh-s og *Wegge, Paul,* Prikleforsøg paa Silkeborg og Wemmetofte Skovdistrikter, Det forstl. Forsøgsvæs. i Danmark. 5. Bind. H. 3, s. 225–292.
Henriksen, Aksel, Have ved et Haandværker- eller mindre Landbohjem. Haven 1920, s. 20–22.
Holm, C. J., Et Forsøg med fremmede Løvtræer paa Esrom Skovdistrikt. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, 5. Bind. H. 4, s. 293–300.
Holmsen, Gunnar, Naar invandret granskogen til Kristianiatrakten? Tidsskr. f. Skogbruk 1920, s. 165–171.
Holten, A., To-aarig Opbevaring af Agern. Dansk Skovf. Tidsskr. 1920, s. 191–194.
Hødal, Fransk bergfuru (Pinus montana gallica). Tidsskr. for Skogbruk 1920, s. 1–2.
Jensen, Clemen, Rosenborg Have. Havekunst 1920, s. 37–42.
Jensen, N. P., De smaa Haver. Læplantning om mindre Haver. Haven 1920, s. 5–6.
—, Naar Haven skal anlægges. Haven 1920, s. 55–57, 69–70.
Jenssen, J., Afskæring af Rødderne paa Frugttræer ved Plantningen. Haven 1920, s. 25–28.
Jessen, Knud, Om Store Vildmose og dens Vegetation. Naturens Verden 1920, s. 359–380.
Juul, J. G., Vore grænseskoger mot Rusland. Skogeieren 1920, 53–55, 88–91, 111–113.
Johannesen, Gunnar, Et litet indlæg for andvendelsen av ²/₀ furu og nogle faa bemerkninger om planteskole- og plantningsarbeide. Tidsskr. f. Skogbruk 1920, s. 54–60.
Jørstad, S., Litt om stikkelsbærdræperen Norsk Havetidende 1920, s. 220–223.
Killingstad, A., Gravensteneplet og dets værd hjemme og ute. Norsk Havetidende 1920, sid. 36–38.
—, Barlinden et verdefullt prydtre for haven. Norsk Havetidende 1920, s. 161–166.
Krarup, Fr., Sönderjydske Skovforhold. Dansk Skovforenings Tidsskrift 1920, s. 217–226.
Lind, J., Svenske Forsøg til Stikkelsbærdræberens Bekæmpelse. Gartner-Tidende 1920, s. 217.
Lohse, Knud, Flytning af større Conifera. Havekunst 1920. s. 33.
Lorenzen, Paul, 100-aarig Ædelgran paa Bornholm. En Aldersbestemmelse og en vedmassetaksation 1920, s. 91–101.
Lysbakken, S., Beretning om undersøkelser vedkommende Frukttredyrkningen og betingelserne for dens utvikling i Møre og Trøndelag. Norsk Havetidende 1920, s. 289–319.
Løken, Ole, Frugtdyrkning paa Hedemarken. Norsk Havetidende 1920, s. 113–118, 132–139, 148–158.
Moen, Olav L., En villahave i Vestre Aker ved Kristiania. Norsk Gartnerforenings Tidsskrift 1920, s. 31–33.
Olstad, Gustav, Sneen og frugttrærne. N. Landmblad 1920, n:o 4, s. 46–47.
Oppermann, A., Bjærgfyrren fra Odsherred. Fra Skoven og Træmarkedet 1920, s. 17–18.

Ostenfeld, C. H., Bemærkninger om danske Træers og Buskers Systematik og Udbredelse. Dansk Skovf. Tidsskr. 1920, s. 164—184.

Petersen, Vay, Frostskade i vore Haver. Haven 1920, s. 94—96.

Printz, Henrik, Lundseneren. Naturen 1920, s. 382—384.

Rafn, Johannes, Skovfrøanalyser i sæsonen 1918—1919, samt lidt om Egern. Dansk Skovf. Tidsskr. 1920, s. 55—64.

Riedel, W., Havebruget i Danmark. En Oversigt ved Genforeningen. Haven 1920, s. 143—149.

Reutersvärd, Gösta, Adelsnäs. Havekunst 1920, s. 56—59.

Renvall, August, Träd och skogar i Canaria. Forstl. Tidskr. 1920, s. 298—316.

Risow, Sven, Hytte ved Salten Langsö. Havekunst 1920, s. 10—12.

Resvoll-Holmsen, Hanna, Fjeldvegetasjonen i det østenfjeldske Norge. 1920.

—, En av aarsakerne til fjeldskogens tilbakegang. Tidsskr. f. Skogbruk 1920, s. 60.

Resvoll, Thekla, Litt om plantebastarder. Tidsskr. f. Skogbr. 1920, s. 143—154.

Sabroe, Axel S., Skovtræer i det nordlige Japan. Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, 5 Bind, s. 105—155.

Sand, Hans, Anlæg og Vedlikehold av Græsplæner. Havedyrkeren 1920, s, 99—100.

Schøyen, T. H., Beretning om skadeinsekter og plantesykdommer i land- og havebruket 1918. Kristiania 1919. 71 sid. — Tillegg C til landbruksdirektørens beretning.

Stang, Thomas, Vest-Amerikanske træslag for Norges skogbruk. Tidsskr. f. Skogbruk 1920, s. 257—277.

Sundahl, Eskil, Moderna gjutjärnsprodukter från Näfveqvarns Bruk. Havekunst 1920, s. 73— 75.

Sørensen, C. Th., Vestre Kirkegård. Havekunst 1920, s. 125—131.

—, Løvgange. Gartner-Tidende 1920, s, 105—108.

Tholle, Johannes, Haveplaner. Haven 1920, s. 63—65.

—, En Haveplan. Haven 1920, s. 180—181.

—, Skulpturen og den moderne Have. Havekunst 1920, s. 80—86.

—, Misteltenen. Gartner-Tidende 1920, s. 153—155.

—, Træk af de saakaldte "Labyrinter's Historie." Gartner-Tidende 1920, s. 209—212, 214—215.

Thomsen, Mathias, Barkvikleren. Gartner-Tidende 1920, s. 189—191.

Ulleriks, A., Stenpartier før og nu. Havekunst 1920, s. 27—32, 43—46.

Wacl, P., Have H. S. i Middelfart. Havekunst 1920, s. 13—17.

—, "Mørkedal". Havekunst 1920, s. 77—79.

—, Et Havehjem i Middelfart. Havekunst 1920, s. 107—108.

Vestby, P., Spredte træk fra en skogbefaring i Chili. Tidsskrift for Skogbruk 1920, s. 17—27, s. 62—69.

Vestergaard, N., Ædelgran i Jægersborg Dyrehave. Dansk Skovforenings Tidsskr. 1920, s. 81—86.

Et Par amerikanske Træsorter. Trælast-Tidende. 1920, s. 47—48 (efter Politiken). (Sitkagran och Douglasgran.)

H. R., Undelig formede enerkrat. Naturen 1920, s. 378.

J. v. V., Nogle nyere Roser. Gartner-Tidende 1920, s. 109.

K., Omorika-Fyrren. Gartner-Tidende 1920, s. 146—147.

Rosenborg Have. Havekunst 1920, s. 109—122.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

STYRELSEBERÄTTELSE FÖR ÅR 1920.

Den 18 mars 1920 sammanträdde å Läkaresällskapets lilla sal i Stockholm ett 50-tal för bildande av en svensk förening för dendrologi och parkvård intresserade personer, stadgar godkändes, och på grundvalen av dessa konstituerade man sig såsom Föreningen för Dendrologi och Parkvård. Till ordförande valdes universitetskanslär C. SWARTZ samt till övriga ledamöter i styrelsen direktör M. P. ANDERSEN, greve CHRISTER BONDE, direktör C. G. DAHL, professor ROB. E. FRIES, redaktör K. A. HAGBERG, stadsträdgårdsmästare M. HAMMERBERG, professor N. HJ. NILSSON, brukspatron M. RHEDIN, professor G. SCHOTTE, godsägare G. SEDERHOLM, professor R. SERNANDER, doktor N. SYLVÉN, kanslirådet H. TIGERSCHIÖLD och grevinnan HARRIET WACHTMEISTER med skogschefen ERNST ANDERSSON, direktör E. CEDERPALM, direktör E. HJELM, trädgårdskonsulent A. HÜLPHERS, domänintendent SVEN LINDERS, fru ELLEN LINDSTRÖM och redaktör N. SONESSON som suppleanter. Till revisorer av styrelsens förvaltning och räkenskaper utsågos professor C. LINDMAN och jägmästare J. S. LINDNER med doktor H. WITTE som suppleant.

Vid omedelbart efter det konstituerande sammanträdet hållet styrelsesammanträde utsågs professor GUNNAR SCHOTTE till föreningens vice ordförande. Till sekreterare och skattmästare valdes fil. d:r N. SYLVÉN. Medlemmar i arbets- och redaktionsutskottet blevo herrar SCHOTTE (ordf.), BONDE, DAHL, FRIES och SYLVÉN (sekreterare och redaktör av årsskriften).

Styrelsen beslöt att snarast möjligt utsända ett upprop för värvande av föreningsmedlemmar. Åt arbetsutskottet uppdrogs, att, om nödiga medel till utgifternas täckande inflöte, redan första året söka få till stånd en årsskrift. Och uttalades önskvärdheten av, att en exkursion anordnades redan under den instundande sommaren.

Så fort ske kunde, utsändes ett av styrelsens samtliga ledamöter undertecknat och av uppropet till föreningens bildande åtföljt cirkulär för värvande av föreningsmedlemmar. På detta cirkulär ingingo under april och maj månader närmare 200 jakande svar.

På av ordföranden gjord underdånig hemställan täcktes Hennes Maj:t Drottningen i nåder åtaga sig beskyddarskapet över föreningen och

Deras Kungl. Högheter PRINS CARL och PRINS EUGÉN mottaga föreningens val som första hedersledamöter. Hennes Kungl. Höghet KRONPRINSESSAN, vilken föreningen hoppats även få räkna som sin första hedersledamot, hade redan då bortryckts av döden. En krans till Hennes bår fick bliva ett uttryck för föreningens djupa sorg över den stora förlust, föreningen genom Hennes oväntade bortgång lidit.

Vid sammanträde med arbetsutskottet i Kävlinge den 16 maj och å Skogsförsöksanstalten i Stockholm den 26 maj beslöts utgivandet av en årsskrift redan 1920 års höst. Omfånget beräknades till 200 sidor. Årsskriften skulle till föreningens stödjande medlemmar utdelas i på bättre papper tryckta, numrerade exemplar. — I enlighet med ett av direktör C. G. DAHL upprättat förslag till program bestämdes årets exkursion att förläggas till Jönköping, Visingsö och Ryfors den 28—30 juni.

På av sekreteraren i slutet av maj utsänd förfrågan om deltagande i exkursionen ingingo 35 jakande svar. Till de anmälda exkursionsdeltagarna utsändes nu omedelbart ett tryckt program för exkursionen. En hel del efteranmälningar ingingo, och den 28—30 juni mötte ej mindre än 52 av föreningens medlemmar till deltagande i exkursionen. En närmare redogörelse för denna har av sekreteraren lämnats i årsskriften.

Den 4 sept. sammanträdde ånyo arbetsutskottet, denna gång hos direktör DAHL å Alnarp. Avsikten med sammanträdet var slutligt dryftande af frågan om årsskriften. Sedan ett flertal inkomna kostnadsförslag granskats, beslöts att lämna tryckningen av årsskriften till Landskrona Tryckeri-A.-B., vars konstnadsförslag visade sig framför andra acceptabelt.

På grund av den på hösten utbrutna strejken vid landets klichéanstalter fördröjdes årsskriftens utgivande till i december månad; först dagarna före jul kunde utsändandet av densamma begynna. Lustgården, Årsskrift för Föreningen för Dendrologi och Parkvård, Årg. 1, 1920, räknar 4 + 206 sidor text och 8 försättsplanscher. För nedbringande av de för föreningen under dess första verksamhetsår nog så kännbara tryckningskostnaderna, valdes för den vanliga upplagan ett billigt och tunt papper, som i kommande årgångar, för så vitt föreningens ekonomi så tillåter, kommer att utbytas mot ett bättre.

Antalet medlemmar har under år 1920 uppgått till 327, därav 8 stödjande och 21 ständiga, men utgöra f. n. 397, därav 14 stödjande och 22 ständiga.

Föreningens ekonomiska ställning den 31 december 1920 framgår av följande räkenskapsöversikt.

Inkomster:

Årsmedlemmars avgifter		2.980: —
Stödjande medlemmars avgifter, 4 st. à 1.000 kr.		4.000: —
„ „ „ 4 „ „ 100 „		400: —
Ständiga „ „		4.200: —
	Kronor	11.580: —

Utgifter:

Årsskriftens konto	7.011: 86	
Exkursionens „	176: 80	
Sammanträdens konto	83: 20	
Kontorskostnaders konto	248: 85	
Sekreterarens och skattmästarens arvodes konto	650: —	
Diverse omkostnaders konto	377: —	8.547: 71
Kassabehållning (innestående på bank)		3.032: 29
	Kronor	11.580: —

Tillgångar:

Lager av årsskriften		1.000: —
Kassa		3.032: 29
Kapitalskuld		4.167: 71
	Kronor	8.200: —

Skulder:

Förlags- och dispositionsfond		3.200: —
Ständiga medlemmars fond		5.000: —
	Kronor	8.200: —

Stockholm den 15 mars 1920.

STYRELSEN.

REVISIONSBERÄTTELSE.

Undertecknade hava denna dag granskat Föreningens för Dendrologi och Parkvård räkenskaper för år 1920 och hava därvid funnit räkenskaperna väl förda och med vederbörliga verifikationer försedda, varför vi tillstyrka full ansvarsfrihet för den tid, revisionen omfattar.

Stockholm och Svalöf den 28 februari 1921.

Carl Lindman. *Hernfrid Witte.*

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD STYRELSE.

SWARTZ, C., Universitetskanslär, Stockholm, *ordf.*
SCHOTTE, G., Professor, Lidingö Villastad, *v. ordf.*
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöf, *sekreterare* och *skattmästare.*

ANDERSEN, M. P., Direktör, Jönköping.
BONDE, CHRISTER, Greve, Hesselby, Spånga.
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
FRIES, ROB., E., Professor, Stockholm.
HAGBERG, K. A., Redaktör, Stockholm,
HAMMARBERG, M., Stadsträdgårdsmästare, Stockholm.
NILSSON, N. HJALMAR, Professor, Svalöf.
RHEDIN, M., Brukspatron, Ellesbo, Surte.
SEDERHOLM, G., Godsägare, Ålberga gård.
SERNANDER, R., Professor, Uppsala.
TIGERSCHIÖLD, H., Kansliråd, Stockholm.
WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp.

Suppleanter:

ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.
CEDERPALM, E., Direktör, Stockholm.
HJELM, E., Direktör, Göteborg.
HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.
LINDERS, SVEN, Statsråd, Stockholm.
LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Djursholm.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD LEDAMÖTER

BESKYDDARINNA:

H. M. DROTTNINGEN.

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER:

H. K. H. KRONPRINSEN.

H. K. H. HERTIGEN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. H. HERTIGEN AV NÄRKE.

I FÖREGÅENDE ÅRS FÖRTECKNING EJ UPPTAGNA LEDAMÖTER.

* = Ständig ledamot. ** = Stödjande ledamot.

AHLQVIST, ALFRED, Laborator, Walling. 37, Stockholm.
AHLQVIST, ELISABETH, Fru, „ „ .
ANDERSSON, DAVID, Trädgårdsarkitekt, Uddevalla.
ANDERSSON, HILDA, Fröken, Sibyllegat. 9, Stockholm.
ARDELL, THYRA, Fru, Almenäs.
ARNDT, ALICE, Fru, Maglö gård, Sösdala.
ARNDT, KURT, Godsägare, „ „ .

BAGER, LENE, Fru, Petersborg, Kulladal.
BARNEKOW, FOLKE, Friherre, Jägmästare, Vannaröd, Sösdala.
BARNEKOW, MARTHE, Friherrinna, Sinclairsholm, Vinslöf.
BECK-FRIIS, C. S., Friherre,
BECKMAN, EMMA, Fru, Börringe.
BERG, OTTO, Ombudsman, Malmö.
*BERG, ÅKE, Jägmästare, Örträsk.
BERGEN, FR. VON, Med. Doktor, Linnéplatsen 1, Göteborg.
**BERGENGREN, AXEL, Direktör, Borås.
BERGHULT, A., Trädgårdsmästare, Majorsgat. 7, Malmö.
BERGLUND, ANTON, Kamrer, Vimmerby.
BERGMAN, FREDRIK, Jägmästare, Kolleberga, Ljungbyhed.
BERLING, AXEL, Direktör, Malmö.
BILDT, N., Fru, Munkedal.
BILLING, MAGNUS, Bankdirektör, Grevturegat. 13, Stockholm.
BILLSTRÖM, R., Fru, Lidingö villastad.
BOHMAN, RYNO, Direktör, Vidargat. 4, Stockholm.
BOIERTH, PER, Stadsträdgårdsmästare, Uppsala.
BOVIN, KNUT, Redaktör, Fagerlid, Kungsängen.
BRUZELIUS, NILS S., Apotekare, Lidingö villastad.
BÜLOW, WALDEMAR, Redaktör, Lund.
BÅGENHOLM, MAGDA, Fru, Svalöf.
BÄCKLIN, EMIL, Med. Doktor, Ö. Hamngat. 36, Göteborg.

CARLANDER, ELLA, Fru, Hassle-Säby, Mariestad.
CARLANDER, J., Kung Karls gränd 2, Falun.
CARLANDER, LOUISE, Fru, Blombacka, Kålltorp.
CARLSSON, TAGE, Skogselev, Experimentalfältet.
CRONQUIST, G. W:SON, Civilingeniör, Hälsingborg.

**DÜMLING, R., Konsul, Arsenalsgat. 2, Stockholm.

ECKERBOM, NILS, Jägmästare, Örebro.
ECKHARDT, N. SVENSSON-, Trädgårdsdirektör, Lund.
EKBRANT, L., Växthusförman, Alnarps trädgårdsskola, Åkarp.
EKVALL, IVAR, Handelsträdgårdsmästare, Gränna.
ENCRANTZ, G., Jägmästare, Kolleberga, Ljungbyhed.
ENGLER, KLARA, Fröken, Svalöf.
ENGLÖF, C., Solbo, Varmsätra.
ERDMANN, THOR, Doktor, Slöjdgat. 9, Stockholm.
ERICSSON, ERIC, Trädgårdsdirektör, Halmstad.
ESSEN, FREDRIK VON, Friherre, Kammarherre, Strömsberg, Jönköping.

FOUGSTEDT, GUSTAF, Grosshandlare, Fridhemsvägen 8, Malmö.
FOUGSTEDT, SVEN, Grosshandlare, Föreningsgat. 48, Malmö.
**FRÆNKEL, GÖSTA, Löjtnant, Göteborg.
FRIES, NANNA, Fru, Bergianska trädg., Stockholm 50.

GEETE, E., Jägmästare, Särna.
GREEN, J., Sekreterare i Sv. Pomolog. Fören., Experimentalfältet.
GRILL, RUTH, Fru, Abbotnäs, Valla.
GUNÉR, ERNST, Ludvika.

HALDOR, HENNING, Redaktionssekreterare, Lästmakaregat. 12, Stockhom.
HALL, GOTTH., Direktör, Katrineholm.
HALL, G., Fru, „ .
HAMMARLUND, H., Direktör, Båstad.
HARALD, BJÖRN, Trädgårdsarkitekt, Sprängkullsgat. 3, Göteborg.
HASSELBLAD, ANNA, Fru, Ö. Hamngat. 3, Göteborg.
HASSELBLAD, IVAR, Grosshandlare, „ „ .
HEDEBY, CLAËS, Forstmästare, Wexiö.
HILLER, A., Doktor, Drottninggat. 82, Stockholm.
HJORT, N. D., Grosshandlare, Östergat. 7, Malmö.
HOFSTEN, GUSTAF VON, Kilagården, Kålltorp.
HOFSTEN, MÄRTHA VON, Fru, Borrud, Jula.
HOLMIN, NILS, Prakt. Läkare, Baldersgat. 5, Stockholm.
HOLMSTEN, O. T. Trädgårdskonsulent, Örebro.
HÜBE, ERIC BÜLOW-, Civilingeniör, Saltsjöbaden.
HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.

JACOBSON, E., Major, Forsby, Kimstad.
JOACHIMSSON, ÅKE, Skogschef, Åtvidaberg.
JOHANSSON, KARL, Lantbrukare, Båstad.
JONSON, TOR, Professor, Odengat. 15, Stockholm.
Jordbrukstekniska Byrån, Göteborg.

KALLING, MÅRTEN ULFSSON, Greve, Eslöf.
KARSBERG, JOH., Skogschef, Finspong.
KENNEDY, GILBERT, Godsägare, Råbelöf.
KOCKUM, F. H., Ingeniör, Beleshög, Limhamn.
KÄLLANDER, JOH., Direktör, Lidingö villastad.

LAGERBIELKE, HILDA, Fröken, Weda, Lästringe.
LANNÉR, R., Kyrkoherde, Hasslerör.
LARSEN, KAI, Godsägare, Katrinetorp, Kulladal.
LARSSON, OSKAR, Trädgårdsmästare, Papyrus, Mölndal.
LAURELL, SIGNE, Fröken, Sibyllegat. 9, Stockholm.
LAURIDSEN, KNUD, Direktör, Gustaf Adolfs torg 49, Malmö.
LIND, GUSTAF, Direktör, Experimentalfältet.
LINDBERG, MAJA, Fru, Ludvika.
LINDBLAD, O., Jägmästare, Jungfrugat. 3, Stockholm.
LINDE, SIGRID, Fru, Nättraby.
LINDGREN, MALIN, Fru, Jädraås.
LINDQUIST, IVAN, Avdelningschef, Regementsgat. 64, Malmö.
LJUNGDAHL, G. S., Doktor, Lidingö-Brevik.

LORICHS, L. L., Godsägare, Bernshammar.
LUNDBERG, EDV., Jägmästare, Kloten.
LUNDBERG, GUSTAF, Professor, Lidingö villastad.
LUNDBORG, HANS, Apotekare, Finspong.
LUNDIN, OLGA, Fru, Ulrikagat. 5, Stockholm.
LUNDSTRÖM, C. D., Direktör, Lidingö villastad.

MALMSTEN, B., Distriktsträdgårdsmästare, Boden.
**MALMSTRÖM, ERNST, Disponent, Gustaf Adolfs torg 16, Stockholm.
*MANNERHEIM, JOHAN, Friherre, Villagat. 21, Stockholm.
MANNERHEIM, P., Friherrinna, Grensholmen, Norsholm.
MELANDER, SIGRID, Fröken, Rimforsa.
MELLIN, M., Disponent, Ljungby.
MÖLLER, OSKAR, Grosshandlare, Södergat. 10, Malmö.

NILSSON, A., Trädgårdsbiträde, Alnarp, Åkarp.
NILSSON, ALBIN, Disponent, Banérgat. 2, Malmö.
NILSSON, E. Trädgårdsbiträde, Alnarp, Åkarp.
NILSSON, HERMOD, Kamrer, Nygård, Svedala.
NILSSON, JOHANNA, Fru, Vij säteri, Ockelbo.
NORDENADLER, SIGRID, Fru, Lidingö villastad.

ODENBERG, S. A., Disponent, Hököpinge.
OLSSON, TH. Handlande, Svalöf.

PALME, J. H., Bankdirektör, Djursholm.
PALMSTIERNA, M., Friherrinna, Skenäs, Vingåker.
PETERSSON, IVAN, Godsägare, Åkarpsgården, Hvellinge.
PETRINI, SVEN, Jägmästare, Experimentalfältet.
PHILIPSSON, G., Godsägare, Ulfhäll, Strängnäs.
*POSSE, KNUT K:SON HÄGERFLYCHT, Greve, Taxinge-Näsby.

RENSTRÖM, V., Fru, Rånna, Skövde.
RINGENSON, C. A., Lektor, Vallhallavägen 35, Stockholm.
ROSENBERG, OTTO, Professor, Tegnérlunden 4, Stockholm.
ROSENGREN, KARL, Trädgårdsdirektör, Åtvidaberg.
SALMSON, HUGO, Grosshandlare, Agnesfrid, Hindby.
SANDBERG, FRED, Kansliråd, Sveavägen 108, Stockholm.
SCHLYTER, RAGNAR R:SON, Civilingeniör, Lidingö villastad.
SEGERSTRÖM, A. L., Fondmäklare, Götgat. 73, Stockholm.
SJÖLIN, G., Fröken, Sjukgymnast, Malmö.
SJÖVALL, TH., Rådman, Hälsingborg.
SKÅRMAN, J. A. O., Lektor, Östermalmsgat. 51, Stockholm.
SONESSON, AUGUSTA, Fru, Östergat. 1, Malmö.
STAHRE, ARNE, Agronom, Göteborg.
STAHRE, A., Fru, „ .
STJERNA, J. C., Civilingeniör, Ramlösa Brunn.

Stockholms Gartnersällskap, Stortorget 22, Stockholm.
SUNDBERG, AXEL, Godsägare, Barksäter, Katrineholm.
Svalöfs Folkhögskola, Fridhem, Svalöf.
SWEDHNER, O., Grosshandlare, Mälartorget 8, Stockholm.
SVENSSON, EDVIN, Disponent, Kimstad.
SYDOW, NANNA VON, Fru, Vänersborg.
SYDOW, SVEA VON, Fru, Göteborg.

THORNGREN, CARL, Direktör, Lidingö villastad.

ULMGREN, P., Direktör, Lidingö villastad.

WALLMAN, H., Skogselev, Svalöf.
WENDT, VIKING, Jägmästare, Ljusnedal, Funäsdalen.
WICKMAN, AUG., Plantskoleägare, Svedala.
WIDNER, OSCAR, Direktör, Stortorget, Malmö.
**WIKSTRÖM, ANDO, Grosshandlare, Sundsvall.
WINBERG, H., Professor, Lund.

ZETRÆUS, A. H., Bankir, Karlavägen 11, Stockholm.

ÅKERLUND, E., Direktör, Stocksund.

ÖRTENDAHL, I., Akademiträdgårdsmästare, Uppsala.
**ÖSTBERG, PER, Grosshandlare, Tysta gatan, Stockholm.
ÖSTERLIN, J. A., Handlande, Ystad.

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * framför namnet angiver, att avbildning förekommer.

Abies amabilis 16, 17, 148, 149.
— balsamea 14, 16, 17, 132, 179.
*— cephalonica 16, 17, 21, 149.
— concolor 16, 17, 132, 149.
*— nobilis [glauca] 13, 14, 16, 18, 23, 149, 150.
*— Nordmanniana 14, 15, 16, 17, 18—20, 24, 76, 149, 150, 179.
*— pectinata 14, 16, 18, 20, 135, 149, 150, 179.
*— sibirica 14, 16, 134, 135, 179.
— subalpina 16, 179.
— Veitchii 16.
Acer dasycarpum 73.
— Negundo 67.
*— platanoides (lönn) 62, 67, 101, 103, 131, 132, 135, 138, 141, 158, 179.
— saccharinum 73.
*— tataricum 71, 72.
Actinidia Kolomikta 79.
— polygama 78—79.
*Æsculus Hippocastanum (hästkastanj) 110, 111—112, 132, 153, 158, 177, 179.
Akebia quinata 80.
*Alnus cordata 62—73.
*— glutinosa (al, klibbal) 124, 131, 132, 133, 135, 137, 148.
Alnus glutinosa laciniata 151.
—incana (gråal) 179.
Amelanchier 69, 179.
— canadensis 74.
— spicata 75.
Ampelopsis Veitchii 142.
Azalea 95, 96, 98—100.
— arborescens 100.
— calendulacea 99, 100.
— indica 98.
— mollis 98, 99.
Azalea nudiflora 99, 100.
— pontica 98, 99, 100.
— viscosa 99, 100.
Berberis Darwini 165.
— Darwini × empetrifolia 165.
— empetrifolia 165.
— Hookeri 167.
— Neuberti 167.
— stenophylla 165—167.
— Thunbergii 160.
— vulgaris 167.
— vulgaris × Mahonia Aquifolium 167.
Betula (björk) 50, 58, 62, 67, 70, 119—127, 131, 135, 141, 148, 149, 158, 179.
— alba fastigiata (pyramidbjörk) 75.
— odorata 132.
— verrucosa (hängbjörk, masurbjörk) 137.
Buxus sempervirens (buxbom) 1, 2, 42, 87, 147, 155, 157.
Calluna vulgaris (ljung) 59.
Caragana 179.
Carpinus betulus (avenbok) 1, 67.
— — quercifolia 150.
*Castanea vesca (äkta kastanj) 69, 70—71, 72, 177.
— — Numbo 71.
Catalpa 76.
Chamæcyparis Lawsoniana 16, 20, 150.
— — Alumii 16, 20, 149.
*— pisifera filifera 16, 20, 21, 22.
— — plumosa 16, 20, 21.
— — squarrosa 16, 20.
Clematis 58, 142.
— montana grandiflora 79.
— — rubens 79.

Clematis paniculata 79.
— Vitalba 79.
Cornus alba 70, 179.
— Mas 73.
— sibirica 179.
Corylus Avellana (hassel) 131.
— — laciniata 144.
*— Colurna 73, 74.
— maxima atropurpurea (blodhassel) 144, 151.
*Cotoneaster horizontalis 79.
*— multiflora 74, 75.
— pyracantha 79—80.
Cratægus (hagtorn) 60, 62, 135.
— coccinea 179.
— monogyna fastigiata (pyramidhagtorn) 75.
— pyracantha 79—80.
— sanguinea 179.
Cydonia japonica 77, 151.
Cytisus (guldregn) 60, 179.
— Adami 74.
— Laburnum 74.
— purpureus 74.
Elæagnus longipes 151.
Evonymus europæa (benved) 62.
Exochorda Alberti 76.
*— grandiflora 76—77.
*Fagus silvatica (bok) 31, 62, 67, 70, 103, 104, 107, 132, 134, 135, 141, 149, 162, 175, 177, 179.
— — asplenifolia 150.
— — atropurpurea (blodbok) 132.
— — pendula (hängbok; paraplybok) 177.
Ficus carica (fikon) 148, 157.
*Forsythia suspensa 71, 72.
Fraxinus excelsior (ask) 101, 124, 131, 132, 138, 141, 145, 158, 175, 177, 179.
*Gleditschia triacanthos 150, 152.
Glycine sinensis 77—78.
*Hedera Helix (murgröna) 60, 145, 146.
Hydrangea paniculata 79, 132.
— scandens 79.
Hyssopus officinalis (isop) 42, 86.
*Ilex aquifolium 62, 77, 150, 153.
Jasminum nudiflorum 80.
— officinale 80.
Juglans regia (valnötsträd) 76, 175, 178.
Juniperus communis (en) 16, 21, 58.
— — hibernica 160.
— — suecica 16, 21.
— sabina 16.
Justicia Adathoda 157.
Larix europæa 16, 132, 133.
— sibirica 179.
Lavendel 1, 42, 87.
Ligustrum vulgare (liguster) 70, 143.
Linnæa borealis (linnéa) 59.
Liriodendron tulipifera 76.
Loiseleuria procumbens 100.
Lonicera-arter 179.
— Periclymenum (skogskaprifol) 60.
Magnolia 4, 77, 88—94.
— acuminata 93.
*— Alexandrina 90, 92.
— glauca 94.
— Halleana 89.
— hypoleuca 93—94.
*— Kobus 88—89.
— macrophylla 94.
— obovata×Yulan 90, 92, 93.
— obovata×Yulan var. Lennéi 92—93.
— parviflora 94.
— salicifolia 94.
*— Soulangeana 89, 91.
*— stellata 88, 89, 90, 91.
— tripetala 93.
— umbrella 93.
Mahonia Aquifolium 167.
— japonica 167.
Malus baccata 179.
— prunifolia 179.
Menispermum canadense 151.
Morus (mullbärsträd) 82.
— nigra (svart mullbärsträd) 157.
Persikor 148, 162.
Phellodendron amurense 160.

Philadelphus (schersmin) 77, 155.
— grandiflorus 69.
*Picea Abies (svensk gran, vanlig gran) 1, 14, 16, 21, 46, 48, 50—56, 58, 62, 67, 131, 132, 135, 136, 137, 140, 141, 148, 158, 179.
— Abies compacta pyramidata 160.
— — monstrosa 171, 173.
— — pygmæa 160.
— — versicolor 113.
*— — viminalis (slokgran) 129.
*— — virgata (ormgran) 132, 171—173.
— alba 14, 16, 21, 179.
— Engelmannii 16, 132, 179.
— nigra Doumetti 160.
— omorica 160.
*— pungens 16, 74, 179.
— — argentea 16.
— — argentea pendula 160.
— — Costeri compacta 16.
Pinus cembra 14, 16, 149.
— — sibirica 179.
*— Jeffreyi 160, 161.
— Laricio austriaca 16, 149.
— montana uncinata 14, 16.
*— silvestris (vanlig tall) 16, 44—56, 58, 62, 103, 106, 130, 131, 132—133, 135, 136—137, 141, 148.
— — f. variegata 113—118.
— — lapponica f. variegata (lapplandstall med försenad klorofyllbildning) 117, 118.
— strobus (weymouthstall) 14, 16, 21, 149, 156—157.
Platanus 76.
*Polygonum baldschuanicum 78, 142, 157.
Populus (poppel) 66, 67, 124, 179.
— alba (silverpoppel) 133, 156.
— nigra (svartpoppel) 75, 132.
— — italica (pyramidpoppel) 75.
— tremula (asp) 58, 131, 148.
*— — erecta 74—75, 76.
— trichocarpa 144.
Potentilla fruticosa 179.
Prunus Cerasus (körsbärsträd; surkörsbär) 42, 178.
— Laurocerasus 77.
— Padus (hägg) 60, 77, 131, 179.
Pseudotsuga Douglasii 16, 21, 147, 174.
— — elegans 21.
Pterocarya 76.
Pyrus communis (päron) 67.
*Quercus Robur (ek) 31, 32, 33, 62, 102, 103, 104, 105, 109, 124, 131, 132, 135, 138, 140, 141, 148, 149, 156, 158, 161, 162, 174, 175—177.
— — fastigiata (pyramidek) 75, 156.
*Rhododendron 3, 77, 95—98.
Rhododendron album elegans 97.
— — grandiflorum 97.
— arboreum 96, 98.
— atrosanguineum 97.
— brachycarpum 97.
— Caractacus 97.
— catawbiense 96, 97.
— caucasicum 98.
— Charles Bagley 97.
— Charles Dickens 97.
— delicatissimum 97.
— Everestianum 97.
— ferrugineum 98.
— giganteum 97.
— Hannibal 97.
— H. H. Hunnewell 97.
— hirsutum 98.
— hirsutum×punctatum 98.
— James Bateman 97.
— Lady Armstrong 97.
— lapponicum 98.
— Lee's Purple 97.
— maximum 96, 97—98.
— Metternichii 98.
— myrtifolium 98.
— Old Port 97.
— ovatum 98.
— Pink Pearl 97.
— ponticum 96, 98.

Rhododendron punctatum 98.
— purpureum grandiflorum 97.
— roseum elegans 97.
— Smirnowii 96, 98.
Ribes alpinum 135.
Robinia 76.
Rosor 58, 60, 86, 151, 167—169.
— pernettiana- 167.
Rosa alba 179.
— Antoine Ducher 167.
— centifolia 135, 155, 179.
— — muscosa (mossros) 151.
— cinnamomea 179.
— Constance 168.
— Duchesse de Luxembourg 168.
— Frau Karl Druschki 6.
— General Mac Arthur 168.
— Hadley 168—169.
— Johanna Sebur 6.
— Juliet 168.
— Lady Hillingdon 168.
— Louise Catherine Breslau 168.
— lutea Persian Yellow 167, 179.
— Madame Edouard Herriot 168.
— Melody 168.
— Mrs Charles Russell 168.
— Mrs Wemyss Quin 168.
— Marie-Adelaide 168.
— multiflora American Pillar 157.
— Ophelia 168.
— Red Cross 169.
— Red Letter Day 169.
— rubrifolia 179.
— rugosa 179.
— Soleil d'Or 167.
— Willowmere 168.
Rosmarin 86, 87.
Rubus deliciosus 160.
Ruscus aculeatus 157.
Ruta graveolens (ruta) 87.
Salix (pil; vide) 67, 124, 127.
— caprea (sälg) 124, 126, 127, 179.
Sambucus nigra (fläder) 60.
— racemosa (druvhyll) 60.
Sciadopitys verticillata 16, 160.
*Sorbus aucuparia (rönn) 58, 62, 101, 104, 131, 179.
*Sorbus suecica (oxel) 62, 67, 109, 132, 158, 179.
Spiræa chamædryfolia 179.
— lævigata 135.
— salicifolia 156.
— sorbifolia 179.
Symphoricarpus racemosus (snöbär) 62.
Syringa (syrén) 60, 77, 179.
— japonica 75.
— Josikæa 69.
Taxus 84.
*— baccata erecta 14, 16, 19, 21—22.
Tecoma radicans 78, 175.
Thuya occidentalis (tuja, vanlig tuja) 14, 16, 22, 135, 149, 155, 158.
— — columna 16, 22.
— — Hoveyii 16, 22.
— — Rosenthalii 16, 22.
Thuyopsis dolabrata 16, 22.
Thymus (timjan) 86, 87.
*Tilia (lind) 1, 70, 73, 101, 102, 124, 131, 132, 133, 134, 138, 140, 141, 144, 149, 155, 156, 158, 162, 179.
*Tsuga canadensis 14, 16, 20, 22—23, 147, 148, 149, 150.
*Ulmus pinnato-ramosa 73, 75.
*— scabra (alm) 37, 67, 101, 124, 132, 135, 138, 143, 153, 158, 162, 175, 177, 179.
— — fastigiata 135.
Vaccinium Myrtillus (blåbär) 58.
— vitis idæa (lingon) 58.
Viburnum Opulus (olvon) 60.
Vinbär, röda, 178, 179.
Wistaria sinensis 77—78.
Vitis vinifera Beta 80.
Witis vinifera Frankenthaler 142.
Äpplen, (grågyllen) 157.
— (Gyllenkroks astrakan) 157.
— (Sjöholms rosenastrakan) 132.
— (Åkerö) 157.
Äppelträd 178.

PRIS 15 KRONOR

Reviderad - Apn